

У ВИРІ
БАГАТОКУЛЬТУРНОСТІ

1988

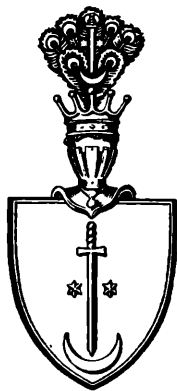
АВТОР. Зняток 1960 р.

Я Р С Л А В У Т И Ч

Яр Славута
1996

У ВИРІ БАГАТОКУЛЬТУРНОСТІ

СПОГАДИ УЧАСНИКА

БІБЛІОТЕКА
ЗДУ

С Л А В У Т А

Yar SLAVUTYCH

**IN THE WHIRL
OF MULTICULTURALISM**

Memoirs of a Participant

Надруковано 500 примірників
1988 р.

ISBN 0-919452-21-3

Slavuta Publishers, 72 Westbrook Drive
Edmonton, Alberta, Canada T6J 2E1

ВІД АВТОРА

У вирі багатокультурности складається з двох розділів. У першому — особисті спогади про останні 30 років, прожиті в Едмонтоні, що співпали з добою багатокультурности Канади. Тут іде мова про мою участь у культурному житті українців Альберти. Окремі згадки стосуються інших провінцій. Автор намагався триматися об'єктивності в навітленні діяльності як своєї так і тих осіб, що проявляли себе в цей час у різних галузях культурного життя. Відійшлим із цього світу, як і живим активістам, не пошкоджено похвал за ту корисну працю, що її вони сумлінно виконували. Не зменшено також осуду й за шкоди, що її чинили не тільки опортуністичні типи, пристосуванці й нелюди в людській подобі, а й окремі чесні працівники, що просто помилялися.

У другому розділі показано тло, на якому діяв автор цих спогадів. Тут засвідчено значну освітню, культурну й суспільно-громадську працю українців Едмонтону та почасти всієї провінції Альберти. Відомості про активність різноманітних самодіяльних гуртків і фотознятки отримано від них самих. Майже всі підрозділи основано на їхніх даних і схвалено їхніми ж уповноваженими. Віддзеркалено також творчість альбертських мистців, що ласкаво згодилися на вміщення репродукцій їхніх картин та інших мистецьких творів.

Автор висловлює щирю подяку всім тим, хто причинився інформаціями про себе та про свою організацію. Велика подяка належить Альбертській Культурно-Спадщинній Фундації за щедру допомогу для цього видання.

Я. С.

ACKNOWLEDGEMENT

The funding for *In the Whirl of Multiculturalism* was made possible, in part, by a grant from Alberta Cultural Heritage Foundation — through the monies provided by Alberta Lotteries.

У Монтереї в Каліфорнії 1956 р., коли надійшов перший примірник *The Muse in Prison*.

1958 р. вирішили переїхати до Канадської України і сфотографувалися. Переїзд відбувся 1960 р.

КАНАДСЬКА УКРАЇНА

Уперше я почув про неї у Філядельфії, коли приїхав туди потягом із Бостону, до якого причалив кораблем “Блечфорд” 7 липня 1949 р. Тоді в редакції часопису *Америка* Богдан Катамай показав мені сув’язь нарисів “Канадійська Русь” о. Нестора Дмитрова, відбитки зі *Свободи* 1897 р. Це була інтродукція (слово Шевченкове) до ознайомлення з країною, про яку я не мав жодного уявлення. Незабаром я довідався, що Мирослав Ірчан, який бавився в соціалізм у Канаді, перейменував Русь на Україну, повернувшись на землю батьків. Його нарис під назвою “Канадська Україна” надруковано, здається, 1930 р. Але я його не читав, бо тоді був ще дуже молодим. У тридцяті роки М. Ірчана радянська влада знищила, а його твори вилучили з бібліотек.

Після закінчення славістичних студій у Пенсильванському університеті 1955 р., я відразу ж опинився в Каліфорнії, де почав викладати українську мову для американських вояків у військовій школі. Та школа мене не задовольняла — і я почав шукати ширших обріїв, академічної царини. Тогочасний американський “перетоплюючий казан” майже нічого не обіцяв для україністики. Мимоволі я звернув свої очі на Канаду. І от я вже їду аметистовим понтіяком, “Каталіною”, на далеку північ. Позаду — вічне каліфорнійське літо, чарівні містечка Монтерей, Пасифік Гров і Кармель, а також невагомні прибої Тихого океану, монотонний шум сосон і шурхоти колібрі, що спивають нектар із червоних келихів тропічних фукцій. Я все це бачив і чув із вікна моєї хати на горі.

У авті, крім мене, — дружина Віра, син Богдан, донечка Оксанка та мати дружини. Саме пообідня пора. Червнєве сонце лагідно припікає, а витка асфальтована дорога, погойдує, заколисує. Діти сплять янгольським сном. Дрімають і дружина й теща. Лише я бадьорюся, пильно дивлячись на дорогу, сповільнюючи авто на закрутах. А думи, як ті колібрі, обсідають мою голову. Яка вона буде, ота Канадська Україна? Мої знайомі глузували з мене, “безнадійного альтруїста”, лякали мене білими ведмедами, що перевертають автомашини, проганяючи туристів і новоприбулих мешканців, шукаючи солодких сендвічів чи пак бутербродів у багажниках.

— Який дідько несе тебе, Славутичу, в оту Канаду? У глухі пуші, в дичину. Таж там часи передфранківські, а мова шашкевичянська... Хібащо плянуєш перекинутися на коломийки, занедбавши неоклясичні сонети? Мине рік-два — і ти розчинишся серед отих гуцьків...

— Я побував уже двічі в Торонті, — виправдувався я.

— Е, не кажи. Торонто — це ще продовження Європи.

— І в Вінніпезі я був минулого, 1959-ого року, — додавав я все ще несміливо. — Ведмедів не бачив, хоч місто здалося мені розлогим селом. — Про те, що я відвідав Саскатун того ж таки року, я вже й не признавався. Тоді-то я довідався, що на вимогу українських поселенців у провінційних школах Альберти запровадили викладання української мови. Я подав до Альбертського університету “аплікацію” та відповідні документи. Приймальна комісія поставилась дуже прихильно, а президент схвалив її рекомендацію, запрошуючи мене листом на нову, щойно створену позицію україніста. І от я їду, повний надій, трохи збентежений невідомим, оптимістично окрилений. Працювати серед своїх і для своїх, навчати рідної мови, писати свої твори рідною мовою, змінювати “шашкевичіян” на “рильськіяну, тичіян, яновськіяну, гончаріян...” — чого ще треба імігрантові, уже з докторатом, із щойно надрукованим підручником *Conversational Ukrainian* (Українська розмовна мова)? Не святі горшки ліплять! Тим більше, військова школа в Монтереї сьогодні має українську мову, а завтра — шукай вітра в полі! В американських університетах пропонували мені лише російську та й то в оточенні, де я просто не мав би змоги навіть проронити українське слівце. Добрий дядько Сем — як той вітровказ на даху. Повертається туди, звідки політичний вітрець повіває. Протягом п'ятдесятих років тридцять дві мови викладали у Президію, а от 1960-ого вже зменшили на п'ять. Крім того, під українську підкопується найрізноманітніша білогвардійщина з величезного російського відділу (монархісти, шовіністи та власовські фашисти радянського виховання). Раніше чи пізніше її “закриють”... А от Канадська Україна живе з 1891-ого року! Яка там вона не є, а все таки українська, нехай і “шашкевичіянська”. Ну, що ж, доведеться поправляти, нормувати, шліфувати... Мій же фах — україністика! Матиму змогу викладати не лише мову, а й літературу, випускати магістрів, може й докторів. Буде нагода займатися науковою працею, брати участь у наукових конференціях, міжнародних конгресах... Я сповільнював авто, однак думки летіли ракетою. І з супутника я бачив Канадську Україну.

Дорога почала вирівнюватись, авто гойдало менше — і дрімота зникла. Гори лишилися десь позаду. Починається рівнина. Скоро й канадський кордон вирине. Я зупинився й перевірів причеп, наповнений книжками, яких у мене вже назбиралося в повоєнний час. Трохи перехилився набік, направо, але в шинах іще досить повітря — якось доїду. Прокинувся Богдан і відразу:

— Тату! Чи це вже Канада?

— Скоро буде, — відповідаю. І справді незабаром натрапили на прикордонний пост. Із невеликого приміщення вийшов урядовий службовець, глянув на листа від президента університету, уважніше подивився на мої документи, заглянув у якусь більшого розміру книжку (мабуть, реєстр воєнних злочинців, нацистів та інших небажаних осіб) і сказав українською мовою: — Гарзд!

Добре було б мати наготові кінооператора, щоб засвідчив на плівці мою усмішку й радість від почутого *українського слова*. Серце застукало сильніше — і я врочисто промовив: — Канадська Україна вітає нас! — Небавом заговорив і син, защебетала й донечка. Але скоро з'ясувалося, що запас українських слів у того службовця дуже обмежений, на довшу розмову його лексики не вистачало. Та це не зменшило врочистости. Усе ж таки свій сказав рідне слово до свого, кілька разів повторив “добре, добре” — цього нам тільки й треба! Незабаром дали нам вузьенькі папірці, на яких значилося, що ми — *landed immigrants*, тобто законні мешканці Канади. Тоді ще не було такої рахуби й тяганини, як тепер.

Подякувавши за “перепустки”, ми попрямували далі на північ. Простір уже вирівнявся так, що я в новому захопленні тільки й повторював: “Наші, рідні, херсонські степи!” Справді, почався справжній степ, і такі ж балки, такі ж яри... дерев немає, лише зрідка вискакують кущики. Десь перед Калгарі моє пильне око ще швидше бігало по тих безмежних степах. Дружина, родом із Мелітопольщини, також була приємно вражена околицями, хоч і не прогавила нагоди насварити:

— Дивись більше на дорогу, а не на степи!

А дорога, справді, вимагала більшої уваги. Була вона значно вужча за американську, місцями з вибоїнами, загально кажучи, “плохенька”, тобто кепська. Моє авто, особливо причеп, дуже часто підкидало, дарма що я зменшив швидкість. А степи й далі приковували до себе мій неспокійний зір. Десь перед Калгарі я помітив придорожній знак і майже в екстазі вигукнув:

— Мазепа! — і вже вдруге збудив донечку Оксану.

— Що з тобою? — не змовчала теща. — Дитину перелякаєш.

Та я не відповідав на запитання, притишив швидкість і зупинив авто, звернувши набік. Вискочив і побіг кількадесят футів назад. На дороговказі виразно стояло Мазепа і сказано, скільки миль до того поселення. Така несподіванка! Це ж недалеко. Заїдемо — вирішив я. Але спершу оглянув причеп, який ще більше похилився на правий бік — вибоїни давалися йому взнаки. Дружина почала відпочувати, мовляв, за пару років приїдеш і тоді все розвідаєш, оглянеш, а тепер — небезпечно: головна дорога недобра, а бічна буде ще гірша. “Що тоді робитимеш, як розсиплешся по степу?” — підсумувала. Але незабаром зрозуміла, що годі мене переконувати, відпочувати від відвідин несподіваного Мазепа. Даремна справа — нічого не вийде! І, хоч сердито, примирилася з такою долею — мати справу з неслух'яним чоловіком та ще й поетом, який тільки й вигукує: “Мазепа! Мазепа! Канадська Україна...”

Позадкував я трохи назад, маневруючи похиленим причепом і вивів авто на шлях до Мазепа. Либонь за 10 миль, якщо не менше, ми побачили на рівному степу яких півдесятка скупчених старих хат, а збоку кілька новіших — в один рядок.

— Чи це Мазепа? — питаю.

— Так, так, Мазепа, — відповіли підлітки, не здивовані прибульцями, й показали на поштовий відділ, який уже давно закритий, але до нього часто заглядають подорожні, щоб отримати поштову печатку на конверті чи просто на листку паперу, давши колишній поштарці долара.

І за це ми вдячні. Дружина й теща почали напувати дітей соками з маленької крамнички поряд, а я метнувся по “гамлеті” чи пак хуторі, якому дав назву, як я пізніше розвідав, якийсь романтичний англієць чи пак “бритишмен”, захоплений творчістю лорда Байрона, особливо його поемою “Мазепа”. Сюди-туди — і натрапив я на якогось куцого, як виявилось, німця, що все знає.

— Чому така назва? — питаю.

— О, то від індіанського “чіфа”, — сказав авторитетно куций ламаною англійською мовою, хоч він у Канаді прожив із дитинства, а тепер йому понад 50.

— А що він тут робив, отой індіанський ватажок?

— Як що? Воював, як і всі індіани.

— А за що? — допитуюсь далі.

— За молоду дівку — Марту чи як там її звали. Сам був дуже старий, — куций хихикнув, — а вона молоденька (pretty young), закохана в нього. Батько не хотів віддати своєї дочки за старого — от і воювали, билися на смерть...

Я не стерпів такої наруги над українським гетьманом і пояснив куцому, що Мазепа — це український “стейтсмен” XVII-XVIII ст., який воював проти Московії. Німець дуже скептично подивився на мене й відрубав звисока з явним невдоволенням:

— Never heard of him. (Ніколи нічого не чув про нього).

На цьому довелося й закінчити мої назвознавчі досліді (а до ономастів мене вже тоді завербував проф. Яр. Рудницький). Прибіг син і переказав материне прохання, щоб я не барився, бо треба до вечора прибитися в Калгарі.

САМІТНИЙ КРУК І МОЛОКО ОЛЕНИЦІ

Переночувавши в Калгарі, я пробував уранці дізнатися більше про поселення Мазепу, але ніхто не міг нічого путнього сказати. У телефонній книзі я знайшов багато українських прізвищ — більшості домовласників на було вдома. Якщо ж хтось і був, то не знав про існування «гамлета» Мазепи. Єдиний священник української православної церкви відвідав згаданий хутір та отримав, як і я, відбитку поштової печатки. Більше й він нічого не знав.

Був звичайний будень — люди вже десь працювали. А я прокинувся пізніше, ніж завжди, і залишився без додаткових інформацій. Заправивши на бензинці авто й перемістивши кілька пакунків із книжками у похиленому причепі, я знову пустився в дорогу, таку ж вузьку й латану, як і позаду. Око потроху при звичайлось до степу чи пак до прерій, і я почував себе начебто вдома — мої мелодеклямації вшухли. Наситивши зір яриною — пшеницями, ячменями та вівсами — і ще не знаючи, чиї руки їх посіяли (серце вистукувало, що неодмінно українські!), я незабаром записав у свій записник перший рядок і два кінцеві до нового, канадського вірша:

Стань стопою на снажний чорнозем

.....

І знайшов я на полях Альберти

Давню радість і нову снагу.

Середину цього спонтанного запису я виповнив пізніше, бо за кермом треба було дивитися на дорогу й час від часу поглядати на похилений причеп. Після доброго відпочинку в калгарському готелі, ініціативу в розмові перебрала родина. Я переважно слухав. Богдан спостеріг самотнього крука, чорного-чорного аж синього, що сидів на телефонному стовпі — і з'явилася нова тема для гутірки. Оксанка хотіла знати, чого він сидить сам і чи є в нього діточки. Богдан посилив зацікавлення: «А чого він так сумно кричить?» Бабуся серйозно запропонувала розгадку: «Круки кричать на дощ», а дружина вдалася до гумористичної розв'язки: «Мабуть посварився з жінкою. Тепер плаче, бо голодний. Не було кому приготувати сніданок». Усі весело засміялися, зрозумівши натяк на вчорашні відвідини хутора. Однак до кінця теми було далеко, посипались нові питання, які нелегко розв'язувати.

— А що снідає крук? Чи він уже пив сік? Який — помаранчевий чи помідоровий? — поцікавилась Оксанка. Богдан докинув репліку, що круки соку не п'ють, бо не можуть купити його в крамниці. Вони ловлять миші.

— Чи вони печуть їх на сковороді, як наша мама татові яєшню з беконом? — не змовкала донечка з дуже поважним виглядом.

Усім стало весело. Богдан скривився на згадку про миші... Раптом угорі з'явився шуляк і стрілою впав недалеко від шляху. Бабуся пояснила, що птах, мабуть, нагледів зайця — матиме свіже м'ясо на сніданок. Поглядаючи на небо, звідки виринув шуляк, ми помітили пір'ясті хмарки на дуже синьому і глибокому-глибокому небі. Незабаром хмарки поширшали й потемніли, а десь за годину наше авто наздогнав рясний дощ. У вибоїнах появилася вода, що з-під коліс блискавкою розліталась на обидва боки шляху.

Дощ був перехідний, освіжив повітря і зник. Але зустрічні авта добре обляпували наше. Даремно я мив його вчора ввечері в Калгарі, щоб заїхати в Едмонтон чистісіньким. За розмовами незчулись ми, як доїхали до Рудого Оленя, тобто містечка Ред-Дір. Богдан зажадав якнайскоріше побачити оленів. Якщо така назва, то мабуть вони пасуться за кущами. Треба лише їх помітити, сповільнивши авто. На жаль, його передбачення були безуспішні — оленів на пасовиську вздовж дороги не було. Усі прийшли до висновку, що їх треба шукати десь у лісу, а на це немає часу.

Кущі, справді, почали з'являтися обабіч нас, вони додавали Богданові оптимізму. При цій нагоді Оксанка отримала від бабусі консультацію про те, що олениця, як і корівка, «дає оленяткові молочка на сніданок». Почувши про таке, вона негайно запропонувала, щоб ми заїхали до містечка й купили великий картон «молочка від олениці» — вона сама його вип'є, без припрошування, бо вранці пила тільки сік, а тепер появилася в неї спрага. Довелося заскочити до бензинки на околиці Рудого Оленя, де — на щастя — була крамниця, що на перший погляд задовольнила Оксанку. Але... розчарована тим, що це було коров'яче молоко, вона категорично відмовилась його навіть пригубити. Лише бабусине вмовлення, підкріплене тим, що вона сама покуштувала соломинкою з картону й запевнила, що молочко справді від олениці, — допомогло. Бабуся — авторитетна особа, Оксанка не могла не повірити й напилася досхочу. Ще й додала, що воно «дуже смачненьке». Тут уже й мені трапилась рідкісна нагода — і я втрутився в розмову, додаючи не без запевнення, що на наступне Різдво приїде на оленях дід Мороз із подарунками. Захоплена можливістю подоїти оленицю, Оксанка вирішила відразу ж після прибуття до Едмонтону написати йому гарного листа, щоб не забув «завітати до нашої хати». До «дискусії за круглим столом» Богдан також уніс пропозицію — нехай дід Мороз привезе йому ковзани. І багатозначно поглянув на батька.

— А як він знатиме, де наша хата? — раптом запитала Оксанка.

— Ми не забудемо дописати адресу, — пояснив Богдан.

— Я сама напишу! — запевнила вона під усмішки всієї родини. Їй було тільки два роки з половиною. Покищо вона вміла намалювати лише велике О. Це значило її ім'я.

УКРАЇНСЬКИЙ ЕДМОНТОН

Ми в'їхали в місто, як і сподівалися, з півдня. Металева вежа при «Калгарській стежці» повідомила, що це «Нафтова столиця Канади». Доїхали цим «трейлом» до 84-ої авеню, звернули ліворуч і спинилися перед відповідним будинком. Перекошений причеп ледве стояв, я розвантажив його в першу чергу. Усе було домовлене заздалегідь. Учитель, власник дому, від'їхав на вакації до Європи. Будинок, після заплати комірнього, був наш до 1 вересня. Оскільки я продав свою хатину в Монтереї на горі, буде ще досить часу пошукати й купити собі дім в Едмонтоні.

Мій переїзд до Альберти попередило жваве листування з групою вчителів та визначних українців, що заснували нове видавництво з єдиною метою — надрукувати замовлений у мене підручник з української мови. Ентузіастичні люди склалися паями чи пак «шерами» по 100 доларів. Міністерство освіти поставило передумову: буде підручник — запровадимо українську мову в школах провінції; не буде підручника — не введуть української мови у програму! Автори цієї «стипуляції» чи пак передумови, як я виявив незабаром, приховані англійськомовні шовіністи, гадали, що запровадження буде відкликано через брак навчального матеріалу. Але зневажувані русини перехитрили тих, що пишуть своє «я» з великої літери. Вчасно були зібрані фонди. Я працював день і ніч у Монтереї (це змусило мене одягнути окуляри), склав підручник і переслав машинопис на адресу інспектора шкіл Сидора Горецького, а видавництво «Тризуб» у Вінніпезі випустило його в світ. *Conversational Ukrainian* ліг на стіл міністра освіти, програмовий комітет опинився перед доконаним фактом, — української мови почали навчати в середніх школах уже восени 1959 р. А я, в університеті, мав запровадити на літній сесії перший кредитований курс, що й почався яких два тижні після мого переїзду до Едмонтону. На цей курс української мови записалося 16 студентів, у т. ч. понад 10 учителів. Я був окрилений! Це ж були майбутні викладачі української мови.

У столиці Альберти найвищою будівлею був готель «Мекдоналд» (усього шість чи сім поверхів). На захід від нього купчилося кілька нижчих. А навколо — розлоге село, яке я вже бачив 1959 р. Тоді я ночував у готельчику «Кенсінгтон» на 109 вул., приїхавши автобусом із Вінніпегу, де робив коректу мого підручника. Ті, що чекали на мій приїзд, мабуть шепнули телефоном, — і завідувач дав мені кімнату за півціни. «Що то значить — свої люди», — подумав я. Незабаром адвокат Петро Саварин, перший українець, якого зустрів тоді в місті, провіз мене головною вулицею, по Джеспер авеню. Ми опинилися в одній із залей «Мекдоналда», і я побував на обіді, де промовляв якийсь канадський партійний діяч. П. Саварин був захоплений політикою, як я — поезією, очі в нього

палали смолоскипами, коли палко промовляв той «прогресивний консерватор». Я ще не орієнтувався в канадських партіях і просто не міг нічого второпати, хто пропонує що, напередодні виборів. Хтось із українців, що сиділи навколо нашого столу, пояснив мені, що це говорив «той, хто за українську мову в провінційних школах». О, тоді все стало зрозуміле! Плескали тому промовцеві рясно, а я плескав удвічі сильніше й довше, ніж інші. За того, хто згодився запровадити нашу мову в навчальні програми провінційних шкіл!

За день чи два беру всю родину в авто й вожу по місту. Переїхавши високий міст через ріку Саскачеван, відвідали капітолій. Найбільше враження зробив він на Оксанку, яка цілий день щебетала, повторюючи нове для неї слово «капітоль», і хотіла ще раз повернутися на оглядини. Потім заїхали ми до Собору святого Івана. Я записався до своєї церкви й заплатив членську вкладку. Отець О. Хом'як при цій нагоді нагадав мені, що з православних «найбільше людей» дало на видання мого підручника. Очевидно, я дякував і просив оголошувати в церкві, після служби Божої, про те, щоб записували батьки своїх дітей до українських клас. Він це старанно робив протягом багатьох років.

За кілька хвилин їзди ми були вже поряд Катебри св. Йосафата на 97-й вул. Я вже мав чітко сформований погляд на білоруса Йосафата Кунцевича (читав у Грушевського, як він «катував православних», за що його й пустили на той світ) і дуже здивувався, що брати-католики (греко-католики) не знайшли кращого святого для патрона такої гарної катебри, яку по-мистецькому оздобив проф. Юліян Буцманюк. Натякнув я про це отцєві-парохові. Але він усміхнувся й не виявив жодного невдоволення. Пізніше я не змовчав про це в розмові з одним отцем-доктором, відомим католицьким богословом, і він майже згодився зі мною. Принагідно я, ніби між іншим, висловлював думку, що як тільки проголосять святим Митрополита Шептицького, то напевне його ім'я дадуть і цій катебрі. Адже ж то була велика людина, меценат української культури, рятівник українства в Галичині. Я мав нагоду бути в нього на авдієнції у грудні 1943 р. і був захоплений ним як людиною і провідником. І сьогодні, коли я пишу ці спогади 45 років пізніше, я виразно чую його голос «дай, Боже, вам успіху... пишть і друкуйтеся»... Кілька тижнів опісля я чув едмонтонські відгуки на мою адресу: «Він хоч і файний хлоп, той гостроязичий Славутич, але чого він суне свого запорозького носа в галицьку парохію?»

Очевидно, я не збирався втручатися. Але чого б не спитати, чому і як? Адже мій рід вийшов із православної Галичини. Тим більше, подякувати й жертводавцям із іншої церкви. Телефонуючи та висловлюючи подяку за участь у виданні мого підручника, я виявив, що навіть один «безбожний комуніст» опинився серед церков, громад і клубів, і дав цілу сотку. Побачивши «Отче наш» у *Conversational Ukrainian*, він пробував протестувати, але я запевнив його, що

«Молитва Господня» не виступає проти Хрущова чи Москви взагалі. А його діти будуть навчатися доброї мови. Якщо захочуть, то й помоляться по-українському. Вільному воля! І той «безвірник» примирився, часто підходив до мене при нагоді й вітався.

Оглядаючи Едмонтон, я навідався до *Українських вістей*. Тодішній адміністратор, симпатичний о. д-р М. Сопуляк зустрів мене якнайкраще і привітав чаркою. Цей тижневик охоче надавав свої сторінки для різних дописів, у яких я та інші ентузіясти заохочували вписуватися на курси української мови в університеті, а до батьків зверталися, щоб їхні діти домагалися української мови у тих школах, де її ще не було. Розуміючи переобтяження редакційною працею, я не раз — на прохання о. д-ра — заходив до редакції переглянути якийсь матеріал і відредагувати його. Це викликало немало підозру серед православних (до речі, колишніх греко-католиків), що «той Славутич» скоро стане «католицьким попом». А я сприймав усе це, як жарти. Я співпрацював із кожним, хто допомагав запроваджувати українську мову в навчальні програми. Віднайшов євангелістів і їх агітував, навіть з успіхом. Цілком природно, що я часто бував у міністерстві освіти, куди мене заангажували як консультанта. Доводилось редагувати різні українські тексти чи й самому писати для різних потреб.

З Комітету Українців Канади (КУК) д-р Микола Суховерський багато сприяв моїй новій діяльності. Я часто виступав на різних зборах, під церквами, у клубках. Одного дня я їздив до Вегревілю, Мондеру та Ендрю, де промовляв до учнів. У Ендрю, де директором школи, якщо не помиляюся, був один із трьох братів Мельничуків, забажали, щоб я говорив до учнів на зборах українською мовою. Може хотіли пересвідчитися, чи я володію українською мовою. Гадаю, нічого дивного тут не було. Ті вчителі бачили мене вперше. Я вдався до кількох анекдотів, після цілком серйозного й ділового вступу, — і зала вибухнула реготом. Це був доказ того, що мене розуміли. Говорячи про потребу зберігати рідну мову та поглиблювати її вивчення у школі та в університетах, я наводив окремі смішні ситуації — учні також реагували й весело сміялися. З усього було видно — навколо панувало українське середовище. Навіть неукраїнські хлопці й дівчата знали окремі українські вислови. Вони підходили до мене і пробували сказати щось моєю мовою.

Едмонтон 1960 р. мав багато українців, понад 10 відсотків. Я відвідав більш як 10 українських церков і дві баптистські громади. Наступного 1961 р. відбувся доміняльний перепис, який показував, що в місті була, за віровизнанням, така кількість українців: православні — 12,947; греко-католики — 9,237; римо-католики — 5,026; визнавці Юнайтед Чирч — 6,723. Тоді ще розрізняли католиків, тепер слова «греко» вже ніхто не вживає, хоч окремі католицькі священики часто підкреслюють, що їхні «парохії»

тримаються «візантійського обряду». Я чув це не раз і не два від о. Володимира Тарнавського, який багато дбав про курси українознавства й рідну школу під католицькою церквою св. Юрія. Він же, без нічийого нагадування, у проповідях закликав батьків записувати своїх дітей до українських клас, радив юнакам і юначкам відвідувати українські курси в університеті. Я завжди, при нагоді, ставив цього священника та православного о. Олександра Хом'яка як зразок для інших духовних осіб. Не бракувало й байдужих отців, що на громадську справу дивилися крізь пальці, мовляв, їхнє діло — молитися.

Крім згаданих вище, деякі українці належали та й тепер належать до неукраїнських церков — англіканської, лютеранської тощо. Є баптисти, в яких українська мова ще існує, однак чомусь їх приліплюють до загальних євангелицьких громад. Згідно зі згаданим переписом 1961 р., в Едмонтоні було 38,164 українців. Ясна річ, було їх значно більше. Багато старих людей називали себе ще поляками, австріяками й румунами. Ще й тепер, 30 років пізніше, трапляються такі дивовижі, свідком яких я бував не раз і не два.

Восени 1987 р. близько міської ратуші зустрів я одного діда з бабою, впізнав у них наших людей і питаю англійською мовою, після короткого вступу про погоду:

— Якої ви національності?

— Австрієн, — відповів сміливо дід.

— Sprechen Sie Deutsch? — питаю.

Здивований дід зовсім не розумів мене, бо не знав жодного німецького слова. Тоді я запитав, уже по-нашому, чи говорять вони українською мовою. Бабуся, яка досі несміливо переступала з ноги на ногу, раптом просіяла і твердо залепетала:

— А як же? Вогоримо по-українські, вогоримо...

Якби я не перешкодив їй, напевно зайшло б на довшу «балаку». Присоромив я старого, а він зніяковіло почав виправдовуватись:

— Та я з Жаб'їго... А моя баба з Турки... Приїхали тутки ще дітьми... Виросли вже в Канаді. Наших родичів тутки так мельдували... і ми так сі пишемо...

Кількість українців в Едмонтоні до 1988 р. подвоїлась не лише завдяки природному приростові, а й через зміну назви національності. Тепер нараховують близько 75,000. Консервативні обліковці гадають, що в місті живе щонайменше 70,000 українців. Офіційні дані перепису подають менші числа. У провінції Альберта живе тепер правдоподібно 150,000 наших людей.

1960 р. в Едмонтоні було три українські книгарні: найстарша, заснована братами Фербеями, на 101-й вулиці, «Арка» на 97-й, «Українська книга» на 95-й. Багато радянських видань було у World Books на Джеспер авеню. Тепер зосталася лише одна, але дуже

діяльна, якою відає родина Мельничуків. Це найстарша українська книгарня у світі (заснована братами Фербеями 1910 р.).

Альманах *Північне саяво* (Едмонтон, 1964) засвідчив таке:

В Едмонтоні, де правдоподібно кожен десятий житель українського походження, досі немає жодної вулиці чи дороги з українською назвою. Треба сподіватися, що до 100-річчя Домінії будемо мати вулицю імені Шевченка або Українську дорогу (том 1, стор. 140).

Після відзначення сторіччя Домінії Канади ситуація значно покращала: українські місцеві назви, поширені по провінції, з'явилися і в Едмонтоні (див. другий розділ).

«ЧОГО ЙОМУ ТРЕБА, ТОМУ КАЦАПОВІ?»

Оглядаючи едмонтонські церкви, народні доми, клуби тощо, я довідався, що отець російської православної церкви св. Варвари має якийсь давній молитовник церковнослов'янською мовою. Потелефонував йому й запитав, коли й де можна зустрітися, щоб побачити ту книжечку. Отець запропонував мені того ж таки дня прийти на збори громади під церквою, куди він принесе згаданий молитовник. Я зрадів такій okazji ще й тому, що може трапитись нагода сказати слово про плянований розвиток слов'янського відділу в Альбертському університеті. Отже, буде нагода заохотити молодь до студій своєї спадщини.

Приходжу на півгодини раніше. У підвалі під церквою сидить уже десяток літніх жінок, дві чи три дівчинки шкільного віку та один чоловік, ніби наглядач. Уклонившись, починаю:

— Здравствуйте! Я хотел бы увидеть отца Маркитича.

Бабусі переглянулися між собою і мовчать. Я повторюю моє звертання, обвівши поглядом усіх присутніх. Чоловік, почувши прізвище отця, потвердив невиразною англійською мовою, що він прийде пізніше. Я подякував і повернувся до виходу. Мене провели сердитими очима, а одна жінка, мабуть найсміливіша, проронила на мою адресу:

— Чого йому треба, тому кацапові?

Я вдав, що не почув, і мовчки вийшов надвір. Мені стало ясно, що між тими жінками не було жодної російськомовної особи. Зрештою, я заздалегідь знав, що цю нібито найстаршу церковну громаду в Едмонтоні зорганізували буковинці, які називали себе «руськими», іноді «русинами». Колись на запитання іміграційного реєстратора, що приймав новоприбулих, наші люди відповідали «русин», а їх, звичайно неписьменних, записували Russian. До першої світової війни це було дуже поширене. Але чому та жінка облаяла мене «кацапом»? Опинившись надворі, я пройшовся перед церквою,

наблизився до кручі та оглянув гарний вид через ріку Саскачеван. За яких 10-15 хвилин повернувся під церкву. Підходжу до тих же жінок, яких назбиралося вже більше, вітаюся.

— Добри вечір вам!

— Добри вечір! — майже хором відповіло кілька голосів. А чоловік навіть запросив мене сідати. Мабуть побачив у мені майбутнього парафіянина.

— О, то ви наш! — здивовано сказала одна, як мені здалося, пашекувата жіночка.

— Як чуєте, ваш... Прийшов на збори послухати. Чи можна? — неспішно питаю.

— А чому б ні? Можна, можна... О, то ви наш... А ми думали...

— Ясно, що ваш, — посилюю дух порозуміння. — Я такий українець, як і ви, — наголошую.

— О, ні! — підскочила вмить пашекувата, ніби готова ляпнути мене по обличчі. — Ми не українці, ми руські!

— Та ви ж усі говорите, як я, — продовжую розмову.

— Так! Но ми руські, не українці! — Мені здалося, що вона от-от хапне мене за волосся. З такої несподіванки я навіть ступив крок назад.

— Які ви «руські», — наполягаю. — Ви ж не говорите російською мовою.

— Вогоримо, вогоримо, — настоювала та жіночка, — хіба не чуєш? Ми не українці, тоті націналісти... Отець нам казали...

Тут у нашу розмову втрутився якийсь молодий чоловік і пояснив: — Це руська православно-кафолічеська церква.

Не знаю, чим би скінчилася наша національна дискусія, якби не зайшов у ту хвилину священник. Я здогадався, по комірці та одягу, що це мабуть і є о. Маркігич, підійшов і відрекомендувався російською мовою. Отець дуже ввічливо сказав кілька російських слів, із виразним наголошуванням на першому складі, як то роблять чехи, а потім перейшов на англійську, що пливла з його уст краще, і показав молитовник. Я глянув на титульну сторінку, полистав трохи й відразу зорієтувався, що це не таке давнє видання, як про нього мені говорила не одна особа. Надруковано книжечку у Пряшеві, наприкінці минулого сторіччя, не церковнослов'янською мовою, а язичієм. Повернув я молитовник отцеві, з подякою, й почав прощатися. Але отець додав, що та «цінна» книжечка коштує небагато, всього сто доларів. Я не виявив зацікавлення придбати й попрямував до виходу. Отець запропонував лишитися на збори, але після щойно відбутої дискусії в мене вже не було ніякого бажання zostаватися під церквою та продовжувати розмови про національність буковинців. До речі, я вже був знайомий із кількома новоприбулими з Буковини, і вони зробили на мене зовсім інше враження — були

Лестер Пірсон, прем'єр-міністер Канади, і правник Петро Саварин.

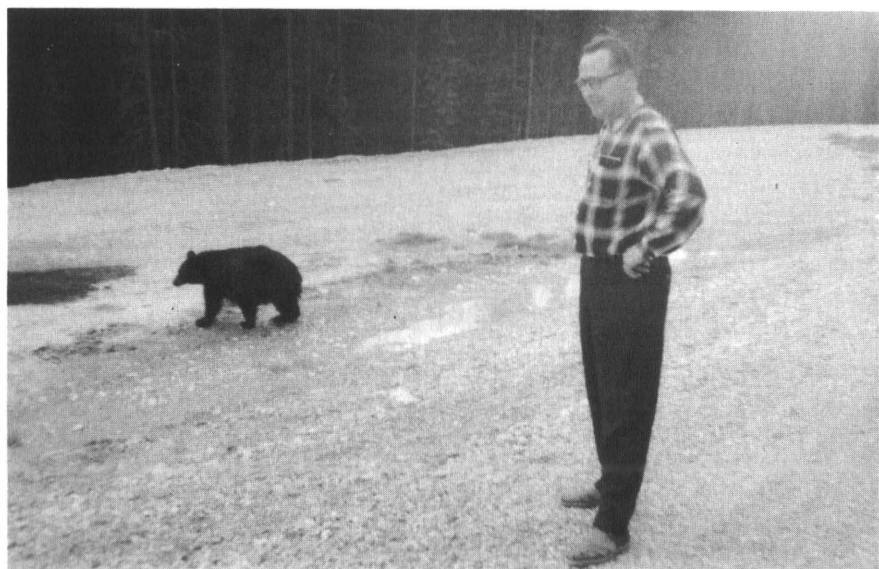
Василь Духній, меценат *Північного сьйва*, Яр Славутич і Ярослав Скрипник, громадський діяч.

Біля пам'яткової плити в парку Елк-Айленд. Зліва: Є. Штендера, В. Залуцький, Яр Славутич, І. Кейван, Б. Мазепа, Ю. Стефаник.

Автор цікавиться дичиною, гордиться зустріччю з чорним і білохвостим.

Чорний вирішив не чіпати завойовника прерій, з якого наїдку було б не багато.

свідомі українці, яких обирали навіть до проводу в українських інституціях.

Повернувшись додому, я похвалився дружині про таку незвичайну пригоду. «Так тобі й треба! — насварила вона, — щоб не лазив там, куди не просять». Пізніше, кого б я не питав, ніхто не міг пояснити, чому назвали мене лайливим словом. А один свідомий буковинець, усміхнувшись, докинув: «То так люблять російську мову буковинці. Не забувайте, що вони вже третє покоління в Канаді». Тоді ж я довідався, що св. Варвара слухала язичіє підчас служби Божої. Не знаю, чи тепер покращало.

Існувала, а може й досі існує, інша російська православна церква в Едмонтоні, що складалася також майже виключно з літніх українців та ще й новоприбулих, які звикли до церковнослов'янської мови. Вони знають, хто вони, говорять українською мовою, але слова «днесь», «іже», «ізбавити», «насушний» і т. п. для їхнього вуха звучать «більш молитовно», як відверто сказала мені одна пані, почавши дев'ятий десяток. Що українська мова може звучати велично й також молитовно, вона згодилася зі мною, але «звичка зостається звичкою». Відправляв службу в цій церкві українець, у якого церковнослов'янська вимова була значною мірою зукраїншена.

НА СХІД ВІД ЕДМОНТОНУ

Одного погожого дня наприкінці серпня 1960 р., коли вже почалися жнива, я сів у авто й поїхав на оглядини, як мені сказали, «колиски українства в Канаді». Після Мондеру, де пощастило відвідати музей і недючу бібліотеку (зі стародруками!) отців Василіян, я вирішив заїжджати до кожної фарми при дорозі, вигадуючи різні причини.

От під'їжджаю до однієї фарми... Біленький будинок, поряд колодязь із помпою, оподаль — овальна стодола, покрита товстою бляхою. Собака ледве не зірветься з цепу, готовий розірвати мене на шматки. Виходить літня господиня.

— Чи можна попити водички? — питаю. Вона сказала щось, але я не дочув. Виносить глиняний дзбанок, розмальований, і припрошує:

— Доброго здоров'я пивши!

У мене посилено застукало серце. Я вже років двадцять не чув такого вислову. Напившись, дякую і раптом змінюю тему:

— А де ж господар?

— Як де? У полі, зерно збирає...

Поговоривши про се, про те, подякував ще раз за смачну водичку й поїхав далі. Збоку дороги проходив комбайн, а за ним посувалися два великі ваговози, один був майже повний золотистого

Печатки поштових станиць з українськими назвами.

зерна. А над комбайном, що підбирав просохлий валок ячменю, уставала з полови немала пилюга. Наші поселенці «збирали зерно» й відвозили його прямо до елеватора. За кілька миль наближаюсь до іншої фарми:

— Яка дорога веде до міста Мирнаму? — питаю.

— Тота доріжка. Отак просто..., — показує господарня рукою в напрямку на схід.

— А де ж господар?

— У полі, на комбайні.

Так я заїжджав у кожную зустрічну фарму й говорив тільки українською мовою, не вживши ні одного англійського слова. Я б ніколи не повірив, що таке станеться, якби це не було зі мною. Справді, це Канадська Україна! Фарма поряд фарми — в українських руках. Люди говорять українською мовою — одні краще, інші гірше («вогорять»), але говорять.

Повертаю авто до чергової фарми при дорозі й питаюся:

— Чи можна глянути на Вашу українську газету? Я з Едмонтону...

Жінка глузливо відповідає, примруживши очі проти сонця:

— А чого ви не заїхали до української книгарні. Хочете, я дам адресу... Там багато газет.

— Та я знаю, де книгарня, — виправдовуюсь, бо зловили мене на гарячому. На воду вже не було місця у шлунку, я пив її разів десять. Про дорогу також питав не менше. А тепер і попався! — Я був там, уже розкупили.

Не знати, чи повірила мені та жінка. Але сказала:

— Почекайте мінутку. Піду й подивлюся.

За хвилину виходить і виносить тижневик *Канадійський фермер* і ніби вибачливо:

— Це вже стара. Ми прочитали. Візьміть собі, як хочете.

Я дякую й рушаю далі. Дістав і *Український голос* із Вінніпегу, і якийсь релігійний журнал із Йорктону. В обох мова ліпша, ніж у *Канадійському фермері*, де багато років псував слова й речення малописьменний редактор Гикавий, за що називали часопис «гикаварським». Коли він, той тижневик, спустив дух, на велике огірчення «фармарів», тоді назва «гикаварський часопис» перейшла на *Український голос*, бо туди, як це не дивно, перекочував і сам

Деякі відбитки печаток узято зі збірки Б. Федчука.

Гикавий, завдяки заходам «вінніпезького архидиявола», з яким не могла справитися консисторія Української Греко-Православної Церкви — такий він був непереможний і всесильний. Такий всесильний, що сам Владика Іларіон почував себе безсильним перед його «диявольським маєстатом», тому й возвів його в чин «архидиявола» (я чув це на власні вуха).

Подякувавши за *Український голос*, тоді ще не поганий, бо був за редакцією п. Сирника (Гикавий утиснувся туди пізніше), я вирішив на наступній своїй зупинці змінити оглядальну тактику. Помітивши на дворі однієї фарми, при дорозі, хлопчину років дванадцять, питаю:

— Чи є у вас *Кобзар* Тараса Шевченка?

— Так, є, — відповів той і не розгубився. Мені здалося, що він зовсім не був заскочений тим, що до нього заговорив подорожній українською мовою. Незвичайне явище, на мій погляд, було для нього звичайним і, здається, буденним.

— Чи можна подивитися на ваш *Кобзар*? — і не чекаючи на відповідь, виходжу з авта. Загавкав собаку, з'явився дуже літній дідусь і допитливо глянув на мене. Я пояснив, що приїхав щойно з Америки, їду до Мирнаму; на жаль, не маю з собою *Кобзаря*. Хотів би глянути і знайти там один віршик.

— А який вершик ви хотіли б видіти?

— «Розриту могилу», — не задумуючись, випалив я з усієї сили. Дідусь нібито повірив мені й запросив до хати. Перше, що я побачив, — на столі лежав *Сонник*. Я пізнав його по обкладинці. Бачив це видання в українській книгарні в Едмонтоні та ще й кепкував із нього.

— А це що таке? — питаю.

— То така книжка, що сні розгадає, — несподівано втрутився в розмову хлопчина. А дід задоволено посміхнувся. Мовляв, мій онук уже все знає. А потім до нього:

— Дистань, Петрику, *Кобзаря*.

Хлопчина, що ростом був, як здалося мені, не нижчий за діда, метнувся до полицки під іконою Богоматері, узяв звідти досить потріпану книжку й подав мені. Але дід уставив:

— Е, ні! Петрику, знайди-но той вершик, що зветься «Розрита могила». — Рославий хлопчина, білявенький і дебелий (мабуть уже допомагав батькові у дворі й добре розвинув руки), почав шукати; за

кілька секунд знайшов потрібний «вершик» у змісті, а потім незабаром і розкрив книжку.

— Тепер сядьмо собі, а ти, Петрику, прочитай нам трохи, — знову похизувався дідусь. Ми сіли на старенький, досить потертий диван. А хлопчина запитав дідуса: — На серце чи на книжку?

— Напам'ять, якщо не забув.

Хлопчина, не дивлячись у *Кобзар*, проказав «на серце» початок до слів «Ой, Богдане...», а дід дав знак, що годі. У нього очі сіяли.

Я вловив нагоду й почав хвалити білявенького. Вийняв гаманця й дав йому доляра «на шоколяду». Дідусь не міг не змовчати й гордо заговорив про свого онука. А тоді:

— Я даю тобі, Петрику, по кводрі, а цей пан цілого доляра дав! А як ваше назвисько? І чого це ви їдете до Мирнам?

Блискавкою майнула думка — казати чи не казати, хто я? Миттю вирішив, що обманювати було б недобре. І я признався?

— Називаюся Славутич. Тепер я професор Альбертського університету. Навчаю там української мови.

— То ви той пан, про кого пишуть газети? Оце так-так! Як добре, що заїхали до одного з Шандрів... Чекайте, чекайте! Я вам покажу щось. — Дідусь устав із дивану й почав перебирати книжки, що стояли на полиці. Їх було з півсотні. За кілька секунд вийняв новеньку книжку:

— То це ви написали той підручник?

Глянувши на *Conversational Ukrainian*, я відповів, що так. Мені було надзвичайно приємно, що моя праця попала за призначенням. Покищо моїх віршів тут не було, але був підручник. Спершу б у к в а р, а потім уже й к о б з а р.

Приємно вражений такою несподіванкою, дідусь метнувся «по чарку». Відмовляти не годилося. Я пригубив трохи. Закусили ковбасою. По хаті пішов приємний запах часнику. Поговорили, побалакали. І я признався дідусеві, що їжджу, аби ознайомитися з Канадською Україною. А «Розритої могили», власне кажучи, не треба було й шукати. Я також знаю її напам'ять, або, як сказав хлопчина, «на серце», маючи на увазі *by heart*.

Я не барився й рушив у дорогу. Хотілося дістатись до Мирнаму завидна. Уже не заїжджав більше набік. Думав і радів. Хіба не Канадська Україна? Фарма поряд фарми в українських руках!

Переночував я в Мирнамі (мав адресу одного поселенця, отриману в Едмонтоні), а наступного дня, в неділю, відвідав ще півсотні фарм і пізно повернувся додому. Моїм радощам не було меж. Проїхав я 253 милі (тоді ще не було метричної системи) і не вжив жодного англійського слова. Фарма поряд фарми...

Широкий пояс українських поселень, від Едмонтону повз Саскатун і Йорктон аж поза Вінніпег, то поширений, то звужений, може трохи й прорідився до 1988 р., бо молоде покоління лишає обробіток землі та йде до міста на кращий хліб, кращі авта й кращі розваги. Але українські фарми ще стоять і живуть повним життям. Українські хлібороби ще говорять (і вогорять) мовою своїх батьків, завойовників прерій. Треба лише думати, плянувати й домагатися, щоб завойована плугом земля залишалася в українських руках. Хто стоїть на своїй землі, той стоятиме завжди.

В АЛЬБЕРТСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

До Едмонтону я приїхав, як уже згадано, навчати української мови в Альбертському університеті. Улітку 1960 р. відбувся мій перший кредитований курс (Укр., 100). Серед 16 зареєстрованих студентів виявилось кільканадцять учителів. Це стало запорукою того, що кількість підготованих викладати українську мову збільшилась. У моїх лекціях я порушував методику навчання, зокрема зорово-слуховий підхід, за яким побудовано й мій підручник. Я став свого роду новатором, бо в інших викладачів тоді ще переважали традиційні методи: лекції з граматики, читання, морфологічний та синтаксичний аналізи. До мене приходили інші викладачі, знайомилися, заглядали в підручник. Їм імпонували діалоги, бо студенти з першого дня починали говорити, вимовляти фрази й короткі речення. Щось подібне було вже у французьких викладачів, але меншою мірою. Усе, як мені здавалося, стало на добрі рейки. Я закінчив цей перший курс із великим ентузіазмом. Однак після цього успіху, протягом наступного навчального року, мені довелося проковтнути не одну гірку пілюлю.

По канцеляріях гуманітарного факультету сиділи тоді особи, що приховано саботували запровадження української мови в університеті. А на мою агітацію, проведено влітку по Альберті та продовжувану восени в Едмонтоні, деякі адміністратори дивилися косим оком. Зголошувалось до декана чи його заступників багато студентів, але проходили реєстраційну процедуру лише одиниці, найбільш уперті й відважні. Одним казали, що вони для своїх програм не потребують української мови; тому треба, мовляв, брати інші курси. Іншим відверто не обіцяли кредитів. Студенти приходили до мене й часто нарікали на лукаву дволичність — з одного боку

Моя перша кляса української мови в Альбертському
університеті (літній кредитований курс 1960 р.)

нібито можна, а з другого відпочують. Почалася тиха боротьба, в яку включились деякі французькі та німецькі викладачі, що боялися втратити студентів у своїх клясах. Я почав відвідувати «сильних університетського світу», побував навіть у президента, але скоро переконався, що в такій ситуації годі багато сподіватися. Певна підтримка прийшла від українських організацій, що заходились фінансувати стипендії для відмінників на українських курсах. Президент приймав чеки, фотографувався з делегатами, а одного разу, знаючи про мої закулісні заходи, потелефонував до мене, пригадав мою візиту й запевнив, що незабаром усе покращас.

Не бракувало також осторог. Деякі люди відверто говорили мені, щоб я не дуже афішувався поширенням українського елементу в університеті, бо все це в певний час мені пригадають. Але, ставши на конваєр, я вже не міг його зупинити. Якщо літні професори ставилися переважно байдуже, молодші викладачі неукраїнського походження виявляли до мене симпатію, знаходились навіть гарячі прихильники. Унаслідок такого стану, в негуманітарних факультетах почали давати кредити без жодних застережень. Траплялися дуже смішні явища: майбутня аптекарка чи майбутній інженер міг легко записатися на український курс, а майбутня вчителька мала ставати на двобій, щоб зарахували її «українські кредити» на ступінь бакалавра. А верхівка у «фекулті оф артс» лише усміхалася.

1960-61 навчальний рік завдав мені багато болю: я мав тільки ш і с т ь студентів на двох українських курсах: два на початковому (Укр., 100) і чотири на вищому (Укр., 300). Щоправда на вечірньому некредитованому курсі в мене було більш як два

десятки слухачів. Отримав я ще двох аспірантів на «Вступ до слов'янського мовознавства». З огляду на малу кількість студентів, накинули мені один російський мовний курс із 12-ма студентами. Це викликало в'їдливе кепкування на мою адресу, мовляв, що ж я буду робити з українською мовою наступного навчального року. Але згаданий російський початковий курс був першим і останнім у моїй викладацькій діяльності.

Протягом літа 1961 р. я провів немало, тиху й нереклямовану, працю серед українського громадянства, особливо серед студентів. У вересні на три українські курси записалося 27 осіб. Крім того, в додаток до «Вступу до слов'янського мовознавства», який я запровадив рік перед тим, створив я ще й «Семінар зі слов'янського мовознавства». Аспірантів було кілька осіб, але вони свідчили про поглиблення україністики. Погодивсь я читати й курс російської літератури російською мовою, оскільки інші викладачі цього не могли робити через неволодіння нею. Кепкування на мою адресу вщухли.

Президент Альбертського університету приймає чек від української громади для стипендій відмінникам з української мови. Зліва: Яр Славутич, В. Дячук, д-р В. Джонс, В. Базюк, І. Моравчик.

Студенти літнього кредитованого курсу української літератури 1965 р.

Оскільки я не мав фізичної змоги, через повне навантаження, вести початковий курс української мови, на мою пропозицію, перебрав його один із аспірантів. Таким чином, і кількість викладачів збільшилася.

Ситуація значно покращала в 1962 - 63 навчальному році. Крім згаданих аспірантських курсів, я запровадив оглядовий курс української літератури, який могли слухати і мовно заавансовані студенти й аспіранти. Кількість студентів збільшилася до 47 осіб. Наступний 1963 - 64 навчальний рік приніс мені 52-ох студентів і трьох аспірантів. А 1964 - 65 навчальний рік — 76 студентів на шістьох українських курсах (крім мене, викладав і Данило Струк, який щойно захистив магістерську тезу під моїм наглядом). Я тріумфував! Кількість росла не лише на українських курсах, а й на французьких і німецьких. Іншомовні викладачі вже не мали чого боятися. Спаду зацікавлення їхніми мовами не відчувалось. Це здобуло мені прихильників і серед французів. Особливо добре ставився до моїх заходів проф. Моту, підтримуючи мене при кожній нагоді, зокрема на різного роду засіданнях чи нарадах. Дехто обурювався на «бастардів» у вищій адміністрації факультету, як це робили вже і в інших відділах, зокрема в історичному та у відділі політичних наук. Українська мова та українська література здобули повне право!

Усе йшло якнайкраще. Пригадую, тоді ще молодий адвокат Петро Саварин принагідно тиснув мені руку й підбадьорював (як це він робив і раніше, коли я звертався до нього, вергаючи громи на саботажників):

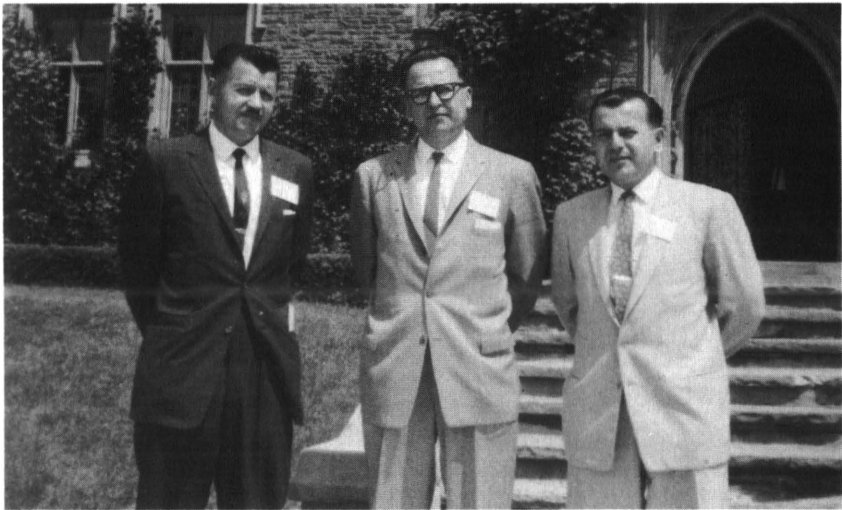
— Чекай, чекай, Славутичу, і на нашій вулиці буде свято!

Покищо свята не було, але до нього ми наближалися. Можливо, ще й тому, що на вечірніх некредитованих курсах я вже викладав від осені 1960 р. просторий курс української літератури. Із великим успіхом пройшли виклади про Т. Шевченка (24 вечори), І. Франка (12 вечорів), Лесю Українку (12 вечорів), М. Коцюбинського (12 вечорів), Ольгу Кобилянську (12 вечорів), огляд української літератури від XI ст. до 1941 р. (24 вечори). Бувало по 20 і більше слухачів. Добра половина з них відвідувала мої виклади протягом чотирьох років. Не бракувало і вчителів, що вже навчали української мови в провінційних школах. Зацікавлення нашою мовою та письменством зростало з року в рік.

Доказом такого зацікавлення було ще й те, що — в додаток до згаданих — улітку 1965 р. на трьох кредитованих курсах студіювало 44 студенти, переважно вчителі. А на 1965 — 66 навчальний рік я планував 11 різних курсів української мови й літератури.

Крім викладацької праці, я вже з 1960 р. почав брати діяльну участь у наукових конференціях чи конгресах Канади, Америки та Європи, читаючи доповіді, друкуючи їх у симпозіумах, журналах і т.п. Дуже часто я бачив там проф. Ярослава Рудницького з Манітобського університету, нераз чув його заохоту. Якоюсь мірою моє ім'я, що повторювалося в розмовах або статтях про поезію, набуло певної популярності також у наукових колах. Я гадав, що сподіваний «тенюр» (призначення на постійну посаду в університеті)

дістану 1964 р. без жодних труднощів. Але не так склалося, як гадалося!

На конференції канадських славістів 1962 р. в Гамільтоні.
Зліва: В. Шелест, Яр Славутич, Б. Боцюрків.

Мокровусти і суховусти 7 березня 1964 р. відзначили 25-річчя моєї поетичної творчості. П'ють за здоров'я ювіляра, в першому ряду: І. Прокол, Р. Березовський, Б. Мазепа, сам ювіляр, І. Кейван, Ю. Стефаник, Д. Мур; у другому ряду: ?, Л. Дитиняк, С. Яременко.

Проф. І. Кейван, від імени літераторів і мистців, підносить ювілярові подарунок — портрет Т. Шевченка у власному виконанні.

Відвідали могилу Іллі Киріяка, автора трилогії *Сини землі*.
Зліва: Ст. Базюк, Кейвани, Яр Славутич, Крайківські, Іванці.

ХАМЧУК

Незабаром після мого прибуття, відділ модерних мов, що існував в університеті протягом п'ятдесятих років, було розформовано. Крім відділів романських і германських мов, з'явився відділ слов'янських мов. Особа з вищої адміністрації відвідала мене, єдиного слависта за освітою, й запитала, чи цікавлюсь я головуванням. Тому що я поринав із головою у викладання, в наукову діяльність і не припиняв поетичної творчості (на той час у Канаді я видав уже три збірки поезій), мене зовсім не цікавила марудна праця адміністратора, фактично реєстратора тих, хто і на який курс записується. Я виразно сказав «ні» ще й тому, що знав, хто саме моститься на посаду «чермена», що зв'язане з вимогою сидіти майже весь день у канцелярії. До речі, тоді в університеті кружляли різні перекази про те, що на головування (за нечисленними винятками) призначають явних тупиць, але старанних виконавців волі «сильних університетського світу». Дуже часто можна було почути насміхи на їхню адресу, хоч я зі звичайної остороги участі в них не брав.

Отак і сталося! Головою відділу слов'янських мов призначили Хамчука (так буду називати його в цій книжці). Я знав уже, що він був проти запрошення мене до університету (а переді мною вдавав, що він стояв і стоїть горою за мене). Єдина особа з докторським дипломом, із щойно виданим підручником, працями в наукових виданнях, як мені сказали опісля, я просто не мав конкурентів підчас обговорення кандидатів на посаду українста. Хоч як на засіданні приймальної комісії настоював Хамчук на тому, щоб узяти іншого кандидата, зокрема одну дівку зі сходу Канади, «русистку», що знає також українську мову, він не тільки лишився «при бубновом інтересе», а й накликав на себе підозру, що пізніше стала фактом. Тепер, сівши в крісло адміністратора, він просто не міг стерпіти, що хтось у відділі користується більшою популярністю, ніж він, що до мене частіше звертаються по допомогу чи поради, ніж до нього, а він сам ледве животіє в тіні. Єдина відрада — горілка ввечері та ще хіба нагода вищипнути жіночий задочок, якщо не трапиться нічого «кращого». До речі, цей Хамчук був також проти магістра Юрія Стефаника, єдиної місцевої людини, що могла б уходити в рахубу згаданої комісії. Але, як мені також дещо сказали опісля, змобілізовані місцеві «батьки народу» так гаряче воювали поза кулісами, що в університетській адміністрації з'явилося поняття «етнічної мафії». Між іншим, коли обговорювали мій *Conversational Ukrainian*, 1959 р., згаданий магістер його дуже хвалив, бо ще не знав, що і я цілюсь до університету, а рік пізніше, разом із місцевим проф. Р. Березовським, гудив його ж «під педагогічним взглядом» (вислів того професора чи пак учителя) на всі заставки.

Однак, це не допомогло. І самого магістра, і кандидатку зі сходу Канади відкинули.

Як там не було, але Хамчук напередодні мого сподіваного «тенюру» вирішив, користуючись головуванням, хоч трохи здискредитувати мене. А потім, якщо все піде успішно, якнайскоріше мене витурити. А на моє місце таки поставити кандидатку зі сходу Канади, з якою він, граючи ролю бабія, шоліта (якщо не частіше) зустрічався на славистичних конференціях, куди звичайно їздив не як доповідач. Озброєний титулом «чермена», тепер він уже постарався, щоб я отримав із канцелярії декана листа про те, що мій «тенюр» відкладається на один рік. Чи дістану його опісля, буде залежати від того, як я справлятимусь.

Отримавши такого поличника, я зажадав від декана детального пояснення, чому призначення для мене «тенюру» відкладено. Виразної відповіді не наспіло. То натякали на якийсь «секюриті риск», чого я зовсім не розумів, то на мій «націоналізм у писаннях», маючи на увазі давні вірші (з сорокових років!), то ще на щось тикали, хоч і дуже невиразно. Усе це, ясна річ, велося усно, дарма що я вимагав письмової відповіді. А одного разу особа, близька до канцелярії декана, зухвало поставила мені в каварні не просто питання, а й виразне звинувачення (говорили ми англійською мовою):

— Ви були в УПА (Українській Повстанській Армії), а ті націоналісти вбивали жидів. Що ви скажете тепер?

Я пояснив зацікавленому, що — по-перше — УПА не вбивало ніяких жидів, а — по-друге — я був не в УПА, а в Чернігівській Січі,* що складалася виключно з колишніх червоноармійців у німецькому тилу і вбивала не жидів, а німецьких нацистів та викривала їхніх спільників, російських шовіністів під проводом генерала Власова.

— А хто розстрілював жидів у варшавському гетті? — не вгавав провокатор, примруживши очі.

— Про це я нічого не можу сказати, бо у Варшаві ніколи не бував. Чернігівські січовики не поширювали своєї діяльності на польські терени. Якщо ж ви там були, то скажіть мені більше про те, що знаєте.

— Вони багато нас повбивали та ще й кричали «Бей жидов — спасай Россию!»

— Отак і кричали? — перепитую. — А якою ж мовою вони говорили?

— Naturally, in Russian.

— Українці не *спасают* Росії. Вони воюють за самостійність

*Див. Яр Славутич, «Чернігівська Січ», *Сучасність*, річник 26 (1986), 12, стор. 103-115.

України. — Підсумував я. — А в Варшаві були, мабуть, російські шовіністи.

Мені відразу стало ясно, з ким я завів розмову. Звичайно, я дуже сумнівався, чи мій співрозмовник бував у Варшаві, бо я ніколи від нього не чув ніякої слов'янської мови, тим більше — польської. Запитання ж було поставлене з метою спровокувати мене й почути мою реакцію. Я не розгубився і ще раз поспитав мого співрозмовника (німецькою мовою):

— Як би ви почували себе, якщо б я запитав вас «А що ви робили, будучи в юденраті? І, б'ючи єврея, підганяли його до газової камери?»

Почервонівши, як рак, мій співрозмовець, із піною на скривлених устах, визвірився на мене:

— Warum fragen Sie?

Мені ще більше прояснилося. Я лагідно підкреслив, що я не звинувачую; лише питаю про те, як би він почував себе на моєму місці. Поговорили ми ще трохи, поки співрозмовець ущух і майже вибачився, що поставив мене в незручне становище, вдаючись до наклепів. Видко було, що це людина із Західної Європи, не зі Сходу, бо має якесь виховання. Перед тим, як відійти, він натякнув, що подібні питання мабуть ставитимуть мені також у слов'янському відділі. Це остаточно переконало мене в тому, що Хамчук таки щось наговорив, а може й написав, кому треба, відмовляючи мені в «тенюрі».

Доводити свою невинність, очищатися від наклепів у такому оточенні, де майже в кожній інстанції сидять упереджені одноплемінники, — даремна та явно безнадійна справа. Усе ж таки я відвідав декана й зажадав копії листа тієї особи, що виступає проти надання мені «тенюру» (закономірне явище в таких випадках). Декан, хоча ввічливо, але рішуче відповів, що конфіденційну кореспонденцію не прийнято розмножувати, що мене покищо ніхто ні в чому не звинувачує і т.д. й т.п.

Схвильований, повернувся я до моєї канцелярії ні з чим. Передумавши, я прийшов до висновку, що хвилюватись немає потреби. Якщо з'явиться щось, я відіб'ю будь-які наклепи. За якийсь час помітив я в коридорі Хамчука, що наближався до мене. На його устах грала усмішка. Невисокого росту, з виразним поширенням наперед, обличчя подібне до щурячого, він от-от збирався вибухнути злорадісним сміхом. Але я «не подав виду», себто не прозрадив, що мав уже дві небезпечні розмови, спричинені ним. Кілька тижнів пізніше він сам зайшов до моєї канцелярії, не дочекавшись моєї реакції:

— Щось там вони взнали... Завели справу і збирають матеріяли...

— З приводу чого? — не змовчав я.

Хамчук якось дуже таємниче усміхнувся і штучно-співчутливо продовжував: — Я жалую, що не можу нічого говорити про конфіденційні справи...

Мені так хотілося підійти й мазнути по пиці наклепника. Але тоді вже напевно відмовлять мені в «тенюрі». Матимуть поважну причину.

ПЛАГІАТОР

Мазнули по пиці наклепника Хамчука інші — ті, від кого я зовсім не сподівався такої бажаної допомоги. На початковому курсі української мови був тоді в мене один студент, якого я в перший день у класі назвав Лавріном і перепитав, чи правильно вимовляю його прізвище, що значиться в реєстраційному списку.

— Нехай буде Лаврін. Мене вже так називають тутешні українці, хоч я, власне кажучи, француз... — і симпатично засміявся.

— Гаразд, і я буду звати вас Лавріном, — сказав я, за звичаєм знайомлячись із студентами у перший день клясного навчання.

Чорнявий хлопець виявився дуже здібним і працьовитим. Хоч він ще не міг, після першого семестру, так говорити українською мовою, як інші в класі, граматику знав краще за них. Навіть не задумуючись, нерідко попадав на правильне закінчення. Тримався системи й виходив сухим із води! Мені здавалося, що він уже прослухав якийсь курс російської мови, а це допомагало йому в українській морфології. Вимова була в нього просто бездоганна! Частенько він жартував, що хотів би змінити французький правопис на «українські зразки». От за допомогою цього студента й розігралася нова справа, що тихим громом пройшла по всьому університеті.

Не знаючи добре російської мови, Хамчук заходився писати російські підручники. Не дивно, що в нього нічого не виходило. Ще протягом мого першого року в університеті він запропонував мені співпрацю. Я мав би постачати увесь російський текст і англійські граматичні пояснення, для яких він, у разі потреби, знайде доброго англійськомовного редактора. 90 відсотків із належного гонорару від продажу цього підручника буде для мене, а для нього самого лише 10 відсотків. Не усвідомлюючи цієї «лазейки», я вдав простачка й поспівчував йому, що він не хоче заробити. Одночасно поцікавився, яку частину він береться опрацювати.

— Я напишу передмову. На місце авторів поставимо наші прізвища: спершу моє, а потім твоє.

Я вдав нездогадливого й перепитав: — А чому б не дати прізвища за абеткою, як прийнято в літературно-науковому світі.

— Е, ні! — заперечив Хамчук. — Моя передмова йтиме

спершу, то й моє прізвище треба поставити першим, а потім уже твоє, бо ж твій текст ітиме після мого.

Я не стерпів і вибухнув сміхом. Очевидно, я відмовився від співпраці, передусім тому, що був уже перевантажений українськими матеріалами. На писання підручника з російської мови, підчас систематичного викладання, пішло б щонайменше два роки дорогого часу. Крім того, я як український автор зовсім не бажав, щоб із-під мого пера виходила будь-яка російська писанина, хібащо виразно-українська змістом. Цього ніяк не міг усвідомити Хамчук, пропонуючи мені таку несусвітню пропозицію, купуючи мене за 90 відсотків гонорару. Обізвавши мене «націоналістом» і «бандерівцем», хоч я ні до якої націоналістичної партії ніколи не належав, він почував себе ображеним і більше підручничкової співпраці не торкався.

Його підручник для навчання російської мови таки побачив світ. Написав його повністю молодий француз Шанал (із допомогою якогось інтелігентного росіянина старої еміграції, якому добре заплатив, але його імені ніде не згадали). На титульній сторінці Хамчук ішов першим, а Шанал другим. Цей останній проговорився мені, що він не дістав ані centa з обіцяного гонорару. Незабаром склалося так, що його, людину лівих поглядів, почали обвинувачувати в комуністичних симпатіях — і він був змушений тікати з Канади аж до Куби. Я певний, що це все було наперед обдумане Хамчуком: мурин своє зробив — мурин може відійти! Про Шанала більше не було жодної вістки — як у море впав! А хлопець був зовсім не дурний. І російську мову знав краще за свого співавтора чи пак «співскладача».

Шанала я згадав тому, що його правдоподібно знав Лаврін. Одного разу, після моєї лекції, цей останній почав ставити мені загадкові питання про інший Хамчуків підручник, виданий фотодруком із машинопису — огляд російської літератури, на якому стояло тільки одне прізвище Хамчук. Я вже мав нагоду переглянути це нове видання і дуже здивувався. Така добра мова в підручнику, якої ніколи не чув я від його автора! У мене склалося враження, що хтось із російських письменників на Заході, щоб заробити щось у старечому віці, ґрунтовно його відредагував. Ну, що ж — і це добре, подумав я, хоча й помітив, що і стиль, і правопис подекуди застарілий, дореволюційний. Зрештою, я не вважав це за велику перешкоду до вжитку його в класі.

Лаврін ткнув пальцем на текст у Хамчуковому підручнику з російської літератури і показав одну сторінку з рідкісної книжки російською мовою якогось еміграційного, здається, празького видання. Для мене стало ясно, чому в Хамчука з'явилася така добра російська мова. Він переписав із чужого і видав, як своє!

— Що ви думаєте? — спитав мене екстатично Лаврін, як той, хто відкрив Америку. З його лица сяяла непідроблена щирість.

— Хто це вам підказав? — запитав я замість відповіді, набираючи переконання, що він сам навряд чи зміг би таке виявити. Лаврін ухилився від відповіді, але натякнув, що про це знав Шанал. Далі з'ясувалося, що все знає аспірант К., який зарекомендував себе тим, що — як росіянин — добре говорив російською мовою; готувався до славістичної діяльності. Він саме з'явився в нашому університеті. Поговорили ми ще трохи і я підсумував нашу розмову:

— Підіть, Лавріне, до автора і з'ясуйте в нього те, що вас так дуже цікавить. Гадаю, він дасть вам найбільш авторитетні інформації.

Ясна річ, я був переконаний, що до Хамчука він не піде, що про цей виразний плагіат канцелярія декана вже знає. А до мене послано студента, який добре відгукувався про мої виклади, лише для того, щоб і мене втягнути в справу розслідування. Мені вже тоді здавалося, що деякі особи з вищої адміністрації були зацікавлені в тому, щоб нацьковувати одного українця на другого, мовляв, тебе обмовляє Хамчук, а ти... невже ти не даси відсічі? Після такого здогаду я вирішив не встрявати в нову халепу, тримаючись осторонь.

Наступного дня влітає в мою кімнату Хамчук, почервонілий, наче рак щойно вийнятий з окропу; руки трясуться, а губи ледве можуть оформити звуки, що вилітають із його перекошеного рота:

— На тебе... завели справу, а тепер на мене заводять... І мають рацію! Я винен, я винен... — і розридався, як малий хлопець. Де поділася бундючність і «черменська» чванливість?

Мені стало жаль його. Хоча й підла, а все ж таки істота на двох ногах, не на чотирьох, як його вже так дехто називав. У ту хвилину я забув про його недавні наклепи на УПА й на мене, про лукаві усмішки в коридорі, при зустрічах і в моїй, і в його канцелярії. Я попробував заспокоїти:

— Може, скажи, що ти забув додати наприкінці список використаної літератури...

— Я д-д-дуже дякую... Я б не додумався до-до такого, — почав заїкуватись. — Я ніколи не забуду твоєї доброї поради, — нарешті випалив він нормальне речення і миттю вибіг, ніби вже врятований, із моєї кімнати.

Розвиток подій був блискавичний. Усталено плагіат щонайменше на 80 відсотків. А випадок із Хамчуком вирішено трактувати як виразний case of academic dishonesty, бо цілі сторінки були переписані слово в слово! Крім того, вирінуло з його справи (заведеної, мабуть, раніше), що його «докторат» вартий лише бакалаврського ступеня. Сам президент, на спеціальній нараді, куди й мене запросили як представника відділу, ствердив, що Хамчук має лише four-year-degree з якогось права, а не зі славістики, як подавалось назовні. Зняли Хамчука з головування, але покищо вирішили почекати зі звільненням із університету. Як це не дивно,

заступилися нібито якісь чинники таємної поліції. Принаймні поширилась така, незрозуміла для мене, чутка. Незрозумілим для мене було також те, що ніхто не вів протоколу засідання. Мабуть соромно було адміністрації університету занотовувати «академічну нечесність.»

Адміністратором у слов'янському відділі президент призначив молодого викладача, магістра Юліана Лайчука, народженого в Канаді. Новий голова (хоч його так офіційно не називали) виявився винятково чесною людиною. Він об'єктивно оцінив мою працю й дав нову рекомендацію, що касувала попередню. Я отримав подвійну підвишку платні, а 1965 р. (все ж таки один рік пізніше) дістав «тенюр» (призначення на постійну посаду в університеті). А ще за рік — підвищення до звання *associate professor*! Справді, нема лиха без добра!

ДО П И С К А

Існує погляд, що «крадуть лише те, що добре». Якщо переписав хтось чужий твір і видав його за свій, то правдивий автор може тільки гордитися таким визнанням його творчості: комусь вона подобається і той хтось присвоює її собі. На цій підставі я також можу похвалитися і бути навіть гордим — мене обікрадено щонайменше двічі! Не беру до уваги текстуальні збіги чи використання мотивів, таке трапляється майже в кожного автора.

Уперше сталася крадіжка з моєю баладою «Хатина» (Над синім Дніпром на зеленій горі...), що була вміщена у збірці *Правдоносці* (Мюнхен, 1948), а перед тим у кількох українських часописах, що роїлися після закінчення війни. Невідомий мені Маренець переписав мою баладу, підписав її своїм іменем і вмістив в українському часописі, що виходив у світ у Південній Америці. (У моєму архіві десь є вирізка з зазначеною датою, але в цю хвилину я не можу її знайти, бо архів ще не впорядкований).

Років 20 пізніше, після мого літературного вечора в Нью-Йорку, підійшов до мене літній чоловічок, щоб дістати автограф на моїй книжці *Трофеї* (Едмонтон, 1963), у якій, до речі, передруковано й «Хатину». Чоловічок уклонився й назвав своє прізвище — Маренець. Я відразу здогадався, хто це став біля столу, і вже гадав, що він почне просити пробачення. Цього не сталося. Поглянув я пильніше й побачив старе й поморщене лице, яке здалось мені ще й заслиненим. Статура плагіатора виглядала жалюгідно: згорблений, трохи опецькуватий... Лише очі гарячково бігали по мені. Я миттю пройнявся співчуттям — бідний невдаха-віршувальник усе життя прагнув слави зажити, бодай серед своїх сусідів чи знайомих, заради цього вдався до маленького злочину. Мені стало жаль його. Але чому не просить він пробачити йому негідний вчинок, про який

я вже писав у якомусь часописі? Я поспіхом поставив автограф і вже більше не дивився на нього. Плагіатор подякував, я сказав «Будь ласка» і звернув зір на іншу особу, що наблизилась до столу.

Між іншим, автографи дуже допомагають поширювати книжки. Є люди, що їх не читають, але купують і зберігають, бо «дістали з рук автора». Таким чином, вони причиняються до звороту витрачених на видання коштів — і допомагають справжнім читачам. Колись я зустрів старенького пенсіонера, колишнього працюючого фермера, що зібрав немалу бібліотеку з підписами авторів, але їхніх книжок не читав, бо був... неписьменний. Однак ніколи не пропускав найменшої нагоди послухати українського промовця, поета чи письменника, та ще й придбати книжку і дістати автограф від автора. Йому було тоді понад 80! А познайомив мене з ним його онук, відмінник на моєму курсі української мови, що читав придбані дідом книжки. Дід був — як дід, але забезпечив усіх своїх онуків вищою освітою, оплатив і навчання, і побут у гуртожитку та ще й давав щедро на кінотеатри. Якщо професори свідчили, що його онуки вчаться добре, то й на авта гроші давав. А його онуки приходили до університету з доброю українською мовою, якої навчилися від неписьменного діда, що прибув із батьками до Канади з Волині ще на початку цього сторіччя. Школи не відвідував ні в Україні, ані в Канаді, тому на важливих документах замість підпису ставив хрестика. Його онук, тепер зі ступенем бакалавра, просив мене не називати імени його діда, що я й виконую.

Після цього «автографічного» відступу, назву іншого плагіатора, до якого жалю не маю, бо він учинив злочин цілеспрямовано та ще й так, щоб на випадок ускладнення обвинуватити правдивого автора. Про цього «літературознавця», що друкував навіть задовільні нариси, називаючи їх оповіданнями, я вже писав у *Північному сяйві* (1971, книга 5, стор. 192-93). Може тому саме цей том систематично зникає відразу ж після появи його в бібліотеці Інституту Св. Володимира в Торонті — таке вже тричі сталося! Отже, ім'я цього другого плагіатора — Петро Роєнко. Він узяв мою статтю (в машинописі) про поезію Михайла Ореста (основану на моїй недрукованій докторській дисертації про цього поета) до плянованого проф. В. Шаяном збірника-симпозіуму, повипишував із неї окремі уступи, позмінював трохи тексти, спростачивши їх, і вмістив у своїй книжці *Михайло Орест адепт духовости нової* (Торонто, 1967), ніде не згадуючи, якими джерелами користувався. Коли я звернув йому увагу на виразний плагіат, він просто відрубав: «Моя праця вже вийшла в світ, а де з'явилася ваша? Може то ви в мене вкрали для свого рукопису... Чим ви докажете, що то я від вас переписав?» Бідолаха навіть не підозрівав, що моя стаття про М. Ореста була надрукована (щоправда в первісному, зменшеному обсязі) в *Записках НТШ*, том 177 (Нью-Йорк, 1963) —

З відвідин Євгена Маланюка (спереду в центрі). У другому ряду: Яр Славутич, Д. Струк, Б. Мазепа, Д. Мур.

чотири роки раніше! Несподівано приловлений на гарячому, плагіатор щось промимрив і, не докінчивши своєї оборони, змився. Ревні текстологи можуть порівняти, для прикладу взявши, хоч би сторінки 195-96 у мене і стор. 93 у П. Роєнка. Трохи завуальований, але виразний плагіат! Я міг би навести більше такого, але то були «незначні запозичення».

При цій нагоді годиться згадати про тотожність у назвах творів чи наукових праць, дуже часто без навісності. У мене є стаття «Мужність і ніжність: Поезія Оксани Лятуринської», написана ще в сімдесяті роки. Я планував умістити її в *Північному саяві*. У п'ятому томі (1971) цього альманаху на третій (внутрішній) сторінці обкладинки є таке повідомлення: «Читайте в шостій книзі альманаху: (після кількох імен і назов статей — ЯС) 'Мужність і ніжність — поезія О. Лятуринської' Яра Славутича». На жаль, ця шоста книга не побачила світу. 21 березня 1973 р. (згідно з копією листа, що зберігається в мене) я зголосив цю статтю до Ювілейного Наукового Конгресу, на адресу НТШ в Н.-Й. (а саме до проф. В. Лева). У програмі конгресу, датованій 1973-ім роком, зазначено: Яр Славутич,

«Мужність і ніжність — поезія Оксани Лятуринської» (сторінки 16 і 61). Опісля моя стаття під тією самою назвою була надрукована в науковій серії *Записки НТШ*, том 187 (Нью-Йорк, 1976, стор. 127-37). Пізніше в київському місячнику *Вітчизна* (1978, вереснева книга, стор. 159-65) з'явилася стаття Миколи Бажана про Лесю Українку також під назвою «Мужність і ніжність» — сім років після першого оприлюднення назви моєї праці і два роки після її надрукування. Шануючи М. Бажана, передусім як поета, я дуже сумніваюся, щоб він навмисне взяв чужу назву для своєї статті. Напевне його назва виникла цілком незалежно від моєї, хоч київський «спецхран» має абсолютно всі українські еміграційні видання і вони доступні для літераторів за спеціальним дозволом. Мені навіть приємно, що відомий київський поет, «класик радянської літератури», був другим, а я виявився першим, дарма що ми писали про різних поеток: він про Лесю Українку, а я про Оксану Лятуринську.

ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ КЛЮБ

Крім основної праці, викладання української мови й літератури в університеті, я взявся з ентузіазмом за організацію літературного, почасти й мистецького, життя в Едмонтоні. Окремі його прояви були ще в п'ятдесяті роки, після прибуття сюди кількох літераторів і ще більшої кількості акторів, співаків і т.п. Тоді розпочав свою систематичну діяльність і «драматичний ансамбль», ставлячи п'єси на сцені (див. про нього у другому розділі), була влаштована пересувна виставка українських мистців, кілька разів збиралися місцеві письменники, але клубу не створили, бо «не було з ким» (слова Ю. Стефаника) працювати. Познайомившись із людьми, що писали, а деякі й друкувалися, з мистцями та акторами, я прийшов до висновку, що «є з ким» бодай щось робити. У січні 1961 р. з'явився в едмонтонських *Українських вістях* мій заклик «Зорганізуймо літературно-мистецький клуб!» Читачі відгукнулись ентузіастично. Кілька днів і вечорів не втихав мій телефон як удома так і в університеті. Секретарка відділу модерних мов (тоді ще не було слов'янського) навіть нарікала на мене через дуже часті дзвінки. Ю. Стефаник, що висловлював сумніви, змінив свою думку й перший надав допомогу, збираючи адреси осіб, що могли б стати членами клубу. Він же добув, здається, десять доларів від драматичного гуртка — на поштові видатки. Редактори *Українських вістей*, отці П. Качур і М. Сопуляк запевнили мене, що дадуть свої сторінки для реклами клубу, будуть містити хроніку й т.п. Зрештою, вони це й робили, ніколи не відмовляючись.

26 січня того ж року відбулися «основуючі збори» в домі Українського Національного Об'єднання (УНО), на які прийшли 22

особи, що якоюсь мірою були причетні до творчості, літературної, мистецької чи сценічної. Було з ким обговорювати справи, плянувати! Мене обрали головою клубу. Я запропонував Ю. Стефаника на заступника, але він відмовився. Волів «сидіти якийсь час тихо», з огляду на «брата в Україні», що був «на високому посту», хоч із ним радянський уряд не рахувався. Тоді він мало що писав, а друкувався під псевдонімом Ю. Клиновий ще менше, хібащо подавав до преси матеріяли про батьків рід і т.п. Заступником голови обрали мистця Василя Залуцького, а секретарем Вадима Доброліжа, талановитого мистця-декоратора й доброго організатора культурних імпрез. Незабаром у моєму домі склали статут клубу. Крім членів управи, брали участь інші особи, зокрема мистець Іван Кейван та Ю. Стефанік.

Закипіла праця. 3-го березня 1961 р. влаштували мені авторський вечір у залі УНО. Доповідь про мою творчість зробив Ю. Стефанік, високо й беззастережно оцінюючи мої поезії, а також мій підручник (наголосив, з усмішкою, що в другому виданні він значно покращав!). Після мого виступу, окремі мої твори артистично продеклямували на сцені Дан Мур, Іван Прокоп і Роман Осташевський, а відомий співак, проф. Дометій Березенець, виконав кілька пісень Миколи Фоменка на мої слова. Музичний супровід вела Валентина Доброліж, учителька музики. Присутніх було більш як 150 осіб. На цьому вечорі розійшлася добра сотня примірників моєї, виданої перед Різдвом, збірки *Оаза*. Це був справді великий успіх, не тільки мистецький (деклямували артисти сцени), а й фінансовий, бо виручені гроші оплатили майже половину коштів друку згаданої книжки. Незабаром я почав готувати до друку наступну збірку *Масстат*.

Усвідомлюючи таке добре ставлення української громади як до мене особисто так і до моєї творчості, я намагався віддячитися тим, що з головою поринав, поза лекціями, у різноманітну діяльність клубу. Його хроніка засвідчена в «Літописі», що складали В. Доброліж і Б. Мазепа, Вікторія Карпатська й Данило Струк (див. у першому та другому томах *Північного саява*, 1964 і 1965). Тому я не буду зупинятися на подробицях. Кожного місяця щось відбувалося, якась доповідь на літературну, мистецьку, історичну чи іншу важливу тему, читання та обговорення творів, дискусії після доповідей на етнічні теми, навіть невеликі концерти. Проявляли непересічну діяльність Б. Мазепа, Д. Мур, О. Черненко, молодий Д. Струк, що саме приїхав із Америки до нашого університету поглиблювати своє знання української мови й літератури. Якийсь час, пізніше, він був секретарем клубу. Давав про себе знати І. Білич (Болахівський). З-поміж давніших українсько-канадських письменників брали участь брати Купченки, що колись писали вірші. Активніше почала виступати в пресі письменниця Марія А. Кейван. Пробувала своє

перо Стефанія Пауш (із давніших імігрантів). 1966 р. прибув з Америки поет і перекладач Олег Зуєвський, який пожвавив, передусім, свою перекладацьку творчість.

На форумі літературно-мистецького клубу, де відзначали ювілеї М. Рильського, В. Сосюри, Михайла Ореста, Василя Барвінського, Василя Залуцького та інших відомих поетів, письменників і мистців, виступали також гості з-поза Едмонтону, зокрема поети Євген Маланюк, О. Неприцький-Грановський, мистець Яків Гніздовський (мав тут виставку, влаштовану клубом українських професіоналістів і підприємців), проф. Юрій Шевельов та інші. Називаю лише літераторів і мистців. Колись відомий оперовий співак, Михайло Голинський переїхав до Едмонтону, як до «найкращого місця для писання спогадів». Він часто відвідував клубівські «імпрези», брав участь у різних дискусіях. Як жаль, що славний співак не залишив тут, хочби в місцевому Українському архіві-музеї, бодай копії тих спогадів, що їх він передав до Львова! Навряд, чи видадуть їх там у такому насвітленні, як написав автор.

Можна сміливо сказати, протягом шістдесятих років літературно-мистецький клуб в Едмонтоні, організований і проваджений мною, жив повним життям. Але перевантажений викладацькою працею та дослідницькою діяльністю, особливо доповідями на різних наукових конференціях і конгресах, 1966 р. я передав головування моєму новому заступникові Б. Мазепі. Років два-три ще тривала праця, хоч і сповільнена. Новий голова спершу радився зі мною, але поступово перейшов під вплив Ю. Стефаніка, якого саме тоді обрали головою канадського відділу об'єднання українських письменників «Слово». Заманили Б. Мазепу нагодою друкуватися у збірниках цього письменницького об'єднання, що їх новий канадський голова почав частіше випускати в світ, отримуючи провінційні та федеральні гренти (грошові допомоги). Поряд цієї дуже корисної праці, виникла одна від'ємна риса в його характері: підкорити все літературне життя об'єднанню «Слово». Себто різні доповіді, всякі авторські зустрічі, дискусії й т.п. мають відбуватися лише під проводом «Слова». Навіть «бандерівський» АДУК, із осідком у Торонті, виявився більш толерантним, ніж «демократичний» голова канадського відділу об'єднання письменників. Скоро він домігся, з допомогою Б. Мазепи, ліквідації літературно-мистецького клубу. Мене тоді не було в Едмонтоні: я їздив на якусь чергову конференцію чи просто мав десь доповідь на літературну тему. Зніжкований, детронізований голова клубу прийшов до мене просити пробачення, що він сам нічого не міг зробити, бо більшість проголосувала розв'язати клуб, а фонди передати «Слову».

Опинившись перед доконаним фактом, готуючись перебрати головування в Осередку НТШ на Західню Канаду (до цього мене запрошувала управа вже не раз), я вирішив не робити ніяких

Проф. Ю. Шевельов відвідав українську книгарню (1961). З цієї нагоди ми сфотографувалися.

На відкритті пам'ятника Лесі Українці у Клівленді 1971 р.
Зліва: Наталія Пазуняк, Яр Славутич, акторка Левицька.

На конференції славистів у Саскачеванському університеті 1979 р., коли мене обрали головою Українського Шекспірівського Товариства. Перед пам'ятником Лесі Українці зліва — Микола Мушин, Валер'ян Ревуцький, Яр Славутич.

Зустріч із Валентином Морозом в Едмонтоні 1980 р.

протестів. На мої плечі лягав уже тягар підготовки *Західньо-канадського збірника* НТШ. Крім того, я ще редагував і видавав альманах *Північне саяво*. Довідавшись, що я почав досліджувати творчість правозахисників (наслідок читання курсу в університеті про найновішу українську літературу), Ю. Стефаник запросив мене до ширшої співпраці у збірниках «Слово», де я досі друкував тільки поезії. «Давайте статті — надрукую все, що напишете!» — часто він говорив при зустрічах. І справді дотримав свого слова, бо вмістив мої статті про І. Світличного, В. Стуса, С. Караванського... Зрештою, він цинив мої писання й пильнував, щоб я давав до друку йому, а не комусь іншому.

Ліквідацією клубу в Едмонтоні голова канадського відділу «Слова» не заспокоївся. Не зважав він і на репліку, мовляв, «Славутич заснував, а Стефаник зруйнував». Допавшись до Вінніпегу, він через свого довіреного зліквідував такий же клуб і там, де зрештою не провадилося майже ніякої праці. Подібне він хотів учинити з «Козубом», культурно-мистецьким товариством у Торонті. Але там попікса! Козубівці спротивилися — живуть, активно діють і досі. У самому ж Едмонтоні «Слово» влаштувало один чи два літературні вечори з Миколою Понеділком — і на цьому його «імпрезова» діяльність припинилася. Традиції літературно-мистецького клубу на якийсь час перебрав Осередок НТШ на Західню Канаду.

На з'їзді «Слова» 1982 р. в Торонті. Сидять зліва: Яр Славутич, М. Дальний, О. Веретенченко, О. Зозуля. Стоять зліва: Д. Чуб, П. Маляр, М. Ковшун.

Коли я став головою осередку, то й тут, на форумі НТШ похвалилася праця. Приходив на вечори також сам Ю. Стефаник, який посмілішав, у зв'язку з переходом брата «на пенсію». Будучи в Едмонтоні, Ірина Вільде запевнила нас обох, що побоюватися не треба: «В Україні все йтиме, як ішло, а в Канаді можна вам зробити ще більше».

Хочу бути об'єктивним до Ю. Стефаника. Одна рука в нього робила добро, а друга — часто зопалу — чинила зло. Протягом одного дня він міг двічі або й тричі змінити думку. Підпадав під впливи інших, а потім повертався до себе. Ми сперечалися не раз, але завжди співпрацювали. Якщо він когось не любив, то не треба було в його присутності згадувати тієї особи. Чогось не міг він стерпіти прізвища «Кейван», вибухав шаленим гнівом, коли я, забувшись, покликався на мистця чи письменницю. Після того, не проходило й дня, щоб він не телефонував і не вибачався. Я знав про ці вади й намагався злагіднювати ситуацію. Той факт, що він зорганізував видання семи збірників «Слова», в додаток до трьох, виданих в Америці, безперечно свідчить про його великий вклад у продовження українського літературного процесу на американському континенті.

ВИДАВНИЦТВО «СЛАВУТА»

Оскільки в Канаді та Америці всі видавництва діяли та й тепер ще діють при партіях або релігійних інституціях, наші поети й письменники здані переважно на самвидав. У найкращому разі згадані видавництва можуть давати свою марку, якщо літературна чи мистецька творчість відповідає їхній ідеології чи смакам узагалі. В такій ситуації мені, принципово позапартійному, не лишалося нічого кращого, як створити своє видавництво для видавання власних творів і наукових праць. Може й підручників.

Я вже мав певний досвід у видаванні. В Європі я випустив у світ чотири збірки своїх поезій. Фактично видавав я й журнал *Заграва* в Авгсбурзі 1946 р., за власні цигарки (на щастя, я ніколи не курих, хоч отримував приділ того диявольського зілля за вчителювання). На звороті титульної сторінки стояло «Видає літературна секція Спільки українських письменників в Авгсбурзі», а «ходив до друкарні» (це визнає сам Василь Чапленко), торгувався і платив цигарками за кожне число я сам (цього Василь Кирилович не згадує), сам же й поширював за допомогою численних кольпортерів. Тоді в мене було принципове гасло: за кожне продане число отримаєш дармову цигарку... Отже, я був не тільки секретарем редакції, опісля співредактором, а й фактичним видавцем. Коли мене запросив проф. Юрій Шевельов (тоді він був Шерехом у

літературному світі) до секретарювання в *Арії*, по *Заграві* — і слід прохолов! Займався я деякою видавничою діяльністю, будучи вже у Філядельфії. Тоді я зібрав серед знайомих і незнайомих пожертви на видання двох книжок Михайла Ореста — *Держава слова* і *Гість і господа*, що вийшли у світ 1952 р.

Першим виданням новоствореної «Славути» в Едмонтоні була збірка моїх поезій *Оаза* (1960). Другим — *Вибрані поезії* (1961) Володимира Свідзинського. Я вважав за свій обов'язок бодай скромно вшанувати пам'ять спаленого поета російськими комуністами, а також віддячитися за його прихильне ставлення до мене в 1938 р., коли його заходами був уміщений у харківському *Літературному журналі* вірш «Коню мій буланій», мій перший друкований твір узагалі.

Як згадано, «Славуту» засновано з метою видавати тільки мої власні твори, наукові праці та підручники з української мови. Але початковий успіх підказав поширити видавничу діяльність на випуск творів інших авторів. Гадаю, що для повноти відомостей при цій нагоді варто навести повний бібліографічний список видань у хронологічному порядку. Усі книжки чи брошури, якщо не зазначено, надруковані в Едмонтоні (Я.С. значить Яр Славутич).

- 1960 — Я.С. *Оаза, п'ята збірка поезій*. 63 стор.
- 1961 — Володимир Свідзинський, *Вибрані поезії*. Вступна стаття Яра Славутича. 64 стор.
- 1962 — Я.С. *Маєстат, шоста збірка поезій*. 45 стор. Додано бібліографічний список «Книжки Яра Славутича» (стор. 47-48).
- 1962 — *Greatness of Taras Shevchenko*. By Yar Slavutych. 11 pp.
- 1963 — Я.С. *Місцями запорозькими. Нариси. Друге видання*. 20 стор. [Перше видання вийшло 1957 р. в Буенос-Айресі].
- 1963 — Я.С. *Трофеї, 1938 — 1963*. 320 стор. Додано «Початок життєпису» автора (стор. 303-11) і «Книжки Яра Славутича» (стор. 312).
- 1964 — *Північне сяйво, альманах I*. Упорядкував Яр Славутич. 144 стор. Видано у співпраці з Літературно-мистецьким клубом.
- 1964 — Я.С. *Шевченкова поетика*. 24 стор.
- 1965 — *Північне сяйво, альманах II*. Упорядкував Яр Славутич. 192 стор.
- 1965 — Агапій Гончаренко. *Споминки*. 19 стор.
- 1965 — Левко Ромен. *Жовтосил, драматична п'єса із дій УПА*. 35 стор. Видано «за матеріальною допомогою Українського драматичного ансамблю в Едмонтоні» (стор. 2).
- 1966 — *Ukrainian Literature in Canada*. By Yar Slavutych. 15 pp.
- 1967 — *Північне сяйво, альманах III*. Упорядкував Яр Славутич. 184 стор.

Після літературного вечора Миколи Понеділка.

- 1968 — Я.С. *Завойовники прерій, сьома збірка поезій*. 49 стор.
- 1969 — *Північне сяйво, альманах IV*. Упорядкував Яр Славутич. 164 стор.
- 1969 — Марта Тарнавська. *Українська національна революція в поезії. 1917 — 1967 (бібліографія)*. 8 стор. Відбитка з П.с., IV.
- 1971 — *Північне сяйво, альманах V*. Упорядкував Яр Славутич. 208 стор.
- 1972 — Я.С. *Мудрощі мандрів, восьма збірка поезій*. 97 стор. Додано список назов міст і країн з усього світу (стор. 90-92), в яких були написані поезії, підчас багатьох подорожей. Завершено бібліографічним списком «Книжкові видання Яра Славутича» (стор. 95-97).
- 1973 — Я.С. *Козак та Амазонка. З подорожі по Південній Америці*. 16 стор.
- 1974 — *The Conquerors of the Prairies*. By Yar Slavutych. Translated into English by R. H. Morrison. 112 pp. Двомовне видання. Друге українське і перше англійське. Додано «Книжки Яра Славутича» (стор. 113).
- 1976 — *L'Oiseau de feu (poèmes choisis)*. Par Yar Slavutych. Traduit et adapté par René Coulet du Gard. Edition des Deux Mondes et Slavuta Publishers. 50 стор.
- 1976 — Я.С. *Українська поезія в Канаді*. [Критичний огляд]. 103 стор.
- 1978 — Я.С. *Зібрані твори, 1938 — 1978*. 408 стор. На останній сторінці — «Книжки Яра Славутича».
- 1978 — *Творчість Яра Славутича. Статті й рецензії*. Упорядкував

- Володимир Жила. 432 стор. Надруковано коштами ювілейного комітету при Осередку НТШ на Західню Канаду. Передано для поширення видавництву «Славута».
- 1983 — Я.С. Живі смолоскипи, дев'ята збірка поезій. Вступна стаття «Поезія визвольної боротьби» Володимира Жили. 125 стор.
- 1983 — Yar Slavutych. *Valogattot versek*. Fordította Domokos Sándor. Válogatta és az előszót írta Miska János. Hungarian Cultural Society of Edmonton & Slavuta Publishers. 32 стор. Додано вступну статтю.
- 1984 — Yar Slavutych, *The Conquerors of the Prairies*. Translated by R. H. Morrison, Zoria Orionna, Roman Tatchyn and René Coulet du Gard. 128 pp. Третє українське і друге англійське двомовне видання.
- 1984 — Анотована бібліографія української літератури в Канаді: Канадські книжкові видання, 1908 — 1983. Склав Яр Славутич. 161 стор. Друге доповнене видання, 1986. Третє доповнене видання, 1987. 167 стор.
- 1985 — Бібліографія писань про Яра Славутича (1978-1985). Склала Віра Славутич. 1985. 20 стор. Друге доповнене видання, 1986. 23 стор. Третє доповнене видання, 1987. 26 стор. Оправлено разом із попереднім виданням Анотованої бібліографії...

Після мого літературного вечора у Вінніпезі (червень, 1959). Другий зліва — В. Жила, шостий — П. Юзик, ззаду в центрі — М. Мандрика, перед ним — п. Качор, крайній справа — Яр. Рудницький.

- 1985 — Я.С. *Місцями запорозькими. Нариси та спогади. Третє видання.* 64 стор.
- 1985 — *Вадим Доброліж, альбом.* Вступна стаття Івана Кейвана. 96 стор. Двомовне видання. Кольорові репродукції.
- 1986 — Я.С. *Избранное.* Переводи с українського Юрія Пустовойтова и других. Іерусалим: Общество Еврейско-украинских связей. 99 с. Передано видавництву «Славути» для поширення.
- 1987 — *Українська Шекспіріана на Заході, I.* Упорядкував Яр Славутич. 96 стор.
- 1988 — Я.С. *У вирі багатокультурности. Спогади учасника.* (У друку).
Українська Шекспіріана на Заході, II. Упорядкував Яр Славутич. (У друку).
 Я.С. [Поезії в білоруському перекладі Масея Сядньова]. (У друку).
 Я.С. *Олександрини та сонети, десята збірка поезій.* (Готується до друку).
 Я.С. [Збірник літературних досліджень і статей] (Готується до друку).

Підручники

- 1962 — Y.S. *An Introduction to Ukrainian.* 22 стор. Видано з фінансовою допомогою вчителя А. Стири з Редвею. Пізніше цей текст увійшов як фонетичний вступ до *Conversational Ukrainian*, що мав п'ять видань завдяки Gateway Publishers.
- 1962 — Y.S. *Ukrainian for Beginners.* 60 стор. Наступні передруки були в роки 1963, 1965, 1968, 1975, 1980, 1987.
- 1987 — Y.S. *Standard Ukrainian Grammar.* 296+viii стор.

Нотні видання

- 1977 — Сергій Яременко. *Саскачеванка та інші пісні* (на слова Яра Славутича, Дана Мура, Тетяни Федорів і Богдана Мазепи). 32 стор.
- 1978 — *Вокальні твори на слова Яра Славутича.* Упорядкував Сергій Яременко. 77 стор. (14 пісень — музика Миколи Фоменка, Григорія Китастого, Сергія Яременка, Ігоря Білогруда, Романа Бородієвича, Гліба Лепшинського).
- 1983 — Сергій Яременко. *Завойовники прерій, кантата.* (На слова Я.С.). 59 стор.
- 1983 — Сергій Яременко. *Славень Христові* (на слова Я.С.). 4 стор.

Несподівано приїхали приятелі й відзначили моє 50-річчя (1968). Сидять зліва: А. Мельничук, І. Кейван, К. Теличко, ювіляр, М. Голинський, О. Маярівський. Стоять зліва: І. Воробець-Карпатський, співак Шур, Б. Боцюрків, І. Тимчишин, Б. Мельничук, В. Доброліж, В. Гринчук, Б. Мазепа, М. Хом'як. Після цього автор вирушив у подорож навколо світу, маючи академічну відпустку на цілий рік.

- 1984 — *Чернігівські січовики та інші пісні*. Слова Яра Славутича. Музика С. Яременка, Г. Китастого, Р. Бородієвича. 16 стор.
- 1986 — Юхим Вольф, мелодії. Валентин Маневич, фортеп'яновий супровід. *Сняться ниви та інші пісні* (на слова Я.С.) 32 стор. Разом 14 пісень.
- 1987 — Роман Бородієвич. *Київ та інші пісні* (на слова Я.С.) 42 стор.

Близько 50 публікацій, менших чи більших, — це, гадаю, немалий внесок такого малого, приватного видавництва на американському континенті. На деякі з цих видань були грошові допомоги від Шевченківської фундації в Вінніпезі, від альбертських провінційних міністерств або фундацій тощо. Багато причинялись пожертвами й самі читачі, зокрема на альманах *Північне сяйво*. Їхні імена та назви організацій зазначені на внутрішніх сторінках обкладинок. Не зважаючи на це, треба конче вирізнити щедрю пожертву від Василя й Наталки Духніїв на другу книгу згаданого альманаху (до речі, ця родина видала власним коштом три збірки поезій Дана Мура). Не можна не згадати пожертви родини Сенишиних, зі спадщини херсонця О. М. Николаєва-Коваленка, на *Вокальні твори на слова Яра Славутича*, а також гренту (дотації) від Альбертської спадщинної фундації на мій найновіший підручник *Standard Ukrainian Grammar* (1987). У міру своїх скромних

можливостей, мисткиня Анна Кравець причинилась до видання збірника музичних нот, *Чернігівські січовики*, таким чином ушановуючи пам'ять свого чоловіка Василя Кравця, колишнього чернігівського січовика.

Більшість видань «Славути» оплатила себе повністю, хоч книжки бували в продажу дуже довго. Напр., *Трофеї* (1963) розходилися 10 років, але таки повернули вкладені гроші на папір, друк та оправу. *Зібрані твори, 1938-1978* (1978) розійшлися за неповні шість років і також повернули всі друкарські видатки. Ще краще пішла до читача *Творчість Яра Славутича* за ред. В. Жили, приносячи невеликий прибуток. Останні томи *Північного саява* не оплатили себе. Більше того, п'ята книга цього альманаху (з повістю «Поклади золота» В. Винниченка) завдала великих втрат: читачі просто збойкотували її. А шоста книга, із закінченням повісти, не побачила світу через брак будь-яких сторонніх фондів на це видання (власних тоді в мене зовсім не було). Я й досі не можу повністю зрозуміти, чого триває така запекла ворожнеча до В. Винниченка, який — хоча й помилявся як політик, однак дуже збагатив українську літературу як великий письменник. Виявляється, що багато українців мають довгу пам'ять.

Автор надписує автографи на своїх книжках після літературного вечора в Мельборні (Австралія).

Видання «Славути» були відзначені літературними нагородами: першу премію в сумі 1,750 дол. (амер.) дістали *Зібрані твори* (1978), а другу премію в сумі 1,250 дол. — *Живі смолоскипи* (1983) від Літературного фонду ім. Івана Франка в Чикаго. Крім того, ця фундація відзначила видані «Славутою» збірки *Завойовники прерій* (1968) і *Мудрощі мандрів* (1972). Грошову премію з Фонду ім. Лариси Целевич отримали 1981 р. мої слова до кантати *Завойовники прерій* Сергія Яременка, також відзначеного нагородою. Першу премію дістав *Славень Христові* на конкурсі СФУЖО 1987 р. Музику до цього гимну створив С. Яременко, також нагороджений. Українська Могилянсько-Мазепинська Академія Наук, після згаданої першої нагороди за *Зібрані твори*, надала мені почесне звання поета-лауреата.

Усіх цих нагород можна б і не згадувати, якби не те, що вони дуже допомагали видавати явно неприбуткові музичні ноти, які — без пожертв — оплачували ледве четвертину (в найкращому разі) друкарських видатків. Існує ще одна причина, чому я згадую їх. Траплялись окремі заздрісні особи, переважно бездіяльні в культурному процесі, що висміювали мене і «Славуту», мовляв, Славутич сам себе видає, бо інші не хочуть (на цю тему сипались доноси до адміністрації університету). Не хотіли, бо не мали коштів! Зате українські громадські фундації нагороджували ц і н н і видання «Славути», виразно допомагаючи видавництву зводити кінці з кінцями. Умови літературного життя поза Україною такі, що 99 відсотків українських авторів самі себе видають і самі ж додають,

Слідами Олександра Македонського, на руїнах Персеполю в Ірані (1968).

У Персеполі (1968).

Фотографував Ібрагім А.
(курд).

щоб яось покрити недобір із виторгу. Це зовсім не значить, що їхні твори безвартісні. Скоріше навпаки! Пригадаймо, що самі себе видавали Т. Шевченко, І. Франко та Л. Українка.

Не можна не згадати одного цікавого випадку з плянованою дотацією на видання моєї, вже нагородженої, праці. Для складання бібліографії української літератури в Канаді я отримав грошову допомогу (на оплату дороги до різних бібліотек) від Канадського інституту українських студій. Моя бібліографія, ще в рукописі, дістала нагороду Ценків на бібліографічному конкурсі при Українському інституті Гарвардського університету. Перед тим як передати приготований машинопис до друку в КІУС я насмілюся в моїй рецензії злегка покритикувати цю установу за друкарські та інші помилки в її публікаціях. За таку критику звичайно дякують і не ображаються. Не так сталося з тогочасним директором КІУС-у. Не зважаючи на добрий відгук про мою бібліографічну працю його заступника та професійних бібліографів, а також на нагороду,

отриману на бібліографічному конкурсі, що рівнозначне з високою оцінкою, директор бундючно (як це він робив із багатьма іншими членами інституту) відкинув мою працю, вигадуючи різні причини, мовляв, вона не варта видання. Огірчений таким ставленням до моєї бібліографії, що забрала в мене 20 років принагідно вільнішого часу, я надрукував її власним коштом. Успіх був небувалий! Посипалися від бібліотек, науковців та бібліофілів замовлення. З'явилися прихильні рецензії. Довелося випустити друге й третє доповнене видання. Унаслідок я не тільки повернув витрачені кошти, а й дуже добре заробив, як ніколи ні на якій іншій книжці. Майже три тисячі доларів! Ясна річ, я їх відразу ж уклав на інші цінні видання, що не давали прибутку. А якби КІУС видав мою бібліографію, то я не отримав би ані centa. Залишається хібащо подякувати колишньому директорові за такий розвиток подій.

ПІДРУЧНИКИ

Якщо б мене хтось спопитав, чим я найбільше причинився в добу багатокультурности до збереження й поширення українства в Канаді, то я без вагання сказав би — підручниками! Уже я згадував, що для запровадження української мови в провінційні школи Альберти вимагали приготування відповідних навчальних матеріалів. Я недосипав у Монтереї, сидів ночами — після викладів в Американській військовій школі мов — і на призначений час таки завершив працю. Багато допомагав мені інформаціями про українців у Канаді інспектор шкіл Сидір Горецький. Я дуже вдячний йому та іншим ентузіястам за всебічну допомогу, зокрема В. Косташеві, П. Саваринові та А. Стирі.

Завдання поставив я собі нелегке — написати підручник розмовної мови. У діалогах, за зорово-слуховою метою, дати зразки щоденного українського мововжитку. Отже, передусім, слова, вислови, речення для взаємного, обопільного користування, а граматики — лише як додаток, пояснювальний матеріал. Перша частина мого *Conversational Ukrainian* (лекції 1 - 50) вийшла в світ у Вінніпезі 1959 р., друга (лекції 51 - 75) там же — 1960 р. Друге видання (лекції 1 - 75) — 1961 р. Останнє (п'яте) видання з'явилося 1987 р., наново переглянуте і ще раз поправлене.

Складений за новою метою, що було новістю на українському ґрунті взагалі, мій підручник мав більш як 30 рецензій, написаних мовознавцями, викладачами, письменниками. Хоч мені доводилось консультиватися й раніше, які вислови чи ідіоматичні звороти крашії, я старанно вчитувався у всі зауваження й побажання. Стоячи на позиціях поміркованого пуризму, я не відмовлявся від чужих слів, що прищепилися в українській мові та вже стали незаступними. Ясна річ, уникав я діалектних слів і висловів як

західньоукраїнських, що постали під польським впливом, так і східньоукраїнських, що виникли під російським насильницьким насаджуванням. Провідною зорею був і лишається для мене нормативний ужиток, що вже усталився в українській мові й поширився на всі українські землі. Це відразу підхопили рецензенти, не жаліючи похвал. Оцінка *excellent*, дана проф. Романом Смаль-Стоцьким, панувала у всіх англійськомовних відгуках. Проф. Віктор О. Буйняк, один із найперших, що почали викладати за моїм підручником в університеті, в унісон погоджувався з багатьма іншими викладачами, які радили вживати мою працю: “Yar Slavutych ought to be highly commended for his work and accomplishment.” Письменник і мовознавець Василь Чапленко, найкращий знавець української мови на Заході, писав: «автор, справді, дав безпрецедентно-досконалий... добір мовного матеріалу... в дусі українського патріотизму й соборництва». Мовознавець Панталеймон Ковалів назвав *Conversational Ukrainian* «методично добре опрацьованим підручником, з різноманітним і цікавим матеріалом та з живим викладом цього матеріалу». Подібні високі оцінки давали професори Ярослав Рудницький, Ватсон Кіркконел, Дмитро Кислиця, Володимир Жила, Наталія Пазуняк, письменники Левко Ромен, Олекса Гай-Головка та інші.

Здавалося, що все пішло гаразд. Але знайшлися суворі критики, передусім серед мовців, навіть серед учителів Альберти, що діяли в мовному оточенні, яке було в Україні до 1914 р. Українські поселенці, що прибували переважно з Галичини й Буковини, законсервували ту мову, яку привезли в Канаду наприкінці XIX та на початку XX ст. Великий розвиток нашої мови та унормування українських ідіом, що відбулося опісля, майже не торкнулось українського мововжитку на канадських преріях. У цьому середовищі я з'явився — як біла ворона. Серед моїх діалогів не було ні «вуйка», ані «стрийка». «Геть із руським дядьком!» — кричали на одному зборищі. Очевидно, я не проти *вуйків* і *стрийків* та їхніх *вуйн* і *стрийн*, але в межах найуживанішої нормативної лексики вважав за потрібне давати спершу *дядька* (зовсім не російського, а таки українського). Орудуючи приблизно чотирма тисячами найуживаніших нормативних слів, я не міг уводити діалектні явища, хоч вони також мають право на існування. Я ніколи не викидав їх з української лексики! Із 200,000 слів української мови я вибрав ледве чотири. Спершу — нормативне, загально-типове, найуживаніше, а потім уже можна давати й синоніми, користуватися діалектними зворотами й т.п.

Незабаром з'ясувалося, що я «дав забагато слів». Кажуть, що тяжко їх засвоїти! І це за обставин, коли мій підручник приготовано для останніх трьох клас («грейдів») середньої школи або для перших двох років навчання в університеті. На домагання деяких учителів, я

Серед редакторів у Вінніпезі, підчас коректи підручника 1959 р. Зліва: І. Сирник, Яр Славутич, Д. Лобай, Н. Когуська, С.Волинець.

мусив скласти зовсім не потрібний список «пасивних слів» у підручнику, на які, мовляв, не треба наполягати. Хто хоче, нехай засвоює, але не включати їх до текстів іспиту. Кілька років пізніше, коли українську мову поширили, тобто почали навчати її від дитячого садочка, стало ясно, що тих чотири тисячі було «замало». Знову невістка винна! Тоді зробили мені велику приємність — вилучили список «пасивних слів» з учительського вжитку.

Не бракувало критики щодо наголосів. Деякі мовці та вчителі серед них повчали мене, з піною на губах, що правильно казати не *учениця*, а *учениця*, не *Буковѣна*, а *Буковина*, не *куди йдеш*, а *де йдеш* і т.д. й т.п. А один буковинський грамотій зажадав на обговоренні, ще до друку підручника, щоб викинули «російське слово» «митець». Він погоджувався тільки на «мистець». Моїм поясненням у листі, що «митець» значить *умілець* (по-російському «*искусник*»), а «мистець — особа, що малює, різьбить, ліпить (себто — художник, різьбар, скульптор), ніхто не вірив. Тоді поширилась дивна опінія: якщо трапляється в мене якесь не відоме на преріях слово, то його клеймували «російським». Пізніше я виявив, що за кулісами цих клеймувань діяв Хамчук, professor of Russian, як він рекламував себе перед тими, хто не знав російської мови. Під'южуючи інших, переді мною він не промовив жодного російського слова, щоб не прозradити своєї неросійської вимови російських слів, на що вже скаржилися заавансовані студенти, які знали ту мову з інших джерел.

На щастя, всі звинувачення в розійщенні були відкинуті тими, що замовили в мене підручник. Переважав здоровий глузд у новоприбулих імігрантів, переважно з Галичини. Мене боронили П. Саварин, Д. Мур, Б. Мазепа, вчитель Тарас Литвяк, опісля Ю. Стефаник. Хтось із них уповноважив братів Володимира й Віктора Купченків, із давніх поселенців, щоб уговкали напасників, які просто нерозуміли, проти чого вони виступають. Зі свого боку, на прохання Купченків, я вирішив піти на «дипломатичні» зміни. Гаразд, хай буде «мистець», якщо ви проти «митця». І вийшло в одному діалозі — «справжній мистець» на адресу співачки Чавдар, яка ніколи в житті не малювала, тільки співала, отже не була художницею. З мого відому, про авторські зміни розтрубили серед невдоволених, мовляв, автор погоджується на критику. Побачивши «мистця», гарячі протестанти прохолонули. Пообіцяв я вставити і вуйка, і стрийка, а «як ся маєте?» в мене вже було, бо цей вислів поширений також на Наддніпрянщині (в народних піснях, у І. Котляревського та І. Карпенка-Карого, в *Українському правописі* 1946 р. за ред. П. Тичини та в багатьох інших письменників). Критикани заспокоїлися. Головне, що я погоджувався на зміни, які не псували нормативного слівництва чи усталеної української фразеології. Так чи інакше, в наступних перевиданнях я поновлював добрі первісні слова чи вислови — і ніхто не протестував, бо не було під'южувача за

У Філадельфії серед одумівців, які виконали мій «Юнацький марш» (Наші будні — розгорнена книга). Диригував П. Гурський (стоїть позаду, з бантиком).

На літературному вечорі в СУБ-і (Лондон, Англія).

кулісами (див. підрозділи «Хамчук» і «Плагіатор»). У книгарні вже з'явилися перші томи великого *Словника української мови* — і легко було довести, що автор має слушність.

Коли я складав підручник у Монтереї, тоді інспектор шкіл Сидір Горецький просив мене в листах, щоб я мав на увазі таких студентів, які вже ознайомлені з українською мовою, розмовляють нею в родинях. Воно, мабуть, так і було. Однак за кілька років з'ясувалося, що значно побільшало тих, хто не знає жодного українського слова. Ясна річ, для декого з таких студентів мій підручник був, може, трохи трудний, зокрема після 20-ої лекції, коли входила в діалоги більша кількість слів і давалося більше граматики. Тому я приготував *Ukrainian for Beginners* (1962), частина накладу якого вийшла під назвою *Ukrainian for Children* — для учнів молодшого віку, себто для клас 7-9. Тут запроваджено в розмови всього 350 найуживаніших слів із щоденного користування. Таким чином, учні, запам'ятавши ці слова, ставали краще підготованими до засвоєння діалогів у *Conversational Ukrainian*.

Ukrainian for Beginners, усього на 64 сторінки (зменшений у перевиданнях до 60) виявився ще більш популярним, ніж попередній. 1987 р. з'явилося його сьоме видання — разом пішло в світ близько 30,000 примірників. Ніякий інший англійськомовний підручник не витримав конкуренції, головним чином тому, що мій підручник побудовано за зорово-слуховою методою, яку я популяризував у Канаді від самого початку. Ще 1961 р. я зробив у Торонті доповідь,

що тоді ж була видана окремою брошурою — *Розмовний метод навчання української мови*. Надруковано її коштами Об'єднання Українських Педагогів Канади.

У шістдесяті роки ще не було двомовних клас. Учні початкової школи не мали ніяких підручників, крім застарілих читанок Іллі Киріяка та Іллі Шклянки. Тому мене попросили приготувати якийсь букварик для дітей, щоб не вживати радянських видань із Леніном і т.п. Тоді я склав *Ukrainian in Pictures*, що його з рисунками О. Ніньовського видав Гейтвей 1965 р. (перевидано в 1978 р.). Застосовано тут переважно зорово-слухову методику. На жаль, вийшла тільки перша частина. Друга не побачила світу, бо всі кинулися на видання Didier, з чого постало велике розчарування (див. далі). Увесь текст другої частини, також із рисунками О. Ніньовського, загинув у друкарні. У вирі, що виносив на берег різноманітні підручники інших авторів, не було часу на його відновлення та й не виглядало, що трапиться видавець. Оскільки перша частина становить певну цілість, її вживали по школах і в родинях, переважно поза Альбертою. На сході Америки ще й тепер користуються нею в т.зв. рідних школах.

Тому що *Conversational Ukrainian* уживали не тільки в школах, а й в університетах, виникла потреба в деякому теоретичному навігаторі фонетики. Треба було конче дати опис вимови звуків, як також пояснити явища української морфології. З цією метою я приготував *An Introduction to Ukrainian* (1962), що пізніше увійшов до *Conversational Ukrainian* як фонетичний вступ.

Зорово-слухова метода набувала популярності. Вона заступає, до деякої міри, матір і батька, що не говорять до своїх дітей українською мовою. На початковій стадії навчання, гадаю, вона цілком виправдує себе. Учень або студент слухає звукозапис діалогів і дивиться в підручник (за іншим різновидом, не можна дивитися на текст, лише на картинки). Працюють одночасно слух і зір. Я скрізь пропагував цю методику, хоч на університетському рівні, після першого року навчання, треба конче давати систематичний курс граматики як завершення попереднього процесу.

Цією методою зацікавився Комітет Українців Канади, зокрема тодішній виконавчий директор д-р Ярослав Кальба, ініціативна й діяльна людина. Він порозумівся з американською компанією «Чилтон», яка з метою заробітку випускала в світ підручники, за цією методою, для навчання французької, німецької, російської та інших мов. «Чому б нам не видати щось подібне?» — питав д-р Кальба. Я остеріг, що це буде витратна справа, якщо зв'язатися з «Чилтоном». «Шевченківська фундація дасть потрібні кошти», — додавав певності виконавчий директор.

Заохочений, я взявся знову за писання підручників і, з доручення КУК, склав дві книжки:

I. *Українська мова за зорово-слуховою методою. Частина перша.* Це був свого роду *Teacher's Script*, призначений для вчителів. Цю книжку випустив у світ 1968 р. Didier, канадський відділ компанії «Чилтон» (між іншим, вона займалася звичайно іншим бізнесом; підручники були для неї побічним зиском). На титульній сторінці стояло #2106, порядкове число чергового «продукту». Тут подано 25 лекцій, що склалися з діалогів, граматичних вправ і «граматики в малюнках»; наприкінці вміщено словничок із відмінюванням дієслів та іменників. Разом 65 сторінок.

II. *Українська мова за зорово-слуховою методою. Студентський зошит.* Видав також Дідьє 1968 р. (на титульній сторінці зазначене порядкове число #2105). 110 сторінок, що охоплюють вправи для учнів і маленькі тексти з доданими питаннями до участі в розмовах. Видавництво Дідьє мало якусь умову з КУК-ом, що фактично фінансував увесь цей проєкт.

Перша частина, тобто «вчительський текст», призначена, згідно з модифікаціями в цій методі, для контролю вимови учнів чи студентів, які не мали права в книжку заглядати, лише слухати звукозаписи й повторювати слова чи короткі фрази або речення в прогалинах. Одночасно мусили вони дивитися на спеціально приготовані картинки, які підказували те, що було на звукозаписі. Якщо цю першу частину призначено виключно для вчительського користування, то зошит — лише для учнів або студентів, які мали виконувати вправи, читати й розмовляти під керівництвом викладача.

Текст першої частини був присланий мені на коректу — його надруковано в основному задовільно, без друкарських помилок. У вступі я зазначив певний тиск малописьменної редакційної колегії на автора, що вплинуло на деякі зміни у висловах. На превеликий жаль, тексти зошита мені не прислали на перегляд перед друком. Ця книжка має важливі друкарські помилки в написанні слів, у пунктуації й т.п. Пропущено деякі назви розділів і підрозділів. Жах та й годі! Ніби злочинна особа навмисне вчинила таке неподобство у книжці, призначеній для початківців. Я запротестував перед КУК-ом проти безвідповідальної діяльності «Чилтона» й Дідьє.

Але спереду чекав на мене ще більший конфуз. Видавництво мало приготувати книжку малюнків чи рисунків для користування в лабораторії. Замість намалювати відповідні малюнки чи дати рисунки, як обіцяно, з українського оточення, Дідьє взяв готові з російської книжки, поставив на обкладинці моє ім'я та прізвище і випустив у світ. Я значився як автор малюнків! Але це ще не вся біда. Під деякими картинками, яких я не рисував і не малював, були російські слова, може з десятків. Чи уявляє читач, як заворушилися канадсько-українські прерії проти «русифікатора» Славутича? Я не тільки запротестував (уже вдруге) на неподобство видавництва Дідьє, а й відмовився від дальшої співпраці з проєктом, що його заініціював д-р Кальба з дуже добрим наміром.

У студії звукозапису («Чилтон» у Філадельфії) діалогів до підручника за зорово-слуховою методою.

Виконавчий директор КУК-у пробачився переді мною, мовляв, за звичайну видавничу помилку через незнання мови, й домовився з видавництвом, що всі примірники книжки з картинками будуть відтягнуті з продажу. Однак жадоба наживи подиктувала видавництву далі продавати згадану книжку з моїм іменем на обкладинці. Знаючи докладно про все це, один безбожний піп у Вінніпезі, діставши примірник книжки з картинками та з моїм іменем (зовсім непричетним до малювання!), виступив у пресі з явним обвинуваченням у російщенні української мови. Власне кажучи, він хотів більше допекти, з такої нагоди, не скільки мені, як нелюбому директорові КУК-у, з яким нібито мав якісь порахунки. Деталі цього всього не відомі, але справа окошилась на мені, зовсім невинній особі. Я послав спростовання до преси, але ні безбожний піп, ані гикавкарі в *Українському голосі* (Гикавий і Гнатів) не містили мого вияснення, навмисне зволікаючи, аби поширились різні наклепи, що не вгавали, на мою адресу. Зграї галичі кружляли наді мною, а *свіньовські*, немов *уроєні*, хрюкали услід.

Не лишалось нічого іншого, як поїхати до Вінніпегу й дати лекцію з поличників нерозумному попові, що компромітував високе звання священника. Прибувши до того міста, я згадав про мого знайомого, найбільшого українського мудреця в Канаді — з іменем Соломон. Оскільки його «прародич», біблійний Соломон, умів добре

розв'язувати найскладніші справи, я вирішив зайти до його українського нащадка на консультацію.

— Яку кару треба, згідно з канадським законом, заплатити за десяток поличників? — запитав я збентеженого суддю.

— Вам обійдеться така подія за кількадесят доларів, може сотню, — звів на жарти достойний суддя Соломон. — Але ви можете втратити професорську посаду. Чи хочете ризикувати нею заради цієї мізерної справи, яку легко вияснити в пресі? — уже серйозно додав з усмішкою.

— Мого вияснення не містять! Воно вже два місяці лежить у шухлядах редакторів, — пояснив я.

Достойний суддя підняв слухавку телефону й подзвонив, кому треба. А потім до мене: — Підіть і поговоріть... Можете покричати за обіду, але поличники збережуть на той час, коли перейдете вже на пенсію, — така була мудра порада українського Соломона.

Я відвідав д-ра Кальбу, склав новий текст вияснення й пішов до напасника. Лекція поличників не відбулась, а моє спростовання, дещо спотворене, вмістили вінніпезькі часописи. Кілька років пізніше це не спинило того самого безбожного попа ще раз написати про «російські слова» у «професора Славутича», якого, мовляв, не треба слухати... Покищо я пам'ятаю соломонівську пораду. У додаток, я вже на пенсії...

Після того як я відмовився від проєкту, його докінчення передали групі вчителів, наспіх створеній «редакційній колегії». Власне кажучи, потрібний був лише добрий англійськомовний редактор для усталення англійських пояснень до згаданих вище двох книжок, приготованих мною. Отже, моя участь не була така необхідна, як здавалося д-рові Кальбі. Усе ж таки він умовив мене перевірити бодай українські цитати. Не міг я відмовити й виконав цю працю. Так вийшов у світ ще один учительський довідник під порядковим числом #2104. Це, власне, poradник, як користуватися зорово-слуховою методою. Додано до нього також виправлення друкарських помилок, що трапилися в студентському зошиті не з моєї вини.

Крім згаданих частин цієї серії, існувала ще одна — звукозапис, без якого зорово-слухова метода не могла існувати. Я виконав його з групою учнів і вчителів рідної школи у Філядельфії. Залучені були українські актори. Коротше кажучи, записано на магнетофонні стрічки всю «першу частину», тобто «вчительський текст». У згоді з порадами представника «Чилтона», намагались ми робити все так, як буває в житті, однак дотримуватись доброї вимови. Фінансував це також КУК, із допомогою Шевченківської фундації.

З огляду на високі кошти (ціни мінялися), ця серія, ініційована д-ром Кальбою, хоч і добра в своїй основі, не поширилась. Лише деякі школи могли платити за неї кілька сот

долярів. Крім того, треба було давати спеціальну методичну підготовку для викладачів, що дуже ускладнювало справу. Зорганізовані «Чилтоном» курси у Філадельфії мали на меті також принести улаштувальникам якнайвищий прибуток. Тому лише деякі особи з Канади, кому призначили дотації, могли поїхати на підвищення кваліфікації. Власне кажучи, цю серію (з деякими змінами) часто вживала лише д-р Рома Франко в Саскатуні. До речі, вона добре опанувала українську мову і тепер викладає її в Саскачеванському університеті. Інші викладачі пробували користуватися цією серією в Едмонтоні та Вінніпезі, але згодом відмовилися.

Зорово-слухова метода, як згадано, мала заступати матір і батька, якщо вони не знають української мови. Вона зовсім не надавалася для заавансованих студентів університету, що потребували доброго огляду граматики з належним ілюстративним матеріалом із щоденного побуту. Інші граматики, видані в Канаді, цього не мали. Тому я взявся готувати *Standard Ukrainian Grammar*. Через різні причини, в тому числі фінансові, вихід її у світ відкладався. Нарешті, заходами Ліги українських католицьких жінок, ця книжка з'явилася 1987 р. Як свідчить сама назва, головний наголос поставлено на нормативність. Не вдаючись до дуже складних випадків, подано тут систематичний виклад граматики, з багатьма зразками відмінювання. Додано граматичний словник. Я вважаю цей підручник, серед моїх видань, за найкращий. У нього я вклав не тільки знання, набуте протягом 50-річної педагогічної праці, а й немалий мовний досвід. Розраховано його для студентів університету і для самоосвіти дорослих. Учні середньої школи можуть користуватися ним у двох останніх класах. Якщо в *Conversational Ukrainian* було замало вправ (я розраховував на те, що вчителі в разі потреби можуть їх доповнювати), то в цьому підручнику нормативної граматики їх багато. Майже кожне слово уживається в різних формах, найважливіші з яких систематично повторюються, що сприяє засвоєнню нормативної лексики. Приготовано також звукозапис усіх діалогів і важливіших граматичних вправ.

Мій *Conversational Ukrainian* перекладено (почасти адаптовано) для навчання української мови франкомовних студентів. Це виконав Григорій Панчук. Унаслідок з'явився двотомник *L'Ukrainien parle* (Лювен, 1968 і 1969). Я не мав нагляду над цим виданням. У ньому трапляються друкарські помилки як в українському так і в французькому текстах. Може виправлять їх у перевиданні, яке нібито планує УНОТ.

Бразильське видання під назвою *Manual da lingua ucraniana* вийшло у світ 1976 р. в Куритибі. Португальський переклад англійськомовних пояснень виконали не відомі мені особи. Не ознайомлений із цією мовою, не можу нічого сказати про його

якість. В українському тексті, на жаль, немало друкарських помилок. Виданням видав Centro Brasileiro de Estudos Ucranianos. На превеликий жаль, його директор попсував це видання своїм підписом (скорописом) під вступним зверненням до читачів, зловживаючи директорським правом у несвоїй книжці, яку він, гадаю, вважав за власну. Він же вмістив список жертводавців на це видання на початку книжки замість дати його наприкінці, як я домагався. Попсовано також написання літери Я в абетці тощо. Багато сторінок уміщено без моєї коректи в українській частині.

Готувалося в Буенос-Айресі еспанськомовне видання мого підручника з української мови для початківців, але популярний серед туристів п. Микольцо (до речі, прославлений у моєму травелозі *Козак та Амазонка*) виявився некваліфікованим до праці, за яку взявся, а нікому іншому її не передав. Таким чином, цей підручник, на 95 відсотків українськомовний, до якого треба було додати лише п'ять відсотків по-іспанському, лишився незавершеним. Може знайдеться інша особа для приготування іспанських текстів, бо ще й досі читаю в аргентинських листах прохання про допомогу в рятуванні молоді від асиміляції.

Крім згаданих восьми підручників мого авторства, я виконав немалу редакторську працю в серії читанок, що їх запропонувала вчителька Ксеня Турко. Видано за допомогою провінційного уряду Альберти. На титульних сторінках семи книжок зазначено, що я був мовним консультантом. Насправді я був також редактором (в окремих випадках — співавтором та упорядником) і коректором. Очевидно, найбільший кредит належить пані К. Турко за ініціативу. Під її керівництвом учительки та вчителі спільними силами вибирали найуживаніші слова зі щоденного взаємнення людей, а потім, на основі цієї лексики, писали (чи пристосовували) різні оповіданнячка. Співпрацювало близько 10 осіб (їхні імена зазначені); певну кількість текстів написала моя дружина Віра. Вона ж допомагала мені ставити наголоси. Деякі читанки мали перевидання. Разом із сімома «Книжками для вправ», їх уживали в двомовних класах. Ще й тепер користуються ними як в Альберті так і в інших провінціях, а також поза Канадою. Назви цих читанок: *Тут і там*, *Друзі*, *Школа*, *Пригода*, *Казки*, *Ходіть зі мною!*, *Наші скарби*. Видано їх від 1975 до 1980 р. До всіх книжок намалював кольорові ілюстрації Генрикус Корнеліус Зип. Пані К. Турко, що виявила свої широкі знання з методики й розуміння дитячої психології (саме на цій основі добиралися тексти), належить подяка від багатьох маленьких читачів, як також від батьків. Думаю, що КУК повинен відзначити п. К. Турко Шевченківською золотою медалею.

Для двомовних клас міністерство освіти Альберти приготувало різноманітні навчальні матеріали. Я був редактором майже всіх тих текстів, а деякі й сам переклав з англійської мови.

Учителька Ксеня Турко — ініціатор і керівник серії читанок для двомовних та інших шкіл.

Ці матеріали стосуються не тільки мовного розвитку, а й інших предметів — суспільствознавства, історії та географії, що їх частково викладають українською мовою в Альберті. У міністерстві я співпрацював із такими особами: інспектор шкіл Сидір Горецький (у шістдесяті роки), керівник навчальної програми Іван Соколовський, Галина Цар, Катерина Сосновська, Оленка Білаш. На жаль, інших імен уже не пригадую. Мені здається, що міністерство освіти Альберти, у порівнянні з іншими провінціями, має найкращі матеріали для навчання української мови. У мене склалося таке враження після ознайомлення з відповідними «ресурсами» в Саскачевані, Манітобі та Онтаріо.

Шевченківська фундація, на рекомендацію КУК, нагородила мене Шевченківською золотою медаллю за «педагогічну діяльність і плекання української мови в Канаді». З усіх нагород, згаданих вище

(можна додати ще військову відзнаку — Хрест Українського Козацтва з мечами та золотою і срібною вітками за участь у Чернігівській Січі), Шевченківська медала мені найприємніша. Думаю, що мої підручники та українознавча діяльність у Канаді лишили помітний слід у вирі багатокультурности, вони причинилися до збереження й поширення української мови на вищому, нормативному рівні.

НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

До виїзду з Європи на американський континент я займався переважно поезією, внаслідок чого з'явилися в Баварії чотири мої збірки. Щоправда, я часто відвідував наукові конференції на форумах НТШ, УВАН, а також деякі німецькі, зв'язані з літературою чи славістикою. Уже тоді я працював над книжкою *Розстріляна муза*, для якої складав список розстріляних чи знищених Москвою українських письменників. Моя мета, уже від 1941 р., була — засвідчити українські втрати в галузі літератури та культурної діяльності взагалі. Я звертався до всіх старших літераторів із проханням про уточнення. Між іншим, найбільше допоміг мені у складанні списку Віктор Петров (Домонтович), який особисто знав багатьох ліквідованих. Той самий, якого пізніше називали шпигуном, у чому я ще й досі сумніваюся. У шістдесяті роки я усталив собі погляд у розмові з одним відвідувачем із Києва, що В. Петров повернувся «не зі своєї власної волі». Він відбув заслання в Сибіру, після хрущовської деєсталінізації повернувся до Москви (без права жити в Україні), де написав російською мовою книжку *Подсечное земледелие* («Наукова думка», 1968). Лише на кількакратні прохання Української Академії Наук йому дозволили переїхати в Україну (чи бодай відвідувати її часто). Я майже певний, що В. Петрова викрали, тримали це в мовчанці, а серед еміграції поширювали різні неправдиві чутки. У додаток ще й нагородили його якоюсь там бляшкою лише для того, щоб скомпромітувати, бодай на Заході, заслуженого вченого та професійного письменника.

Прибувши до Філядельфії 1949 р., поряд заробіткової праці в палітурні, де я наглядав над конваєром, що зшивав дротиками брошури, журнали й невеликі книжки, я взявся пильніше за дослідницьку літературну працю. Унаслідок 1950 р. з'явилась моя книжка *Модерна українська поезія, 1900 — 1950* у видавництві «Америка». Редактор цього часопису, д-р Лонгин Цегельський, запросив мене написати кілька дописів про новітніх українських поетів і письменників. Я давав ці статті, а він охоче вміщував їх, іноді змінюючи мову та правопис. Мені надокучили ті зміни так, що я припинив дописувати до *Америки*, хоч мені навіть платили невеликий гонорар за співпрацю.

Незабаром ред. М. Денисюк почав друкувати окремі нариси з моєї *Розстріляної музи* у своєму журналі *Овид* у Буенос-Айресі під загальною назвою «Українські поети й письменники, розстріляні московськими більшовиками» (цитую з пам'яті). Мені обіцяли, що видадуть мої нариси окремою книжкою, але до цього не дійшло. Видавець не мав достатніх коштів, а я був тоді студентом Пенсильванського університету на маленькій стипендії, тому не міг нічим допомогти. На щастя, часопис *Український Прометей*, дізнавшись про ускладнення з ред. М. Денисюком, запропонував мені надрукувати всі нариси спершу в тижневику, а потім випустити окремою книжкою. 1954 р. почали вмішувати їх майже в кожному числі, а наступного року моя *Розстріляна муза* побачила світ. Ще до цього журналіст Семен Підгайний запросив мене до участі в *The Black Deeds of the Kremlin: A White Book* (Toronto, 1953). Я послав туди перший розділ із *Розстріляної музи* та поширений і ще раз перевірений список ліквідованих українських письменників. Усе це було вміщене, а редактори подякували гарним листом, називаючи мене автором «першого мартирологу української літератури». Юрій Дивнич (Лавріненко) також поздоровляв мене, прохаючи не гніватись, якщо він візьме епітет «розстріляна» для своєї праці про літературне відродження в двадцяті роки. Очевидно, я не гнівався, бо й сам Лавріненко ще раз переглянув мій список розстріляних, призначений до книжки *The Muse in Prison* (видання «Свободи», 1956 р.). Він же передрукував кілька рідкісних віршів з моєї *Розстріляної музи* (1955) у своєму *Розстріляному відродженні* (1959).

Будучи в Монтерей, я надрукував десятки важливих рецензій чи оглядів англійською мовою, зокрема в *Books Abroad* (1955 —), *French Review* (1958), *Shakespeare Quarterly* (1959, 1961), *Comparative Literature* (University of Oregon, 1958, 1960), *The Ukrainian Quarterly* (1958 —), *The Ukrainian Review* (1957 —), *The Slavic and East European Journal* (1956 — 1960) *Modern Language Journal* (1958 — 1960). Пізніше з'являлися мої рецензії в британському журналі *Folklore* (vol. 71, 1960), американському *Slavic Review* (1963), *Canadian Slavonic Papers* (різні роки), *Canadian Literature* (1969; suppl. 1, 1987), *The Canadian Modern Language Review* (1977), *Jahrbuch der Ukrainekunde* (1982 —). Згадано тут лише головніші. За систематичну дослідницьку працю я засів, по суті, вже в Канаді. Проф. Ярослав Рудницький і д-р Микита Мандрика відразу ж увели мене до УВАН (на той час я вже був членом НТШ) і видали в серії «Література» мої два дослідження: *Іван Франко і Росія* (1959) та *Велич Шевченка* (1961). Беручи участь у різноманітних наукових конференціях, давав я свої праці також до симпозіумів і журналів. Я був співзасновником, разом із проф. Яр. Рудницьким, Канадського Інституту Назвознавства, його першим секретарем, потім президентом. Тоді я надрукував такі ономастичні праці:

"Ukrainian Surnames in -enko," — *Names*, vol. 10, no. 3 (September, 1962), 181-86.

"Typical Surnames in the East Slavic Languages," — *Atti e Memorie del VII Congresso Internz. di Scienze Onomastiche*, Firenze-Pisa: 1963, I, 295-307.

"The Ukrainian Contribution to Onomastic Sciences, 1954-1965," — *Names*, vol. 14, no. 3 (September, 1966), 161-68.

"The Russian Deformation of Ukrainian Surnames," — *Proceedings of the Eighth International Congress of Onomastic Sciences*, The Hague: Mouton & Co., 1966, 488-91.

"The Russianization of Ukrainian Place-Names," — *Proceedings of the Ninth International Congress of Onomastic Sciences*, Louvain: International Center of Onomastics, 1969, 412-16.

«Українські місцеві назви в Канаді», *Західньоканадський збірник*, Едмонтон: НТШ, 1973, том I, 17-39.

Ставши президентом Канадського Інституту Назвознавства, я брав участь у міжнародному конгресі Організації Об'єднаних Націй для унормування географічних назов, що відбувся 1977 р. в Атенах у Греції. Мені доводилося репрезентувати Канаду (нас було троє уповноважених від уряду, ми сиділи по черзі за столом під написом CANADA). Коли радянський представник уніс пропозицію, щоб географи усього світу брали до уваги географічні назви з місцевою вимовою і таким же написанням, напр., не Moscow, а Moskva, а китайський представник домагався зміни Пекін на Бейджінг, тоді я підтримав цю пропозицію — на велике здивування багатьох, мовляв, хто він такий, отой Славутич із Канади. Говорив я англійською мовою. Представник Радянського Союзу просіяв, бо його пропозицію підтримав хоч один промовець, коли інші заперечували, покликаючись на поширене призвичаєння в західньому світі. Після короткого обґрунтування пропозиції Радянського Союзу, я вніс домагання, щоб українські географічні назви транслітерували так, як вимовляють їх українці, у згоді з українською мовою та відповідним написанням, себто не Kiev, Kharkov, Lvov, Chernigov, Dniepr or Dnieper, а Kyiv, Kharkiv, Lviv, Chernyhiv, Dnipro і т.п. Саме так має значитися на всіх картах чи мапах світу, якщо вжито латинські літери, — такий був мій підсумок.

Представник Радянського Союзу (якщо не помиляюсь, його прізвище було Консков) негайно прошепотів щось на вухо представникові Української РСР, а той попросив слова в голови сесії. Поки голова сесії надав йому слово, по великій залі заясніли усмішки на багатьох обличчях. «Представник України», як він сам себе назвав (я забув його прізвище, бо це була особа нічим не помітна, про неї ніде ніхто в київській пресі нічого не писав), схожий на північного кавказця, заявив російською мовою, що я не кваліфікований говорити в таких справах, бо не знаю російської

На міжнародному назвознавчому конгресі в Італії (1961). Зліва:
Яр. Рудницький, Т. Лер-Сплавінський, Яр Славутич.

На міжнародному назвознавчому конгресі в Лондоні (1966). Зліва: Яр Славутич, А. Суперанська, п. Біленька з Києва, В. Жила, І. Тарнавецька.

Українська Вільна Академія Наук

Г Р А М О Т А

Цим свідчитьсЯ, що Д-р Я Р С Л А В У Т И Ч

із Каліфорнії, США, одержав цю

Г Р А М О Т У П Р И З Н А Н Н Я Української

Вільної Академії Наук у Канаді, в її Істор.-Філ.

Відділі і з спеціальности : за віддану працю на

полі української літератури й літературо-

знавства.

Г. Гуранич

Президент УВАН

М. Бровосвіт

Генеральний Секретар

МИСТЕЦЬКЕ СТОВАРИШЕННЯ „КОЗУБ”

UKRAINIAN LITERATURE AND ART CLUB „KOZUB”

До
Вш. Пана Професора
Яр С Л А В У Т И Ч А
Едмонтон, Алта, Канада

27. VII. 1961 року
Торонто, Онтаріо
К а н а д а

Вельмишановний Пана Професоре!

Управа Мистецького Стоваришення " К О З У Б " найшпирше дякує Вам за цінний виступ, що відбувся в нашому Стоваришенні 16 червня 1961 року.

Ваші чудоті поезії справили велике враження на всіх присутніх, а особливо недокінчснa автобіографічна поема з трагічних часів т. зв. "розкуркулювання". Ми шпиро хочемо, щоб Ви з честю закінчили і видали її якнайшвидше окремою книшкою, бо глибоко віримо, що вона матиме не абияке значення в розвитку нашої еміграційної літератури.

При цьому визнаємо, що нам рідко доводилося зустрічати поетів, які б так прекрасно читали свої твори. Ви справжній майстер художнього слова. Бажаємо Вам нових творчих успіхів і покладаємо великі надії на Вашу дальшу співпрацю з нами!

Михайло Голинський

Михайло Голинський / голова

Тарас Смен.

/ секретар /

ХРЕСТ УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА ГРАМОТА

На підставі урядового Положення про відзнаку „Хрест Українського Козацтва” і згідно постанови Нагородної Ради

Пан Курінович УВН. Професор Зв'яз Славутич

... в боротьбі за Волю України

ується

Местом Українського Козацтва,

Здійняється підписами та печаткою,

325. *Виктор Петрович*
полковник
Слова Родн

323.

Всесоюзный институт
полководца
Слова Ради

Секретар
Андрей Новичков

Хрест з ^{начини} золотою і срібною лавров гілкою на стязці.

Конспект
Нисеогонна Антон Голмуски

INTERNATIONAL WHO'S WHO IN POETRY

The Board of Editors of the International
Who's Who in Poetry have this day awarded their
CERTIFICATE OF MERIT

to

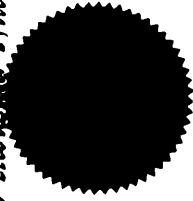
Yar Slawnytsch

FOR DISTINGUISHED CONTRIBUTIONS TO POETRY

which are the subject of notice in the—

International Who's Who in Poetry, Volume III

Given under Their hand and seal in London, England,
this 7th day of November One Thousand Nine Hundred & Seventy One.

W. Stone

Hon. General Editor.

W. Stone

Executive Editor.

ГРАМОТА

для

*Велимишанського Пана
Абра Яра Слабута*

В доказ подяки й пошани
за Ваші визначні заслуги
для Української Спільноти в Канаді
наділяємо Вас пропам'ятним
Шевченківським медальйоном
і цією грамотою

Комітет Українців Канади

Президія

А.А. Кондра
Президент

Ю. П. Голубничий
Ген. Секретар

Вінніпег, *14/X/1974*

УКРАЇНСЬКА ВІЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК (УВАН)

У КАНАДІ

UKRAINIAN FREE ACADEMY
OF SCIENCES (UVAN)
IN CANADA

L'ACADEMIE LIBRE UKRAINIENNE
DES SCIENCES (UVAN)
AU CANADA

P. O. Box 3507, Station B,

Winnipeg 4, Man., Canada

УВАН засновано в Києві 1918
в Канаді сіл 1949

UVAN founded in Kyiv 1918
established in Canada 1949

21 листопада 1970

Віт. п. д-р Яр Олавутич,
Професор Університету
Альберти,
ЕДМОНТОН.

Вельмишановний Пане Професоре:

Маю приємність повідомити Вас, що на засіданні
Президії УВАН, 10-го цього листопада, Вас іменовано
Д і с н и м Ч л е н о м Української Вільної
Академії Наук в Канаді.

З широким пошаном

A handwritten signature in black ink, reading "М. І. Мандрика". The signature is written in a cursive style with a long, sweeping underline that extends to the right.

Д-р М. І. Мандрика - Президент.

TARAS SHEVCHENKO (1814-1861)

"When will our waiting for Washington with the new and not Law
be or has fulfilled! Ours he will come across of all obstacles!"

SHEVCHENKO SCIENTIFIC SOCIETY, INC.

НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ІМ. ШЕВЧЕНКА

ESTABLISHED 1971

(Tax Exempt Privilege Granted by the U. S. Treasury Dept. Nov. 10, 1970 - 1c PER)

302-304 W. 13TH STREET, NEW YORK 14, N. Y.

TEL. WA-shing 9-7611

Ню Йорк, 27.квітня 1975

Високоповажаний Пан
Проф. Д-р Яр Славутич
Едмонтон, Альберта, Канада

Високоповажаний Пане Професоре !

Дирекція Філологічної Секції НТШ повідомляє ввічливо, що
на підставі переведеного голосування, обрано Вас дня 28.І.1975

д і й с н и м членом

Грамоту іменування перешле Вам Головна Рада НТШ.

З високою пошаною

..Львівський..

Василь Мель
.....
директор

ВЕЛИКОМУ НАРОДОВІ

ВЕЛИКА ЛІТЕРАТУРА!

УКРАЇНСЬКИЙ ЛІТЕРАТУРНИЙ
ФОНД ім. І. Франка.
UKRAINIAN LITERARY FUND

Друкувати слово — заторука неамиружости нації!

Чикаго, 27 листопада 1982.

До Вельмишановних Лавреатів Шостого Конкурсу УЛФ ім. І. Франка

Вр. Пан-і *Яр. Славутич*
Едмонтон - Канада

Правління Українського Літературного Фонду ім. Івана Франка
почувається до милого обов'язку повідомити Вас, що згідно із
вислідом голосування Літературного Жюрі, признано Вам *1-шу нагороду*
в сумі *1.750,00 дол.* за твір *"Зібрані Твори"*

З цього приводу Правління УЛФ gratулює Вам широ та бажас
якнайкращих успіхів в дальшій творчій праці для збагачення нашої
літератури.

Роздача нагород відбудеться в суботу, 4-го грудня 1982 р.,
у Філадельфії на "Вечорі Української Літератури" в залі Україн-
ського Культурного Центру, в пополудневих годинах.

Якщо б Вам було можливим, просимо побути на цей Вечір.

З глибокою пошаною

За Правління УЛФ ім. І. Франка

Адам Антонович
Адам Антонович
голова

Рома Турянська
Рома Турянська
секретар

Roma Turianska
2431 W. Rice St.
Chicago, Ill. 60622

Prof. Yar Slavutych
72 Westbrook Dr.

ВЕЛИКОМУ НАРОДОВИ

ВЕЛИКА ЛІТЕРАТУРА!

УКРАЇНСЬКИЙ ЛІТЕРАТУРНИЙ
ФОНД ім. І. Франка
UKRAINIAN LITERARY FUND

Друкуємо слово — заторука немируєности нації!

Чикаго, 22 жовтня 1986 р.

До Велимишановних Лавреатів Сьомого Літературного Конкурсу
Українського Літературного Фонду ім. Івана Франка в Чикаго.

Вп. Пан-ні Проф. Яр Славичів
Едмонгон - Канада

Правління Українського Літературного Фонду ім. І. Франка в Чикаго
почувається до милого обов'язку повідомити Вас, що згідно із вислідом
голосування Літературного Жюрі, призначено Вам нагороду в сумі 1,250 \$ за
вір "Живі символи"

З цього приводу Правління УЛФ gratує Вас щиро та бажає якнайкращих
успіхів в дальшій творчій праці для збагачення нашої літератури.

Роздача нагород відбудеться в суботу 1-го листопада 1986 р.
в аудиторії парафії св. Володимира і Ольги при Оуклей вул. Початок
о год. 6.30 вечора.

Якщо Вам буде можливо — просимо прийти на цей літературний вечір.

Одночасно просимо прислати нам свою світлинку — для виготовлення
спільного табля.

З глибокою повагою

За Правління УЛФ ім. І. Франка

Адам Антонович
Адам Антонович
голова

Ром Турянська
Ром Турянська
секретар

[2-га нагорода]
1,250 р.в.]

**THE
AMERICAN BIOGRAPHICAL INSTITUTE**

awards this Certificate to

Yar Slawtych

in honor of outstanding achievements
which are documented in the

FIRST EDITION

of

International Book of Honor

Attested hereunto by the official seal
of the Institute and the signatures of the
Registrars of Awards.

J. S. Thomson

J. S. Mills

J. S. Thomson
J. S. Mills

Українська Могилянсько-Мазепинська
Академія Наук

ГРАМОТА

Цим свідчитьс^я, що

Високодостойний
Гант Проф. Др. Яр Славутин

одержує цю ГРАМОТУ Української Могилянсько-Мазепин-
ської Академії Наук у Вільному Світі

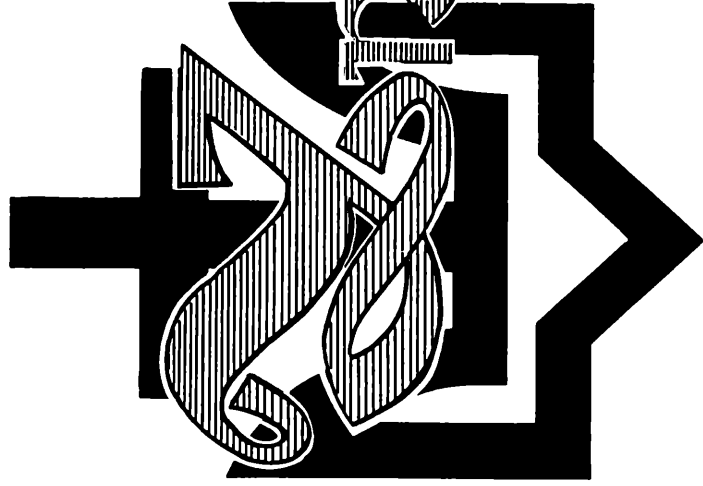
як поет-лауреат
1982 року

Оттава, 12 серпня 1982р.

Др. Г. Г. Г. Г. Г.
Президент УМАН

Синько Роман
Генеральний Секретар

Світлова Федерація Українських Жіночих Організацій

конкурс
з нагоди
тисячоліття
християнства в
Україні

Др. Славутин

категорія Пісня-Гимн

побороти, 1987

Лариса Шинкаренко

ГОЛОВА СЮЖО

Л. Шинкаренко

ЖЮРИ

6-ий з'їзд Об'єднання українських письменників «Слово» в Торонті, 11-13 червня 1982 р.

мови. По залі прокотилося обурення, бо це була образа, якої не прийнято вживати в дебатах на такому форумі. Згідно з процедурою, голова сесії звернувся до мене, чи хочу я, professor of Slavic languages (ці слова були сказані з притиском), сказати щось for rebuttal. Я підсів ближче до мікрофону, щоб усі добре почули, і виразно російською мовою сказав (а мої слова автоматично перекладали на чотири чи п'ять мов, допущених до вжитку на конгресі; учасники вибирали собі бажану мову, тиснучи на відповідний гудзик, і слухали з навушників), що представник України висловлює не опінію українського народу, а опінію окупаційного російського режиму в Україні. Мої слова покрили рясні оплески. На перерві до мене підходили незнайомі особи й тиснули руку, виявляючи вдовolenня, що я «втер носа» «представникові України». Підійшли також дві особи з сателітних країн — югославець і румун. Не кажучи ні слова, вони міцно потиснули мені руку, а один поляк (досить літнього віку) навіть поплескав мене по плечі (я не перечив).

Голова сесії, з Англії, не випадково назвав мене професором. День перед тим його секретар звернувся до мене (довідавшись зі списку, хто яку мову знає), щоб я точно переклав з російської мови на англійську одне складне речення. Він мав уже три переклади, але вони різнилися змістом. Я охоче зробив це. Тоді голова сесії вважав за відповідне підійти до мене, особисто подякувати за «точний переклад» і познайомитися... Сталося так, що я мимоволі подвійно довів, що знаю російську мову. І використав несподівану нагоду сказати слово правди про поневолену Україну.

Виступав я на конференціях, на мовні й літературні теми, досить часто, не пропускаючи нагоди висловитися про мовну політику Кремля. Один «лівий» професор глузливо назвав мене «міністром закордонних справ України», не догадуючись про те, що я сприйняв його кепкування як похвалу. На конференції у Льєжі дочка проф. Дмитра Чижевського, якого я завжди глибоко шанував як визначного вченого славіста і мого земляка, бігала та агітувала серед учасників, щоб не йшли на мою доповідь про «Герцена та Україну». Мабуть хотіла прислужитися присутньому проф. Струве з Каліфорнії. Але її агітація тільки допомогла. На моїй доповіді було осіб 40, у той час як на інших по 15-20. Спочатку я не розумів, чому так «повалили» до мене. Після доповіді один серб підійшов і сказав мені, що він прийшов тільки тому, що йому рекомендували не слухати «українського націоналіста». Він подякував за доповідь і попросив прислати йому текст, бо Герценові висловлювання про Україну в *Колокол*-і дуже його зацікавили (власне цей російський письменник-емігрант порушував ідеї самостійності України, покликаючи на листи українців до його журналу). Посилаючи текст доповіді проф. Д. Чижевському, я поскаржився на його дочку. Мій земляк відповів, що вона «бігала без потреби», а про мою доповідь, надруковану в *The Ukrainian Quarterly* (1960, ч. 4, 342-48) відгукнувся додатньо.

Резюме під назвою "Ukraine in Herzen's Kolokol," до речі, з'явилося в паризькому виданні *Langue et Littérature. Actes du VIIIe Congrès de la Fédération Internationale des Langues et Littératures Modernes* (1961, стор. 345-46). Надрукували, як мене повідомили, не зважаючи на протести двох американських учених (в оригіналі academics).

На конференціях іноді треба координувати дії. Співпраця з професорами Я. Рудницьким, В. Жилою, Б. Чопиком і деякими іншими давала добрі наслідки. На жаль, трапився один випадок із д-ром А. Власенко-Бойцун, що перешкодив нашому спільному успіхові. Почувши від неї, що назва Січеслав була дана місту його засновниками у XVIII ст., я зажадав документальних доказів. Вона відповіла, що «десь чула про це». У моїй же доповіді, покликаючись на свідчення сучасників, я згадав, що назвою Січеслав заступили Катеринослав 1918 р., підчас Української Революції. І попросив її не довіряти фолклорним даним у науковій доповіді. Д-р А. Власенко-Бойцун — розумна жінка, з успіхом виступала на конференціях, має вартісні назвознавчі й літературні статті. Мабуть тому й не послухала мене. Ми подали наші доповіді, прочитані на одному міжнародному назвознавчому конгресі (до речі, про кремлівську політику в найменуванні поселень і т.п.), до симпозіуму. Редактор відразу помітив різні датування, без дискусійного наświetлення, і відкинув наші обидві праці та ще й написав мені, мовляв, якщо ви, українці, не можете порозумітися, то що ж тоді чужинцям робити, кому вірити. Так, через нескоординованість наших дій і поспіх (не з мого боку) ми обоє постраждали. Це була моя перша доповідь, яку я прочитав, а її не надрукувала редакційна колегія.

Тому що я принагідно порушував суспільні справи, говорячи в основному про суто мовні чи суто літературні, на мою адресу, несправедливо сипались різні звинувачення. У Вашингтоні, ще 1962 р., я прочитав доповідь "The Endings -ovi, -evi (-jevi) Versus -u, -ju in Ukrainian" на форумі Modern Language Association. Навітьши багатий джерельний матеріал про вживання закінчень -ові та -еві (-єві) з XI ст. до нашого часу, я вказав на шкоду кремлівських політиків, які насильно (ще й тепер це роблять, але не так суворо) замість них насаджували -у та -ю в давальному відмінку однини. Згадуючи про протести з боку українців, я назвав статтю Максима Рильського та вислови українських мовознавців на цю тему. Як тільки почалось обговорення моєї доповіді, один американський славист запротестував проти «антиросійської тенденції». Покликаючись на київського Білодіда, він почав доводити «перевагу коротких закінчень». Очевидно, кожному вільно не погоджуватись. Але він перегнув палку тим, що назвав доповідача «націоналістом». Розпалилась маленька дискусія, в якій проф. Я. Рудницький навів галицький різновид -ови, -єви на підсилення глибоко закоріненого -ові, -єві. Інший американський славист, литовського походження,

також підтримав мене, протестуючи проти напасника, що розкидається словами «націоналіст», «антиросійський» і т.п. У всякому разі, було добре з'ясовано радянську мовну політику з приводу такого ніби зовсім не політичного, а морфологічного явища. Моя доповідь надрукована в *Записках НТШ*, том CLXXXV (1969) за редакцією проф. П. Ковалева. При цій нагоді, серед інших мовознавчих праць, треба згадати мою більшу розвідку на соціолінгвістичну тему — “Soviet Language Policy: The Case of Ukrainian”, надруковану в *Symbolae in honorem Volodymyri Janiw* (Мюнхен, 1983). Я читав її на кількох конференціях частинами, кожного разу доповнюючи й перевіряючи. Таким чином, спопуляризував основні тези не тільки в Канаді, а й Мексиці та в Європі, ще до її друку.

Тому що мене дуже цікавила порівняльна література, я збирався робити другий докторат, із цієї ділянки. Як згадано вже, з такою метою я вивчав польську, чеську та південнослов'янські мови, щоб читати твори в оригіналі. На четвертому міжнародному конгресі компаративістів я прочитав доповідь під назвою “Taras Shevchenko in Literary Criticism”. На жаль, уміщено лише кількасторінкове резюме в *Proceedings of the IVth Congress of the International Comparative Literature Association* (Mouton & Co., 1966). У доповіді я наводив думки про українського поета болгарських, польських, чеських та інших літературознавців і письменників. У резюме цього немає, мова йде про розвиток поглядів на творчість Т. Шевченка лише серед східних слов'ян.

Інша моя праця з порівняльної літератури — “Ernest Hemingway in Ukrainian Literature”. Вона вміщена повністю в *Proceedings of the Comparative Literature Symposium*, vol. 5 (1972) і мала відгуки навіть у київському *Всесвіті*. Ніби реагуючи на мій докір, що мало переклали творів Гемінгвея на українську мову, кілька років опісля вийшло у світ повне видання його творчості в чотирьох томах (1979-1981). Недавно я довідався від одного киянина, що моя стаття була згадана на якомусь видавничому засіданні в Києві, де вирішено посилити перекладання славетного американського письменника, щоб «утерти носа» «буржуазному націоналістові», який «нападає на радянську літературу». А я, власне кажучи, зовсім не нападав; навпаки, похвалив Т. Денисову за її невелику монографію про творчість Гемінгвея, проаналізував працю деяких перекладачів, відзначив гемінгвеївські мотиви у присвячених йому віршах і звернув лише увагу на те, що повість *Старий і море* на той час була ще не перекладена українською мовою. Згаданий київський відвідувач Канади (покищо не можу назвати його імені) побажав, щоб на Заході траплялося більше таких «напастей», бо вони сприяють поживавленню українського літературного процесу.

Якщо похвалити когось із українських радянських науковців у статті чи рецензії, це може викликати підозру з боку влади до

Гості з Києва: Д. Павличко, п. Кадомцева, В. Бородин, та Яр Славутич.

хваленої особи як до «спільника» з закордонним автором. Таке бувало в «період застою» та й раніше. Інакше тяжко пояснити репліку «Рецензия? Нет, антисоветский выпад» переляканого Д. Іофанова у московському часописі *Литературная газета* (25 лютого 1961 р.). Свого часу я надрукував в американському журналі *Symposium* відгук на його книжку *Матеріали про життя і творчість Тараса Шевченка* (Київ, 1957), позитивно оцінюючи публікацію листів, спогадів і документів, багато з яких побачили світ уперше — за Хрущова, який тоді детронізував Сталіна. Мій висновок: не зважаючи на недоліки, яких не уникнути під радянським устроєм, книжка Іофанова — великий науковий внесок. За вислів «радянський устрій», тобто «совєтський режим» (єдину критичну заувагу), захопився Іофанов, щоб вилити на мене відро помиїв і заявити, в стилі перестраховки (з метою застерегти себе від небажаних урядових наслідків): «рецензия превратилась в грязный пасквиль». Вийшло якраз навпаки: репліка переляканого стала пасквілем на адресу «етаких ярых славутичей», а моя рецензія в лагідному тоні була й залишилася об'єктивною довідкою, для англійськомовного читача, про долю спадщини українського поета. Перестраховки не було в московського вислужника П. Кравчука, цього першорядного сталініста в квадраті і брежньєвіста в кубі, що з Канади систематично постачав не тільки до Києва, а й до Москви різноманітні плюгавки на українських письменників, у т.ч. й на мене.

Десятки моїх дослідницьких статей на теми з літератури розкидано по різних журналах і симпозіумах. Особливо цікавила мене поетична творчість Касіяна Саковича, Григорія Сковороди, Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, Василя Стефаника, Богдана Лепкого, Михайла Ореста, Євгена Маланюка, Оксани Лятуринської, Богдана-Ігоря Антонича, Василя Стуса та інших, уже відійшлих із цього світу. Самозрозуміло, не міг я, автор збірки *Живі смолоскипи*, не цікавитися віршами Івана Світличного, про кого надрукував простору розвідку у збірнику *Слово*. Писав я обома мовами — українською та англійською. Півдесятка моїх статей перекладено й надруковано німецькою мовою, пару французькою, одна польською (про розстріляних українських письменників).

Не можу не згадати одного цікавого випадку з моєю розвідкою "Mykhaylo Orest: A Thinker in Poetry", що виникла на основі моєї докторської дисертації (у мене не знайшлося часу на доповнення її та випуску в світ окремою книжкою). Я багато посидів над цією розвідкою. Саме тоді УВУ готував збірник на пошану проф. Юрія Шевельова. Глибоко шануючи нашого сеньйора-мовознавця та літературного критика, я послав її на адресу колеги Якова Гурського (ми разом докінчували докторські студії в Пенсильванському університеті), редактора згаданого збірника. Мабуть не розуміючи літературного аналізу, будучи тільки мовознавцем, колега Гурський відкинув мій внесок на пошану нашого сеньйора й повернув на мою адресу. Не довго думаючи, я переклав мою розвідку в інший конверт і послав до *Canadian Slavonic Papers* у Торонті. Заслужений славістичний кварталник відразу ж надрукував її без жодних змін і доповнень, навіть на першому місці (ч. 2 за 1970 р.). Завдяки цьому я дістав ширший розголос, ніж мав би у виданні УВУ. Колега Я. Гурський, мабуть, хотів хоч коротко побути «босом» і подиктувати свою волю «временщика». Інакше ставились до мене інші українські славісти. Напр., проф. Володимир Жила запросив мене до участі в конференції на тему *Modern American Fiction*. Моя участь завершилася повним успіхом (див. уступ про «Е. Гемінґвея в українській літературі»). Треба згадати, що проф. В. Лев та д-р Є. Вертипорох часто зпрошували мене до участі в *Записках НТШ*, де й були надруковані мої праці.

У Канаді я перший порушив у викладах творчість українських письменників, що жили й діяли на американському континенті. Мій огляд *Ukrainian Literature in Canada* (1966), як відзначив проф. К. Андрусишин в *University of Toronto Quarterly*, був першою англійськомовною працею на цю тему. Ставши головою Осередку НТШ на Західню Канаду, я зорганізував дослідження канадської літературної україніки. До того часу лише в царинах ономастики та фолклористики активно діяв проф. Я. Рудницький. Два томи *Західньоканадського збірника НТШ* (1973 і 1975) — вимовне

У Ванкувері, на відзначенні 100-річчя НТШ (1973).

свідчення моїх заходів. Прибічники тогочасного директора КІУС, не читаючи цих томів (бо не розуміють української мови), пробували дискредитувати згаданий збірник, порівнюючи його до примітивних фармерських видань (це робила також Ф. Свиріпа, що давала англійською мовою добру продукцію). Я зовсім не згоден із цим. Думаю, що в обох томах є солідні наукові праці з краєзнавства, що й відзначали рецензенти Анатоль Юриняк і Валентина Юрченко. Я не торкаюсь історії українських поселень — у цій галузі діяльно працював д-р М. Марунчак.

Не обійшлося без халепи і з моїм краєзнавчим збірником (мені здається, що халепи часто пантрували на мене, майже на кожному кроці). Головна управа Канадського НТШ чомусь уроїла собі, що Осередок на Західню Канаду веде «сепаратистські тенденції». Таку думку заступала особа зовсім не причетна до науки; вона виконувала якийсь час ролю секретарки. Ця «гнида з пашею бегемота» (визначення почуте в Торонті, де вона заливала гарячого лою за шкіру багатьом науковцям) розпалювала ворожнечу до Осередку НТШ на Західню Канаду ще за головування проф. Богдана Боцюркова та інж. Василя Кунди. Коли мене обрали головою і я почав збирати матеріяли до *Західньоканадського збірника*, вороже ставлення поширилось до неможливих пропорцій. Моє запевнення, у згоді з двома попередниками, що ніхто з нашого боку не планує перебирати проводу Канадського НТШ, здається, викликало ще

більшу підозру. Ті, що засіли й закорінилися на позиціях в управі, перед перевиборами посилали нам листи (балоти) так, що вони потрапляли до Едмонтону вже після того, як перевибори відбулися. Едмонтонці тільки усміхалися з такої тактики секретарки. Дійшло до того, що для нумерування *Західньоканадських збірників* (ясна річ, у серії видань Канадського НТШ) давали мені навмисне неправильні порядкові числа. Таким чином постали два паралельні видання з числами XIV і XVII у цій серії. «Гнида з пашею бегемота» тріумфувала, бо видання Осередку НТШ на Західню Канаду опинилися збоку, ніби якісь байстрюки. А для торонтців та ж сама секретарка вигадувала таке пояснення: то едмонтонці не захотіли мати число 13 як нещасливе, тому й перескочили. Таке мені повідав колега Василь Верига. Цікаво, яке було пояснення для числа XVII, що вийшло також подвійним? Я виную в цьому ще й д-ра Богдана Стебельського, що з не зрозумілих для мене причин потурав тогочасній секретарці, явно непоміркованій особі, для якої базар зі смаженим гарбузовим насінням був би більш відповідним місцем, аніж управа НТШ. Я виную д-ра Б. Стебельського ще й тому, що він, не зважаючи на моє прохання доглянути збірник, лінувався зійти з другого поверху на перший, де в друкарні *Гомону України* друкувалися обидва томи, подивитися та узгіднити нумерування з торонтськими виданнями в тій самій серії.

Згадані вище походеньки жвавої секретарки треба доповнити ще її вчинками у зв'язку з моєю «промоцією» в членстві НТШ. Головна управа в Нью-Йорку, оцінюючи мою наукову працю, почала заходи про переведення мене з членів-кореспондентів у дійсні члени. Ця процедура вимагає рекомендації з місця, де перебуває кандидат. Отець проф. Василь Чопей, що виступав від імени Осередку НТШ на Західню Канаду, зібрав усі потрібні дані й написав якнайкращу рекомендацію. Але того листа з доданими «документами» затримали в Торонті. Мені зовсім не залежало на цій «промоції», бо я вже був дійсним членом УВАН з 1970 р. та канадських, американських і міжнародних наукових товариств. Минуло яких два роки, а справа не рушала з місця. Огірчений о. проф. В. Чопей почав домагатися пояснення, в чому справа. Але знову не приходило жодної відповіді. Якраз тоді я був у Нью-Йорку й відвідав бібліотеку НТШ, де побачив секретаря управи проф. д-ра В. Стецюка. Він запросив мене до канцелярії товариства і, без домагання з мого боку, виклав усе переді мною та з великим обуренням навіть показав мені дещо з того, що приходило конфіденційним шляхом із Торонта. Я просто не йняв віри, що таке може чинити управа Канадського НТШ. Вислухавши мене та зв'язавшись з проф. д-ром Василем Левом, головою філологічної секції, секретар головної управи розплутав усі торонтські сплітки й наклепи з Торонта на мою особу — і я незабаром отримав повідомлення, що рекомендація о. д-ра В. Чопея

На зустрічі з проф. В. Кубійовичем. Сидять зліва: П. Саварин, влади́ка Андрей, В. Кубійович, В. Кунда, Яр Славутич (голова осередку НТШ на Західню Канаду). Стоять зліва — М. Когут, Я. Іванусів, М. Суховерський, М. Фляк, М. Хом'як.

завершилась успіхом: я став дійсним членом НТШ — не тому що мій прадід Михайло Жученко був співзасновником цього товариства та його щедрим меценатом, а на основі моєї власної наукової праці, засвідченої у виданнях. Мені здається, що Ненсі Реген позаздрила б хитрощам і крутістьям торонтської секретарки.

Говорячи про мою заангажованість канадською українкою, не можу не згадати огляд *Українська поезія в Канаді* (1976), першу такого роду книжку поза Україною. Цей огляд, що забрав дуже багато часу, мав їти як вступна стаття до моєї *Антології української поезії в Канаді, 1898 — 1973* (1975), що її видало «Слово». На жаль, Ю. Стефаник навмисне урізав фонди на її публікацію. Тому довелося одне видання розколоти надвоє. Антологія лежить у «Слові» й досі (про її поширення ніхто не дбає), а мій огляд (наклад 750 примірників) розійшовся та ще й приніс видавництву «Славути» деякий прибуток. Черговим успіхом у царині канадської українки я вважаю *Анотовану бібліографію української літератури в Канаді* (див. підрозділ «Видавництво 'Славути'»).

Торкаючись діяльності на «етнічному» полі, треба згадати про мою участь у збірниках *Slavs in Canada*, що їх видавав Inter-University Committee on Canadian Slavs, до створення якого я також трохи причинився. Здається, що ініціатором заснування комітету був д-р Богдан Боцюрків, професор політичних наук і громадський діяч. З боку українців багато працював також сенатор Павло Юзик, що дуже цікавився «третьою силою» в Канаді, себто неанглієцями та нефранцузами. На першій конференції, в Бенфі 1965 р., мене обрали головою редакційної колегії. Це поклало на мої плечі нелегкий тягар у виданні першого тому *Slavs in Canada* (Едмонтон, 1966). Я вмістив

На першій конференції канадських слов'ян у Бенфі 1965 р. Сидять зліва — Яр Славутич, А. Михайленко, П. Юзик, ?, В. Кей (Кисілевський), І. Глінка, словак Черешняк. Стоїть крайній зліва — Д. Струк.

тут свій огляд “Slavic Literatures in Canada,” знову таки орючи прерійну цілину, якої ніхто до мене не порушував, за винятком рецензійних відгуків Ватсона Кіркконела в кварталнику Торонтського університету. Доводилось мені співпрацювати не тільки з невтомним головою проф. Б. Боцюрковим, а й із д-ром Віктором О. Буйняком, професором Саскачеванського університету. Те, що комітет, створений представниками багатьох слов'янських груп у Канаді, був нібито «в українських руках», вимагало великого вкладу енергії.

У другому томі (1968) цієї серії надруковано мою статтю «Ukrainian Philology in Canada». На жаль, без моєї коректи через недбальство, або упередження, редактора проф. Константина Біди. Тому вкралося дуже багато друкарських помилок у цитатах, транслітерованих латинкою з української мови, що завдало мені великого сорому перед славістами. Моя стаття «Ukrainian Textbooks Published in Canada» була вміщена в третьому томі (Торонто, 1971), за редакцією проф. Корнеліюса Єнена (Дженена), і робила краще враження. На етнічну тему, точніше про ідентичність українського письменника в Канаді, я висловлювався на панелях — в Едмонтоні на форумі КІУС та в Оттаві на з'їзді письменників «третьої сили». Це засвідчене в двох, на мій погляд, важливих публікаціях: *Identifications: Ethnicity and the Writer in Canada*, упорядкована Я. Баланом (мій коментар подано на стор. 138-41) та *Papers from the 1984 Ottawa Conference on Language, Culture and Literary Identity in Canada*, edited by J. M. Bumsted — *Canadian Literature*, supplement

У Національній Бібліотеці в Оттаві 1985 р., на симпозіумі української поезії, автори надписують автографи на своїх книжках. Сидять зліва: О. Зуєвський, Яр Славутич, С. Кузьменко, Д. Струк. Стоять зліва: І. Макарик, О. Черненко, М. Харчун, М. Голод.

№ 1 (Мау, 1987), стор. 76-80. Якоюсь мірою примикає до цієї теми також моя розвідка «Традиція та модернізм в українсько-канадській літературі», що в четвертому томі *Студії українки* (Оттава, 1988). Не згадую інших моїх статей, де порушувались подібні теми.

Покищо останнім осягом українських науковців у Канаді, з моєю діяльною участю, стала *Українська Шекспіріана на Заході — I* (1987), другий випуск готується до друку одночасно з цією книжкою. Спонзорує це видання Українське Шекспірівське Товариство, зорганізоване ще 1957 р. в Німеччині. 1979 р. я був обраний головою, від того часу ми влаштовували сім сесій на форумі канадських славістів. Українська шекспіріана складається в основному з доповідей, прочитаних на цих сесіях. Крім наукових праць, уміщено тут переклади творів Шекспіра, зокрема Олега Зуєвського та Святослава Гординського.

Моя наукова діяльність розгорнулася в Канаді у зв'язку з викладацькою працею та завдяки добі багатокультурності. Покищо не зібрані, розкинені по багатьох журналах і симпозіумах, мої статті й дослідження та різноманітні рецензійні відгуки потребують перегляду й відсіву (у кращому стані моя поезія, де все впорядковане і майже все видане книжками). Я почав цю працю, яку сподіваюся закінчити незабаром.

ALBERTA
REPORT
The Weekly News Magazine

THE OTHER HOLOCAUST

An Alberta professor
tells the story
the Soviets suppressed

Famine survivor
Yar Slavutych

...come tax hi
...ed's 13% recession s

ЕДМОНТОНСЬКЕ ВШАНУВАННЯ ПАМ'ЯТИ ЖЕРТВ ГОЛОДУ

До найвизначніших подій українського Едмонтону треба зарахувати відкриття пам'ятника жертвам голоду 1932-33 років, навмисне створеного Москвою, себто комуністичною партією на чолі зі Сталіном — для нищення української нації. Моя участь у влаштуванні всього цього, хоч первісно й не запланована міським Комітетом Українців Канади (дехто з улаштувальників прагнув бачити радніше своє лице з цієї нагоди в пресі), виявилась діяльною та більш ваговитою, ніж участь інших. Я й сам не сподівався на такий непересічний успіх.

Про голод, запланований (як тепер уже відсмо з певністю) самим Сталіном і доканий його посланцями Кагановичем, Хатаєвичем, Постишевим та іншими прихвостнями вождя, про наслідки цього голоду я писав ще 1949 року в одній торонтській газеті за редакцією проф. Дмитра Кислиці (на жаль, не пригадую її назви, а до мого невпорядкованого архіву не можна доступитися). Мій спогад, в англійському різновиді, надруковано в першому томі *The Black Deeds of the Kremlin: A White Book* (Торонто, 1953). Дописи про голод посилав я також до різних часописів того часу, виступав із доповідями в Едмонтоні, Ванкувері, Торонті тощо.

Як очевидець і той, хто пережив ту страшну трагедію українського народу, передусім селянства, я вважав за свій обов'язок писати й говорити про кремлівські злочини при кожній нагоді. Тому до 50-ої річниці українського голокосту я належно готувався, хоч головарі міського КУК-у на початку заходів мене, майже єдиного свідка голоду, цілком зігнорували і до участі ніколи не запрошували, тримаючи все в своїх руках, щоб опісля мати капітал виключно на своє ім'я. (До речі, це робилося в інших містах американського континенту, про що писала преса, — люди, що самі не голодували, що не набули жодного поняття й знання про голод і його тривання та наслідки, перлися до комітетів на передові місця, як той обмежений горе-політик Білінський, який заявив, що в 1932 році ніякого голоду не було, бо ж зібрали тоді великий урожай). Щодо таких едмонтонських знавців, то я всім тим зовсім не переймався: нехай інші попрацюють, а я так чи інакше своє зроблю — подам спогади до преси, виступлю на телебаченні з засудженням московського народовбивства, відвідаю радіостанції тощо. Усе так і сталося! Напр., на одних лише едмонтонських радіостанціях я говорив про голод п'ять разів. Промовляв двічі до радіослухачів у Торонті, навіть один раз в Оттаві, столиці Канади, з нагоди якоїсь конференції.

Уже восени 1982 року я звернувся до редакцій едмонтонських часописів. *The Edmonton Journal* пообіцяв надрукувати мої свідчення

Ukraine. The Soviet Union has steadfastly denied the famine for 50 years, Ukrainian Canadians claim, for the simple reason that the Soviets themselves caused the atrocity by stealing the harvest and exporting it to Europe to pay for new industrial machinery.

It is painful for Yar Slavutych to remember too. He lost his grandparents and his five-month-old baby sister. But the 65-year-old retired University of Alberta professor made an oath to his grandfather as he lay dying in Yar's arms to "tell the world how Moscow destroys the Ukrainian nation." Since then Yar Slavutych has written articles and books, in Ukrainian and English, about the horrors of his youth, along with others who escaped to Canada and the United States after the Second World War. It has taken the children of these post-war immigrants to learn the language and the ropes of their new culture well enough, not only to draw maximum media atten-

tion to their anniversary monument unveilings, but also to insure that the story makes its way into the hard history of textbooks and so into human memory.

Now a handful of Ukrainian-Canadian and -American researchers, centred in Edmonton, Toronto and Harvard University in Massachusetts, are combing non-classified and highly suspect Soviet statistics, British Foreign Office and U.S. State Department records, and interviewing aging diplomats and survivors,

Union and intensify the Cold War. Ukrainians across Canada have found the federal Liberal government loath to participate in their commemorative activities. An editorial in Edmonton's *Ukrainian News*, commenting on federal cabinet minister Roy MacLaren's ill-chosen remarks in Winnipeg last week at the Ukrainian Canadian Congress, asked "why the silence from the federal government? It appears to be part of a lay-off-the-Soviets mood the prime minister has gotten into lately."

The story of the great Ukrainian famine (smaller ones occurred in 1921 and '46) is the story of the stolen harvest of 1932. But it is also the story of the progress of Communism in Russia and Ukraine. And finally, it is the story of Yar Slavutych, born in 1918 in the southern Ukrainian village of Blahodatne, near the city of Kryvyj Rih. There an ancestor had once wielded vast power as governor of the region, in the last days of the Kozak

Уривок із Alberta Report, October 31, 1983

«перед або підчас відкриття пам'ятника», що й було зроблене. Ще краще поставився тижневик *Alberta Report*, що виходить у світ у формі журналу. Редактор попросив дати йому тези моїх свідчень і спогадів. Оскільки я survivor, за мене просто вхопилися. Призначений до мене кореспондент Стивен Ведербі почав свою працю над статтею (feature article) майже за півроку до відкриття пам'ятника. Мої свідчення та зібрані мною факти він цинив, але так захопився, що хотів знати більше. Почав шукати надрукованих свідчень, звітів тогочасних кореспондентів, опінії демографів. Мимоволі я згадав Канадський інститут українських студій і проф. Богдана Кравченка, що почав наукові дослідження над голодом. Так нав'язалися ширші контакти. Видавець тижневика зв'язався з інститутом. Незабаром було усталено: я дам свідчення та спогади як очевидець і той, хто пережив голод, а KIUC чи проф. Б. Кравченко збере документальні дані, демографічні відомості та інтерпретації голоду в наукових джерелах і т.п.

Десь навесні 1983 р. телефонує мені редактор тижневика й питає про одну особу з міського КУК-у: «Хто це? Чи знаю я її?» «Так, знаю». «Та особа пропонує свою статтю і домагається, щоб ми її надрукували, а ніяких інших матеріалів не брали до уваги. Хоч це й дивна вимога, усе ж таки, чи знаєте ви щось про це?» «Ні, не знаю», — була моя відповідь. «Мене дивує, що той, хто не голодував і, як видно з розмови, не орієнтується в справах, демонструє найбільшу активність». І додав, що він хоче спілкуватися у справі статті лише зі мною та з KIUC-ом. А наші матеріали були майже готові. Десь улітку запросили мене до редакції *Alberta Report* для уточнення зібраних фактів і зробили кілька знятків. (Між іншим, у наświetленні історії України вкралися деякі неточності у статті, але вони не стосуються основної теми — голоду).

Жовтень 1983 року в Едмонтоні був заповнений ушануванням жертв голоду 1932-33 років. Почали з'являтися в пресі вістки про пам'ятник та одночасно про радянську національну політику. У п'ятницю 21 жовтня в будинку Альбертської легіслатури достойний Василь Дячук, міністер здоров'я й забезпечення, на черговій сесії провінційного уряду повідомив про «голод, створений політикою Сталіна», коли померло понад сім мільйонів українців у країні «родючого чорнозему», відомій як «житниця Європи». Він також привітав делегацію з місцевих українців. У неділю 23 жовтня прем'єр Альберти П. Логід перед міською ратушею відслонив пам'ятник жертвам голоду за проектом однієї скульпторки з Монреалю (авторка не забажала себе називати), у присутності 8,000 українців. Цю подію взято на фільм, який демонстрували підчас вечірніх вістей на програмах телебачення, повторювали наступного дня. Увечері в ювілейній аудиторії відбулася «Жалібна академія» при заповненій залі. Серед промовців були правозахисниця Ніна Строката й дослідник голоду Марко Царинник. Хор «Дніпро» виконав кілька пісень.

Протягом тижня перед відкриттям пам'ятника едмонтонський щоденник умістив кілька спогадів тих, що пережили голод, у т. ч. також відомості, отримані від мене, а саме: Tom Barrett, "Boy Swore to Reveal Famine Horror", *The Edmonton Journal*, 22 жовтня 1983 р. Незабаром вийшов у світ і тижневик, зі статтею, над якою чимало ми спільними силами попрацювали: Stephen Weatherbe, "The Ukrainian Holocaust," *Alberta Report*, 31 жовтня 1983 р., с. 28-33. Поряд моїх спогадів із родинного життя, у статті подано причини голоду й кількості жертв — із досліджень проф. Богдана Кравченка, Марка Царинника та інших. Також наведено свідчення Малкома Магериджа, кореспондента англійського часопису *Manchester Guardian*. Окремо вміщено короткий нарис «Сиротинець смерті» Марка Левицького.

Я думаю, що українські поселенці в Канаді мають бути глибоко вдячні редакторів тижневика за широке насвітлення правди про Україну під радянським устроєм. Його ім'я — Ерик Лінкорд Байфілд (Eric Linkord Byfield). До речі, *Alberta Report* був тоді єдиним тижневиком у формі журналу в Канаді. Своїм виглядом нагадує він американський журнал *Time*. Таким залишається він і досі. Про голод писали інші неукраїнські часописи в Канаді та Америці, але альбертський тижневик поінформував, на мій погляд, найкраще.

Ще у квітні 1983 р. я звернувся до іншого часопису в Альберті — *The Edmonton Sun* і запропонував матеріали про голод. Редактор прислав до мене свого журналіста. Внаслідок появилась довша стаття в щоденнику: Fraser Perry, "In Russia, no Famine", 2-3 травня 1983 р. Іронічна назва стосується того, що у властивій Росії голоду не було, голод був лише в Україні. У другій частині переказано окремі факти з радянського нищення моєї родини за мого дитинства. Короткі вістки про відкриття пам'ятника жертвам голоду з'явилися в інших альбертських часописах, що посилались на мої матеріали. Траплялися також статті, поміщені рік чи два пізніше. Варто згадати щонайменше три, до яких я постачав матеріали: Rita Feutl, "Deliberate Famine," *The Edmonton Sun*, 20 вересня 1985 р.; Ken Shipka, "Famine Survivor Recalls Genocide," *Gateway*, 12 січня 1984 р.; його ж "Genocide, War and Opression: Destruction of the Nation," *Gateway*, 5 квітня 1984 р. Остання стаття була передрукована у філадельфійській Америці (в англійському числі).

Едмонтонські *Українській вісті* своє число за 26 жовтня присвятили виключно відкриттю пам'ятника. Редактор М. Левицький поінформував про перебіг подій, зокрема про розумний виступ д-ра Маєра Горовіца, президента Альбертського університету, на «голодному обіді», на який прибуло близько двох тисяч осіб. Головний промовець приїхав на запрошення адвоката Петра Саварина, тодішнього канцлера університету.

Місцеве телебачення не залишилось позаду. На його програмах подавали повні звіти про вшанування жертв голоду. Було

FRASER
PERRY

‘In Russia, no famine’

(Second of two parts.)

Expropriation had reduced the 300-year-old family holding to about 55 acres, but still Mykhailo Zhuchenko was not too badly off, and was reasonably satisfied with his lot, even under Stalin's New Economic Policy.

He was happily surrounded by his parents, wife and six children. His farm west of the Dnieper River, near the steel city of Kryvyi Rih, was virtually self-sufficient.

Then came collectivization.

Not surprisingly, Zhuchenko “showed no interest” in contributing his land to a commune. He saw no reason for further change, no benefit.

The 1932 harvest was bountiful, all over the Ukraine. So when the authorities handed him a “household quota” he was able to meet it. But two weeks later, Zhuchenko and his neighbors were notified of an additional quota.

Fearful of starvation, they “hid the remainder of our seed in holes, (which) we later plowed over . . . so that no trace of them could be seen.”

The words I'm quoting are those of Mykhailo Zhuchenko's son, then 14.

When Zhuchenko and others failed to meet the second quota, liquidation of the entire *kurkul* or wealthy peasant class was decreed and action followed swiftly: “Our farm . . . was surrounded in the middle of the night by an armed band of Young Communist activists. . . My father and I were promptly arrested, placed in a wagon and taken to the train station.”

Destination? Siberia.

Wife and daughters chased away

Zhuchenko's wife and five daughters — the oldest 12, the youngest a babe in arms — were chased from the farm, destitute except for what they wore.

The prisoners on the train were given no food, and allowed only a little water. So “Somewhere near Bohudukhiv, as the train slowed to climb a hill, a few of us young men broke a hole in the roof of the boxcar (and) we jumped out.”

It took the boy, suddenly a young man, a month to make his way home, and then: “I arrived, on foot, in the evening, after dark, to find our farm in total ruin.”

Next day he found his mother and sisters, who told him nearly 100 of the wealthier families in the district had been uprooted, the men exiled or jailed, the women and children chased out and their homes destroyed. Even poor people who refused to join the collective farms were taken away. Already the experience of the Zhuchenkos had been multiplied more than a hundred-fold just in one small district.

By November the producers of the bumper crop were starving, their grain and domestic animals having been “consigned” elsewhere in the Soviet Union. The “famine” lasted until June, 1933.

Death from hunger

Ten years later young Zhuchenko revisited the area and “established that 23 families . . . had completely died out. . . Our (district) lost almost half its population by deportation and the heavy death toll from hunger.” Many of the deported had also died.

By then he was a member of the Ukrainian underground (not Russian, please note) resisting the Nazi occupation, fighting under the nickname Slavutych — son of the Dnieper. Ironically, he had survived by getting a job on a state farm. He was obliged to complete his education in North America rather than at the University of Kiev, which should have been part of his birthright. Today he is Dr. Yar Slavutych, professor of Slavic languages at the University of Alberta.

What he has told me was later duplicated, in almost every detail, by the accounts of those from other parts of the Ukraine. They can't all be wrong.

Slavutych saw the corpses of starved farmers on the roadside next to piles of their own grain, “sweating and rotting under the rain-covers.”

There were raids on these food stockpiles. Uprisings, fired by the watchword “We do not die twice.”

But “six to seven million” did die — “in six or seven months,” says Slavutych.

“In Russia there was no famine.”

також демонстроване інтерв'ю, взяте від мене (збереглася копія того фільму), а також заперечення представника радянської амбасаді в Оттаві (здається, його прізвище — Подакин) щодо існування голоду. Він безцеремонно назвав мене та проф. Б. Кравченка «брехунами». Цікаво було б тепер, п'ять років опісля, спитати його, що він думає про той голод тепер, коли радянська преса масово пише про злочини Сталіна, який був спричинником голоду. У київській *Літературній Україні* Іван Драч, Борис Олійник, Володимир Маняк та інші письменники домагаються «створення Білої книги голоду 1933 року, куди мають бути вписані мільйони» (28 липня 1988, стор. 1).

Інтерв'ю, взяте від мене, заперечення Подакина, опісля схвалення моїх свідчень киянами, — це дуже показові документи часу. Великий жаль, що славетний фільмар Славко Новицький не включив у свій цінний фільм «Жнива розпачу» бодай одного фрагменту з моїх відомостей. А я тоді, єдиний з очевидців, подав факти про те, що великі ворохи пограбованого в хліборобів зерна гнили на залізничних станціях під дощами, а люди, що виростили те зерно, масово вмирали з голоду. Якщо хтось із голодуючих у розпучі підповзав до вороху, щоб узяти бодай жменьку свого дорібку, озброєні вартіві на місці розстрілювали його чи її як «порушників закону». С. Новицький мав копію телеінтерв'ю, в якому я свідчив про це, але «не мав грошей з Едмонтону», щоб поширити свій фільм бодай на кілька секунд. Не знаю, кого звинувачувати — його чи місцевий КУК.

Відкриття едмонтонського пам'ятника жертвам голоду, хоч і пройшло урочисто, не відбулося без прикroachів. Голова міського КУК-у не доглянув напису під пам'ятником, доручивши цю справу іншим, може й некомпетентним особам, унаслідок чого довелося той напис переробляти пізніше, а це коштувало українській громаді міста Едмонтону додаткових кілька тисяч доларів. Тепер під пам'ятником стоїть такий напис трьома мовами. Цитую лише українською та англійською:

Пам'яті мільйонів жертв народобивчого голоду
в Україні, спричиненого советським режимом у
Москві 1932-33 pp.

In memory of the millions who perished in the
genocidal famine inflicted upon Ukraine by the
Soviet regime in Moscow 1932-33.

Я був на нарадах, із власної ініціативи, коли обговорювали первісний та остаточний написи. Мені було дуже прикро чути, як молоді професори (українського роду!) Альбертського університету, виступаючи від Наукового Товариства ім. Шевченка, його осередку на Західню Канаду (тепер уже цілком бездіяльного), протестували проти згадки в написі, що голод був зорганізований Москвою. Виявляється, поїздки до Радянського Союзу дають певні наслідки: заради дозволу на відвідини можна й душею покрити,

Зняток д-ра Д. Штогрина.

Пам'ятник жертвам голоду 1932-33 рр., у відкритті якого я брав участь.

дарма що ця «наукова зміна» добре знає, хто саме створював український голокост.

Підсумовуючи, треба сказати, що едмонтонська громада під загальним проводом д-ра Миколи Суховерського, голови провінційної ради КУК на Альберту, з допомогою священників українських церков та багатьох організацій, із фінансовою підтримкою, що наспіла від багатьох людей, провела зразкове вшанування пам'яті жертв московського імперіялізму. У спеціальному комітеті дуже діяльно працював проф. Богдан Кравченко, він же був головним промовцем на відкритті пам'ятника. Але були й недоуми, які опісля писали про «відзначення голоду», не усвідомлюючи того, що слово «відзначати» має також тямку «вшановувати». Тому виходило в їхніх дописах (і деяких промовах) «вшанування голоду».

Коли виринула справа покладення вінків, тоді згадали й про мене (після частого появи мого імені в пресі, на телебаченні, в радіо й т. п.). Проф. Б. Кравченко запросив мене виконати цю послугу від імені тих, що справді голодували. Таким чином припала мені честь поставити, в супроводі двох дітей, перший вінок під пам'ятником жертвам голоду. Я думав тоді про мою найменшу сестричку Галочку, що померла з недоживлення, проживши всього півроку, про дорогого діда, великого українського патріота, що дбав про моє національне виховання, про бабусю... про мільйони виснажених голодом, що відійшли з цього світу... Тяжко було стриматися від сльозини...

СВІДЧЕННЯ ПЕРЕД МІЖНАРОДНОЮ КОМІСІЄЮ ДЛЯ РОЗСЛІДЖУВАННЯ ГОЛОДУ В УКРАЇНІ

Мене запросили як свідка, щоб розповів, як підготовляли й запроваджували голод 1932-1933 років в Україні та які були його наслідки. Переслухування (друге з черги, після Брюсселю) відбулося 31 жовтня — 5 листопада 1988 року в Нью-Йорку, у великому United Nations Plaza Hotel, поряд будинку Організації Об'єднаних Націй. Таким чином, справу голоду винесено на світовий форум. Організатором цього переслухування був Світовий Конгрес Вільних Українців. Мене особисто запросив д-р Ярослав Кальба, керівник акції, після прочитання моєї книжки *Місцями запорозькими* (1985), де вміщено спогад про згаданий голод.

Міжнародний трибунал — International Commission of Inquiry Into the 1932-33 Famine in Ukraine — складався з таких осіб: професори (з різних країн) Covey T. Oliver, John P. Humphrey, Ricardo Levene (hijo), G. I. A. Draper, Joe Verhoeven, Georges Levasseur; President — Professor Jacob W. E. Sundberg; General Counsel — Professor I. A. Hunter. Від імени СКВУ реферував свідчення торонтський правник Вільям Лібер. Мої спогади я подавав англійською мовою. Свідчення інших осіб були українською мовою. Працювало дві перекладачки. Усе сказане в залі записано на звукові стрічки, усіх свідків і трибунал сфільмовано. Крім того, постійно вели записи дві стенографістки.

Я свідчив двічі. Уперше (після М. Боровика, П. Сокури й П. Глушаниці) в понеділок 31 жовтня — давав фактичні відомості про голод, про розстріли української еліти, зокрема письменників і науковців. Удруге — 1 листопада, на прохання трибуналу, я висловлював свою характеристику тогочасних явищ. Ішла мова переважно про політичну мету Кремля, національну політику Комуністичної партії та радянського уряду взагалі.

Моє перше свідчення було ґрунтоване на тому, що я часто говорив у різних доповідях і писав не раз і не два протягом останніх сорока років, зокрема в таких виданнях: *The Black Deeds of the Kremlin: A White Book* (Торонто, 1953 т. 1), *Розстріляна муза* (Детройт, 1955), *The Muse in Prison: Eleven Sketches of Ukrainian Poets Killed by Communists and Twenty-Two Translations of Their Poems* (Джерсі Сіті, 1956), «Початок життєпису», *Трофеї* (Едмонтон, 1963), «Голод 1932-1933 років у межах сільради», *Місцями запорозькими: Нариси та спогади* (Едмонтон, 1985), «The Famine of 1932-1933 as it Affected One Rural Council», *The Ukrainian Quarterly* (1983, vol. 39, no. 2).

Як зазначено в моєму афідавіті, приготованому заздалегідь і засвідченому представником провінційного уряду Альберти в Канаді, я зосередив мої досить широкі спогади на таких основних пунктах:

1. Урожай 1932 року на півдні України був надзвичайно багатий. Я, чотирнадцятьрічний, допомагав батькові косити й молотити і бачив це на власні очі.

Яр Славутич (спереду справа) дає свідчення перед Міжнародною комісією для розслідування голоду 1932-33 років в Україні (Нью-Йорк, 31 жовтня 1988 р.)

Яр Славутич (посередині) дає свідчення перед міжнародною комісією про масові розстріли українських письменників та іншої еліти за сталінського часу. Зліва — адвокат СКВУ Вільям Лібер, справа — прокурор проф. І.А. Гантер. (Нью-Йорк, 1 листопада 1988 р.)
Фотографував проф. В. Жила.

2. Згідно з «планом до двору», мій батько мусив віддати державі майже все зерно, кілька корів і коней та заплатити великий грошовий податок, позбуваючись навіть заощаджених грошей протягом НЕП-у. Те, що залишалося, ледве вистачало на прожиток до нового врожаю.

3. Незабаром після виконання першого «плану до двору» прийшов другий, удвічі більший, ніби насміх. Виконати його не було змоги, ані відкупитися грошима, яких уже нестало.

4. Оскільки мій батько не виконав другого «плану до двору» і не хотів іти до колгоспу, нацьковані незаможники й комсомольці (привезені з сусідніх сіл), під проводом комуніста-росіянина «з центру» (мені не відомо, обласного чи вищого), уночі оточили наш предковичний хутір, батька й мене заарештували, відвезли на станцію (полустанок) Висунь і запхнули в повний людей потяг, уже під охороною міліції, призначений на Сибір. Матір із малими дітьми, моїми сестрами, вигнали з хутора. Усе хатнє майно, одягу та решту зерна пограбували й повезли до сільського клубу, а там поділилися здобиччю між собою.

5. Я втік із потяга (юнаки та старші проламали дірку в стелі старого вагона — хто хотів, міг вискочити, коли потяг притишив хід десь на північ від Харкова). Батько з розбитою головою (підчас арешту його вдарив револьвером озброєний єврей, що супроводжував росіянина «з центру») поїхав на заслання. Місяць пізніше, подорожуючи пішки або «зайцем» у вагонах, я повернувся до свого хутора, що проіснував близько 300 років, і побачив суцільну руїну: клуні спалено, бляшаний дах із будинку здерто, колодязь засипано землею... З великими труднощами я відшукав матір на околиці міста Кривого Рогу.

6. Тому що все зерно пограбували, люди вмирали з голоду вже у грудні 1932 року. Коней, собак і котів, як і всю городину, вже поїли. Я бачив багато трупів уздовж дороги, їх замерзлих ніхто не підбирав до весни, коли вони починали розкладатися й наповнювали смородом околиці. Моя бабуся померла на початку 1933 року (відмовилась їсти, щоб було більше поживи для дітей), незабаром померла наймолодша піврічна сестричка Галочка, бо ніде не було молока. Наприкінці травня або на початку червня 1933 року помер мій улюблений дід, якого а рятував протягом усієї весни, доглядаючи худобу в радгоспі «Скотар». Помер на моїх руках — після того як я склав перед ним присягу — «вижити й розказати всьому світові, як Москва нищить Україну»... Тепер, 1988 року, в столиці світу — Нью-Йорку, перед міжнародною комісією я виконую врочисту обіцянку, яку проказував мій дід, а я зі сльозами повторював його слова... Мені надзвичайно боляче, що я не зміг його врятувати, хоч і приносив йому щотижня тяжко заощаджений окраєць хліба, торбиночку пшона для супу, дрібку соли та пляшку потайки надоеного молока, іноді голівку замерзлої капусти...

7. У той час, коли масово вмирали голодні люди, пограбоване в селян зерно лежало на станціях у величезних ворохах. Його було так багато, що не вистачало вагонів, щоб вивезти на обмін за машини, куповані радянським урядом у Західній Європі. Лежало ледве прикрите брезентами і гнило під дощами. Якщо хтось наближався, щоб узяти — в розпуці — жменю зерна, поставлені охоронці того на місці безжально розстрілювали. Серед цих озброєних сторожів переважали прислані зі сходу калмики. Українцям не довіряли й не давали зброї.

Мій висновок, оснований на вище наведених семи пунктах, такий: голод 1932-1933 років був запланований і переведений з наказу Кремля для того, щоб зламати хребет селянству — основі української нації.

Одночасно відбувалося масове нищення української інтелігенції, зокрема розстріли поетів і письменників, щоб убити мозок української нації, позбавити її проводу, а тоді поставити чередника або пастуха — Кагановича, Постишева чи, як тепер, Щербицького — для російщення решти населення.

Величезних втрат завдав Україні російський імперіялізм, схований під прапором комуністичного інтернаціоналізму. Майже третину української нації знищено. Лише протягом семи «голодних місяців» (грудень 1932 — червень 1933) померло с і м мільйонів селян. Протягом тридцятих років розстріляно чи заморено каторжною працею в «гулагах» щонайменше 250 українських письменників (це число в сучасній радянській пресі тепер подвоюють). Я був першим, хто склав мартиролог української літератури, працюючи над ним із 1941 року. Хоч і неповний, він був надрукований у *The Black Deeds of the Kremlin: A White Book* (Торонто, 1953), а потім у моїй книжці *The Muse in Prison* (Джерсі Сіті, 1956).

1 листопада міжнародна комісія, після свідчень інших осіб, зокрема В. Чміленка, покликала мене вдруге (за програмою, цього не передбачалося). Якщо за першого разу я повинен був триматися лише фактичних даних чи опису дійсних подій (щоправда мені зрідка вдавалося уставити речення чи бодай кілька слів щодо моєї власної opinii), то за другого разу від мене попросили дати характеристику явищ, зв'язаних із голодом і масовими розстрілами (напр., у Винниці), та з'ясувати вивози українців до таборів каторжної праці в Сибіру чи на півночі Росії (це було порушене у виступах інших свідків).

На самому початку проф. І. А. Гантер, що виступав у ролі нібито оборонця радянської влади, поставив питання, чи вважаю я себе суспільствознавцем (соціологом) і політичним експертом. Я наголосив, що вважаю себе спеціалістом з української мови й літератури, що я дуже добре ознайомлений із національною політикою Комуністичної партії, що вивчав твори Леніна та Сталіна, ще в Україні, добре знаю недавню історію, політичні рухи ХХ ст. і т.п. І ще й додав, що українська література (я викладав і досліджував її протягом усього свого професорування) переплітається з історією Сходу Європи, державною політикою тощо. Згадав і те, що я — автор кількох назвознавчих та соціо-лінгвістичних наукових статей і просторого дослідження “Soviet Language Policy: The Case of Ukrainian,” яке надруковане в одному зі збірників Українського Вільного Університету в Мюнхені. Після цього, переглянувшись, члени трибуналу чи пак міжнародної комісії устами президента Якоба В. Е. Сандберга вирішили: я маю достатні кваліфікації говорити «як експерт» і давати свою професійну opiniiю-характеристику.

Проф. Гантер висловився, що існує такий погляд: усе, що сталося, було наслідком колективізації та індустріалізації — саме вони створили дезорганізацію (розлад, хаос) у країні. Чи можна після цього твердити, як сказано попереднього дня, що то було нищення (destruction) української нації? Винна у всьому дезорганізація! Я підкреслив, що НЕ поділяю цього погляду. До речі, його підтримує сучасна радянська преса, зокрема та, що виразно тримається інтерпретації Політбюра КПРС, скидаючи всю вину на Сталіна й Кагановича (між іншим, цей останній доживає свій вік у великих достатках у Москві). Для мене абсолютно

ясно: голод був добре організований, голодомор був навмисне створений із метою — знищити селянство, основу української нації; розстріли українських письменників, мистців, науковців та іншої еліти відбувалися з метою — вбити провід нації. Я називаю це народовбивством (genocide), нищенням української нації та її культури, щоб опісля легше було зросійшити решту українського населення. Це робиться й тепер — в Україні навмисно створено більше російських шкіл, ніж українських. Отже, провадиться мововбивство (linguicide).

Наспіли деякі пересправи між проф. Гантером і мною. Потім члени міжнародної комісії ставили різні питання, щоб я (так мені здавалося) хоч трохи відхилився від щойно сформульованого погляду. Використовуючи нагоду, я згадав про обмеження національної культури в Україні за Сталіна та Брежнєва, про систематичне нищення релігійного життя, руйнування церков, ліквідацію всіх священників... Торкнувся також переслідування сучасних правозахисників, борців за самостійність України... Я впевнено тримався свого погляду...

Після цієї сесії, на перерві, окремі члени міжнародної комісії вже приватно говорили зі мною — одні згоджувались, інші пробували зменшити категоричність мого твердження про пляноване, систематичне нищення української нації. Тоді я ще раз переконався, що міжнародна комісія не бере все за чисту монету, вона діє цілком незалежно, тримається максимальної об'єктивності, уважно вислуховує різні погляди... Цікаво буде прочитати її висновки. Адже голодомору й масових розстрілів українських письменників і науковців тепер уже ніхто не заперечує. Це вже доведені й відомі факти. Наше чергове завдання — дати відповідну, правдиву інтерпретацію московського голодомору в Україні, всебічно наświetлити кремлівське народовбивство, що його здійснюють в Україні та в інших неросійських республіках. Якраз це я й намагався зробити. Навіть наводив слова Хрущова про те, що Сталін хотів вивезти всіх українців на Сибір, але їх було забагато. Хіба це не народовбивство?

Підсумовуючи, я вважаю, що мої свідчення перед міжнародною комісією для розслідування голоду в Україні 1932-1933 років були завершенням того, що я робив упродовж останніх 40 років, поширюючи при кожній нагоді правду про Україну... Хотілось би зацитувати Франкове «Сорок літ...» із його «Мойсея»... У всякому разі, моя книжка *Правдоносці* (1948) була початком, а свідчення перед міжнародною комісією — успішним фіналом (1988).

На мій погляд, СКВУ заслуговує всебічної підтримки й великої подяки від українців усього світу за винесення жакливого стану України на світовий форум.

«По вулицях ходили... селяни в свитках, голодні мої брати... вони од голоду вже не могли ходити і їх звозили у призначені місця» (В. Сосюра, «Третя рота», *Літературна Україна*, 7 січня 1988 р.)

«... сумління кличе нас... до створення Білої книги голоду 1933 року, куди мають бути вписані мільйони» (Іван Драч, *Літературна Україна*, 28 липня 1988 р.)

HUNGER, D

Through the hunger-ridden Ukraine tramps this man seeking his wife and child. He was torn from them and sent to Siberia in 1930. He walked back—4,000 miles—to find that they had vanished.

Courtesy of Chicago American, 6 March 1935.

Зняток д-ра Д. Штогрина

На сесії, присвяченій пам'яті Василя Стуса, в Іллінойському університеті в Урбані 1986 р. Зліва: Ю. Шевельов, Яр. Розумний, Яр Славутич.

АНГЛІЙСЬКА МОВА В УКРАЇНСЬКІЙ ЦЕРКВІ?

Телефонує мені одного вечора, десь у шістдесяті роки, Григорій Фарина і голосом, повним розпуки, благає:

— Дорогий професорцю, рятуйте!

— Що сталося? — питаю.

— У нашому соборі запроваджують англійську мову...

— Хто таке затіяв? — уже розгнівано питаю вдруге.

Власне кажучи, я вже знав, хто й чого домагається. Хоч я нечасто буваю в церкві (по-перше, зайнятий і в неділю; по-друге, гріхів у мене — кіт наплакав, піду раз на місяць та й відмолюся, навіть без поклонів), я вже довідався про нарікання «батьків народу». Одні з них твердили, що їхні діти не розуміють української мови; інші остерігали, мовляв, церкви опустіють, бо той, хто не знає української мови, піде до чужих.

Вістка, potwierджена Г. Фариною, влила в мої почуття справжній *газават* чи пак священну війну. Я приїхав навчати молодь української мови. Усе ніби розвивається добре, хоч і трапляються перешкоди. Учнів у школах і студентів в університетах більшає. А тут — ні сіло, ні впало, виганяють українську мову з української

На літературному вечорі Богдана Бори в Едмонтоні.

церкви. Запроваджують англійську, як у католицькому храмі на півдні Едмонтону. Спересердя згадав я по-запорозькому того чорта, що тиснеться, куди треба й не треба, та й питаю п. Фарину:

— Чи будуть збори громади? Я ж платний член також...

Виявляється, що будуть. Г. Фарина, давній поселенець, батько окуліста Левка Фарини, дав мені точні інформації. У визначений час приходжу на збори під Собором Св. Івана. Розглядаюся. Обличчя багатьох жінок дуже стурбовані. Ловлю на собі погляди — одні благальні, мовляв, ви ж «постійте за нами», порятуйте, бо «пропадем ні за цапову душу»; інші погляди — ворожі: бач, до церкви «не вчащає», а на збори «принесло його» командувати. Ми, а не він, заснували нашу церкву, то й наше право... «Я їх, — каже старенький симпатяга Фербей, — тримаю ось так, із ризами та з хрестами, — і стулив жменю в кулак. — На церкву даю найбільше, то й церква моя!»

Мені подобається оцей старенький (кажуть, із татарського роду, але ж який добрий українець!). Я певний, що він не обідить українську мову. Якраз помічаю його, підходжу й вітаюся. Перш за все, він повідомив мене, що прийшли нові книжки з Києва, з видавництва «Наукова думка», а потім до мене притишеним голосом:

«Тут усі з Вами. Лише придивіться...» Я це й сам бачу, але чого й він, усесильний парафіянин, притишив голос? Невже й він, як ті неписьменні бабусі й дідусі, що вже на відході, боїться голосно заговорити у присутності «батьків народу».

Перейшов я на інший кінець підцерковної залі й попав на того, що вітається тільки «Добрий ранок!» Коли ж я звернув комусь увагу, що по-українському краще сказати «Доброго ранку!», тоді він аж визвірився на мене, а з його очей я тоді ж таки прочитав: «Подумаєш, приїхав учити нас, професор найшовся! Най буде *сетисфайд*, що не кажу *ранек*, як *мувіли ве Львовє*». Про це мені вже переказали. Тепер він процідив крізь зуби «Добрий вечір», а я, вклонившись, лагідненько: «Добрівечір вам!» Після цього ми розійшлися — як у морі кораблі!

Помітив я одну молодицю й вітаюся перший: — Добрівечір!

— Добрівечір! Добрівечір! — защебетала вона і раптом, хапнувши мене за праву руку, швидко поцілувала в руку. Я просто незчувся, як усе це сталося. Не пригадую, щоб хтось у житті цілував мене в руку та ще ж і н к а. Я ж не владика... Незабаром навколо мене утворилося коло.

— Ви ж підтримайте нас. Батько-Фарина казали нам... Підтримайте, а голосування покаже..., — благально дивиться метка молодиця. Як тільки буває якийсь «банкет», її завжди можна побачити в кухні — метається за двох або й трьох. Працьовита молодичка! Одного разу мені засмакувала мамалига і я виявив бажання дістати ще трохи — умить появилася вона з *кулешєю* та свіженьким *масличком*. Після обіду я підійшов і спеціально подякував їй самій за смачну страву. Вона була дуже рада й попросила: — Професорцю, не кажіть *мамалига* — то румунське! У нас на Буковині називали ту кашку *кулешєю*. — Я пообіцяв і подумав, що можна й професорові повчитися, дарма що на моїй Херсонщині казали тільки *мамалига*, а щось інше називали пшоняним кулішем. Треба обов'язково зрештешуватись, подумав, бо вона вже вітається «Добрівечір!», а не «Добрий вечір!» Хай живе кулеша, аби смачна була! Однак — смерть *прогам*! Хай живуть вареники, якщо їх варять, бо лише пироги печуть... Пожартували ми трохи, поки в колі не з'явився солідний учитель Василь Савчук, відомий діяч СУС, і відразу з усією серйозністю висловив обурення на адресу англізаторів:

— Скільки років ми перебули з українською мовою, а тепер... душу забирають..., — каже він. Ця людина народилась у Канаді, але добре говорить українською мовою. Підійшов дуже ввічливий Віктор Купченко, що надрукував мій *Маєстат*, привітався й подав руку.

У цей час помічаю гострий погляд правника Лазаровича. Високий і стрункий, він діловито говорить із кимось, а той, інший, підтакує, підлабузнюється. Адже «балакає» з ним відомий

Кияни на зустрічі з едмонтонцями. Зліва: П. Саварин, Яр Славутич, Ф. Погребенник, ?, О. Черненко, Зеновія Франко, А. Горняткевич, М. Калиновський.

громадський діяч. Коли я приїхав до Едмонтону та знайомився з людьми й бібліотеками, тоді попалась мені на очі того діяча цікава брошура з 1938 р. (щодо року видання я не певний). Там ішла мова про ідеї Союзу Українців Самостійників, про зберігання української мови в чужому оточенні й т. п. Тепер я пригадав ту брошуру тому, що був захоплений її змістом, актуальними думками, і вирішив почати свій виступ на зборах цитатою з брошури Лазаровича. А ту цитату я знав тоді напам'ять, бо не раз принагідно користувався нею в доповідях для української громади. А тепер? Чого тепер він так побивається за впровадження англійщини в українську церкву? Кажуть, що й вінніпезький Соломон із ним. Невже таке може бути в Канадській Україні? Ніяк не можу збагнути такого ганебного переродження чи навіть виродження.

Оподаль стоїть широколиций, інший «батько народу». Цей безцеремонно агітує за англійську мову в нашому соборі. «Морда — хоч цуцки бий!» — зауважує пошепки одна новоприбула жінка. Але чого пошепки? Чого не голосно? Невже бояться його? Чомусь прийнято, що йому не можна перечити. За ним право в буквальному значенні. А правники вміють із чорного зробити біле й навпаки. Чого доброго — до в'язниці запроторять!

Відкривши збори, голова громади просить саме його до слова, бо це ж найавторитетніша особа в українському Емонтоні. Доповідаючи, він метикує, немов у суді, і пропонує запросити англійську мову, як ту шановну леді, до вітваря, хоч туди жінкам суворо наказано. Основні тези його доповіді: (а) молодь не розуміє української мови й відходить від церкви, (б) після того, як ми помremo, церква опустіє і припинить своє існування, (в) щоб цього не сталося, треба негайно запровадити англійську мову в українську церкву...

Доповідач скінчив — і запанувала суцільна тиша, тривожно-смертельна мовчанка. Голова зборів відкриває дискусію. Після якоїсь хвилини забирає слово діяльний учитель Василь Савчук, який часто буває першим, дарма що ніколи не поспішає. Піднявши палець правої руки, як це він звик робити, щоб виходило переконливо, трохи зігнувшись, розтягуючи слова, починає спокійно говорити. Але ж не тільки говорить — серце крає:

— Якщо батьки, так, батьки не навчили, то ж маємо вчителів... Маємо професорів, — і подивився в мій бік, — чому б нам не зібрати недовчених на вечірні курси? «Молитва Господня» вже є в підручнику д-ра Яра Славутича... Там же й розмови на всі теми... Хіба не ліпше буде навчити недовчених, щоб і вони розуміли нашу мову? Нащо ж її добивати? — Урівноважено, по-діловому, але як переконливо б'ють його слова — неначе тяжкий молот по кам'яній брилі, що колеться на шматки, бризкаючи іскрами.

Широке лице скривилося і ще більше поширилось. Глянувши, я подумав, як-то влучно «втяла» новоприбула жінка. Справді, «морда — хоч цуциків бий!» — от де образне багатство української мови! Мови, яку виганяють... У дискусії одні хапались за англійщину, немов за якесь рятівне коло, хоч таких промовців було всього четверо; інші нерішуче й покищо боязливо виступали проти. Я слухав та обводив зором залю під церквою. На мене поглядали, навіть злегка киваючи головою, ніби даючи заохоту, іноді розводячи руками, мовляв, дивуємось, чого ж ви мовчите...

Я слухав і чекав на відповідний момент, нехай спершу інші висловляться. Здається, що вже декому набридло слухати отих нахабних *за* і нерішучих *проти* англійщини. Бачу, голова зборів поглядає на мене частіше, ніж на початку. Я підняв руку — він відразу дає мені слово, ніби за вказівкою режисера на сцені. Уставши, я на мить забув, із чого починати. Глянув на листок, а там у першому рядку — слово «цитата». Ага, тепер уже пригадав — і пішло й пішло...

Почав я з похвали на адресу правника Лазаровича, наводячи цитату з пам'яті. Присутні переглядаються здивовано. А я все хвалю та хвалю, як то мудро писав 1938 р. автор брошури. Мабуть не одна людина подумала, який-то хитрун, отой професор, що співає, мов соловей, англізаторові Може йому потрібний адвокат?

— Чули, — питаю, — як гарно говорив правник Лазарович 1938 р. Я підписуюсь під його словами. Честь і слава його мудрій книжці! А що ж він тепер каже? — посилив я реторику і замовк на кілька секунд. У залі тихо-тихо, чути, як десь приземляється літак на міському аеродромі. — Хто ж тепер перед нами? Тепер перед нами ренегат! Колишній оборонець української мови перетворився в її нищителя. Так можуть робити лише виродки. Шановна громадо, не слухайте англізаторів! Голосуйте проти запровадження англійської мови в українську церкву!

Я сів і витер хусточкою піт із лоба. Рясні оплески покрили мої останні слова. Чомусь я трохи хвилювався. Було, мабуть, забагато емоцій. Тому й сам не сподівався, що кінцівка прозвучить усе так непогано. Плескали довго. Пані Іщенко, розумна жінка, розводила руками і щось пояснювала сусідкам. Одна моя добра знайома, що ходила на всі мої вечірні курси та приятелювала з «батьками народу», зовсім не знала, як їй бути, на яку ногу стати. Вона лише схвально поглядала на мене, але не плескала, бо недалеко сидів правник Лазарович і збентежено то брав якісь папери в руки, то клав їх знову на порожній стілець біля нього, то знову брав у руки... Видко, що його збило з пантелику.

Гамір у залі трохи притишив голова зборів, питаючи: «Може годі дискутувати?» Хтось у залі крикнув: «Досить!» Хтось інший запропонував «Починаймо голосувати!» Усі хотіли кувати залізо, поки гаряче. На якусь хвилину зникли будь-які ознаки боязливості. Прихильники англійщини пробували вдруге чи навіть утретє забирати слово, щось доводити, але збори вимагали припинити дискусію. Всі відчували, що наспів слушний момет відповідно проголосувати. Голова зборів нагадав присутнім, що це важлива справа — зміна мови в Богослуженні. Він радив подумати й «рішати» за своїм власним сумлінням:

— Хто за те, щоб перейти на англійську мову в українській церкві, прошу підняти руку.

Порахував і сказав: — Шість голосів за. — Потім, не гаючись, ніби з поспіхом голосно випалив: — Хто за збереження української мови в українській церкві?

Голосів не було потреби рахувати. Ніби навесні пустив парості молодняк! Ліс і ліс. Було тих рук щонайменше 200... Голова пробував щось говорити про «наступні точки», але посипались пропозиції «закрити збори». Напружений голова, витираючи мокру шию, охоче згодився.

Люди почали вставати. Мене обступили, тиснули руку, дякували. Але я відчував, що слово «виродки» було, може, загостре. Тому якнайскоріше залишив залю, скочив у авто і швидко вибравсь на 109-ту вулицю. У мене ще палали шоки з такої незвички. Довелось опустити вікно в авті. Їхав і думав, чи не переборщив.

Наступного дня я був у книгарні. Купивши нові книжки, я вже прямував до виходу. А мені напроти — пані Підручна з Вегревілю. Привіталась, поздоровила й поцілувала: — За українську мову, яку ви так добре боронили. — Книгар Фербей не пропустив нагоди пожартувати:

— Бачте, професоре, як люблять вас удовиці. Використовують своє право...

За тиждень я несподівано зустрів на вулиці, біля будинку Теглера, правника Лазаровича. Він привітався й подав руку: — Дякую вам за оборону української мови... Хоч я думав інакше, але...

Я здивувався таким ставленням: учорашній «ворог» стає знову моїм приятелем. Мабуть, так і має бути. Зрештою, я справді шанував цю заслужену перед громадою людину. Між іншим, його дочка незабаром записалась до мене на курс і закінчила його з успіхом, виявляючи пильність у вивченні мови.

Однак широколиций сторонився, бокував. Одного разу, піймавши мене біля Інституту Св. Івана, почав прискіпуватись і вимагати, щоб я назвав поіменно тих, кого вважаю за вироdkів.

— Очевидно, не вас, — настоював я. — Адже ж ви говорите українською мовою. Ваші сини беруть участь в українському русі. Можна сказати, патріоти. Ви щедро жертвуєте на українські цілі... Хіба можна щось таке сказати про вас? — На прощання я подав руку. Широколиций не відмовився й потиснув. Мені здалося, що «непорозуміння» скінчені. Присутнім був проф. Дмитро Кислиця з Оттави, що принагідно відвідував Едмонтон. Він схвально підморгнув мені. Щоправда, цього не було видно на широкім обличчі. Не пригадую, щоб я більше зустрічався з цією особою.

А українська мова в Соборі Св. Івана? Жива і здорова. Минуло яких 25 років із того часу, лунає вона з вівтаря — цим відзначався бл. п. отець Олександр Хом'як. Лунає вона з хорів, де диригує пані Чумер (колишня студентка мого курсу, а добрих студенток і студентів я завжди пригадую!). Слухати пісні хору під її диригуванням — справжня естетична насолода. Хористи гарно вимовляють українські слова...

А як щодо парафіян? Їх побільшало! Церква не пустіє. Побожування виявились цілком безпідставні. Я часто думаю, що було б, якби перемогли англїзатори. Наша мова зникла б. А так англїштина з'являється хібащо у проповіді нового отця. Якщо коротко, то *окей* чи пак *гаразд*. Коли ж піп розійдеться, я починаю нервуватись і проклинати його (священиків я дуже шаную, але попів — ні!). Таким чином, замість очиститись від гріхів, виходжу з церкви з новим тягарем на плечах. Знову нагрівив! Питав я вже у старших людей, як трактувати мої гріхи — винні чи невинні? На жаль, однозгідности немає. Якщо отець не вживатиме англїштини, то й гріхів у мене не буде. Недаром казав колись наш Кобзар: — Я так її люблю... За неї душу погублю... — Тепер я маю на увазі *м о в у*.

Підчас відзначення 1000-річчя християнства в Україні я прочитав на форумі УВАН у Вінніпезі доповідь «Від землепоклонства до християнства: Поезія Богдана-Ігоря Антонича».

ПЕРЕКЛАДАЧІ МОЇХ ТВОРІВ

Перекладання на чужі мови — це ще один доказ успіху української літератури в світі. Якщо хтось перекладає, то іншомовна поезія, мабуть, йому подобається. Одні перекладачі почали це робити з власної ініціативи, інші, можливо, після деякої моєї заохоти.

Першою перекладною збіркою моїх творів, більшого обсягу, була книжка *Oasis: Selected Poems* (1959). Її поява зв'язана з моєю книжкою *The Muse in Prison* (1956), у якій до силуеток творчості репресованих Москвою поетів я додав 22 вірші, що їх я сам переклав на англійську мову. Одержимий поширенням правди про нищення української культури та нашої нації взагалі під московською займанщиною, я ще 1941 року почав збирати матеріали до моєї книжки *Розстріляна муза* (1955), що й вийшла в світ у Детройті. Рік пізніше з'явився згаданий англійськомовний різновид.

Одного пізнього вечора телефонує мені якась незнайома особа. Називає себе Морс Менлі, студент військової школи, де я тоді викладав українську мову для вояків та офіцерів. Спершу просить пробачити йому, що так пізно, близько 11-ої години, турбує мене дзвінком. Передусім заявляє, що не може спати... Я вхопився за це слово й запитав:

— Мабуть ваша дівчина не прийшла на побачення... Співчуваю. Але чим я можу допомогти вашому горю. Треба ж вам поспати, бо завтра — школа, лекції, мовні справи...

— Ні, не дівчина завинила, а ваша книжка, яку я купив сьогодні ввечері у книгарні. Сів і прочитав одним духом. Потім

довго ходив, очманілий і приголомшений, а тепер ніяк не можу заснути.

— Мені дуже прикро, — почав я. — Пробачте, що зіпсував вам настрій. На жаль, не можу допомогти вам у вашому безсонні. Однак, що ж вас так приголомшило?

— Ваша *The Muse in Prison*. Двісті розстріляних чи інакше ліквідованих поетів і письменників... Це таке відкриття, яке можна порівняти з «откровенієм святого Іоана». Хочу невідкладно поговорити з вами. Правда, сьогодні вже пізно. Але як щодо завтра? Може first thing in the morning? (у першу чергу вранці).

— Гаразд, — кажу, — прошу зайти до моєї канцелярії. — І подав число кімнати.

— Дуже дякую! — чую в телефонній слухавці. — Я так схвилюваний вашою книжкою. Отже, завтра...

Пропрощавшись, я довго думав і також не міг заснути. Покрутився в ліжку годин дві, поки нарешті впав у дрімоту.

Уранці приходить до моєї канцелярії білявий хлопчина. Вітається, тримаючи в лівій *The Muse in Prison*. Мені приємно, що хтось таки цікавиться українською літературою. Розказує про себе. Батьки живуть на півдні США. Знає еспанську, перекладає з неї. У військовій школі вивчає чеську мову, бо так порадив йому офіцер. Армія потребує перекладачів із чеської... Його зацікавила моя книжка. Хочє знати більше про Україну (усе, що є в енциклопедіях, він уже прочитав!), про комуністичне зло і т. д. й т. п. У розмові вийшло на верх, що він також віршує. Виявляє охоту почитати мої поезії. Але ж я не маю англійських перекладів, за винятком кількох статей, чи рецензій, написаних англійською мовою.

За кілька днів з'ясувалося, що знаючи чеську мову можна розуміти українську — таке було його переконання після перегляду моїх віршів. Поволі зав'язалося між Морсом і мною приятелювання. Його поезії були модерністичні, мої «класичні», тобто традиційні. Та це не зашкодило його спробам перекласти щось із мого на англійську. Щоб прискіпити справу, я погодився — на його прохання — виконати дослівники (literal translations). Маючи дані про ритми оригіналів і про системи римування, а також напихваті оригінали, Морс узявся за остаточне оформлення моїх поезій в англійському різновиді. 1959 року *Oasis* побачила світ у Нью-Йорку. Морс радів — як дитина! Це ж була його перша книжка.

Пізніше Морс переклав з еспанської якусь мексиканську повість. Готував до друку свою власну збірку віршів, з яких я переклав кілька на українську. З'явилися в нього також українські теми, зачерпнуті з розмов зі мною або з моїх книжок. На жаль, для його творчості не знаходився видавець, хоч написаного було вже на дві збірки. Відбувши військову службу, Морс демобілізувався, писав далі, ходив по редакціях журналів і по видавництвах, але без успіху.

Morse Manly

Domokos Sándor

René Coulet du Gard

Юрій Пустовойтів

В Америці таких молодиків тоді були не сотні, а тисячі. В одному Сан-Франциско, де я побував на якомусь літературному вечорі, початківців різного віку було щонайменше 500. Розчаровані, зневажені, відкинуті редакціями хлопці й дівчата кидались до наркотиків. Прибитий невдачами, вдався до згубних порошків і Морс. За рік чи два цього молодого талановитого поета знайшли мертвого в гаражі, в авті з увімкненим мотором. Мені дуже боляче було довідатися про все це — я був тоді вже в Канаді. Його мати написала мені після похорону свого єдиного сина.

Вище я назвав *Oasis* першою перекладною збіркою «більшого обсягу», але це була не перша моя перекладна книжка. Першою, власне кажучи, вийшла маленька збілочка *Spiegel und Erneuerung, ausgewählte Gedichte, aus dem Ukrainischen übertragen von Volodymyr Derzhavyn*, видана 1949 року у Франкфурті-на-Майні. Це сталося після виходу в світ його антології *Gelb und Blau* у Авгсбурзі. Я допомагав проф. В. Державинові фінансово, коректою, а також постачав українські оригінали до перекладу, бо тоді й сам готував антологію української поезії. На жаль, вона не побачила світу, бо я, переїхавши в Америку, був дуже зайнятий упорядкуванням родинного життя, а потім завершенням славістичних студій у Пенсильванському університеті. Усі тексти поезій, зібрані з різних джерел (часто з рукописних), я тоді передав проф. В. Державинові, які він широко використав пізніше у своїй другій книжці *Антологія української поезії* (Лондон, 1957).

Але повертаюсь до збірки *Spiegel und Erneuerung*, що мала всього 20 сторінок. Ганна Наконечна та управа МУР-у дуже розкритикували Державинові переклади. Може вони й не були такі добрі, як хотілося б, але все таки давали бодай загальну уяву про українську поезію. Як там не було в нього з німецькою мовою, проф. В. Державин віддячився своїми перекладами за мою допомогу для його обох антологій. Переклади виконав він на його власне бажання, що мені, тоді ще молодому авторові, дуже імпонувало. Зрештою, він справді був захоплений моєю четвертою збіркою поезій *Спрага* (1950), яку читав ще в рукописі та з якої брав до перекладання. Близько десяти віршів із цієї книжки, з його похвальною статтею наприкінці, таким чином, були опубліковані спершу в німецькому перекладі, а потім уже в оригіналі.

При цій нагоді, згадаю, що проф. В. Державин, першорядний знавець теорії та стилів, добре начитаний у російській та світовій літературі, не завжди добре орієнтувався в українській поезії (за винятком творчості київських неоклясиків та ще може Євгена Плужника). Одного разу я сказав, що в Миколи Бажана є сонет із дактилічними римами. Професор висловив не тільки сумнів, а й заперечення, що таке «не може бути в Бажана»... Він, здавалось мені, не знав (може забув у ту хвилину) про Бажанів сонетний триптих «Розмай-зілля»... — Ви помиляєтесь! — був його підсумок у довгій дискусії. А з ним приємно було говорити й дискутувати, бо завжди з'являлось для мене щось нове, непочуте й нечитане. Тому я настоював і не здавався, бо був певний, що не помиляюсь. Микола Костьович Орест, брат М. Зерова, посміхався, мовчав і ніби заохочував мене до наполегливості. Припускаю, він був на моєму боці, але цього виразно не показував.

Я пообіцяв принести докази, а саме текст згаданого сонета. Наступного дня вранці я постукав у двері кімнати, в таборі для

перемішених осіб у Авгсбурзі, де жила «свята трійця» (Володимир Шаян і двоє згаданих) і тріумфально поклав на столик Бажанів вірш, який починається так (цитую з пам'яті, бо його чомусь немає в перевиданнях):

Коли серця на корені розхитано,
Що оповім коханці я моїй?
З усіх кутків душі позмітано
Любови порох золотий.

Проф. В. Державин дуже здивувався, уважно продивившись увесь сонет:

— Так, це мабуть Бажан...

М. Орест тут же потвердив, що це дійсно Бажанів сонет. І професор визнав свою поразку:

— Я програв, а ви виграли... Однак де ж дістати плящину для переможця. Ми ж пішли на *парі*... Доведеться вам почекати, поки я...

Я знав про те, що «свята трійця» безгрошівна. А ми ж побилися об заклад! Викладаючи в таборівій школі, я отримував приділ цигарок, мовляв, замість зарплати. Тому легко міг дістати за них будь-що. І цього разу, хоча й певний перемоги, я захопив у свій «портфельчик» (його називала «свята трійця» скарбницею, бо іноді користувалась її щедрістю) плящину якоїсь оковитої. Поставивши її на маленький столик біля вікна, де писав свої статті проф. В. Державин, я запросив:

— Будь ласка, переможець запрошує пригубити...

— Оце так *парі*! — задоволено сказав професор. В. Шаян та М. Орест були, за визнанням останнього, «непитущі». Я також цурався горілки, лише зрідка торкався до червоного й солодкого вина. Тому переможений професор скористувався правом переможця й сам, із перервами, випив усю плящину (либонь, півлітри).

Після цього ліричного чи пак літературно-дослідницького й почасти побутового відступу щодо першої перекладної збірки, треба згадати, що Єлисавета Котмаєр, видаючи свою *Weinstock der Wiedergeburt* (1957), умістила в ній чотири німецькі переклади моїх поезій, мабуть, за порадою її консультанта й законного чоловіка Ігоря Костецького. Її переклади високої класи! Про них були гарні відгуки, із них цитували в рецензіях і т. п.

Моєю третьою перекладною збіркою була книжка *The Conquerors of the Prairies* (1974, 1984), що її всю (за винятком балади «Чорностопець» і поеми «Скарга») переклав австралійський поет Р. Г. Моррісон. У другому виданні вміщено переклад Р. О. Татчина згаданої поеми, як також і переклад балади «Троє» Зорі Оріонної. Це двомовне видання, скільки відомо, було єдине серед українських книжок до появи *Вибраних поезій* (1987) Василя Стуса. Поряд українського першотвору вміщено англійський переклад. Треба

Елисавета Котмаер, Ігор Костецький, Віра Славутич.

Jaar Skawitytsch

Verheissung nimmt den Fluss in Ufern auf.
 War Schäumen doch der Bäche Glück, der jungen!
 Von ihrem trinkenen Drängen würden Lauf
 Und Herrlichkeit der Welt betäubt, bezwingen.

Dient mir, dem Wandern, zu richten leicht,
 Was rot im Herzen Blüten trieb, Bewegung?
 Das Blau vertieft sich wenn das Wetter weilt,
 Wie eine Traube reift die Überlegung.

So werden Südfen grau und Trübsinn still,
 Zerkürung aus der Würde neu geboren –
 Gelassene Weisheit mit dem Siegel will
 Nur zeichnen, was vertrauens ausgegoren.

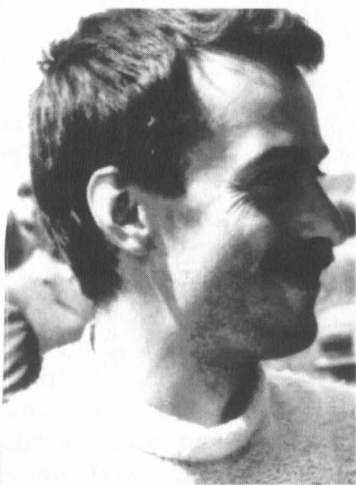
Aus dem Meer ninken
 Elisaveta Kottmaier.

сказати, що п. Моррісон виконав свою працю дуже сумлінно. Рецензенти відзначали, що перекладач в основному не відходить від оригіналу. Успіхові цієї книжки треба завдячувати й те, що перекладач — самобутній поет, який перекладав також із французької, російської та інших мов. На жаль, мені не довелося особисто зустрітися з ним, досить начитаною людиною. Щоб якось, бодай символічно, віддячитись, я переклав на українську мову його три цінні мініатюри (див. мої *Зібрані твори*, 1978, стор. 400). Треба згадати, що п. Моррісон видав також *Australia's Ukrainian Poets* (1974) у своїх перекладах.

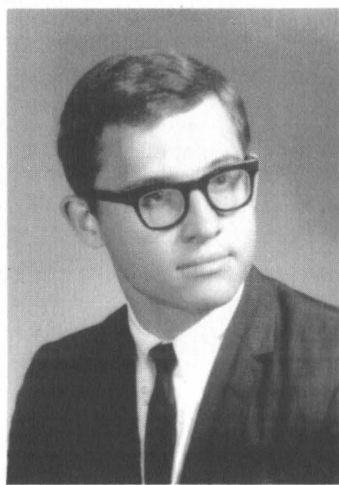
Моєю четвертою перекладною збіркою стала *L'Oiseau de feu poèmes choisis, traduit et adapté par René Coulet du Gard* (Editions des Deux Mondes, 1976). Я зустрів Рене на одній науковій конференції мовознавців. Підчас знайомства довідався, що й він поет, що й він брав участь у визвольній боротьбі, зокрема в підпіллі, відстоюючи національні й людські права Франції. Це зблизило нас. Так дійшло до видання цієї збірки, з його вступною статтею про мою творчість. Крім того, д-р Рене Кюле дю Гар, професор французької мови й літератури в Делаверському університеті, написав цінну розвідку “Mazepa de Victor Hugo et le neoromantisme de Yar Slavutych” — *L'Ukraine et la France au XIXe siècle* (Paris: Université de la Sorbonne Nouvelle et Université Ukrainienne Libre, 1987, 44-55). Жартома кажучи, себе називає він «Прудивус, козак запорог», маючи на увазі один мій сонет із циклу «Запорожці», що в збірці *Гомін вквіт* (1946). Цей вірш він також перетлумачив на французьку мову. Деякі переклади Рене, з формального боку, наближаються до свого роду адаптованих поезій з української літератури. Однак усі вони передають в основному зміст і загальний настрій, хоча й не всі образи та особливості поетичного стилю оригіналу (таке казали мені кращі за мене знавці французької мови та порівняльної літератури). На жаль, не можу висловити свого власного погляду, бо ще в Європі я ґрунтовно вивчав лише німецьку мову, опісля в Новому Світі — англійську та слов'янські мови, готуючись до славістичної діяльності заради хліба щоденного, а поезію лишаючи тільки для душі.

Моєю п'ятою перекладною збіркою треба вважати мадярські переклади Шандора Домокоша — *Valogatott versek, fordította Domokos Sándor, válogatta és az előszót írta Miska János* (Hungarian Cultural Society of Edmonton, 1983). Обидва мадяри брали участь у революції 1956 року, тому моя творчість була їм близька. Це й зумовило появу цієї книжечки, всього на 32 сторінки. У вступній статті накреслено силуетку автора. Не знаючи мадярської мови, не можу нічого сказати про ці переклади. Однак, на запитання, кілька мадярських читачів сказали, що мова перекладів цілком добра.

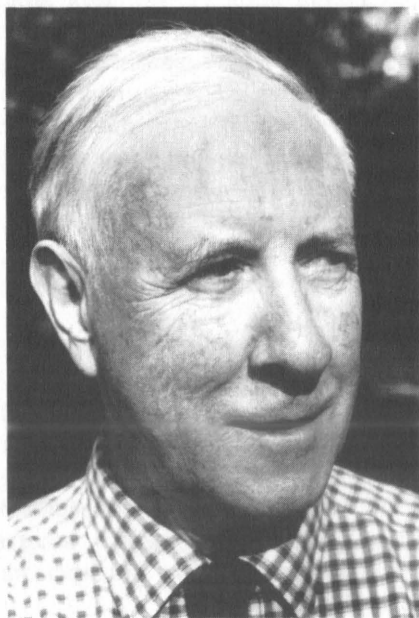
Шостою перекладною збіркою довелося стати книжці *Избранное* (1986), *переводы Юрия Пустовойтова и других*, разом 99

Тадей Карабович

Роман Орест Татчин

R. H. Morrison

Масей Сяднеу

сторінок. Юрій Пустовойтів (1939—1986) — напівєврей, напів-українець, але добре знав російську мову, навіть віршував нею, хоч більшість своїх поезій друкував на Заході українською мовою. Будучи в Канаді, разом із Яковом Сусленським (головою Єврейсько-українського товариства, що має свій центр у Єрусалимі, а філії по всьому світі), він виявив охоту познайомити російськомовних євреїв з українською поезією поза Україною. Його слова звучали приблизно так: «Тепер по всьому світі живе багато євреїв, що вийшли з російської культури, але мало що або й нічого не знають про українську еміграційну літературу. Чому б не видати вашу збірку вибраних поезій у перекладі російською мовою, а потім, якщо буде змога, навіть антологію». Я пішов йому назустріч із різноманітною допомогою.

Справою російських перекладів цікавився ще й раніше Юхим Вольф, поет і композитор, що живе в Ізраїлі. Він дав належну редакторську допомогу Юркові, як ми його називали. Унаслідок вийшла в світ книжка російських перекладів, до яких уведено кілька віршів, перекладених Ігорем Костецьким ще в п'ятдесятих роках, та одного у виконанні Леоніда Полтави. Великий жаль огортає мене, що Юрко рано відійшов із цього світу. Мій некролог «Пам'яті Ю. Пустовойтова» уміщено в щоденнику *Свобода* (7 лютого 1987 р.).

Ю. Пустовойтів походив із революційного роду. Його прабабуся (по материній лінії) Ганна (1843—1881) була професійною революціонеркою. Як розповідав мені Юрко, ця відважна жінка — під чоловічим ім'ям — брала участь у боях проти версальців на барикадах у Парижі 1871 року. Вона ж нібито була ад'ютантом Ярослава Домбровського. Ще раніше, підчас польського повстання в шістдесяті роки, Ганна Пустовойтова була, за свідченням сучасника, «найвизначнішою між інсургентів». Про це я довідався, цілком випадково, із журналу *Радянська жінка* (1986, ч. 5, стор. 9).

Сам Юрій зазнав багато поневірянь підчас війни, коли його батько, Мандрик, загинув на фронті; пізніше, будучи студентом Львівського університету, брав участь у підпільному русі, за що був заарештований разом із 684 особами і засуджений на каторжну працю в Мурманській області. Відбувши покарання, із дуже підірваним здоров'ям виїхав до Ізраїлю, де ще якийсь час попрацював на металевому заводі та став частково інвалідом. В останні роки багато писав, надолужував утрачене. Збирав також спогади про УПА, яка рятувала євреїв від нацистського нищення. На жаль, ця праця лишилась не завершена.

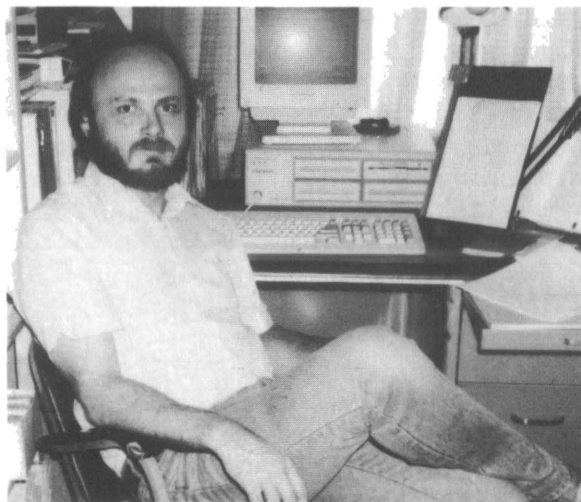
Моя сьома перекладна збірка — це білоруські переклади, що їх виконав Масей Сядньов, відомий білоруський поет і письменник на Заході. Вона виходить у світ одночасно з цією книжкою спогадів. Масея знаю ще з 1946 року, коли я друкував свої українські переклади з білоруської національної поезії. Тоді ж я переклав і

надрукував кілька його віршів. У мене з білорусами якнайкращі взаємини. Чернігівська Січ, у якій я пробув майже два роки, діяла почасти й на території Гомельщини. Про неї надруковано мій спогад «Чернігівська Січ» у журналі *Сучасність* (1986, ч. 12, стор. 103-15), на жаль, без коректи, із багатьма друкарськими помилками, що навіть змінюють зміст. Я просто дивуюсь, як могла редакція такого шанованого журналу випустити те число у світ.

Здається, що восьмою перекладною збіркою будуть переклади на польську мову, що їх виконує Тадей Карабович, який пише гарні вірші українською мовою, але для польських журналів часто дає свої переклади польською мовою. Окремі мої поезії перекладено й надруковано еспанською мовою — перекладач Дмитро Бучинський (у журналі *Поезія еспаньола*), литовською — перекладач А. Дульскіс (в одній литовській антології, надрукованій в Америці); португальською мовою переклала кілька поезій Віра Вовк, але вони не надруковані.

У найновішій антології *Yarmarok* (1987), що її склав Ярс Балан, уміщено переклад Романа Ореста Татчина моєї поеми «Соловецький в'язень». Його переклад моєї поеми «Донька без імени», на жаль, ще не надрукований. Ярс Балан також переклав дещо, зокрема мій сонет «Жадоба світу, що дрімала в снах», для своєї згаданої антології.

Не можна не згадати дуже добрих німецьких перекладів п. Лідії Качуровської моїх літературних статей і досліджень для річників *Jahrbuch der Ukrainekunde*. Д-р Ольга Вітошинська та її дочка Зірка фахово переклали мої два дослідження на французьку мову (одне, про метафору Лесі Українки, було надруковане в Парижі у серії видань Сорбонського університету та УВУ). Покищо спочивають у рукописах хорватські переклади моїх кількох віршів.

Ярс Балан — поет, перекладач і дослідник українського життя в Канаді.

Мирна Косташ, авторка *All of Baba's Children* (1977, 1987).

З. Кейван — авторка альбому *Greater than Kings* (1977, 1986)
і *Father Josaphat Jean: A Biography* (1988).

50 РОКІВ ВИКЛАДАЦЬКОЇ ПРАЦІ

Самому не віриться, що 1988-го сповнилося 50 років моєї викладацької праці. Ще у віці 16-17 років я навчав неписьменних робітників елементарної грамоти — читати й писати. Це було на комбінаті «Запоріжсталь» у Новому Запоріжжі. Удень я був «учителем», а ввечері сам ходив до середньої школи (були такі вечірні курси) й так завершував середню освіту, значною мірою самотужки. В іншому місці я згадую, що мене разом із батьком заарештували, потім я втік із поїзда, що віз сотні чи й тисячі українців на заслання, опісля пас худобу в радгоспі «Скотар» ... Ясна річ, усе це не сприяло систематичній загальній освіті. Однак я надолужив самоосвітою, склав приписані іспити та отримав посвідчення про закінчення середньої школи.

Ставши студентом Запорізького педагогічного інституту (тепер це університет), у пообідні години я навчав української мови, спершу в п'ятій класі однієї міської школи, а потім і в вищих класах. Так було до 1940 року, коли я закінчив педінститут із дипломом викладача української мови й літератури. Коротко я вчителював у десятирічці села Ботева на Приозівщині, серед болгар та інших неукраїнців, яких навчав української мови й літератури.

Покликаний до армії, я був змушений переключитися з української мови на лопатку, сокиру, пилку та вибухові речовини — в інженерно-саперному батальйоні. Однак із середини 1941 до літа 1943, у Чернігівській Січі, я вже навчав української мови, літератури та історії України, таким чином українізуючи зросійщених, переважно колишніх старшин Червоної армії. Після короткої перерви, в дорозі на Захід (1943-45), відразу ж після війни, я знову став учителем української мови у школах таборів ДП в Авгсбурзі та в Ашафенбурзі.

Опинившись у Філядельфії 1949 р., вдень я заробляв на прожиток родини в палітурні Bless Bindery, а в суботу навчав української мови дітей рідної школи при Українському клубі на вул. Франкліна. Ставши студентом Пенсильванського університету, я робив те саме наприкінці кожного тижня. Після отримання докторського диплому, навчав я п'ять років у Монтерей, в Американській військовій школі мов, потім 23 роки в Альбертському університеті. Уже на пенсії, я ще п'ять років учив дорослих української мови на вечірньому курсі при школі Св. Мартина, в «сепаратній системі». Про це останнє подбала ЛУКЖ, дістаючи відповідні фонди від провінційного уряду та міністра Багатокультурності. Керувала цими курсами спершу Ксеня Турко, а потім Марія Нецик. ЛУКЖ, що її тепер очолює Ольга Саварин, далі провадить ці курси української мови.

Разом якраз 50 років! Не враховуючи коротких перерв підчас війни. Навчав я від абеткарів до докторантів з української мови й літератури включно. Це була справді улюблена професія! Вона зродила в мене велику любов до слова, до словників, які я часто читав — як повісті, як поезії. Доводилось мені, особливо в Канаді, займатися ще й правописом і наголошуванням слів, у зв'язку з кодифікацією. Будучи поміркованим пуристом (про це я згадував не раз), я завжди дбав про українські ідіоми, самобутні мовні звороти, про нормативність граматики та українського словництва і т.д. й т.п.

Спостерігаючи працю колег, я часто дивуюся, що деякі з них недбало ставляться до рідної мови, до її викладання. Не бажаючи самовдосконалюватись, переходять на самоплив або й на англійську мову викладання, зокрема української літератури. А рідна мова для всіх нас — найбільший скарб, якого набував я протягом усього життя. Це святість, якій молюся щодня! Сотні студентів перейшли через мої кляси... Але чи всі вони збережуть пошану до тієї святости? Тисячі вчилися за моїми підручниками... Але скільки з них засвоїли її?

Автор зі своєю класою в школі українознавства у Філадельфії (червень, 1953). Перед ним — син Богдан.

ЗАОКЕАНСЬКІ АГЕНТИ, УНІВЕРСИТЕТСЬКІ НЕДОУМИ ТА УКРАЇНСЬКІ НАКЛЕПНИКИ Й ПРИСТОСУВАНЦІ

Моя діяльна участь у розвитку навчання української мови в Канаді, як також на полі наукової україністики, зокрема участь у багатьох наукових конференціях, можна думати, не подобалась деяким запеклим британським шовіністам у Канаді. Ще більше не подобалась вона радянським чинникам, у зв'язку з кремлівською політикою російщення неросійських націй, загнаних у штучно створений величезний казан для перетоплення всіх інших в один російський, офіційно радянський (советский) народ.

Спершу сипались різні доноси до університетської адміністрації. З рівня факультетного урядування до мене доходили тільки натяки, про зміст доносів ніхто ніколи не повідомляв, були тільки запитання «Чого їх так багато?» «Якщо їх так багато, чи не може бути в них якась доля правди?» Оскільки доносів у Канаді ніхто не бере поважно, мабуть було вирішено на факультетному рівні покищо збирати їх в окреме досє, в «заведену справу», як проговорився Хамчук, — на всякий несподіваний випадок, ачей пригодиться.

Відвертіше поставився президент університету, який ще своїм листом до Монтерею схвалив прийняття мене на посаду *leading to tenure* (з правом на постійну працю). Д-р Джонс закликав мене двічі на розмову — у зв'язку з доносами, в яких слово «націоналіст» на мою адресу відмінювалось у всіх можливих формах. Без обвинувачення в будь-якій націоналістичній діяльності (адже я тільки викладав мову й літературу!), із заявою, що на доноси в Канаді ніхто не зважає, президент порадив мені знехтувати всі ті ганебні «писульки», що приходили без імени та адреси. Одночасно він дав мені зрозуміти, що окремі особи, може, зацікавлені в моїй посаді, отже хотіли б її перебрати собі.

Я наголосив політичний аспект ініціаторів доносів і вказав пальцем, можливо, на кремлівські впливи через посланців, у чому — за першої зустрічі — д-р Джонс сумнівався. Однак за другою зустрічі, з його ж ініціативи, він майже погодився, що я маю якусь рацію в такому наставленні (це було після того як він прочитав мою книжку *The Muse in Prison* і кілька статей на соціо-лінгвістичні теми). Президент, ясна річ, знав про махінації Хамчука, але не брав їх до уваги серйозно. Тоді я майже переконався, що Хамчук, може, потрібний певним канадським чинникам як інформатор про те, що «робиться на кемпусі» (у п'яному стані він цим хвалився, як також вихвалявся, що носив мундир кольору х а к і за німців та ще й давав декому з них суворі накази, — так високо він тоді стояв!). За другої зустрічі з президентом, я без оглядок заявив йому, що та

особа здатна використовувати роль інформатора, якщо це правда, для своїх нечесних затій та крутих махінацій. Я згадав також, що мої телефонні розмови вже почали систематично підслуховувати. Президент зауважив: — Не турбуйтеся! Усі знають, що у вас немає girl friends.

Усе це тривало кілька років у якомусь нібито підпіллі, до мене доходили невиразні натяки... Потім змінився президент, змінився керівник слов'янського відділу, з'явилися нові люди. Намагання усунути мене з університету набрало нових дій, треба ж було нових людей у високій адміністрації відповідно опрацювати, прополоскати їхні мозки. Унаслідок новий голова відділу запропонував новому президентові звільнити мене з праці, використовуючи звичайне крутіство, яке йому вдалося на короткий час застосувати з певною переконливістю. Новий президент припинив мою платню, хоч я й не був офіційно звільнений. Думав, що я махну рукою й тихо відійду, саме це керівник слов'янського відділу мені тихо й запропонував. Як відкупне запропоновано мені однорічну платню наперед, якщо я зрезигную з посади. Я не погодився на це, бо вважав себе абсолютно невинним у закинутих мені звинуваченнях. Мене підтримала спілка університетських професорів усієї Канади. Вона ж найняла додаткового правника чи пак адвоката. Справа пішла до суду. Альбертська справедливість не показала себе. Моя справа пішла до Верховного Суду Канади в Оттаві. Тим часом я був більш як два роки без викладання й без платні. Справедливість нарешті затріомфувала в Оттаві — мене повернули на працю в університеті й заплатили повністю платню за попередні роки, а також незабаром я отримав промоцію на «повного професора». Таким чином, усе знову наладилося, хоч я й зазнав немалих прикростей.

Висновок із цього всього був такий: керівник слов'янського відділу мусив не тільки відійти з адміністрації, а й з університету. Шмідосміти й сукінсони з одного боку, а хамчуки, свиньовські та сканковські з другого зазнали повної поразки. «Сміється той, хто сміється останній» — це прислів'я сказане новому президентові на самому початку його нерозумної акції повністю здійснилося. Повикладав я до 66-го року мого життя та з гідністю й відійшов на емеритуру чи пак пенсію.

Про мої переживання та факти й події я пишу окремо. Включити мою «автобіографічну повість» у цю невелику книжку просто немає фізичної змоги. Тому зацікавлений читач мусить почекати до наступного видання — книжки, більшої за цю. Тим часом, якщо хтось надмірно заінтересований даними про моє неофіційне звільнення, затримку платні, суди й повернення до викладання, моєї улюбленої праці виховника, може заглянути до інтерв'ю, що його я дав редакторові журналу *Нові дні* (1975, квітень, стор. 30-33).

ПОМСТА КОВБАСНИКА

Які смачні ковбаси в Едмонтоні, столиці Канадської України! А з альбертською оковитою (з української пшениці) ще смачніші. Такі захоплені відгуки можна почути вже років тридцять. Я сам дуже люблю ці ковбаси. Пахнуть часником, начинені шинкою, жиляків немає або майже немає. Сало трапляється рідко, отже, це майже пісні ковбаси. Just right — якраз добре! Я їв їх щотижня, особливо тоді, коли не йшов на лекції, а сидів удома: усе так неприємно, якщо хтось почує «пахіт» і скривиться — мов середа на п'ятницю. А тепер, на пенсії, я цілком вільна людина — не можу жити без ковбас.

Одного разу (років 25 тому) каже мені дружина, яка вміє не лише добре готувати (а я — спеціаліст їсти!), а й купувати вибрані м'ясні вироби по різних крамницях, отже, каже мені дружина:

— Будеш у книгарні, то не забудь зайти до м'ясарні. Купи там два кільця ковбаси Марчишина.

— Гаразд. Але яка вона, та ковбаса Марчишина?

— Таж ти їси її вже два роки і хвалиш на всі заставки.

— О, ковбаса з часником! Добре, куплю, куплю...

Зайшов я до української книгарні (тоді вона була на 101-й вулиці, недалеко від залізничної станції), купив нові книжки, навантажився ними і вже почав прощатися. А книгар і питає:

— Чи донесете?

— Яюсь донесу... Але ще треба зайти до м'ясарні й купити ковбаси Марчишина.

— Та то не Марчишина, а Байрака! Байракова ковбаса...

— Як так Байракова? — дивуюся.

— Дуже просто. Байрак приготував рецепт. Він же й начиняє, він же й коптить у дворі, на г і к о р і ...

— А чого ж називають її не Байраковою?

— Бо власник м'ясарні — Марчишин. — Утрутився в розмову якийсь інший любитель ковбас, що стояв поруч книгаря.

— А як же ви звете цю ковбасу? — питаю несподіваного учасника розмови.

— Байраковою...

— То треба й мені так її звати. Хто виробляє, того іменем і називаймо, — згодився я й попрощався.

Заходжу до м'ясарні поряд. За прилавком стоїть трохи опецькуватий чоловігга, білявий, вуса коротко підстрижені. Чистенький, рожевенький... А на голові, замість чуба, — гейби щетина. Немов кабанчик! Так і хочеться підійти й погладити, як то роблять із підсвинком. Але я стримуюсь, бо вперше бачу незнайому людину. Не бачив її ні на зборах, ані на українських святкуваннях у клубі. Зрештою, я тут — нова людина. Дуже ввічливо звертається продавець до мене по-українському: — Прощу. Чого б ви хотіли?

— Будь ласка, дайте мені два кільця Байракової ковбаси.

Рожевеньке обличчя, зі щетиною на голові, миттю наїжилось, поглянуло на мене, як на якогось дивака, і дуже суворим голосом:

— Такої ковбаси в нас немає. — І звернувся до іншого покупця, що стояв поряд мене і, здавалося, поспішав. Сказав той щось англійською мовою, швидко заплатив — і змився з пакунком. А я стою зніяковіло. Спершу подумав, що не туди попав, і вже повернувся до виходу з крамниці, коли чую, як хтось із покупців замовляє «фунт ковбаси Марчишина». Мене — наче обухом по голові — приголомшило. Я все відразу зрозумів, повертаюся до прилавка, чекаю, поки обслужать іншого покупця, а тоді:

— Прошу дати два кільця ковбаси Марчишина.

Рожевенький і чистенький продавець ніби засяяв і знову став надмірно ввічливий. Діставши ковбаси та загорнувши їх у брунатний папір, сказав ціну. Я заплатив, узяв пакунок і вийшов надвір. Подумав, чи не повернутися й попросити пробачення за «Байракову ковбасу», але передумав і пішов до авто.

За кілька днів на лекції розвитку мови я, за звичкою, написав на дошці десятків слів зі щоденного вжитку: хліб, м'ясо, ковбаса, молоко, сир, картопля, капуста, цибуля, часник, їсти, пити... Ставлячи запитання й відповідаючи на них (я лише поправляв словоформи), студенти мимоволі назвали «ковбасу Марчишина». Хтось інший назвав її «ковбасою Байрака». Виникла дискусія, без мого спонукання, одні заперечували, інші відстоювали назву, але всі хвалили «Байракову ковбасу», вшановуючи її творця. Одним словом, студенти «наїлися» й «напилися», добре подискутували й пішли собі задоволені, як тільки задзвонив дзвінок. Я був задоволений також, бо вдалося добре провести практичну лекцію української розмови.

У неділю побував я в церкві (теща наполягла). Після служби Божої, надворі, підходить до мене п. Марчишин, наїжений, мов їжак, і сучоро:

— Якщо не припините своєї пропаганди проти «ковбаси Марчишина», то будете мати справу з моїм адвокатом.

— Якої пропаганди? — справді здивувався я, бо після перших та останніх відвідин м'ясарні я ніколи не бачив ні його, ані не брав участі в розмовах на вулиці про «завдану обіду» п. Байракові. — Що ви маєте на увазі?

— Те, що ви робите серед своїх студентів...

— Я навчаю їх української мови, — настоюю, все ще не усвідомлюючи повністю випадку на лекції розвитку мови чи пак розмови.

— Прошу лишити мої ковбаси в спокої. Інакше я покличу адвоката...

— Як так у спокої? Я ж їм ваші ковбаси щодня та ще й хвалю їх.

Рожевенький ковбасник мовчки відійшов, не попрощавшись. Я довго думав і ніяк не міг нічого поганого пригадати, тим більше «пропагандивного», поки не сів у авто і не згадав дискусії студентів про «авторські права». Приїхавши додому, знайшов у телефонній книзі домашній телефон п. Марчишина, потелефонував йому й запевнив, що ніхто нічого злого на його адресу на моїй лекції не казав; студенти самі почали говорити про назви ковбас, а ця дискусія виринула не з моєї вини. Навіть вибачився, хоч і не почував себе винним.

Ковбасник був, мабуть, іншої думки про ту дискусію в класі (де також не бракує донощиків!) і затаїв «образу», щоб відомстити при слушній нагоді. Незабаром це і сталося. Інститут Св. Івана влаштовував річні збори своїх членів. Мене запросили коротко промовити. Я нікому не відмовляю і тому прийшов на вечір. Ректор інституту закликав тих, що мали сідати за головний стіл, до бібліотеки, мене також. Поки назбиралося більше людей, ми розмовляли на різні теми. Владика Андрей цікавився, передусім, розвитком навчання української мови.

Приходить п. Марчишин із діловим виглядом, бо йому доручили виконати певну функцію, і просить нас іти вниз до залі. Тримавши в руці список, ставить нас, наче школярів, у рядок. Було, може, осіб 10-12. Мене не запрошує. Нічого не підозріваючи, я подумав, що мабуть змінено програму бенкету. Владика Андрей, перед відходом, зніяковіло запитав п. Марчишина:

— А професор?

— Його немає в списку, — відповів ковбасник.

Я лишився на пару хвилин у бібліотеці, непрошений і трохи здивований. Хотів уже піти додому. А тоді подумав, що в оголошенні було ж моє ім'я як промовця. Могла статися помилка. Намацавши квиток на бенкет у кишені, я вирішив таки піти вниз до залі. Якщо заплатив, то зможу бодай повечеряти.

Уже всілися. От-от має початися. Я зайняв чи не єдине вільне місце біля дверей у заповненій залі. Якраз наспів д-р М. Мельник, мій добрий знайомий і родинний лікар. Хтось із упорядників знайшов йому вільний стілець — і він охоче примостився біля мене. Вечір ішов ніби за програмою: молитва, вечеря... Господар почав представляти «головний стіл». Десь після імени владика Андрея називає мене та ще й так: «наш професор Яр Славутич». А за головним столом ніхто не встає, бо того професора немає. Господар ще раз дивиться у список, що в його руках, і повторює:

— Професор Славутич... Я бачив його тут і говорив із ним. Де ж він подівся?

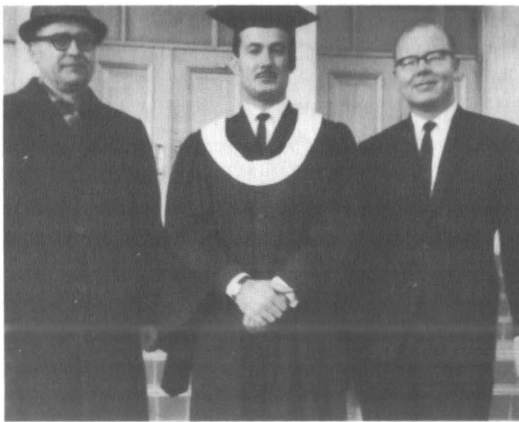
Мені незручно довше мовчати й не вставати. Тим більше, що «сусіди й сусідки» поглядають на мене. А д-р Мельник навіть голосно сказав: — Ось тут!

Я встав, уклонився й сів. А господар настоює:

— Пане професоре, ваше місце тут, за головним столом, бо ви ж маєте промовляти... — А потім уже сердито подивився на ковбасника, що сидів спокійно, ніби нічого й не сталося. Я глянув на головний стіл. Справді, одне вільне крісло стоїть осторонь, бо запрошені, сідаючи один коло одного, мабуть його відсунули набік.

— Пане професоре, прошу перейти до головного столу, — знову запрошує господар. Після цього мені не випадало спротивлятися. Довелося перейти й сісти на єдине вільне місце, хоч трохи осторонь... поряд самого ковбасника. Рожевенький і щетинястий, він мовчить — ані пари з уст! Незабаром надійшла моя черга — до мікрофону! Запрошені до столу, ті що сиділи в центрі, трохи розсунулися, аби дати мені стояче місце. А господар підхопився й запропонував своє, а сам сів біля... ковбасника, на моє попереднє крісло, не дивлячись на цього останнього.

У Канаді промовці люблять починати з жарту — це імпонує слухачам. Я не відступив від цього звичаю. Почав із того, як п. Марчишин помстився за «образу» з приводу «Байракової ковбаси», хоч мій гріх, мовляв, явно невинний (у цей момент владика Андрей схвально хитнув головою на мою адресу). Уся зала весело засміялася. А вже потім перейшов до серйозної промови про те, як розвивається навчання української мови в університеті. Скінчивши промову, що тривала трохи більш як 10 хвилин, я глянув на мій стілець осторонь — ковбасника, мого сусіда, вже не було. Промовляючи, я не помітив, як і коли він здимів із-за головного столу.

Данило Струк — один із найперших магістрів з україністики (1964). Зліва — проф. Яр Славутич, наглядач над тезою, і справа — проф. Юліан Лайчук, адміністратор слов'янського відділу.

ЮВІЛЕЙНЕ ІНТЕРВ'Ю

З нагоди мого 70-річчя, редакторка одного часопису звернулась до мене з пропозицією взяти інтерв'ю на звукову стрічку. Після деякого вагання я погодився. Інтерв'ю було імпрровізоване, доводилось відповідати на різні питання; іноді довше, ніж мало бути. Коли секретарка перенесла звукозапис на папір, то воно вийшло справді задовге, а місце в часописі обмежене. Крім того, деякі уступи редакторка не відважилась би надрукувати, бо думки, може, надто відважні. Одним словом, інтерв'ю не з'явилося в пресі.

Тепер, перечитавши його, переконаюся, що воно варте друку, бо в ньому є, на мій погляд, важливі з'ясування подій, уточнення відомостей про те, що траплялося, як також наведено факти з українського життя на американському континенті. Деякі неістотні розмови я пропускаю. П. — питання або думки інтерв'юерки; В. — мої відповіді або з'ясування.

П. Власне кажучи, хто ви?

В. Гм... Яр Славутич.

П. Це всі знають. Але чи це ваше справжнє прізвище?

В. До 1941 року я був Григорій Жученко. Під цим іменем надрукував півдесятка віршів у літературних журналах чи альманахах Києва, Харкова, Січеслава. Щось дуже незріле й попсоване редакторами з'явилося в газетах. 1943 року я вперше виступив у пресі під іменем Яр Славутич. Це сталося в часописі *Нова Україна*, де надруковано кілька віршів із циклу «Запорожці». Видавали цей часопис Царинники в Харкові, опісля в Полтаві. З того часу я друкувався лише під цим іменем, що незабаром стало моїм легальним ім'ям та прізвищем. Ніяких інших псевдонімів я не вживав у пресі в Україні.

П. Що ви встигли закінчити в Україні до війни?

В. 1940 року я склав іспити в Запорізькому педагогічному інституті (тепер це університет) після чотирирічного навчання та отримав диплом викладача української мови й літератури. Коротко вчителював у селі Ботева на Приозівщині. Там же, в оточенні болгар, я трохи засвоїв болгарську мову й переклав дещо з творчості Х. Ботева. Одночасно довідався, що радянська влада позакривала всі болгарські школи та болгарську пресу, яка існувала в тому районі та в сусідніх.

П. Чи були ви на фронті?

В. Після покликання до Червоної армії мене, не питаючи, вкинули, мов кріпака за Катерини II, до саперно-інженерної школи, де я мусив учитися, як будувати доти (довготривалі оборонні точки) й легкі мости для переправи танків і вояків, як орудувати вибуховими матеріялами й капсулями... Сапери мали йти в наступ перші, а відступати останні. Це була дуже небезпечна праця. Часто

траплялись нещасливі випадки. Необережні вояки гинули на очах. Але мене Бог милував...

П. Чи були ви в дивізії «Галичина», що закидали вам сталінсько-брежнєвські наклепники, радянські професори Дузь і Дубина?

В. Ні, ніколи. По-перше, я ненавидів німців, що грабували Україну, що живцем спалили мою першу дружину з одноденною донькою (див. поему «Донька без імені» та «Початок життєпису» у книзі *Трофеї*). Чернігівська Січ, у створенні якої я брав участь, нищила німецьких загарбників. Чи міг я, за таких обставин, одягати й носити німецький мундир? По-друге, наскільки відомо, до дивізії «Галичина» не брали колишніх радянських офіцерів, а мене після закінчення саперно-інженерної школи “возвели” в лейтенанти. Щоправда, «воював» я дуже коротко. Дезорганізована 375-а дивізія, в якій був саперно-інженерний батальйон, включно з моїм «взводом», стояла в лісах поблизу Менська, а німці на мотоциклах та автах були вже біля Дніпра... Захоплених радянських офіцерів німці, як тільки виявляли, негайно розстрілювали. Хто ж би рипався до дивізії «Галичина» в той час. Я знаю, що патріотично настроєні галичани йшли до цієї дивізії з метою дістати вишкіл і новітню зброю, щоб стати до послуг українського уряду самостійної української держави, що от-от мала бути проголошена. Обманені, ті патріоти, полягли в боях під Бродами буквально ні за що.

П. Що ви робили відразу після війни?

В. Передусім, я писав поезії, зокрема воскресав із пам'яті свої кращі твори, що там збереглися, бо все написане загинуло. Крім того, я в Німеччині поповнював свою вищу освіту, готуючись до наукової діяльності. У відновленому УВУ, в Авгсбурзі, я слухав лекції історика Дмитра Дорошенка, археолога Петра Курінного (мене тоді дуже цікавила археологія), вивчав трохи грецьку й латинську мови, поширював знання старослов'янської... Одночасно випускав у світ свої поезії — вийшло чотири збірки.

П. Де ви здобули докторат?

В. Уже в Америці, в Пенсильванському університеті, зі слов'янських студій, 1955 року. Вивчав слов'янські мови — польську, чеську, болгарську, сербсько-хорватську та старослов'янську (цю останню, в церковнослов'янському різновиді, я знав ще здому). У мене тоді зродилась потайна думка — після закінчення славістичних студій перейти на порівняльну слов'янську літературу. Тому я брався тоді за ґрунтовне ознайомлення зі згаданими мовами, щоб читати твори в оригіналі. Слухав я огляд польської літератури (польською мовою), прочитавши майже всього Адама Міцкевича та більшість творів Юліуша Словацького. Російську й білоруську я добре знав ще здому. Брав також семінарні курси з балтійсько-слов'янської філології. Уважно прослухав, поза програмою, курс про Гете

(німецькою мовою), вивчав англійську та американську поезію, естетику... Тема моєї докторської дисертації — *The Poetry of Mykhaylo Orest and Its Background*, отже, з української літератури.

П. Після цього, запрошується питання: хто ж ви більше лінгвіст чи літературознавець? Про вас пишуть і так, і так.

В. Передусім, я україніст із широким слов'янським тлом. Поняття «україніст» охоплює мовознавство, літературознавство, елементи культурної історії України (цим останнім я особливо цікавився ще в Україні). Більшість моїх наукових праць — на теми з літературознавства. Багато займався я також літературною критикою, бібліографією (з konieczności чи пак необхідності!), перекладав поезії з різних мов, найбільше з англійської.

П. Ви ще й видавець?

В. Оскільки на Заході немає українських видавництв, крім партійних і релігійних, довелося мені стати й видавцем, переважно власних творів. Так роблять майже всі українські письменники поза Україною. Може найбільший успіх має Докія Гуменна, що видала чи перевидала своїх майже 20 книжок.

П. І добре заробляєте?

В. На підручниках з української мови заробляю не погано. А з поезії тут ніхто не прожив би. Лише деякі видання повернули мені вкладені кошти... Прикро стверджувати, що український читач вмирає, а з молодого покоління мало хто купує книжки, тим більше поезії. Мої підсумкові видання *Трофеї* (1963) та *Зібрані твори* (1978) ще розійшлися та оплатили себе, приносячи невеликий гонорар. А от останнє видання — дев'ята збірка *Живі смолоскипи* (1983) — повернуло тільки трохи більш як 60% укладених коштів. І це при посиленому поширенні на всі можливі адреси.

П. *Свобода* оголошує також ваші видання.

В. Оповідася, але не все. Напр., я не можу нарікати на оголошення про мої підручники — вони з'являються часто. Книгарня *Свободи* заробляє п'ять-шість доларів із кожного проданого *Conversational Ukrainian*, тому оголошують його охоче. А от про збірку *Живі смолоскипи* ця книгарня ні разу не оголосила, хоч я й домагався, з огляду на актуальність цього видання. Крім того, всяка вістка про книжку допомагає в її поширенні. Оголошуючи, книгарня б мала місцеві замовлення, зі східних штатів. А так зацікавлені читачі мають писати аж до «Славути» в Едмонтоні. Пересилка звідси тепер дуже коштовна. Вигідніше послати до книгарні *Свободи*, скажімо, яких 25-30 примірників, із пропорційно дешевшою оплатою, ніж посилати поодиночі на адреси замовців, яких, для прикладу взявши, із трьох суміжних штатів на Сході Америки було понад 100 тільки за останні три роки. Це лише на збірку *Живі смолоскипи*. Замовлення приходять і на інші видання «Славути». Мабуть не вигідно книгарні торгувати малими книжками, з яких вона заробляє всього два долари за один проданий примірник.

П. *Живі смолоскипи* — це ж ваша важлива книжка. Справа тут не в заробітку, а в поширенні ідей правозахисників. Ця ваша книжка була нагороджена премією. До речі, якою?

В. *Живі смолоскипи* отримали другу франківську премію...

П. А я десь читала в пресі, що *Зібрані твори*...

В. У деяких часописах була неправдива інформація... *Зібрані твори* отримали п е р ш у премію Літературного Фонду ім. Франка ще 1982 р., а другу премію, повторюю, присуджено моїй дев'ятій збірці поезій *Живі смолоскипи* 1986 р. Так зазначено в листах від управи Фонду. У згоді з цим були й відповідні грошові перекази.

П. Чи не нашкодив хтось у пресі знову?

В. Ні, не думаю. Трапилась, мабуть, звичайна помилка.

П. *Живі смолоскипи* мали багато прихильних рецензій. Справжня поезія! Зразкову вступну статтю написав д-р В. Т. Жила, професор Тексаського університету. Крім того, книжка гарно оправлена в полотно, папір високої якості. Справді, ви належно вшанували борців за людські й національні права. Чого ж тоді книгарня *Свободи* ставиться так неприхильно? Може тут якась політична мотивація?

В. Дякую за похвалу про мою дев'яту збірку поезій. Але Е. Гарасимчук, книгар *Свободи*, думає, мабуть, інакше. Тому й не оголошує в щоденнику. Може ще й тому, що його книгарня заробляє всього пару доларів із проданої збірки віршів. Метикуватий бізнесмен воліє мати радніше шість доларів із підручника, ніж два долари зі збірки віршів. Крім того, підручники розходяться значно більше.

П. Тому й не оголошує поезії?

В. Тільки моєї. Вірші інших, зокрема свого приятеля, оголошував щотижня або й частіше. Той його приятель — мій знайомий — похвалився, що було продано два примірники його книжки за кілька років, але зате його ім'я відоме читачам *Свободи* більше, «ніж твоє, Славутичу» (так і сказав!). Що то значить — приятеля мати! Хоча й не купують віршів, зате ім'я в кучерявій рамці миготить у щоденнику...

П. Таке неподобство!

В. Я не проти мого знайомого, приятеля Гарасимчукового. Боже борони! Гадаю, що кожна книжка має певну вартість...

П. Усе таки, мабуть, якась політична мотивація щодо вашої торчости.

В. Скоріше бізнесова! А втім, хто знає... У всякому разі той партацький книгар завдав мені прикростей та ще й непотрібних видатків.

П. Що це за непотрібні видатки?

В. Послав я йому по п'ять примірників своїх нових видань. Узяло цілий день — приготував рахунки, пакував книжки перев'язував шнурком, відвіз автом на головну пошту (15 кілометрів

від мого дому), витратив 35 доларів на поштові видатки, а книгар Е. Гарасимчук повернув на мою адресу в с і пакунки, бо «книгарня не замовляла їх». Зрештою, він ніколи нічого від мене й не замовляв. Автори посилають йому свої книжки переважно з власної ініціативи! Крім праці та поштових видатків у сумі 35 дол., я ще м у с и в заплатити додаткових 35 дол. за повернені потовчені книжки, які вже не годяться до продажу. Книгар розкривав пакунки, щоб подивитися, але знов уклав книжки й зав'язав пакунки дуже недбало — всі вони були немилосердно знищені по дорозі!

П. Справді, це були великі непотрібні поштові видатки та ще й день праці та ще і втрати на кілька сот доларів. Велике безчинство! Адже це, по суті, були пробні примірники для книгарні. По п'ять примірників п'ятох видань займають на полиці мало місця. Все таки хтось купив би.

В. Звичайно! З приводу подібного неподобства я писав п. Соханові, якого відрекомендували мені як найчеснішу людину в високій адміністрації Українського Народного Союзу, себто в Домінії президента Флиса, який понабирав невідповідних людей до праці.

П. І допомогло?

В. Як заєць кобилі!

П. Ха-ха! Що це значить?

В. Те, що сказано.

П. Справді прикрый випадок...

В. На жаль, не перший і не останній.

П. Цікаво! Хіба ще було щось таке прикре?

В. І прикре й безвідповідальне! Недаром я назвав того книгара партачем. Між іншим, на нього нарікають інші автори... Десь наприкінці сімдесятих років послав я до книгарні *Свободи* нові нотні видання. Чекаю — немає ні вістки (я просив відписати), ані жодного оголошення в *Свободі*. Пишу до книгарні лист, другий, третій — не відповідає! 1981 року був я на Сході Америки. Заходжу до редакції *Свободи* (це було тоді, коли ред. Драган заставив мене чекати 45 хвилин лише на те, щоб сказати, що я можу глянути на давні річники часопису *Свобода*; а сам, ставши удівцем, забавлявся в канцелярії з панями). Ще добре, що ввічливий п. Сохан розважав мене тим часом, але і йому терпець увірвався — пішов і гримнув на редактора-емерита (здається, той уже був таким), а він: «Річники он там — хай іде й читає!» Натомившись біля пожовклих сторінок давньої *Свободи*, вирішив я піти до книгарні, бо саме прийшов п. Е. Гарасимчук. Привітавшись, питаю про нотні видання, послані два роки раніше. А він визвірився на мене, як той продавець у київському гастрономі: «А чого присилаєте без рахунку?» «Як так без рахунку?.. Ану, покажіть пакунок». Почали дивитись навколо. Немає! Нарешті я сам знайшов, пізнавши колір опакувального паперу з надруками канадського «Сейфвею». Зняв із найвищої полиці, підношу

Трофеїв «перехрестився на Ярослава», а книгар мовчить і лише посміхається...

П. Дивні діла творяться в книгарні *Свободи*!

В. І в редакції *Свободи*...

П. Невже?

В. Поглузували там також із старенького професора Петра Одарченка, що все своє життя боровся за чистоту української мови та нормативний ужиток лексики. У своїх розумних статтях він переконливо довів, що слово «ювіляр» пишемо у згоді з українським національним словотвором, а «ювілят» — невластиве українській мові. Надійшов час — і він сам став ю в і л я р о м. Літератор М. Вірний написав про ювіляра ювілейну статтю, а глузлива редакторка змінила скрізь «ювіляра» на «ювілята». Бідний ювіляр, Петро Васильович, на відзначенні свого 80-річчя аж за серце хапався — так йому боляче було зі свободянського глузування над його довгою й корисною для України працею. Увесь час нервувався з такого журналістичного насміху. До речі, тепер в академічних словниках є тільки «ювіляр», латинського «ювілята» (з Галичини!) вже не вживають.

П. Гаразд, ви сказали, що це був передостанній чи останній випадок. А що сталося з Вами в післяостанньому випадку? Ви ж також ювіляр. Либонь, стукнула вам у двері 70-ка. І ще не показує дороги до кладовища.

В. Дякувати Богові, я збираюсь увійти в XXI-е сторіччя. А той післяостанній раз трапився, власне кажучи, не зі мною, а з одним моїм добрим знайомим, який вирішив до моєї 70-ки надрукувати ювілейну статтю з добрим словом про мою творчість. Пролежала його стаття в редакції *Свободи* близько півроку. Будучи на Сході Америки, заходить він до редактора. Так і так, мовляв, у вас десь там лежить моя стаття про ювіляра Яра Славутича. Чи думаєте вмістити? Він же ваш співробітник. *Свобода* колись видала його книжку. До речі, я читав у його одній рецензії згадку про ваш щоденник. Він хвалить організацію матеріалів у *Свободі*, але — як мовний пурист — завжди воює за... «Він образив *Свободу*! Вашої статті про нього не вмістимо!» — запала відповідь редактора. «Не пригадую такого, щоб він десь ображував щоденник... Як поет, він щоправда буває емоційний. Знаєте, то такі люди... Але ж працює, як віл, на культурній ниві. Багато чого зробив, найбільше нагород отримав за свою творчість, наукову діяльність... Чому б не згадати ювіляра в його ювілей?»

П. Добре подав мотивацію той автор статті! Політик, дипломат, як видно з цитованих вами його слів. Але що ж ви могли сказати таке, що інші сприйняли, як образу?

В. Нічого образливого я не сказав. Наскільки пригадую, редактор міг мати на увазі хібащо таке, сказане про його часопис:

«Ксерокування нарисів (мова йшла про *Панораму України* Анни Власенко-Бойцун — ЯС) зі *Свободи* причинилося до утривалення різноманітних друкарських і мовних помилок. Загально відомо, що фаховий журналіст п. Снилик, головний редактор щоденника, уміло komponує окремі числа, як також і річники-альманахи УНС. На жаль, мова у часописі дуже не чиста, повно російських і польських ідіом, багато друкарських помилок... Прикро писати, але треба... Так думає велика кількість читачів, обурюються також письменники, але не всі мають відвагу говорити у пресі» (*Нові дні*, 1986, ч. 431, стор. 26-27).

П. Це не що інше, як похвала на адресу головного редактора. Яка ж тут образа? Ви, як бачу, теж дипломат. Добре похвалили і злегка, дуже легенько покритикували. Вам би в політики йти! До того автора статті.

В. З мене поганий дипломат. Я належу, на жаль, до відвертих і щирих людей: кажу те, що думаю. Тому в мене більше ворогів, ніж в інших. Потаїні люди звичайно ворогів не мають... Що ж, така вже запорозька (либонь, скитська, антська, русинська, козацька...) вдача.

П. Ого-го! Ви подали майже повну генеалогію.

В. Повну чи не повну, але я певний, що вийшов зі скитів.

П. Гм... Зі скитів-орачів чи з царських скитів герба власного? Мабуть, із перших, бо мій предок, полтавський полковник Федір Жученко, дістав собі герб лише в XVII ст. Чи було щось таке в нього раніше, мені не відомо...

П. Тепер почалась перебудова. Може й до архівів допустять, зокрема до боярських.

В. Це станеться тоді, як рак свисне.

П. Тепер я хотіла б порушити суспільно-громадські справи. Які ваші політичні симпатії? Що значить ваш герб?

В. Щодо герба — відповідь у моїй статті «Михайло Жученко, співзасновник НТШ, та його рід», що вміщена у симпозіумі *Творчість Яра Славутича* (1978), упорядкування проф. В. Т. Жили. Політичні переконання? Я завжди був гетьманцем. Уважаю себе за інтернаціоналіста, дарма що дехто називає мене націоналістом.

П. Чи немає тут суперечности?

В. Думаю, що немає. Як і кожен патріот, я люблю свою країну, рідну мову та національну культуру, працюю для їхнього розвитку. Але я шаную також інші нації та їхні культури, якщо вони не перешкоджають розвитку української нації та її культурі.

П. Навіть і російську? Таж російська мова, тобто *русский язык*, — убивця української мови!

В. Очевидно. Я проти політики російщення й поневолення українського народу та інших народів у штучно створеному Радянському Союзі. Про це я написав кілька статей англійською мовою. Я нічого не маю проти російської літератури, зокрема її класичного періоду, бо це творчість світового значення...

П. Отже, ви розрізняєте ненародний, тоталітарний уряд і народ, що не поділяє імперіалістичної політики свого уряду. Мабуть у цьому й полягає ваш інтернаціоналізм.

В. Очевидно. Добре сказав про російські уряди один український письменник у Києві влітку 1988 року: «нашу душу спершу нищили царськими століттями, потім кривавими сталінськими десятиліттями, потім ганебними застійними роками» (*Літературна Україна*, 28 липня). Я підписуюся під цими словами, бо це ніби й мої слова, я виголошував і повторював цю саму думку протягом усього мого перебування поза Україною. І йому самому казав про це.

П. Наше інтерв'ю затягнулося. Може скажете на закінчення, як ви жили з гербом за радянської влади. Тоді ж нищили і шляхту й дворян, і...

В. Я народився як шляхтич у січні 1918 року, коли дворяни чи пак шляхтичі мали ще свої привілеї. Лише два роки пізніше, коли радянська влада опанувала революційну ситуацію, шляхетський стан був скасований. Жили ми на хуторі, в степах, куди фактично не сягала рука радянської влади. Наш родовий герб висів у світлиці поряд ікон, либонь, до 1930 року. Коли почалась колективізація, тоді довелося ховати герб. Оскільки наше інтерв'ю справді затягується, охочих відсилаю до моєї книжки спогадів *Місцями запорозькими* (1985), де йде мова і про герб, і про мій рід, і Дмитра Яворницького, «діда з Січеслава».

П. Дякую вам! Я думаю, що ми засвідчили багато цінного як для сучасників так і для нащадків...

В. Чи ви зможете все це вмістити?

П. Сумніваюся, бо я не така відважна, як ви.

(Див. дописку на стор. 150).

Інтерв'ю перевела Х.У.

СМІХОВИНКИ З БУВАЛЬЩИНИ

ВАС НІХТО Й НЕ ЗГАДАЄ!

Одного разу приходять до мене гарненька студентка після отримання диплому:

— Пане професоре! Прийшла попрощатися...

— О! Ну, то бажаю вам великих успіхів у житті. З вас була відмінна студентка.

— Та це все гаразд. Я багато навчилася. Дякую вам за науку... Але вас ніхто й не згадає...

— Як так? Ви ж кажете, що багато навчилися. Слухали в мене аж три курси. Невже й за це не спом'янете незлим, тихим словом?

— От Зерова згадують і тепер, 50 років пізніше...

— Переказують, що він був дуже популярний серед студентів, — додаю захоплено.

- Найпопулярніший серед своїх студенток, бо спав з ними! А ви???
- Пробачте, я... одружений. А щодо Зерова — я ніколи того не говорив у класі.
- Але ж ви домагалися, щоб ми більше читали про тих поетів, яких обговорювали після ваших лекцій. От я й вичитала в спогадах однієї бабусі, що з н а л а Зерова.

КУДИ ЙОМУ ДО МОГИЛЯНКИ?

Повертався я з мого літературного вечора в Саскатуні. Було восени, тому я вирішив їхати поїздом. Сиджу собі в плащі, у вагоні, дивлюсь у вікно на паплі, на їхнє золоте листя, милуюся... Поряд сидить літня жінка й читає книжку. Зиркнув я на обкладинку — *Думки летять на Україну* Дарії Могилянки.

- То ви українка? — питаю.
- Так. А ви?
- Я також українець. А що то за книжка у вас?
- Та це вершики. Я знаю авторку.
- То ви з Едмонтону? — заводжу розмову.
- Так, їздила до дочки.
- Любите поезію?
- Так, але не всю, — піддається на розмову сусідка. — Тут, у Саскатуні, був якийсь поета. Я спізнилася на його вечір. Заля була повна, то я сіла ззаду й не дуже добре бачила, тільки слухала. Але не все розуміла з того, що він читав. Юлько Стечишин дуже хвалив його у презентації, отець Удод іще більше вихваляв, може думав за дяка взяти, бо з віршів у Канаді ніхто не проживе...
- А хто ж той поет?
- Якийсь г а й , Славута чи що.
- А його вершики? — виявляю ще більшу цікавість.
- Таке, прости Господи... Я нічого не второпала. Якись такі слова, що я не розумію.
- А інші слухачі?
- О! Інші довго ляпали... Одна молодичка, нова мігрантка, навіть поцілувала його і три його книжки купила, при вході.
- Гм... То вам зовсім не сподобався той поет?
- Не розумію, за що його хвалили.
- А вершики Дарії Могилянки... Подобаються?
- Це знамениті вершики!
- Чи знаєте щось напам'ять? — не вгаваю запитаннями.
- А якже! Я і внучку навчила.
- То скажіть і мені.
- Дуже прошу... В Канаді я родилася,
В Канаді зростала.
Тебе любить, Україно,
Я не перестала.
- Це дуже добрий вершик, — погоджусь я.

— Куди тамтому Славуті до Могилянки!... А хто ж ви? Яке ваше назвисько?

— Славута... чи пак Славутич, — відповідаю.

— О! То ви той самий? — і зашарілася.

— Той самий, — потвердив я.

НОВАКОВЕ(?) ТОВАРИСТВО

Запросили мене промовити на зборах СУС-у про Наукове Товариство ім. Шевченка (НТШ). Представляючи, голова зборів, професіоналіст із університетською освітою, українськомовний, симпатична людина, сказав буквально таке:

— Я маю велику честь представити вам професора Славутича, президента Новакового Товариства ім. Шевченка — Осередок на Західню Канаду...

Підчас моєї доповіді про НТШ, його заснування, діяльність в Європі, а потім в Америці й Канаді, як також про видання *Західньоканадського збірника* заходами Осередку НТШ на Західню Канаду, я кілька разів виразно, з наголосом, уживав слово *н а у к о в е, н а у к о в о г о* й т.п. Навіть поглядав на голову зборів, який уважно мене слухав.

Коли надійшов час кінчати вечір, голова зборів знову повторив дослівно те саме — подякував президентові *Н о в а к о в о г о* товариства і т.п. Після цього присутні оглядали давні й нові видання НТШ. Я навмисне звертав увагу на титульні сторінки, де виразно стоїть *Наукове Товариство ім. Шевченка...* Але й це не допомогло!

Уже біля авта, коли ми опинилися лише удвох, я запитав голову зборів, чому він двічі сказав *Н о в а к о в о г о* товариства. Здивований голова перепитав: — А хіба не так? Його ж організував пан Новак у Вінніпезі. Тепер він доживає віку в Каліфорнії...

Довелось мені зробити ще одну доповідь, хоч і значно коротшу, біля авта, одній лише особі. Та ще й додати, що п. Новак до назви товариства зовсім не причетний.

ЯК Я «ОБРАЗИВ» Т. ШЕВЧЕНКА

Щороку, крім наукових доповідей на конференціях, доводилось мені промовляти по громадах на різних святкуваннях. 1967 року запросили мене зробити доповідь про Т. Шевченка в Українському народному домі. Я охоче згодився й запропонував тему «Шевченкова поетика». Написавши на папірці назву теми, я вручив його відповідній особі й додав усно, що хотів би промовити про красу Шевченкових творів, про їхню поетику, образність і т.п.

— Скажіть про Тараса як пророка, — порадив мені І. Тимчишин, голова управи УНДому. До речі, в його ресторані «Рів'єра» я любив їсти смачні паї з саскатунів, канадських ягід. Я усміхнувся й попросив, щоб у програмці була зазначена назва доповіді так, як написано на папірці.

Приходжу 2 квітня до залі УНДому. Зібралось вже багато людей.

Настрій святковий. Бачу танцівниць із курсів народних танців під керівництвом Мирослава Куця, хористів із «Дніпра»... Глянув я на програмку: у першій частині — «слово о. протопресв. Я. Федуніка» на тему «Шевченко — український патріот». Насторожено дивлюсь далі — у другій частині «слово проф. Яр Славутича» (імени не відмінюють, хоч кричи «калавур»!) на тему... «Поет і пророк». Мене це дуже збентежило: на ту саму чи дуже подібну тему заповіджено дві доповіді. Не виконали мого прохання! Погнівавсь я, передумав — і заспокоївся: приготував своє слово про поетику в Кобзарі, то скажу про це — повторень не буде.

Після чималого слова о. Федуніка — буря оплесків, така ж як була й після моєї доповіді про І. Франка як Каменяря, коли я виступав тут рік чи два раніше... Наступила й моя черга. Передусім я пояснив, що буду говорити про красу Шевченкової мови, про поетичні якості його безсмертних творів, про метафори, епітети, звукопис. Ці останні я розтлумачив найпростішими словами. Наводив також, гадаю, влучні цитати. Хоч говорив я всього хвилин 15, вийшло нібито непогано. Але заплескало всього кілька осіб. Ніби змовившись, заля мовчала. Та я цим не переймався, подумав, що друга доповідь була зайва.

Відразу ж після «святкового концерту» підійшов до мене о. П. Качур, тодішній редактор *Українських вістей*, і щиро подякував за «справді щось нове». Наблизившись, якийсь незнайомий учитель (як він сам себе назвав) захоплено потиснув мені руку: «Чудово! Такого я ще ніколи не чув». Щось приємне сказав і Євген Штендера, тодішній секретар управи УНДому. Він стояв поряд і ніби вибачливо дивився на мене, бо зала не сприйняла мого «слова». Незабаром підійшло кілька невдоволених слухачів. Один із них злісно проронив:

— Такої образи для Шевченка ми від вас, професоре, не чекали.

— Якої образи? Адже ж я говорив про красу Шевченкового вислову.

— Говорили про якісь натафори й пітети, а про нашого пророка — ані слова! І це було «в поклоні поетові-патріотові»? — утрутився другий невдоволений, цитуючи слова з програмки.

— Вони всі такі, східняки! — підсумував нашу розмову хтось третій. — Добре, що хоч завбачливо трафили на о. Федуніка, а то був би східняцький скандал.

У цей час нарешті проштовхався до мене І. Тимчишин і, щоб рятувати ситуацію, в поспіху вивів мене через задні двері надвір, а потім провів до авта на вулиці:

— Ну, сказали б хоч одне слово «пророк» — і все було б окей.

Мені хотілося згадати про перекручення назви моєї доповіді й виявити винного, але голова дому швидко попрощався. Я, розпалений, поїхав додому.

Більше мене ніхто не запрошував до Українського народного дому, хоч я дуже часто робив доповіді чи промовляв у залі Українського народного об'єднання, навіть критикував колишніх «мунівців», часто виступав ув аудиторії Св. Івана, інколи в Домі української молоді, в модерній залі католицької церкви Св. Василя... Одного разу промовляв у якомусь молитовному домі баптистів, заохочуючи їхніх дітей записуватися «на українську мову». Пригадую дуже успішну мою доповідь про Василя Стефаника в Домі української молоді, за що мене

не тільки хвалили, а й перехвалювали. Скрізь і всюди я «волочився» (слова моїх приятелів) на запросини, але до УНДому ніхто й не заїкнувся, щоб ще раз запросити.

Років 20 пізніше, зустрівши І. Тимчишина в українській книгарні, я сам запропонував мою доповідь про Василя Стуса, щоб ушанувати пам'ять поета, замороженого в сибірському ізоляторі.

— І знову не скажете слова «пророк»? — пожартував мій добрий знайомий сеньйор-пенсіонер.

Згадану доповідь про В. Стуса я таки прочитав, але в залі УНО.

ПІДРУЧНИК ПОРТУГАЛЬСЬКОЇ МОВИ

Яр. Славутича дістали ми з Бразилії. Хто з наших передплатників хотів би його дістати безплатно, за поштовою пересилкою, нехай зголоситься до видавництва.

Дивовижа в *Нашому голосі* (1977, ч.5). Такого підручника я не маю!

ДОПИСКА (До розділу «Ювілейне інтерв'ю», стор. 138-146).

Уже після того як це інтерв'ю було складене на комп'ютері, з книгарні *Свободи* прийшов такий лист, який промовисто свідчить про «книжкову політику» Українського Народного Союзу: «До Вп. Мері Нецик, Едмонтон. Високоповажана Пані, на жаль ми мусимо відіслати Вам книжки назад, бо ми незамовлених книжок не приймаємо. Маємо дуже багато своїх власних книжок і наперед мусимо випродати те, що маємо...» Дата на листі: 13 вересня 1988 р. Підпис: Книгарня Свободи Е. Гарасимчук. Про які книжки йде мова? Про «Нормативну українську граматику» або *Standard Ukrainian Grammar*, над якою я працював багато років. Це нове і, взагалі кажучи, перше видання граматики такого типу на американському континенті. Його немає в книгарні *Свободи* тому, що «наперед мусимо випродати те, що маємо». А те, що вони мають... Що ж вони мають? Недолугі вірші та й прозу такого типу, що їх книгарня з а к у п и л а від авторів, приятелів книгаря, по кілька сот примірників. Ці книжки лежать, а підручник — новий і дуже необхідний, з огляду на його актуальність, — не може потрапити на полиці книгарні *Свободи*. Дивна політика, яку треба поставити на обговорення підчас чергової конвенції УНС. Пояснення щодо адресата: Пані М. Нецик репрезентує ЛУКЖ, що фінансувала мою нову працю, і тепер перебрала її поширення. За один рік розійшлося більш як 300 примірників. Мою нову граматику, що відрізняється методом від інших моїх підручників, уже вживають у шістьох університетах Канади та Америки, а також ті, що навчаються самоосвітою. Книжки в кількості 5 примірників послала п. Нецик, а п. Гарасимчук повернув їх на мою *домашню* адресу, щоб я заплатив пошти 10 доларів за зворот. Ось так книгарі допомагають авторам!

З РОДИННОГО АЛЬБОМУ

Мати Тетяна, з Братуненків, і батько Михайло Жученко, у старшому віці.

Віра і Яр Славутичі після одруження в 1948 р.

Зібралися до церкви (1965).

Після вінчання Богдана з Юдитою.

Дочка Оксана, малярка.

Син Богдан, музика і співак.

Внук Богданко, в дідовому капелюсі, і внук Левко, в дідових руках, позують перед фотоапаратом.

Правнук Богданко на могилі прабабусі Марії, що похована в Едмонтоні.

Богданко навчає братика Левка орудувати мечем герба власного

Life fraught with travail

It hasn't been the easiest of lives for Yar Slavutych, described by editor and anthologist John Robert Colombo as "the most prolific Ukrainian-language poet and writer in North America."

His 63 years have been fraught with the pain of exile, death, violence. Yet he continues: "The independence of the Ukraine is pulsating in (his) poetry."

Professor of Slavic languages at the University of Alberta, Mr. Slavutych was born Hryhory Zhuchenko (Slavutych is the pen name he adopted in 1941), son of a wealthy landowner whose property was confiscated by the Soviets.

"A sort of atmosphere to make oneself better existed in our family," he recalled in his book-lined seventh-storey office. In fact, his great-grandfather helped found the Shevchenko Scientific Society — generally regarded as the Ukraine's first scientific academy.

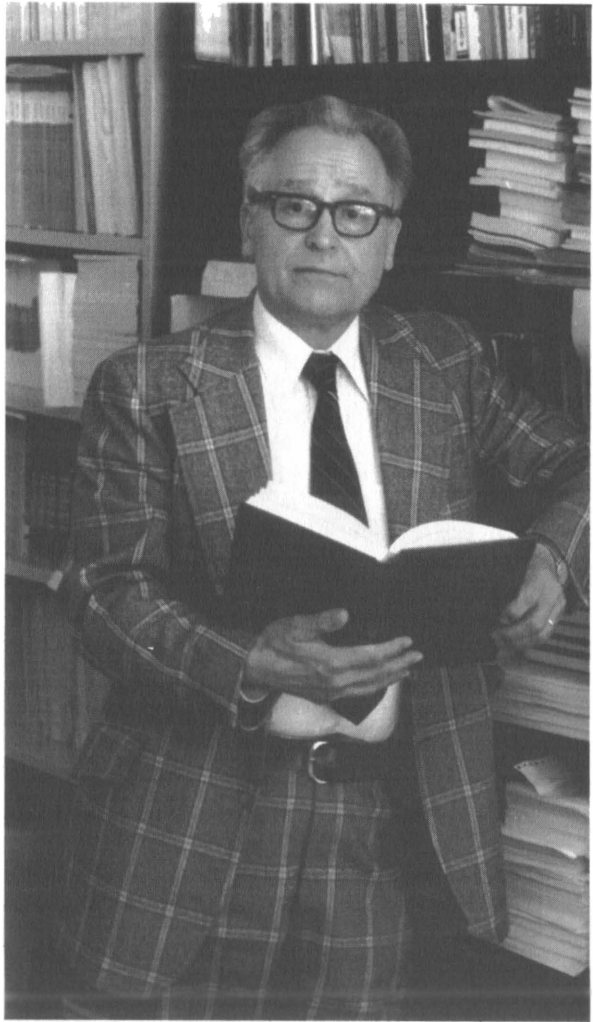
Mr. Slavutych himself graduated from the Pedagogic Institute of Zaporizhia in 1940 with a literature and languages degree. One year later he was a lieutenant in the Soviet army's engineering corps, having been pressed into service at the outbreak of the Russo-German war.

"Fortunately for me, I was a warrior for only eight days," he chuckled. German troops encircled his regiment, forcing him to don civilian clothing and join the Ukrainian underground.

For the next three bloody years Mr. Slavutych hid and fought. "The aim was to fight Germans and Russians equally; to establish a free Ukraine," he explained. "It was, so to say, a terrible war. The Germans treated us very, very badly. They were ruthless. And so were we in return."

"But we always distinguished simple soldiers and officers. Nazis, of course, were destroyed immediately. But simple soldiers, well, it really wasn't their fault that they were there so sometimes we'd let them go. . . ."

In 1943 Mr. Slavutych lost his 21-year-old wife and his baby daughter. "The whole village was destroyed by the Germans." His daughter was born in the morning, burned to death in the afternoon.

Yar Slavutych

forged his poetic vision

With this heartbreak, the retreat of the Germans and the rapid advance of the Soviet behemoth, Mr. Slavutych felt he "had no reason to stay any longer." At the end of 1944 the Ukrainian patriot began to trek westward.

He didn't get very far: at a checkpoint in Poland, German soldiers discovered Slavutych had seven (forged) documents with seven different surnames. He was imprisoned in a detention centre. Luckily, Mr. Slavutych and several fellow prisoners succeeded in escaping. With the Gestapo on his trail, the Ukrainian nationalist fled to Czechoslovakia, then to Berlin.

For a man on the lam, the German capital "was the only safe place . . . There were millions of foreigners there. Everything was in chaos. Bombed-out ruins were everywhere."

In February Mr. Slavutych caught one of the last trains out of the embattled capital and found himself heading south, to Bavaria. Three months later American troops entered the state "and so," he shrugged, "I was free."

Interestingly, the first G.I. Slavutych met was of Ukrainian ancestry. "We talked for about three days and I learned that in the States there were lots of Ukrainians." During his flight across Eastern Europe the Ukrainian had determined he would try to settle in North America. Now the seductive words of the American "only strengthened my aim to go there."

In the meantime, Mr. Slavutych spent two years in a displaced persons camp, remarried, attended the Ukrainian Free University in Munich and composed poems. In fact, his poetry was first published in the Ukraine in 1938; with the coming of the winds of war, he continued to write — albeit more in his mind than on paper. Between 1945 and 1949 four more collections published.

EDMONTON JOURNAL, Saturday, July 11, 1981

Story by
James
Adams

Asked what first fired the poetic impulse, Slavutych shrugged. "I don't know. I guess I had that feeling, that drive, so to say . . . I read a great deal and it seemed to come by itself."

Arriving in America in 1949, Mr. Slavutych worked two years in a book bindery, then enrolled in the University of Pennsylvania, where he received a doctorate in Slavic studies.

For the next five years Mr. Slavutych taught at the Army Language School in the Presidio near San Francisco. "It was a nice place to stay," he agreed, "but I must say a bit narrow in scope to be teaching only language to servicemen."

"All of a sudden, though, I discovered another Ukraine, a Canadian Ukraine. In western Canada . . ."

Come 1960, Mr. Slavutych, his wife and two children "said good-bye to the eternal summer of California" and moved to Edmonton and the University of Alberta.

Prodigious, of course, is the only word to describe the man's output. He has translated into Ukrainian the works of Spenser, Milton, Keats, Browning, Shakespeare, Macleish and Pound; written, among other efforts, a textbook on conversational Ukrainian, a tribute to 11 Ukrainian poets killed by Soviet

authorities (The Muse in Prison), a philosophical meditation (Thirst), a compendium of peripatetic poems (Wisdoms of a Traveller), a salute to Ukrainian-Canadian settlers (The Conquerors of the Prairies); appeared in anthologies edited by Colombo, J. Patrick Gillease and John Chalmers; been honored, on the occasion of his 60th birthday, with a volume of his collected works (1938-78).

A new collection of poems, *Living Torches*, is in preparation. A third edition of *Conquerors* is being considered.

While unabashed in his support for a free Ukraine ("Only in an independent country can literature be freely developed."), Mr. Slavutych insisted his writing exhibits "a rather universal approach. . . I don't limit myself to one topic. I try to be a master. I want to think about what I'm writing and polish it . . ."

"And although I may write about burning issues of this time, I approach them retrospectively, so to say, with the hope that my poetry will appeal not only to today's generation but to future generations."

Mr. Slavutych admitted he's "dissatisfied with some of (his literary) achievements. The teaching profession sometimes holds you back. It's still publish or perish at the university level."

Yet as long as free expression is "stifled" in the Ukraine he will continue to find time to offer "moral support . . . to those men who are fighting for liberation." True, "to promote another revolution there now is impossible. It will just be another Afghanistan . . . but all Ukrainians believe someday that it will be free. It is impossible to destroy a nation of 40 million."

Courtesy of *The Edmonton Journal*

Quarterly seeks to preserve

By DAVE COOPER

Ukrainians say they are a stubborn people, especially when it comes to preserving their culture.

So, in a sea of North American assimilation, they are fighting back with a new quarterly newspaper called Canadian Ukraine.

It's the idea of University of Alberta Slavic language professor Dr. Yar Slavutych, who only accepts articles in Ukrainian to encourage writing in that language.

"We want to keep our culture alive, we feel it unites us," he says.

There are about three-quarters of a million people of Ukrainian origin in Canada with about 65,000 in Edmonton alone.

Dr. Slavutych says three-quarters of these speak the language at home. In the United States, only about five per cent of two million Ukrainian-Americans still speak the language.

"Canada has the best-preserved Ukrainian culture, and the purest language form, outside the Soviet Union," he says.

But Russian assimilation will alter the culture, he predicts, and Canada may one day have the only true Ukrainian culture in the world.

"The U.S. is a melting pot, in Canada we are able to keep up our traditions — and this is a great enrichment for Canada."

The Canadian Ukraine published its first edition in January with a press run of 10,000 copies. The run was increased to 12,000 copies for the spring edition and 15,000 for the upcoming summer edition.

"Response has been fantastic," says Dr. Slavutych, "because we write only scholarly, researched articles — with a cultural and historical approach. The only previous Ukrainian paper in the city, called Ukrainian News, was published by Catholic Ukrainian priests.

Several papers come out of Winnipeg, but, he says, these are mainly a translation of the day's news events. In the past two issues, Dr. Slavutych's paper has dealt with diverse subjects — from penetration of the Ukrainian language with English words to consumer insurance information.

An article in the spring edition about the quality of Ukrainian being spoken in churches led to demands for an improvement by the bishop.

"We published photos of priests who were using proper Ukrainian, and this may have encouraged the rest to improve their language," he says.

Ukrainian history in Canada is a special concern of Dr. Slavutych, and he enjoys telling a yarn of the race to name Vegreville. He says a Ukrainian with an ox cart and a Frenchman on horseback both originally headed for the registry office.

The Frenchman won the race and the town was entered in the books as Vegreville. Historical texts note the town was settled by French people from Kansas who named the site after Father Valentin Vegreville in 1895.

The Ukrainian wanted to call it Ukraina, which would have made sense, according to Dr. Slavutych, because the area was and still is predominantly Ukrainian.

Ukrainian culture

In fact, when he first came to Canada from the U.S. in 1961, Dr. Slavutych toured the area east of Edmonton from Vegreville to Lloydminster and back through Bonnyville. "Almost everyone could speak Ukrainian," he said, "it was incredible."

The Canadian Ukraine, a quarterly, is distributed across Canada and the U.S., with some copies even being smuggled into the Soviet Union. The Edmonton school board takes about 100 copies of each issue to help teach the language to students taking Ukrainian as a second language.

Dr. Slavutych has about 50 people willing to write for the paper in Ukrainian, and usually assigns writers to particular subjects.

He stresses, however, that 95 per cent of all Ukrainian writers in Canada do something else to earn a living besides write in their language.

Slavuta Publishers is the only market for Ukrainian literature in the city. They are a group of teachers who collect money from donations or grants and publish as much material as they can.

Five novels and 10 books of poetry were published last year through their efforts.

The Canadian Ukraine is published by Barry Hyman, with all costs paid through advertising.

"All we do is supply the material," says Dr. Slavutych.

And that material is not difficult to come by, Dr. Slavutych suggests, because many Ukrainians feel national pride producing something in the language of their fathers.

It is good to learn that Canadian Ukraine, a quarterly newspaper published in Edmonton and devoted to preservation of Ukrainian culture and language, is off to an encouraging start. Its first issue last January was limited to 10,000 copies. The second ran to 12,000 and the coming summer edition will see 15,000 in circulation.

Dr. Yar Slavutych, Slavic language professor at the University of Alberta, directs the editorial content of the paper. He sees it as a means to keep the Ukrainian tradition alive in Canada, which he believes is the country best equipped to nurture it, and additionally harbors the purest Ukrainian language in the world outside the U.S.S.R. And there, in its homeland, Ukrainian is in danger of Soviet-style "liberation," which is to say eventual liquidation.

There can be no denying that the original Ukrainian immigrants and their Canadian-born descendants have added much to the national fabric through contributions of industry, color and tradition. Ours is a new country, a melange of diverse backgrounds out of which one day a distinct national identity will emerge.

Courtesy of *The Edmonton Journal*,

15 July 1976.

Courtesy of *The Edmonton Journal*, 12 July 1976.

Сидячи на дідових плечах, новітній Атлант — Богданко Славутич — тримає на руках найбільшу в світі українську писанку, споруджену у Вегревілі в Альберті.

БАГАТОКУЛЬТУРНІСТЬ

Шістдесяті роки були позначені усталенням поняття, що являє собою «канадська нація». Прем'єр-міністер Джан Діфенбейкер з приводу цього висловився 1961 р. так:

[Канада] — не «перетоплюючий казан», у якому своєрідність кожного складника знищується заради створення нової, цілком відмінної речовини. Це радніше квітник, у який пересаджено найвитриваліші та найяскравіші квіти з багатьох країн — і кожна квітка в новому оточенні зберігає свої найкращі якості, за які її любили та хвалили в її рідній країні.

Дещо пізніше, а саме 1965 р., наступний прем'єр-міністер Лестер Пірсон, не вдаючись до поетичних засобів свого попередника, прозаїчно, але точно запропонував таке визначення:

Канада — це багаторасове суспільство... третина нашого населення англо-сакського походження, третина — французького і третина — нефранцузи й неанглійці.

У такій ситуації ми не можемо домагатися, щоб англійськомовна група виглядала як свого роду панівна раса (*Weekend Magazine*, 3 квітня 1965 р.)

Ці визначення прем'єр-міністрів стали ніби кредом для представників третьої групи, т. зв. етників. Якщо до того часу урядовою політикою була двомовність і двокультурність, себто англійська та французька мови (про інші згадували дуже рідко), то за Діфенбейкера та Пірсона з'являється поняття, що Канада — це офіційно двомовна й багатокультурна країна, яка забезпечує вільний розвиток не лише англійської та французької мов і культур, а також мов і культур інших етнічних груп. Таким чином наголос поставлено на мозаїку, на культурну різноманітність населення країни. Дуже подібні думки висловлювали тутешні провідні українці у різних «брифах» до урядів, зокрема сенатор Павло Юзик, син українських іммігрантів, та проф. Ярослав Рудницький, член Королівської комісії в справах двомовності і двокультурності (Royal Commission on Bilingualism and Biculturalism), створеної на початку шістдесятих років. Ця комісія рекомендувала дві офіційні мови, замість однієї англійської, але — правдоподібно на категоричну вимогу українців Я. Рудницького та П. Юзика — застереглася в четвертому томі (1969), що там, де є достатня кількість учнів, у школах мають навчати інших мов. Пропонували малу втіху, бо української мови вже навчали в кількох провінціях! Пропонували також двокультурність — англійську або французьку, мовляв, вибирай одну з двох, яку душа бажає. Ясна річ, усе це настроїло етників, зокрема українців як провідних, до наступних і більших домагань.

Промотором таких думок була ще перша конференція представників канадських слов'ян, яких нараховували 1961 р. 1,057,670 осіб. Відбулась вона 9-12 червня 1965 р. в Бенфі заходами щойно створеного Міжуніверситетського комітету в справах канадських слов'ян (Inter-University Committee on Canadian Slavs). Прем'єр-міністр Л. Пірсон привітав її окремим листом. Тоді ж обрано управу комітету, до якої чисельно ввійшли українці, які й були ініціаторами скликання цієї конференції: проф. Богдан Боцюрків — голова, проф. Яр Славутич — заступник (він же й головний редактор *Slavs in Canada*), поряд із іншим заступником, проф. Й. А. Войцеховським, проф. Віктор Буйняк — секретар-скарбник. Серед п'ятих почесних членів був сенатор П. Юзик, який разом із проф. Б. Боцюрковим фактично організував цей комітет. Серед представників від канадських університетів були професори-українці: К. Біда, П. Воробій, В. Кисілевський (Кей), П. Мельник, А. Михайленко, Я. Рудницький, о. С. Савчук, З. Самець і, можливо, інші особи.

Доповіді першої конференції представників канадських слов'ян, надруковані у збірнику *Slavs in Canada* (Едмонтон, 1966), віддзеркалювали значну «третю силу» (вислів сенатора П. Юзика) в

Канаді, з якою федеральний уряд уже мусив рахуватися. Друга конференція, що відбулася 1967 р. в Оттаві, та третя — 1969 р. в Йорку поблизу Торонта значно поширили ідеї мовної та культурної мозаїки в Канаді. Серед головних промов і доповідей був виступ проф. Я. Рудницького на тему «Слов'янські меншості в Канаді та їхня конституційна охорона», що надав присутнім багато оптимізму. Хоча слово «багатокультурність» іще не зустрічалося (принаймні я не пригадую) в доповідях і дискусіях після них на цих трьох конференціях, сама ідея багаокультурности літала в повітрі й виразно домінувала. Нею дихали учасники. Залишалось тільки їй дати власну назву.

Після цих слов'янських конференцій, до речі, з участю представників федерального уряду Канади, як також і неслов'ян, уже з'являється термін «багатокультурність» як провідна зоря для федерального та провінційних урядів. Показово, що конференція в Торонті, у серпні 1970 р., скликана з участю відділу громадянства федерального уряду, а також провінційного уряду Онтаріо, та з великою активністю етнічних студентських спілок Торонтського університету, проходила під гаслом *Canada: Multicultural* (1970). Така назва стоїть на обкладинці видання великого обсягу. Слова *multiculturalism* і *multicultural* ужито не тільки в кількох назвах доповідей, а й багато разів у текстах. Свою доповідь «За розвиток багатокультурности» Богдан Кравченко, тогочасний президент Українсько-канадської спілки університетських студентів, закінчив такими словами:

Допомога меншостям у виробленні багатокультурної свідомості — це іспит майбутньої Канади... багатокультурність забезпечує додатню силу для канадської єдності (стор. 23).

Початок сімдесятих років позначено вируванням ідей на основі багатокультурности. При кожній нагоді, виховники, особливо вчителі шкіл та професори університетів, своїм викладам, як правило, давали назви зі словом «багатокультурність», відмінюючи його в тексті на всі можливі зразки. Напр., на семінарі в Альбертському університеті 28 серпня 1970 р. сенатор П. Юзик, що тоді також викладав в Оттавському університеті, зробив доповідь на тему “The True Canadian Identity: Multiculturalism”; проф. Манолій Лупул 3 липня 1971 р. на з'їзді Союзу українців самостійників промовив на тему “Bilingualism and Multiculturalism: What Do the Ukrainians Want and Why?” Таких виступів можна б наводити більше.

Майже у всіх етників склалося враження, що поняття багатокультурности, почате Діфенбейкером і Пірсоном, хоч і без назви, було відразу підхоплене українцями в Канаді та отримало своє повне оформлення вже 1970 р. Інші етнічні групи (серед них деякі й пасивні) прийняли багатокультурність як єдиний вихід із ситуації, що

Нагороджений премією Антоновичів за книгу *Social Changes and National Consciousness in Twentieth-Century Ukraine* (1985, 1987), д-р Богдан Кравченко — директор Канадського інституту українських студій, що видав багато цінних досліджень про українських поселенців.

загрожувала асиміляцією. Не зважаючи на опір консервативних елементів, почалася нова доба, що розкидала рятівні кола усім тим, хто не хотів тонути в бурхливому океані англійської мови. Рятівні кола вимагали голосів на політичні партії. Етники не скупилися, щедро віддаючи їх тому, хто обіцяв більше привілеїв для рідної мови. Відрадным було ще й те, що молодь, особливо студенти університетів, почали з ентузіазмом поширювати ідеї багатокультурности, а уряди — федеральний та провінційні — запроваджувати їх у життя більшим чи меншим фінансуванням для шкіл і клубів, хорів і танцювальних гуртків тощо. Коли було поставлене питання щодо інтеграції, під якою дехто розумів асиміляцію в системі багатокультурности, тоді згаданий уже Б. Кравченко рішуче відповів:

Під інтеграцією я розумію українство як канадський факт, що вже існує, і творення таких конструктивних нагод, за яких я міг би брати участь у канадському житті без відречення від українства (там же).

Після таких заяв, що виходили з уст багатьох активістів, залишалась тільки боротьба за фонди, за грошову допомогу для культурних потреб. Якщо квебекцям давали мільйони, навіть сотні мільйонів, то етникам тільки тисячі, в найкращому разі сотні тисяч,

не зважаючи на їхній немалий вклад у розбудову Канади. Українці, нарікаючи на несправедливість, посилали «бріфи» (лише в Альберті їх було близько десяти) до федеральних та провінційних урядів, але все це кінчалося переважно без успіху. Щоправда назустріч цим домаганням, які були підсилені також іншими етніками, чи не перший пішов назустріч провінційний уряд Альберти. Він скликав 16 липня 1971 р. в Едмонтоні Alberta Multicultural Conference. Варто підкреслити, що без слова «багатокультурність» (чи похідного «багатокультурний») уже не обходилося ніяке видання, ані будь-які політично-суспільні заходи. «Двокультурність» починає виходити з ужитку як архаїзм!

Тодішній прем'єр Гаррі Е. Стром у своїй доповіді *A New Cultural Policy for the Province of Alberta* (1971), яка вийшла у світ окремим виданням і була роздана учасникам конференції, визнав за дійсний факт, що в Альберті 55 відсотків населення «походить не від британців» і що ці люди «внесли незмірненний різноманітний вклад у розвиток Канади» (стор. 1). Самозрозуміло, він проголосив багато обіцянок на адресу небританців. Це стосувалося, може, найбільше українців на преріях.

Як засвідчено в іншому виданні, *Alberta Cultural Conference 1971: Summary of Government Proposals*, альбертський уряд пообіцяв поширити навчання української та інших етнічних мов, а саме від першої класи до останньої в провінційних школах, сприяти поширенню етнічних студій в університетах, влаштовувати етнічні фестивалі й мистецькі виставки та створювати в музеях відповідні умови для зберігання документів, що стосуються етніків, як також досліджувати їхню культуру, друкувати спогади піонерів і т. д. й т. п. Тут згадано лише головніші обіцянки, оприлюднені напередодні провінційних перевиборів.

Уряд Строма програв. До влади прийшов П. Логід із консервативною партією. Йому не випадало уникати виконання обіцянок попереднього прем'єра. Крім того, консервативну партію масово підтримали українці. Петра Саварина навіть обрали президентом Прогресивно-консервативної партії Альберти. Внаслідок провінційний уряд погодився на щорічне фінансування Канадського інституту українських студій, що його й засновано 1976 р. при Альбертському університеті. Час від часу федеральний уряд надсилав з Оттави дрібні гренти, але з нагоди святкувань 1,000-річчя християнства в Україні заступник прем'єр-міністра Дональд Ф. Мазанковський, будучи в Едмонтоні на бенкеті, проголосив дар у сумі понад один мільйон доларів на суспільно-культурні потреби українців Едмонтону. Не залишився далеко позаду і сучасний прем'єр Альберти Дон Гетті — його уряд 1988 р. пожертвував півтора мільйона доларів на культурні потреби українських мистецьких об'єднань та ще й заповів, що даватиме подвійно

відповідну суму до суми пожертв самих українців на згадану мету.

Багатокультурність, зовсім недавно лише в теорії, тепер набуває практичного застосування, дарма що дари ще неспівмірні з кількістю наших поселенців у провінції, чиї діди й батьки перетворили дикі простори Альберти у врожайні поля. Найголовніше те, що політика багатокультурности д і є на всіх рівнях урядування. Федеральний уряд змінюється, одні міністри відходять, інші приходять на їхнє місце, однак політика в основному незмінна. Доказом такого наставлення може служити найновіша урядова публікація *Multiculturalism... being Canadian* (1987), що значить «Багатокультурність... у канадській дії». Вступне слово до цього альбому написав Дейвід Кромбі, тодішній міністер відповідальний за багатокультурність.

Процеси багатокультурности розвиваються по всіх провінціях Канади, найглибше закорінені вони на преріях та в Онтаріо. Меншою мірою користають українці у Квебеку та взагалі на Сході Канади, може тому, що їх там значно менше. Мені здається, що українська мова, якою говорять у Канаді вже близько 100 років, має належну конституційну охорону. Якщо ми не зледачіємо і не піддамося асиміляції чи пак винародовленню, то вона житиме в Канаді ще 100 років, може й довше. Так само має підґрунтя дожиття й розвитку наша народна культура, зокрема писанки й вишивки, пісні й танці, святкові обряди й т. п. Тепер усе буде залежати виключно від нас — бути чи не бути українству в системі канадської багатокультурности.

УКРАЇНЬСКА МОВА У ПРОВІНЦІЙНИХ ШКОЛАХ

Привезена до Канади наприкінці XIX ст., українська мова (переважно, її галицько-буковинський різновид жила тут завжди, без перерви, не зважаючи на періоди переслідування. Були такі часи, коли англійські вчительки били різками українських дітей по школах лише за те, що вони розмовляли між собою рідною мовою. На площах при урядових будівлях, напр., у Вінніпезі, либонь на тому самому місці, де тепер стоїть пам'ятник Тарасові Шевченкові, палили українські підручники та інші книжки десь підчас першої світової війни. Тоді позакривали всі українські школи, крім тих, що були при церквах, куди не сягала рука британських асиміляторів.

Після другої світової війни українська мова поволі повертається в навчальні заклади, подекуди спершу в університети, як от у Саскатуні, де вів український курс проф. Тиміш Павличенко, а потім у провінційні школи, звідки її вигнали, як згадано, за першої світової війни. В Альберті запровадили навчання української мови 1959 р., а двомовні класи, зі своєю системою (від дитячих садочків), з'явилися 1974 р. Петро Саварин у своїй цінній статті

«Українська мова в провінційних школах Альберти» (Західно-канадський збірник, НТШ, частина I, стор. 71-128) подав широкий і детальний огляд, куди й відсилаю зацікавлених. Крім того, він же насвітлює появу двомовного навчання у своїй іншій статті «Двомовні садоки та українсько-англійські школи в Едмонтоні» (там же, частина II, стор. 280-86). Ця друга стаття може послужити дуже добрим порадином для тих, хто збирається щось подібне робити там, де ще немає двомовного навчання. При цій нагоді варто згадати статтю «Український внесок у шкільництво Альберти» Михайла Хом'яка (там же, частина I, стор. 40-70) — про навчання української мови на поселеннях від 1905 р. до 1940 й дещо пізніше.

Навівши ці джерела, залишається хібащо подати статистичні дані. Вони відрізняються одні від одних, залежно від того, хто їх складав. Не можна не брати до уваги також те, як саме рахувати, бо кількість учнів, що записалися до клас (і, може, почали відвідувати їх), завжди відрізняється від кількості тих, що складали іспити. На мій погляд, найближчі до точності наступні дані, отримані з різних джерел, у т. ч. й від міністерства освіти, перевірені мною та усталені як правдиві. Отже, кількість учнів, що в провінційних школах Альберти вивчали українську мову як предмет:

Рік	Класи	Кількість
1959-60	11, 12	406
1960-61	11, 12	227
1961-62	11, 12	237
1962-63	11, 12	231
1963-64	10, 11, 12	445
1964-65	10 - 12	544
1965-66		619
1966-67		650
1967-68		697
1968-69		675
1969-70		
1970-71	(Немає певних відомостей,	
1971-72	бо в міністерстві ще є бездіяльні особи, які не	
1972-73	завжди виконують свої обов'язки).	
1973-74		
1974-75		
1975-76		
1976-77		
1977-78	7 - 9	1657
1978-79	7 - 9	937
1979-80	7 - 9	1007
1980-81	7 - 11	1574
1981-82	7 - 11	499 (статистика неповна)
1982-83	7 - 11	514 (статистика неповна)

1983-84	7 - 11	1358
1984-85	7 - 11	1177
1985-86	7 - 11	564
1986-87	7 - 11	658 (статистика неповна?)
1987-88	7 - 11	402

Як розуміти зменшення кількості студентів, що вчать української мови? Невже знову діють приховані чинники, що знеохочують наших юнаків і юначок учитися мови батьків? Може настає знову збайдужіння і виродження чи пак ренегатство? Відповіді треба знайти якнайскоріше, бо уряд, який дав нам право, може це право легко забрати, тому що ми самі не хочемо ним користуватися.

Відомості з різних джерел показують різну кількість у системі двомовного навчання. Ситуація трохи краща, але все таки наступило певне зменшення: 1984-85 навчального року вчилася 1447 учнів, а 1987-88 р. — 1362. Зменшення наступило взагалі по школах. Один демограф запевнив мене, що це можна пояснити зменшенням народжень в Альберті. Багато українських родин або бездітні, або мають лише по одній дитині. Тепер уже рідко трапляються родини з трьома дітьми.

У всякому разі, явних перешкод у записі дітей до двомовних шкіл немає. Українські класи реклямують себе заздалегідь не лише в українських часописах, а й в англійськомовних. Над цим наглядають працівники міністерства освіти. Але в шістдесяті роки ці справи виглядали інакше — деякі британські шовіністи в Альберті відверто перешкоджали запровадженню нашої мови у провінційні школи.

Згадаю один типовий для того часу випадок, що трапився зі мною, здається, 1961 р., в одній школі на південь від Білої авеню. Мій син перейшов туди у вищу класу. Я як батько використав цю нагоду й почав уживати заходів, щоб зорганізувати українську класу. Передусім, я знайшов учителя серед кількох українців, що викладали в тій школі різні предмети. Цей учитель, п. Мосейчук, охоче згодився навчати української мови, якщо буде достатня кількість учнів. Його згода була зумовлена ще й тим, що він нібито не мав повного навантаження.

За допомогою сина та з участю батьків і матерів Стратскони, я склав список приблизно 30 учнів, які виявили охоту до української мови, себто брати її як предмет. Із цими даними я пішов до директора (принципала) школи. Відрекомендувавшись як професор (він знав уже про це), я почав розмову як батько сина, що переходить «під його юрисдикцію». Директор насторожився й не дуже ввічливо зробив такий висновок:

— Вашому синові української мови не треба... Він говорить нею не гірше за вас. А інші мої учні української мови не бажають...

— Це не відповідає дійсності, — втрутився я. — Ось у цьому

списку імена та прізвища 30 учнів вашої школи, що хочуть мати українську мову як предмет, — безцеремонно зашокував я директора школи, подаючи листок.

Знітившись від такої несподіванки та явної поразки в доводах, директор, як той вуж у ступі, змінив мотивацію:

— Але ж у нас немає вчителя для цієї... гм... мови.

— Ваш учитель, п. Мосейчук, у розмові зі мною, згодився її викладати. Він має всі кваліфікації, потрібні для вчителя, а українську мову знає задовільно.

Директор запалився й почервонів із цієї другої несподіванки: — Це моя справа, хто і який предмет буде викладати в моїй школі.

— Так, ваша, — погоджуюсь. — Але майте на увазі такі факти: (1) провінційний уряд дав згоду на запровадження української мови у школи, (2) кількість учнів, охочих учитися цієї мови, більша, ніж треба, (3) кваліфікований учитель уже є у вашій же школі...

— Ай ем сорі, — директорським тоном заговорив принципал, я не маю часу на дискусію. На мене чекає праця...

На цьому авдієнція скінчилася. За кілька днів я довідався, що директор школи говорив із адміністрацією університету, але попав на особу, яка знала мене й чула про мої заходи. Відповідь була «суха»: — Наш професор був у вас не як представник університету, а як батько сина; він репрезентував також інших батьків.

Минуло ще кілька днів — задзвонив увечері телефон. Стурбований п. Мосейчук поспівчував мені в моїх заходах і повідомив, що йому приписали до викладання більше предметів, ніж треба. Отже, він так перевантажений, що просто не має фізичної змоги братися до української мови. Я на цьому не заспокоївся й пішов до міністерства освіти. Там зустріли мене більш прихильно. Однак української мови у тій школі, куди я ходив із домаганням, так і не запровадили. Натомість запропонували зацікавленим учням відвідувати іншу школу, в якій була українська мова. З цієї пропозиції скористалися всього кілька учнів. За пару років згаданого директора перевели до міністерства, щоб очолити якийсь там відділ, тобто підвищили за «добру» працю. Опісля він зник з овиду; були чутки, що перейшов на «ранню пенсію».

Тепер таких випадків, ясна річ, немає (принаймні я не знаю про них). Але в шістдесяті роки їх було немало і в Едмонтоні, і в інших містах. Зрештою, тепер у міністерстві сидять люди, що маніфестують прихильність як до української так і до інших етнічних мов. Двомовне навчання в Альберті охоплює не лише нашу мову, а й арабську, китайську, німецьку, гебрейську (включно з ідиш) та польську.

Примітка

В Альбертському університеті кожного навчального року протягом останніх 20 років вивчало українську мову пересічно від 100 до 150 студентів. Іноді кількість доходила до 200.

Пам'ятник Т. Шевченкові у Вінніпезі, поставлений 1961 р.
Робота мистця А. Дарагана.

УКРАЇНСЬКИЙ МУЗЕЙ ПРОСТО НЕБА

50 кілометрів на схід від Едмонтону, поряд 16-ої дороги, розташоване село культурної спадщини. Засноване 1971 року групою поселенців, воно перейшло 1975 р. під опіку уряду провінції Альберти.

На терен цього просторого заповідника перевезено історичні пам'ятки українських поселенців — церкви, житлові будинки, крамниці, тогочасний рілльничий реманент, хатнє приладдя тощо. Отже, це типовий музей просто неба, в якому стоять 33 різноманітні будівлі. Підчас перевезення їх реставровано, зокрема зогниле дерево заступлене новим, причому збережено первісний вигляд, як також особливості архітектури.

Посадник А. Дент проголошує «День української незалежності».

Поряд старих будівель стоїть і новий музей народного мистецтва з неодмінними писанками, вишивками, керамікою, давнім одягом і т. п. Тут же є дослідницька (почасти реставраторська) зала, де працюють знавці народного одягу, домашнього устаткування тощо. У невеличкій бібліотечці — книжки та альбоми, що стосуються історії українського поселення, життя перших імігрантів та їхніх нащадків. До послуг відвідувачів є екскурсоводи, або гіді. У дворі поряд урядового будинку стоїть бронзова скульптура «Українська родина» вінніпезького мистця Леоніда Молодожанина, автора пам'ятника Т. Шевченкові у Вашингтоні та багатьох інших скульптур і керамічних творів, як також вітражів у церквах.

Українське село — так називається музей просто неба — зосереджує свою діяльність на народній архітектурі до 1930 р. Одяг та різне домашнє устаткування походять із того часу. Такий підхід вибрано тому, що протягом перших сорока років (1891 — 1930) український характер перевезених сюди будівель ще не зазнавав канадських чи інших тутешніх впливів і був майже тотожний із тим, звідки приїжджали наші перші поселенці — з Галичини й Буковини.

На терені музею відбуваються різні святкування з доповідями й концертами. Кожного року влаштовують т. зв. Український День на який запрошують, крім визначних наших громадських діячів, також міністрів, сенаторів та інших канадських урядовців.

УКРАЇНСЬКИЙ ПРАПОР НАД ЕДМОНТОНОМ

Серед найвизначніших українських подій в Едмонтоні треба засвідчити підняття українського прапора, що стало щорічною відзнакою проголошення незалежності й соборності України. Як до цього дійшло, згадує д-р Микола Суховерський, визначний громадський діяч:

— Кілька років підряд едмонтонський відділ КУК домагався, щоб посадники міста дозволяли українській громаді піднімати наш синьо-жовтий прапор біля міської ратуші кожного 22-ого січня. Хоча це робилося по інших містах, напр., у Торонті й Вінніпезі, едмонтонські посадники завжди викручувались і відкладали цю справу...

Така ситуація тривала протягом шістдесятих років. Нарешті терпєць урвався. Загальні збори КУК у березні 1970 року доручили М. Суховерському спеціально відвідати тодішнього посадника (мера) Айвора Дента. Але такі відвідини вже відбувались й не давали належних наслідків. Тому він чекав на кращу нагоду. Незабаром така нагода й трапилася.

Улітку посадник Дент був запрошений на святкування 25-річчя румунської громади та її церкви. Крім нього, на цьому відзначенні

був і М. Суховерський, визначний буковинець, який як представник Альбертського університету промовив до зібраних (румунською мовою). Але не заради цього він пішов туди! На бенкеті, сидячи поряд посадника, він переконав його, що в наступних перевиборах українські голоси підуть за того, хто прихильно поставиться до українців міста. Опісля відбулися додаткові зустрічі з д-ром Дентом. Зав'язалися приятні взаємини.

Уповноважені КУК, а саме тодішній голова едмонтонського відділу Роман Осташевський та М. Суховерський, організатор акції, в супроводі католицького й православного духовенства та голів громадських організацій міста 13 січня відвідали посадника Дента, який підписав проголошення «Дня української незалежності» в Едмонтоні. Документ указує на «законне право українського народу до волі», а також на той факт, що в місті «живе багато канадських громадян українського походження, які зробили великий вклад у розвиток нашого життя».

У суботу 21 січня 1971 р. вперше піднято синьо-жовтий прапор біля міської ратуші при великому зборі народу. Посадник міста підчас урочистостей передав на руки Р. Осташевського підписаний ним Акт, а це дає українцям право щороку таким чином відзначати день української незалежності й соборності. Цим правом ми й користувалися належно. Усередині вісімдесятих років, коли посадником міста став Лаврентій Дикур, підняття українського прапора проходить іще більш урочисто. Л. Дикур при кожній нагоді з гордістю згадує, що він українського походження, а на різних святах обов'язково скаже бодай кілька українських слів — як це свого часу зробив також посадник Айвор Дент.

Після першого підняття українського прапора біля міської ратуші, в неділю 22 січня відбулося «Свято Державности» в ювілейній аудиторії. Головним промовцем заслужено був д-р Микола Суховерський. У концерті взяв участь чоловічий хор «Дніпро» під орудою Романа Солтикевича. Виступав і жіночий хор «Верховина» в супроводі бандуристок під орудою проф. Сергія Яременка. Варто згадати, що в цій же ювілейній аудиторії танцювальний ансамбль «Шумка» мав дуже успішний концерт напередодні, а український студентський клуб ще на початку січня добре провів свят-вечір в одній із залів аудиторії. Про підняття прапора та концерти передавали вістки через радіо й на програмах телебачення. Лунали українські пісні, що триває й тепер підчас урочистостей.

Місцевому відділові КУК, зокрема організаторові акції, д-рові Миколі Суховерському, належить велика подяка за зразково проведену працю, яка дала добрі наслідки. Треба пильнувати, щоб і наступні покоління продовжували підняття українського прапора щороку в день проголошення незалежності України та соборності українського народу.

Прем'єр-міністер Канади Браєн Малруні відвідав Українське село 1984 р. Промовив до 15.000 присутніх, засуджуючи голодомор, створений Москвою 1932-33 рр. в Україні. Поряд нього — дружина Міла, М. Суховерський та о. І. Стус.

Посадник Едмонтону Лаврентій Дикур, обраний 1988 р. лідером Ліберальної партії Альберти, промовляє на Українському Дні в Українському селі.

УКРАЇНСЬКІ МІСЦЕВІ НАЗВИ В ЕДМОНТОНІ

Першим, хто записував українські місцеві назви в Канаді, був журналіст Михайло Кумка. Його стаття надрукована в *Календарі Українського голосу* (1937). Д-р Ярослав Рудницький, голова слов'янського відділу Манітобського університету, почав уперше науково досліджувати їх після прибуття до цієї країни. *Пропам'ятна книга Українського Народного Дому у Вінніпегу* (1949) має його статтю на цю тему. Опісля вийшла його книжка *Канадійські місцеві назви українського походження* (третє видання, 1957). Мені довелося зробити деякі підсумки й дати доповнення до праць попередніх авторів — М. Кумки та Яр. Рудницького. У статті «Українські місцеві назви в Альберті» (*Західноканадський збірник*, 1973, частина I, стор. 17-39) я усталив, що в Альберті зареєстровано «124 українські місцеві назви, з яких 44 визначено як офіційні, а 80 як неофіційні (в більшості зниклі)» (там же, стор. 39). Тоді в Едмонтоні не було жодної місцевої назви, якщо не рахувати St. Michael's Cemetery, що в українській пресі звучала як Цвинтар Св.Михайла.

Від того часу, тобто протягом останніх 15 років, в Едмонтоні з'явилися такі місцеві назви: William Hawrelak Park, Oleskiw District, Eleniak Road, Romaniuk Road, Baturyn School... Відомо, що в процесі оформлення тривають інші назви, але про них покищо передчасно писати. Парк названо прізвиськом посадника міста Василя (Вільяма) Гавреляка, народженого в Канаді; назва міського району походить від прізвиська Осипа Олеськова, одного з найперших українців, які побували в Едмонтоні, — його книжку *О еміграції* (1895) надруковано в Галичині. Назва дороги у східній частині Едмонтону вшановує Василя Єленяка, одного з двох найперших українських поселенців у Канаді. Василь Романюк також був одним із перших українців у цій країні. Його старанням засновано й названо містечко Мир Нам (опісля Мирнам) в Альберті. Школа Батурин походить від назви міста в Україні Батурин, що свого часу було столицею.

Хоч українське назовництво не має великих успіхів у столиці Альберти, все ж таки на карті міста є українські імена чи пак назви, очевидно завдяки політиці багатокультурності. Треба лише сподіватися, що наших назов побільшає, бо в Едмонтоні українці — найчисельніша етнічна група, очевидно після британців.

Емблема мистця

Павла Цимбалюка.

ВИДАВНИЦТВО «КАЗКА»

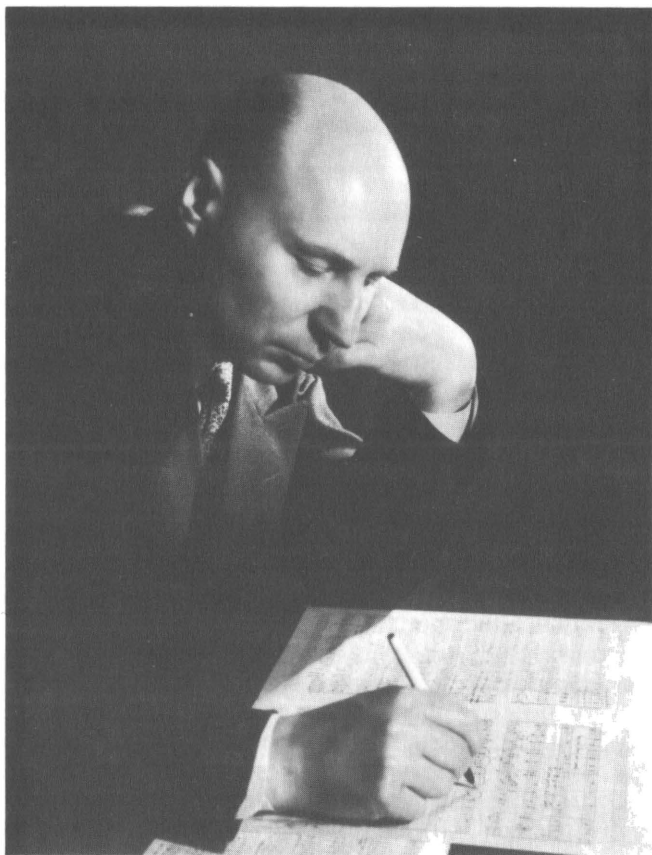
1980 року в Едмонтоні засновано оригінальне видавництво, що почало випускати у світ не лише книжечки з піснями для дітей, а й супровідні касетки або платівки, на яких записано виконання цих пісень учнями української двомовної програми. Таким чином, зорово-слухову методу з підручників (див. «Підручники» в першому розділі) поширено на масове застосування. Тексти приготувала вчителька Василина Гулуцан. Музику написав відомий в Альберті диригент українських хорів і композитор Євген Звоздецький, який спершу також учителював у школах Едмонтону. Редагування деяких українських текстів виконав Яр Слаутич.

Щоденник *The Edmonton Journal* (15 грудня 1982 р.) слушно відзначив цю появу своєю статтею "Ukrainian Taught in Bilingual Verses". Таким чином наголошено той факт, що кожену пісню співано українською мовою, а потім у перекладі англійською. Першою книжечкою була адаптація відомої української пісні *Ой що то за шум учинився* — *The Mosquito's Wedding*, до якої своє цікаве аранжування дав Євген Звоздецький, зберігаючи народну мелодію. Бадьорий весільний колорит звучить тут із новою силою. Соло виконує Матвій Саковський. Варто пригадати, що ця народна пісня була сатирою на таємне одруження 1742 року козака Олексі Розума (перейменованого на графа Олексія Розумовського) з російською царицею Єлисаветою Петрівною; після зміни на царському троні саме його «шура-бура з дуба здула».

Найбільш удалим вийшло останнє видання, а саме *Веснівка* — *Spring Serenade* (1987), у якому зліва подано український текст, а справа — англійський. Учні співають обома мовами. Майстерна музика Є. Звоздецького дуже надається до дитячого виконання. Досвід колишнього вчителя й талант композитора тут поєдналися — внаслідок створено гарну пісню, що вже набула певної популярності серед школярів. Не скрізь гарне враження робить видання *Снігова пісня* — *Snow Song* (1982): тут англійський текст цілком задовільний, але український різновид переважно незграбний, особливо з погляду ритміки, — йому конче потрібний поетичний шліф, чого не міг дати малописьменний і глухий до поезії консультант. Натомість дуже гарно репрезентують себе в цій книжечці та в двох інших кольорові малюнки Лариси Цимбалюк-Челядин, виконані з розумінням дитячої психології, а це безперечно сприяє засвоєнню українського тексту. Крій одягу та вишивки на ньому знайомлять з українською народною культурою.

1988 р. вийшла в світ *Зачарована ялинка*, супроводжена також касеткою. Музику, слова й виконання пісні можна порівняти до *Веснівки*.

Видавництво «Казка» може мати ще більший успіх, якщо й далі випускатиме у світ саме такого типу книжечки зі звукозаписом. Треба лише дбати про грамотність тексту й нормативність мововжитку. Душею успіхів уже став композитор Є. Звоздецький, що походить з українськомовної родини. Його мати — відома громадська діячка. Батько Ілля та мати постійно дбали про виховання своїх дітей. Тепер їхня дочка Оріся Цьона — вчителька української мови. Інший син Василь — також музика й диригент хору у Ванкувері; третій син — бізнесмен. Усі вони та їхні діти говорять українською мовою.

КОМПОЗИТОР СЕРГІЙ ЯРЕМЕНКО

Найвизначніший український композитор у Західній Канаді, проф. Сергій Яременко (народився 1912 р. на Басарабщині) прибув до Едмонтону 1953 року, після короткого побуту у Ванкувері, куди прилетів із Голляндії. У столиці Альберти диригував різними хорами, зокрема жіночим хором «Верховина» при ОЖЛВУ (після відходу Михайла Соханівського), ансамблем «Бандуристки» при СУМ-і, жіночим хором «Мережі». Понад 25 років диригує церковним хором у Православній Церкві Св. Іллі. А недавно взяв на себе провадження «Смичковим квартетом», який часто виступає в протестантських церквах та на різних концертах світського характеру. Крім того, приватно навчає гри на фортепіані, мандоліні тощо.

Найбільшу славу здобув проф. С. Яременко своїми музичними композиціями — разом понад 125 (солоспіви, хорові та інструментальні твори). За деякі з них дістав на конкурсах, разом із автором слів,

нагороди, а саме: 1987 року від Світової Федерації Українських Жіночих Організацій першу премію ім. Марусі Бек за кантату «Славень Христові» (на слова Яра Славутича); 1981 р. з Фонду ім. Лариси Целевич при головній управі Об'єднання Жінок Оборони Чотирьох Свобід України грошову премію за кантату «Завойовники прерій» (на слова Яра Славутича). Має він також пам'яткове табльо від провінційного уряду Альберти за участь у культурному житті Альберти, як також табльо від місцевого КУК.

Твори проф. С. Яременка виконувала Едмонтонська симфонічна оркестра — кантату «Завойовники прерій» та один інструментальний твір. На платівках записано його різні солові та хорові композиції, зокрема чотири пісні на слова Тетяни Федорів, едмонтонської поетки, та «Славень Христові» й «Саскачеванка» на слова Яра Славутича. Про його музичну діяльність у Канаді д-р Павло Маценко написав книжку *С. Яременко, композитор*, Вінніпег, «Новий шлях», 1974.

КНИГОЛЮБИ

Як повідомляє письменниця Марія А. Кейван, СФУЖО ще 1959 року звернулася до українського жіноцтва на Заході організовувати у своїх місцях поселення гуртки книголюбів. Оскільки в Едмонтоні вже існував Літературно-мистецький клуб (з 1961 р.), такої потреби, здавалося, не відчувалося. Однак після того як цей клуб перейшов у інші руки, а його діяльність помітно зменшилась, едмонтонські жінки взялися за організацію свого незалежного гуртка, якого й назвали книголюбями.

Едмонтонські *Українські вісті* 16 вересня 1965 р. повідомили, що п. Кейван «організує гурток книголюбів», «єдиною метою ... є познайомлення членів із сучасними українськими авторами... вибравши твір, всі члени читають дану книжку і раз на місяць сходяться обговорити прочитане». 14 жовтня та сама газета писала, що «одинадцять пань, присутніх на засновуючих сходах, створили перший гурток книголюбів у нашому місті... Першою книжкою, яку члени зобов'язалися прочитати, є повість О. Мак *Чудасій*». Обговорення твору відбулося в домі Кейванів, 11142 - 97 вул., де тоді часто збиралися мистці, письменники, митці сцени тощо.

Головою гуртка книголюбів була обрана Марія А. Кейван. Інші ентузіясти-співзасновниці: О. Аронець, С. Базюк, М. Березовська, М. Вовк, О. Ізьо, С. Климкович, Ольга Крайківська, Оксана Крайківська, Є. Савка, О. Янда. Незабаром кількість членів гуртка подвоїлася. Відтоді куплено, прочитано та обговорено на сходах близько 200 книжок письменниць і письменників, особливо еміграційних, а серед них — О. Мак, Д. Гуменна, Л. Коваленко, Г. Журба, О. Звичайна, Н. Королева, І. Книш, О. Керч, Д. Ярославська, В. Вовк, Л. Коленська, М. Кейван... Треба підкреслити, що це була також фінансова підтримка тим авторам, бо однієї книжки купували по 20 і більше примірників.

Як видно з прізвищ, члени гуртка підтримували в першу чергу ж і - н о к. Але не цуралися вони й чоловіків, видання яких також купували та обговорювали. Брали до уваги таких: В. Барка, Т. Осьмачка, В.

Едмонтонський гурток книголюбів у вересні 1966 р. Перший ряд зліва: Олександра Харина, Ольга Крайківська, Олена Росляк, Анна Байрак, д-р Марія Адріана Кейван, Стефанія Базюк, д-р Марта Лерхер, Ольга Аронець, Софія Климкович. Другий ряд зліва: Євгенія Савка, Стася Венгрюнок, Ольга Ізьо, Марія Вовк, д-р Святослава Ковалюк, Іванна Іванусів, Оксана Крайківська, Ольга Янда, Марія Дитиняк, Магдаліна Олійник, Зірка Климкович, Ольга Манастирська. Окремо: голова гуртка — Марія Тодосійчук (1988).

Винниченко, Л. Мосендз, У. Самчук, О. Грищенко, В. Чапленко, В. Гайдарівський, І. Смолій, М. Понеділок, Ф. Одрач, О. Тарнавський, В. Барагура, Т. Бульба-Боровець, О. Гай-Головко, І. Качуровський, Р. Володимир... Обговорювали й письменників з України, а саме: Б. Антоненка-Давидовича, О. Довженка, П. Загребельного, О. Гончара, Зінаїду Тулуб, Р. Іваничука, А. Хижняка... Особливу увагу звертали на писання правозахисників, серед яких були Д. Шумук, М. Осадчий, Л. Плющ, В. Боровський, В. Мороз, Є. Сверстюк, О. Бердник, М. Руденко, Л. Карий...

Зрідка читали та обговорювали твори наших клясиків — перевидану в Торонті *Бояриню* Лесі Українки, *Шеломи в сонці* К. Гриневичевої та *Хризантеми* У. Кравченко. Винятково одні сходини були присвячені пам'яті Василя Стуса, якого вірші обговорила О. Роздольська, що працювала тоді над докторською дисертацією в Альбертському університеті. Інші сходини присвячено поезії Богдана Лепкого — доповідач Яр Славутич (лютий, 1967). Відбулося також обговорення альманаху *Північне сяйво* у грудні того ж року (на той час вийшли у світ уже три томи). При цій нагоді розкупили півтора десятка примірників цього видання. З інших доповідачів на сходинах книголюбів треба згадати щонайменше таких: Наталя Пазуняк (читала переклади з Рільке та есей про Ліну Костенко), У. Любович, В. Вовк, В. Ке, А. Лисак, Н. Світлична.

Займаються книголюби ще й іншою діяльністю. Напр., після прочитання та обговорення книжки *Вічні вогні Альберти* Д. Гуменної в 1966 р. їздили на прогулянку до Bad Lands поблизу містечка Драмгелера, про що був репортаж у жіночому журналі *Наше життя*. 1974 р., обговоривши есеї Валентина Мороза, члени гуртка їздили до Альбертського університету підтримати студентів, що голодували на кемпусі, домагаючись звільнення з ув'язнення В. Мороза. 1984 р. книголюби підтримали Миколу Руденка як кандидата на Нобелівську нагороду миру.

Найбільше членів у гуртку було наприкінці шістдесятих років (див. доданий зняток із підписом). Відтоді деякі книголюби відійшли в інший світ, інші виїхали в тепліші краї — доживати старість. Хоча кількість зменшилася, гурток існує далі. Спроби Юрія Стефаніка об'єднати клуб і гурток в одне ціле зазнали поразки, бо люди розгадали затії, метою яких була ліквідація і гуртка, і клубу, заради гегемонії «Слова», що виявилось дуже бездіяльним поза випуском збірників. Зрештою не тільки згинув Літературно-мистецький клуб, а й Б. Мазепа, його новий голова. І сам Ю. Стефаник, голова канадського «Слова», незабаром відійшов з цього світу. А гурток правдоподібно існуватиме ще довго, дарма що молоді жінки не беруть у ньому діяльної участі. З 1986 р. едмонтонських книголюбів очолює М. Тодосійчук, заступники голови — О. Манастирська та О. Стадник. Незабаром вони будуть відзначати своє 25-річчя. Добре було б видати хоч невеликий збірник, бо діяльність гуртка широка, багата й дуже корисна з погляду збереження й розвитку української культури у столиці Канадської України.

І. Кейван.

Марія А. Кейван, авторка повістей *Карвандель* і *Пливе-шумить ріка*.

Тетяна Федорів — авторка пісень на платівках із музикою С. Яременка.

Лідія Шулякевич — громадська діячка, голова провінційної ради КУК

Олександра Черненко — авторка досліджень *Михайло Коцюбинський — імпресіоніст* (1977) і *Василь Стефаник — експресіоніст* (1989).

Фр. Свиріпа — авторка дослідження *Ukrainian Canadians...* (1978).

Олег Зуєвський — поет і перекладач поезії на українську мову.

Іван Кейван. Гетьман Іван Мазепа (гравюра).

УКРАЇНСЬКІ МИСТЦІ В АЛЬБЕРТІ

Як зазначає в надісланих матеріялах проф. Іван Кейван, відомий мистецтвознавець і славетний графік, до другої світової війни в Канаді українське мистецтво не існувало. Були іконописці-самоуки, переважно богомази, — на цьому все й кінчалося. Про якусь мистецьку вартість не доводилося й говорити, бо це були здебільшого копії з копій або з не завжди добрих оригіналів. Можна згадати хібащо ремісника Петра Липинського (за іншими джерелами — Липського), що бодай володів олійною технікою; його ікони є в церквах Ледуку, Мондеру, Мирнаму,

Стару, Чипману тощо. Інші малярі — Йосип Піско, М. Лисаківський та І. Пісоцький — були ще слабші. Іван Сич, чи не єдиний в Альберті, готував сценічні декорації для різних вистав.

Почали творити українське мистецтво в Канаді імігранти після другої світової війни. Тоді до Альберти прибули Стефанія Базюк, Юліан Буцманюк, Богдан Буцманюк, Вадим Доброліж, Василь Залуцький, Іван Кейван, Юліан Крайківський... Цей останній уже в липні 1948 р. на виставці в Едмонтоні отримав першу нагороду за картину «Аркан». В. Доброліж улаштував особисту виставку у Вегревілі (1948), а потім в Едмонтоні (1949), що стало визначною мистецькою подією, з українського погляду. Пізніше він мав більше виставок, розмалював багато церков, а напередодні своєї смерті створив чудовий барокковий іконостас у православному Соборі Св. Івана. Його мистецьку діяльність ушановано альбомом, який заходами Фондації В. Доброліжа випустило в світ видавництво «Славута».

У виставках Асоціації мистців Альберти протягом п'ятдесятих років брали участь В. Доброліж, Іван Кейван, Ю. Крайківський та інші. Найкраща і найбільша виставка українського мистецтва відбулася 1953 р. Її організатором був І. Кейван. Крім нього самого, брали участь Ст. Базюк, Ю. Буцманюк, В. Доброліж, В. Залуцький, Ю. Крайківський. Були тут виставлені ще й картини визначних мистців з-поза Альберти: С. Борачка, С. Гординського, Е. Козака, О. Новаківського, М. Мороза, І. Труша та інших. Тоді ж таки вручено нагороди: І. Кейванові (першу, з графіки), Ю. Буцманюкові (першу, з малярства), Ю. Крайківському (другу, з малярства), В. Залуцькому (другу, з графіки). Відзначено також Ст. Базюк.

Діяльність цих мистців породила думку створити якесь товариство, тим більше, що в Торонті вже існував завдяки Михайлові Дмитренкові та Богданові Стебельському — УСОМ. Після розмов та обміну листами, 1957 р. зорганізовано Спільку українських образотворчих мистців Альберти (СУОМА). Головою обрано Ю. Буцманюка (після довгих дебатов і зударів). На жаль, ця спілка проіснувала ледве п'ять років, бо її голова, бувало, діяв на власну руку, без відому управи (так свідчать щонайменше три особи). Після цього кращі сили перейшли до Літературно-мистецького клубу, зорганізованого 1961 р.

З діяльності СУОМА, що навіть мав свою печатку, треба передусім відзначити святкування Мазепинського року — 1959. Тоді І. Кейван виконав велику гравюру «Гетьман Іван Мазепа», яку виставляли в Едмонтоні, а потім у Нью-Йорку. У цей час поширила свою працю мистецька школа Ю. Буцманюка, учні якого брали участь у виставках. 1961 р. відбулась велика виставка з шевченківською тематикою — взяли участь Ст. Базюк, В. Доброліж, В. Залуцький, І. Кейван, Ю. Крайківський. Тоді прочитали свої доповіді: Ю. Буцманюк про І. Кейвана, С. Базюк про В. Залуцького, І. Кейван про В. Доброліжа, І. Чорновіл про Ю. Крайківського. У зв'язку з розпадом спілки, передано 79 дол. на видання літературно-мистецького альманаху *Північне сяйво*.

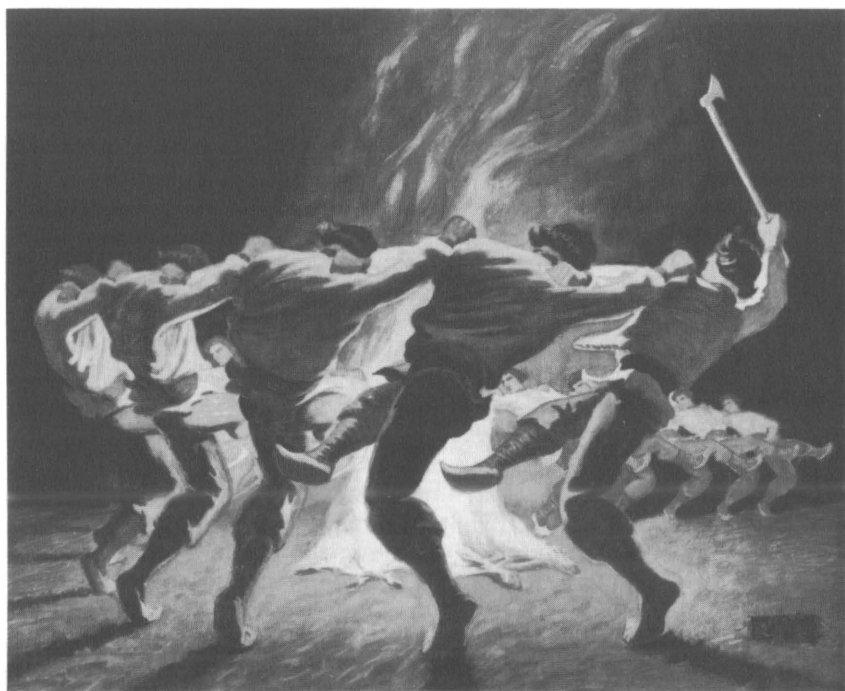
Тому що автор цієї книжки завжди співпрацював із мистцями, з нагоди 25 річчя його поетичної творчості літератори та мистці спільно влаштували вшанування ювіляра, що відбулося в домі родини Ізів 7

березня 1964 р. На вечірці йому вручено портрет Т. Шевченка у виконанні І. Кейвана (див. зняток із тієї події). Ця вечірка пройшла в добрій товариській атмосфері й залишила гарні спомини у всіх присутніх.

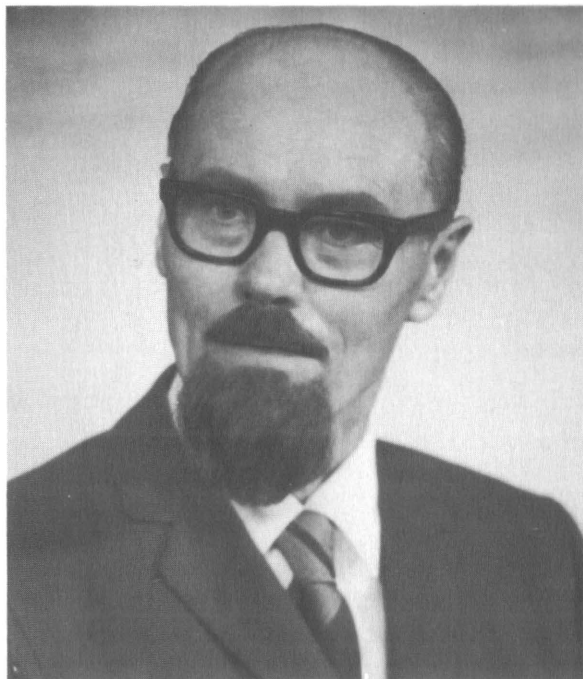
Хоча спілка формально припинила своє існування, мистці продовжували творчу діяльність. У шістдесяті роки були влаштовані просторі виставки в ювілейній аудиторії славетних мистців Олександра Архипенка та Якова Гніздовського і заслуженого едмонтонця Вадима Доброліжа, а 1970 р. — Василя Курилика, що саме набував світової слави. Фінансово допомагав Клуб українських професіоналістів і підприємців. Гарну виставку влаштовано 1976 р. в міській мистецькій галереї Олексі Грищенкові, який уже лежав на смертній постелі в Парижі.

Активну діяльність у мистецькій царині проявляли також наші мисткині. Парася Іванець намалювала понад 150 українських церков на преріях (див. 24 репродукції її творів у *Західньоканадському збірнику НТШ*, 1975, частина 2). Вона ж докінчила розмальовування іконостасу Катебри Св. Йосафата в Едмонтоні, що його почав Ю. Буцманюк. Таким чином віддячилася своєму колишньому вчителеві. Вона ж написала спогад про нього, в альбомі *Юліян Буцманюк* (НТШ, 1982). Ст. Базюк намалювала близько двох десятків олійних пейзажів з провінції, чим дуже збагатила мистецьку альбертіану.

В. Доброліж та Ю. Крайківський також успішно розгортали свою творчу працю протягом сімдесятих років. Перший створив багато

Юліян Крайківський. «Аркан».

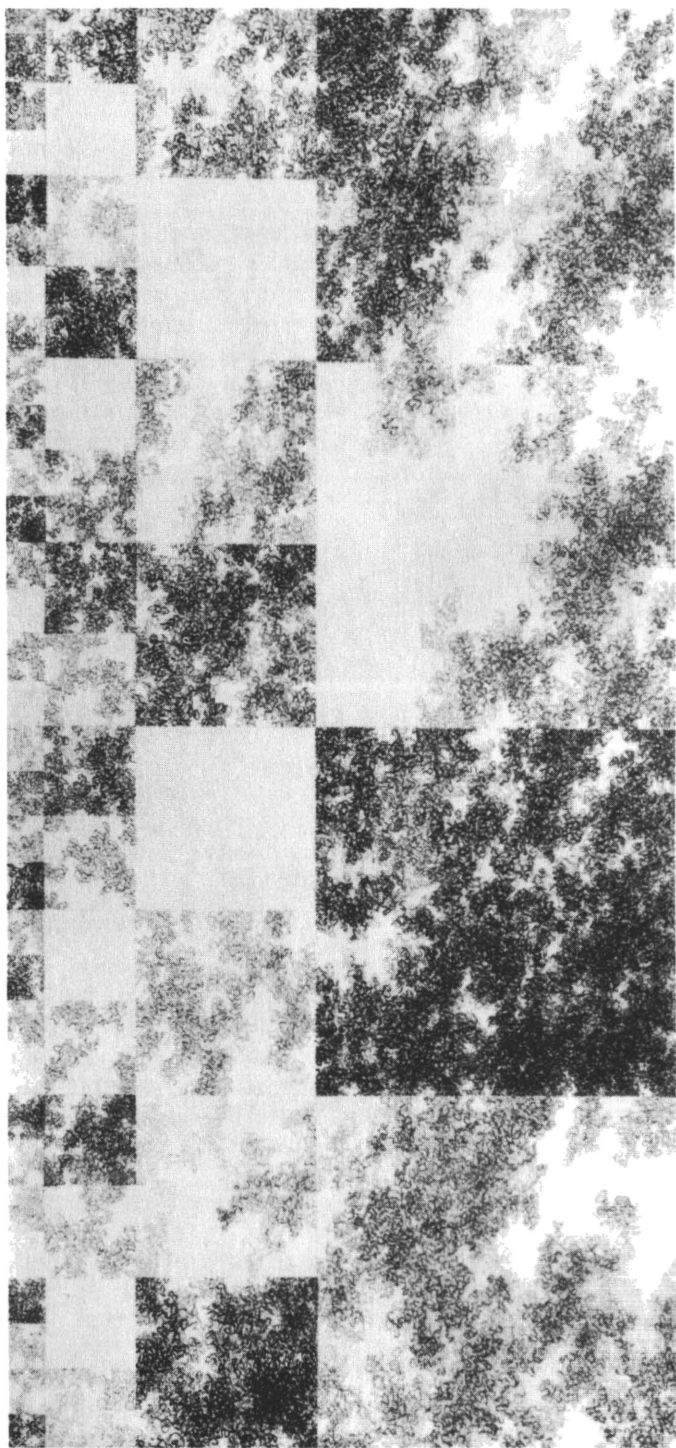

Іван Кейван

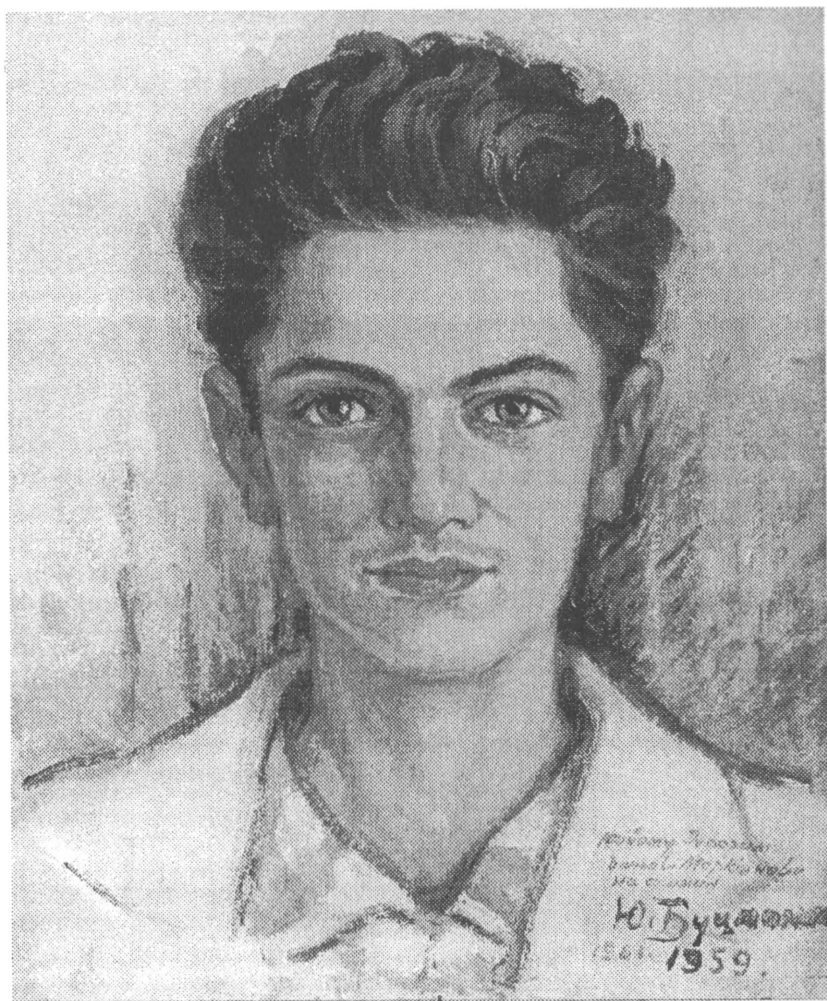
натюрмортів з альбертського оточення (в додаток до численних сценічних оформлень концертів, опер і т.п.), другий виконав кілька олійних картин із минулого: «Колективізація», «Атака кавалерії УГА», «Чортківська офензива» тощо, як також кілька цінних портретів — з дочки Оксани, О. Теліги, О. Басараб, Ст. Бандери...

Крім графічної творчости, в т.ч. «Автопортрет», «Моя дружина», «Тодось Осьмачка», «Вадим Лесич», діяльно працював І. Кейван як мистецтвознавець. За чотири монографії, зокрема за книгу *Тарас Шевченко — образотворчий мистець*, Шевченківська Фундація у Вінніпезі 1964 р. нагородила його Шевченківською золотою медаллю. 1967 р. патріарх Йосиф іменував мистця професором історії мистецтва в Українському католицькому університеті (Рим). У той час про нього написав гарну статтю Богдан Стебельський (*альманах Північне сяйво*, 1967, том 3, стор. 153-59). Осередок НТШ 1979 р., з нагоди 50-річчя мистецької творчости, влаштував ушанування проф. І. Кейвана та його підсумкову виставку.

З учнів проф. Ю. Буцманюка треба згадати щонайменше Любомира Дитиняка, Василя Бурака, Маркіяна Ковалюка, Олега Ніньовського, Ігоря Тодорука, Варвару Качур, Христину Якимечко, Христину Йопик, Ганну Ніньовську, Юлію Марич, Лесю Полуян... Деякі з них, напр. Орися Жмуркевич, незабаром виїхали до Америки. Ольга Манастирська, що закінчила мистецький курс у Бенфі, провадила керамічну майстерню в Едмонтоні, де продукувала гарні зразки української кераміки.

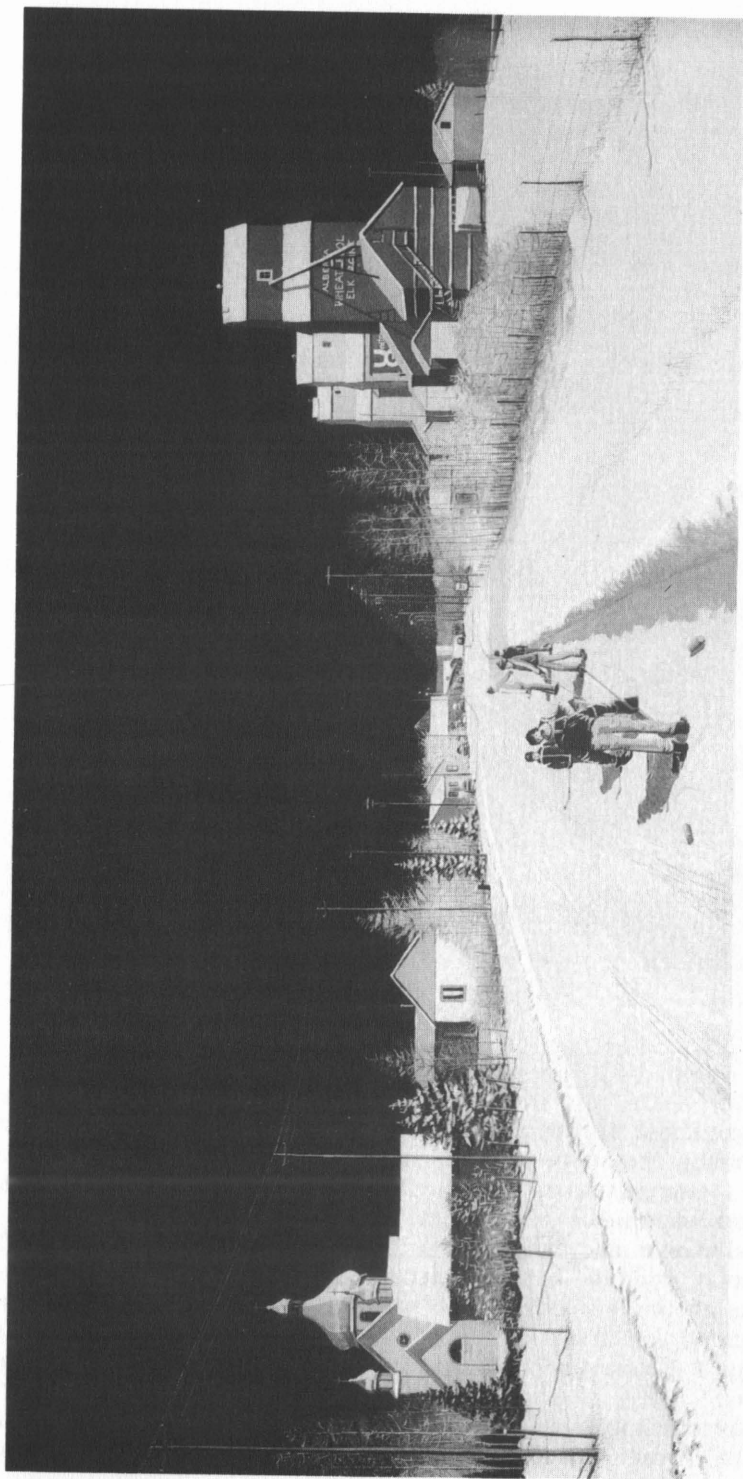
Ігор Дмитрук. Краєвид № 2-1972. Олівець на папері.

Юліан Буцманюк. Портрет Маркіяна Ковалюка.

Останнім часом діяльно працювали мистці молодшого покоління — маляр, позначений експресіонізмом, Ігор Дмитрук та абстракціоністка Ксеня Аронець, що мали успішні виставки в Едмонтоні, — вони обое викладають мистецтво в Альбертському університеті. Проф. Петро Шостак, що народився в Альберті в родині давніх поселенців, мав непересічні успіхи, виставляючи свої картини з життя на преріях. Його дуже високо оцінив інший альбертець Василь Курилик. Кілька мистецьких альбомів проф. П. Шостака, як і його оригінальні картини, знаходяться в багатьох установах і приватних колекціях. Після викладання в Британській Колумбії, тепер він займається виключно мистецтвом.

В едмонтонських виставках мистецьких творів кілька разів брали участь іще Анна Кравець, Марлена Калиновська (Калин), Анна

Петро Шостак. «Ще й досі грають у гокей».

Галина Кошарич. «Помиловий крок».

Лукомська, Никола Боднар, Василь Ніньовський та інші. Примроза Дяків, талановита примітивістка, після успішних виставок, на жаль, померла 1987 р. в Калгарі. Широку популярність здобув Тед Дяків своєю керамікою, яку часто виставляв у провінції. З наймолодших мисткинь, що студіювали мистецтво в університетах, треба згадати Ларису Челядин-Цимбалюк та Оксану Славутич.

Недавно з Квебеку до Едмонтону прибула мисткиня Галина Кошарич і вже мала тут свою виставку. Її картину «Помиловий крок» (олійними фарбами, з українським колоритом) закупив Канадський музей цивілізації в Оттаві.

Українське мистецтво в Канаді, невідоме ще 40 років тому, дуже добре заманіфестувало себе в добу багатокультурности. Українські мистці внесли свій оригінальний вклад у загально-канадське мистецтво. Поряд імігрантів, з'явилися талановиті особи, народжені в цій країні. А це стало запорукою того, що українська меншина в Канаді й далі зберігатиме свою самобутність.

(Автор цієї книжки почувається до приємного обов'язку висловити щиру подяку проф. І. Кейванові за фактичні відомості про деяких мистців, що уможливило зробити цей підрозділ повнішим).

Оксана Славутич. «У задумі».

Ольга Лукомська. Жіночий портрет.

Іван Остафійчук. «Де ти, калино, зросла така?» Туш, перо, пензель.
Із серії на слова народних пісень.

Зліва: І. Остафійчук, Яр Славутич, Софія Скрипник.

СПРИЯННЯ УКРАЇНСЬКИМ МИСТЦЯМ

Після занепаду СУОМА (до цього причинилися свінювські спліткарі-писульники та наклепники) влаштування мистецьких виставок перебрала Софія Скрипник, яка з великим успіхом уже понад 20 років популяризує українське образотворче мистецтво в Альберті та інших провінціях Канади. Зорганізовано нею понад 55 виставок! Переважно в Едмонтоні.

Глядачі, яких не бракує, мають можливість не лише побачити картини чи скульптури, помилуватися ними, а й придбати собі для прикраси помешкання, банку, народного дому, клубу чи іншої громадської установи. Для мистців це дуже велика допомога, бо надходить у сумах від двох до п'яти, шести чи й більше тисяч доларів.

Крім наших малярів із Канади та Америки, виставляли в Едмонтоні свої твори українські мистці з Європи, зокрема з Парижу, — усе це завдяки Софії Скрипник. Назву хоча б кілька відомих імен: Яків Гніздовський, Олекса Грищенко, Василь Васильович Кричевський та його дочка Катерина Кричевська-Росандич, Темистокель Вирста, Любослав Гуцалюк, Олександр Канюка, Андрій Сологуб, Роман Василишин, Вадим Шонк-Русич... — разом понад 30 мистців. Деякі з них мали в Едмонтоні по кілька виставок. Із великим фінансовим успіхом пройшла 1988 року виставка новоприбулого з України мистця-модерніста Івана Остафійчука, яку відвідали також деякі кияни, зокрема Дмитро Павличко та Віталій Дончик, що саме тоді подорожували по Канаді.

Сягала С. Скрипник і до інших провінцій. Напр., на виставці у Верноні та Пентиктоні (Британська Колумбія) були експоновані картини едмонтонських і калгарських мистців — Ксені Аронець, Вадима Доброліжа, Примрози Дяків, кераміка Теодора Дякова та інших. Багато любителів мистецтва і власників домів в Едмонтоні глибоко вдячні пані Скрипник за допомогу в прикрашуванні їхніх віталень.

Бюст-пам'ятник генералові УПА Т. Чупринці (Р. Шухевичеві).

Ольга Манастирська. Кераміка.

Марія Дитиняк — диригент хору «Дніпро» з 1976 р., організатор і музичний керівник ансамблю «Мережі» з 1967 р.

35-РІЧЧЯ ХОРУ «ДНІПРО»

Заснування хору «Дніпро» припадає на 1953 рік. Диригентом став Роман Солтикевич і провадив працю в хорі аж до своєї смерті. 1976 року перебрала керівництво Марія Дитиняк. Спершу це був чоловічий хор, 1971 року став мішаним. Опісля перетворився на якийсь час в ансамбль. Від 1982 р. існує без танцювальної групи та оркестри, якою керував п. Ахтимійчук.

Перший концерт «Дніпра» відбувся в січні 1954 р. У програмі були самі колядки та щедрівки. З того часу хор постійно вдосконалювався і здобував перемогу за перемогою. Не випадково його відзначено 1961 р. (пам'ятковим щитком) і 1962 р. (трофеем Бюлея) за найкращі етнічні концерти. Хор концертував у багатьох містах і містечках Альберти: Калгарі, Джеспер, Вегревіль, Дервент, Сейнт-Пол, Смокі-Лейк, Ту-Гилс,

Мирнам, Гренд-Прері, Піс-Ривер, Гай-Прері, Ред-Дір, Коронейшен, Консорт, Голден, Колд-Лейк тощо. Усі місцевості тяжко тепер пригадати.

Хор виступав у Саскатуні, а також у Вінніпезі на святкуванні 100-річчя Манітоби. 1974 р., разом із танцювальним ансамблем «Черемош», їздив до Спокену на міжнародну виставку «Експо». Удруге їздили туди дніпрівці наступного року — так сподобались американцям їхні виступи! 1976 р. «Дніпро» виконував українські пісні на фестивалі багатокультурности в Оттаві.

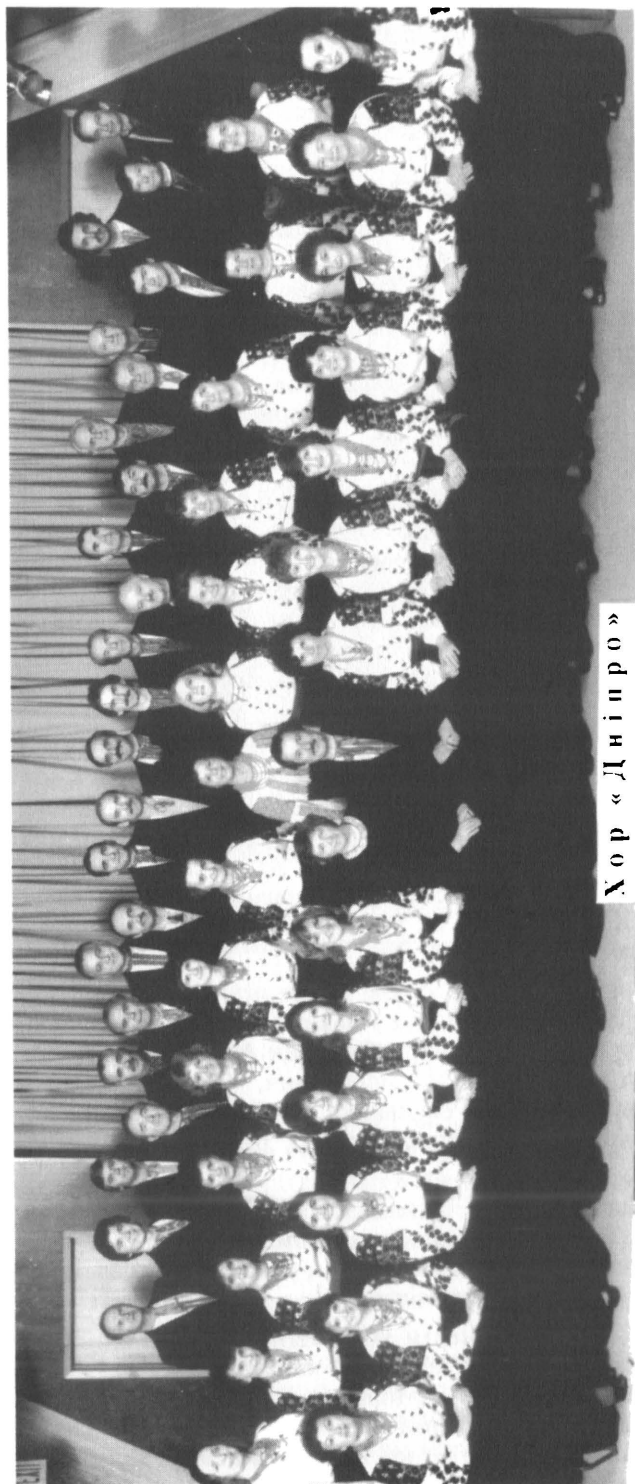
Наступні роки для хору, що якийсь час бував ансамблем, може, найважливіші: 1977 р. видано довгограйну платівку; 1978 р. відбувся в ювілейній аудиторії великий концерт, у супроводі Едмонтонської симфонічної оркестри, якою диригував новоприбулий з України Володимир Колесник; 1979 — турне по Австралії, Філіпінах і Гаваях; 1980 р. — виступали на святкуванні 75-річчя провінції Альберти; 1981 р. — брали участь у виставі «Купала» А. Вахнянина, 1983 р. — «Запорожця за Дунаєм», обидві опери виконано під орудою Володимира Колесника; 1982 р. — співали в театрі «Цитаделя», в супроводі танцювальної групи «Зірка», що при Спільці Української Молоді Канади, а також добре виконали, в супроводі Едмонтонської симфонічної оркестри, кантату «Завойовники прерій», музика Сергія Яременка на слова Яра Славутича. Солістом був співак Леонід Скірко з Торонта. Диригував Володимир Колесник.

Святкування 1000-річчя християнства в Україні, завдяки хорові «Дніпро», пройшло в Едмонтоні на дуже високому мистецькому рівні. Дніпрівці, під орудою диригента Володимира Колесника, 12 червня 1988 р. виконали новий музичний твір — ораторію «Неофіти», музика Мар'яна С. Кузана на слова Тараса Шевченка. Солістами були: сопрано Лілея Волянська, меццо-сопрано Ганна Колесник, бас-баритон Ярема Цісарук, оратор Нестор Петрів. Хормайстром, як завжди, була Марія Дитиняк. Ораторія полонила слухачів.

До успіхів «Дніпра» причиняються також добре підібрані програми концертів. Репертуар справді широкий: тут і давні й недавні українські композитори Д. Бортнянський, А. Ведель, С. Гулак-Артемовський, М. Лисенко, К. Стеценко, М. Аркас, М. Леонтович, О. Кошиць, П. Козицький, М. Гайворонський, Л. Ревуцький, Б. Лятошинський, Ю. Мейтус... і сучасні Г. Майборода, С. Яременко... У програмках можна знайти більше імен.

У хорі тепер понад 50 співаків, у т.ч. солісти Лілея Волянська, Олесь Талпаш, Йоганна Пелех, Любомир Пастушенко, акомпаніаторка — Ірина Тарнавська. Оріся Олійник допомагає складати програми концертів, а також виконує обов'язки диригента-асистента.

Вище згадано найголовніші концерти хору «Дніпро». Сотні інших виступів — новорічні чи з нагоди українських національних свят або важливих подій. Повсякчасна діяльність дніпрівців, що подають слухачам і глядачам чар української пісні, варта якогось більш ваговитого відзначення, ніж вони мали досі. Про це мусить подумати КУК.

Хор «Дніпро»

Перший ряд зліва: Мирослава Франчук, Надія Опир, Лілея Волянська, Марта Кукурба, Леона Ладиш, Ірина Тарнавська, Марія Дитиняк, Богдан Олійник, Оріся Олійник, Йоганна Пелех, Олеся Талпаш, Ольга Логвиненко, Джойс Хруник, Леся Петрів, Тереня Ільків.

Другий ряд зліва: Сильвія Марчак, Леся Мороз, Мішель Бент, Вівієн Самоїл, Оксана Тарнавська, Елла Мацюк, Катерина Луців, Ольга Літвинець, Лінлін Стельмах, Марія Тодорук, Василина Гулудан, Айлін Ахтимійчук, Стефанія

Байдужа, Рая Мацевко.

Третій ряд зліва: Дмитро Петрів, Яків Говда, Любомир Пастушенко, Григорій Гоголь, Орест Говда, Гордон Конвей, Андрій Гладішевський, Іван Холонівський, Ігор Дитиняк, Юрко Черниш.

Четвертий ряд зліва: Антін Мацевко, Роман Петрів, Любомир Маркевич, Йосип Мельник, Григорій Мосійчук, Юрій Оріскан, Тарас Юзвішин, Микола Пріць, Іван Бумбак, Іван Прокоп, Іван Саварин, Симон Прийма, Орест Юсипчук.

Честер (Мирослав) Куць

«ШУМКА» НАПЕРЕДОДНІ СВОГО 30-РІЧЧЯ

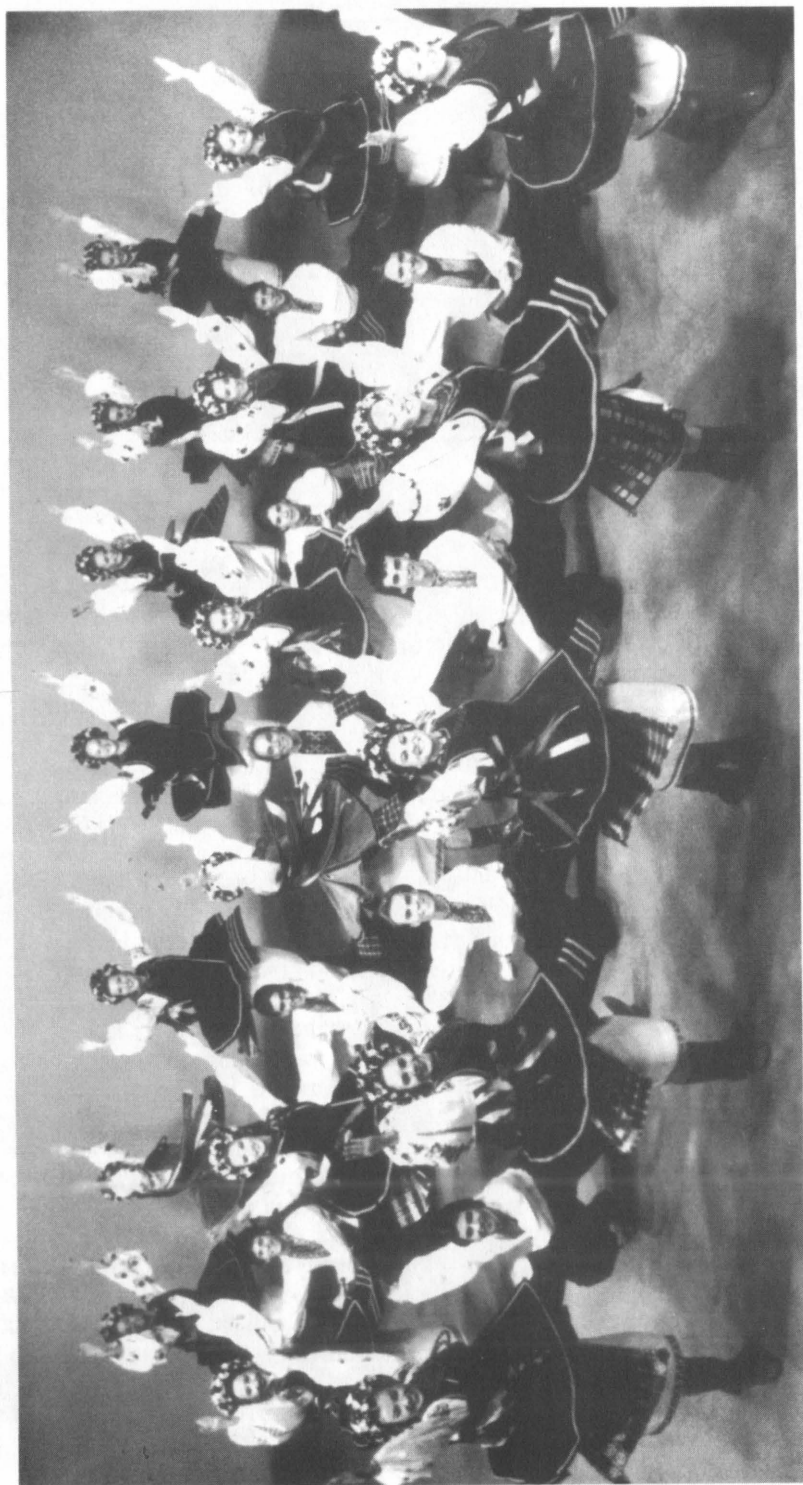
(1959-1989)

Світової слави ансамбль «Шумка» відзначатиме 1989 року своє заслужене 30-річчя. Зорганізував цю відому танцювальну групу колишній учень хореографа Василя Авраменка, Честер (Мирослав) Куць, який з того часу навчив тисячі хлопців і дівчат виконувати українські народні танці. Один із акторів-режисерів, Дмитро Пелех, так писав про мистецького керівника «Шумки» з приводу її «п'ятирічного існування»:

Мирослав Куць вклав свою велетенську жертвовну працю на розбудову танцювального ансамблю, не шкодуючи свого часу, енергії та фахового знання. Таким подивугідним ентузіазмом може бути тільки та людина, якій безмежно дорога українська культура. За це йому належить найсердечніша подяка й признание від усієї нашої української громади міста Едмонтону. Честь і слава мистцеві! (Альманах *Північне сяйво*, 1964, книга I, стор. 123).

Ці слова повною мірою можна прикласти до наступного часу, в якому діяв п. Куць, організовуючи додатково танцювальні гуртки, школу українських танців, що переходила від одного клубу до іншого, від одного народного дому при церкві до іншого. Тепер існують уже кілька таких груп, що змагаються між собою за першість. Не випадково ансамбль «Черемош» так виріс і розвинувся, що в багатьох відношеннях дорівнює «Шумці», а може й перевищує її (ясна річ не у всьому).

Кількість виконавців у «Шумці» з року в рік мінялася: талановиту молодь охоче приймали, старших відпускали. Таким чином, у танцювальній групі залишалися найталановитіші танцівники й танцівниці. Як подавав режисер Михайло Сулима, 1987 р. було їх 45. Євген Звоздецький, якого називають «найвизначнішим аранжувальником української танцювальної музики в Канаді», якийсь час був музичним керівником «Шумки». Він же диригував Едмонтонською симфонічною оркестрою підчас виконання українських танців.

«ШУМКА»

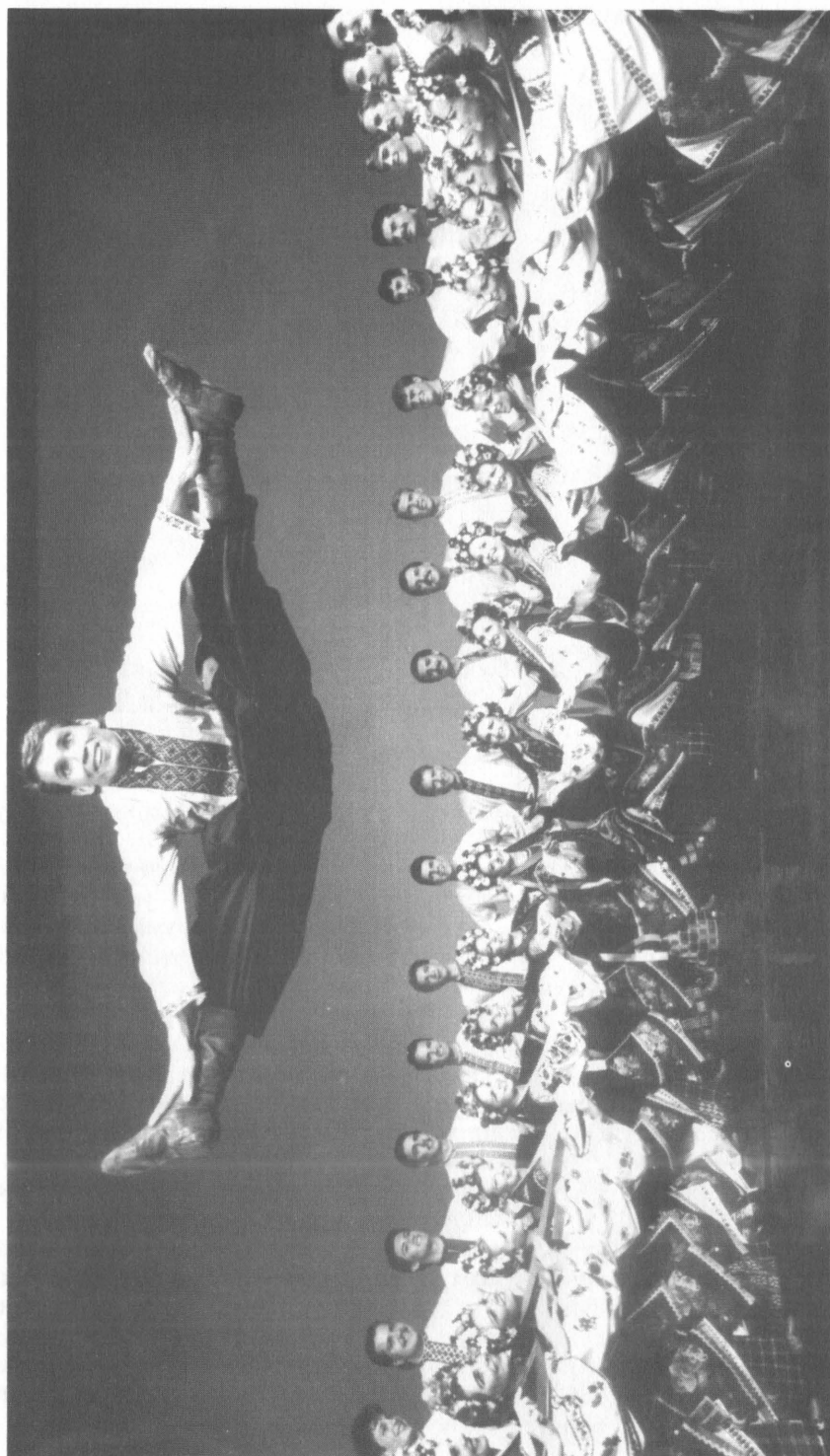

Євген Звоздецький — диригент і композитор.

Сотні концертів дала «Шумка» на північно-американському континенті. З великим успіхом виступала вона в Японії, Гонконгу, Африці та в багатьох містах США, показуючи всьому світові унікальний стиль «народного балету», вдосконалені зразки українського танцювального фолкльору. З усіх частин України шумківці брали найкращі взірці народної хореографії, зокрема з Полтавщини, Волині, Гуцульщини, Закарпаття й Буковини.

Майже кожного другого року «Шумка» організовує турне по Канаді. На репетиціях танцівники й танцівниці вивчають не тільки класичний балет, а й нову хореографію. Останнім часом почали застосовувати елементи джазового танцю, що — до речі — викликало в розмовах деякі заперечення. До успіхів шумківців треба зарахувати ще й те, що до їхніх танців приглядалися королева Єлисавета II та президент Реген. Дуже прихильні відгуки про «Шумку» були в англійськомовній пресі Канади, США, Гонконгу тощо.

Честер Куць, перед відходом на заслужену емеритуру, передав великий архів «Шумки» та багату літературу про українські танці теперішній адміністрації ансамблю. Мистецьким керівником напередодні 30-річчя цієї славної танцювальної групи став Іван Пихлик. Деякі шумківці старшого віку поставали інструкторами танців у різних гуртках. Із солістів цього ансамблю вирізнялися Орест Семчук (теперішній режисер) і Наталка Доброліж.

«ЧЕРЕМОШ»

20-РІЧЧЯ АНСАМЛЮ «ЧЕРЕМОШ»

1988 року сповнилося 20 років широкої діяльності танцювального ансамблю «Черемош», української мистецької групи, породженої добою канадської багатокультурності. Біля народження цього ансамблю стояв Честер Куць, який навчав танцівників і танцівниць українських народних танців, ставлячи перед черемошцями основну мету — збереження й розвиток української культурної спадщини. 1982 року мистецьке керівництво ансамблем перебрав Рик Вацко, що поглиблював свої хореографічні знання на курсах в Україні. Музичним директором «Черемошу» працює Євген Звоздецький, відомий диригент, автор музичних композицій і діяльний організатор культурного життя в Едмонтоні.

Свого часу «Черемош» відвідав Європу, виступав у Лондоні в Англії. 25 черемошців побували в Києві на семінарі з хореографії. Це вже фактично не стільки аматорський як більш-менш професійний ансамбль. Едмонтонці мали багато нагод пересвідчитися в цьому, відвідуючи його численні концерти.

З нагоди 20-річного ювілею ансамбль відбудув чергове канадське турне, з участю Едмонтонської симфонічної оркестри. До участі в цьому турне, крім основних 50 виконавців, уведено традиційні українські інструменти — бандуру, цимбали, сопілку. Черемошці зодягнені в народні костюми дев'ятох регіонів України. Ці автентичні строї коштують ансамблеві близько півмільйона доларів. У його програмах поряд традиційних танців часто бувають сюжетні хореографічні композиції.

Канадське турне 1988 р. охоплювало такі міста в Західній Канаді: Едмонтон, Ред-Дір, Калгарі, Келовна... Це було гарним підсумком діяльності черемошців, що протягом двадцяти років мали близько двохсот успішних концертів як в Альберті так і поза нею. «Черемош» — єдиний український ансамбль у Канаді, що випустив свій зорово-слуховий диск. З такої нагоди один примірник було вручено прем'єрові Альберти Гетті після виступу черемошців у ротунді альбертської легіслятури 9 вересня 1988 р. Прем'єр Гетті зворушливо дякував ансамблеві і висловив гордість із того, що «Черемош» так гарно репрезентує провінцію Альберту по всій Канаді.

Примітка. У той час, коли друкувалася ця книжка, «Черемош» із великим успіхом відбув ювілейне турне — концертував у таких містах: Летбридж, Ред-Дір, Едмонтон, Вікторія, Ванкувер, Келовна, Оттава, Торонто, Вінніпег, Ріджайна, Саскатун, Калгарі (вересень - жовтень, 1988).

Соліст (угорі) — Е. Года. Передній ряд зліва: Т. Вугальтер, В. Марко, В.Костик, Т. Татух, М. Байда, Ш. Трафаненко, С. Сенко, К. Варварук, П.Костик, Дж. Дацишин, Ш. Мадаська, П. Песклицев, О. Слюзар, Ш. Ничка, П. Москалик, Д. Локі, К. Бабюк, Д. Качмар, С. Варварук, М. Вигера, Д. Вацко-Качмар. Задній ряд зліва: І. Конопада, А. Калиновський, Т. Корж, Т. Хміляр, Д. Филипчук, Дж. Ващук, С. Матійчук, Б. Меківан, М. Кобітович, Дж. Крисак, Г. Костишин, Д. Варварук, Хр. Царук, Д. Марко, Г. Ткачук, М. Осташевський, Д. Филипчук, Ю. Венгринюк, Т. Ласковський, Директор ансамблю — Іван Варварук.

20-РІЧЧЯ ВОКАЛЬНОГО АНСАМБЛЮ «МЕРЕЖІ»

Засновано жіночий вокальний ансамбль «Мережі» 1968 року. Музичними керівниками були до 1983 р. Марія Дитиняк і Сергій Яременко, опісля — сама М. Дитиняк. Мета ансамблю — плекати, розвивати й поширювати українську пісню й музику. З цією ціллю мережанки часто брали участь у радіо- й телепрограмах, завжди з новим репертуаром, у якому понад 150 пісень, включно з естрадними. Ансамбль видав три довгограйні платівки.

На різних концертах і фестивалях мережанки не раз і не два здобували відзначення. 1980 р. вони отримали першу нагороду у всеканадській хоровій competiції (в етнічній категорії). Протягом 20 років склад ансамблю змінювався. Свого часу співали і вже відійшли Анна Дейвис, Любов Татух, Ольга Логвиненко, Ірина Апонюк, Зоряна Климкович, Марія Татчина, Марія Тодорук, Галя Радюк, Ірина Моргардт, Ольга Литвинець, Галина Магус, Ейліна Чорнел. Далі співають в ансамблі Мирослава Захарія, Леся Лісова, Марія Лісова, Єлисавета Андерсон, Леся Чумер, Ірина Шмигельська, Олеся Талпаш, Петруся Якимишина. Акомпаніаторами були Марія Дитиняк, Оріся Олійник, Мирослава Фодчук. Тепер акомпанує Ірина Тарнавська.

На перший погляд, це ніби камерний ансамбль, однак його популярність така широка, як і великих хорів чи танцювальних гуртків. Головне, що мережанки, виконуючи пісні переважно літературного походження, завжди тримаються високого рівня. Справді, вони мережать серця чаром своїх голосів.

СПІВАКИ «КАШТАНИ»

Групу співаків «Каштани» зорганізував 1968 року Михайло Свистун, який і став її диригентом. Спершу поставили собі за мету пропагувати народну й церковну музику. Однак незабаром поширили свій репертуар на новітні романси й т.п. Та й сама група незабаром стала ансамблем.

«Каштани» виступали на багатьох національних імпрезах, брали участь у різних концертах, влаштовуючи свої власні або разом із танцювальним ансамблем «Черемош» у ювілейні аудиторії. Крім виступів майже по всій південній Альберті, зокрема в містечках Вегревіль, Верміліон, Кемроз, Смокі-Лейк, Гренд-Прері, Понока, чи у Верноні та Ревелстоку, що в Британській Колумбії, ансамбль їздив у турне по Англії, де концертував у Лондоні, Бредфорді та інших містах. Брав участь там і в міжнародному фестивалі.

Слід згадати, що «Каштани» випустили у світ свій альбом «Пасхальна літургія» (дві платівки), виступали на програмах телебачення, підчас т. зв. днів Клондайку, перед прем'єром і міністрами провінції Альберти, в Українському селі поблизу Парку Елк-Айленд підчас святкування Українського Дня.

Крім диригента Михайла Свистуна, який добирає музику, до складу ансамблю «Каштани» входять тенори Орест Цинцар, Любомир Пастушенко, Віктор Байрак, Тарас Слабий, Олег Черкавський, баритони

«Мережі»

«Каштани»

Орест Катола, Бен Ласкі, Петро Роланд, Андрій Федунік, баци Юліян Козяк, Нестор Петрів, Роман Грох, Орест Юсипчук, Борис Радьо, Валеріян Маркевич. Серед названих три акордіоністи.

ВИСТАВИ П'ЕС В ЕДМОНТОНІ

Михайло Соханівський та його перевтілення.

Протягом першого півстоліття час від часу ставили на сценах різні українські п'єси в Едмонтоні, але про театральне мистецтво не доводиться й говорити, бо це були дуже аматорські вистави. Їхня вартість полягала хібащо в тому, що виконавці говорили на сцені українською мовою, а це причинилося до зберігання її в Канаді.

1949 року прибули до Едмонтона чотири актори — Михайло Соханівський, Тамара Барановська, Євгенія Сташків і Данило Муринка (цей останній був без театральної освіти, але виявив себе як талановитий самоук). Вони відразу ж заснували Український драматичний ансамбль, що проіснував тут більш як 25 років, ставлячи різні п'єси, часто у співпраці з драматичним гуртком при УНО, що виник трохи пізніше під керівництвом Ісая Чорновола, випускника Харківського драматичного інституту, актора й режисера театрів в Європі. Ансамбль і гурток завжди співпрацювали, готуючи вистави то разом, то окремо. З'являлися інші театральні гуртки, але вони існували недовго — якщо не зникали, то вливалися в ансамбль, що сталося фактично і з гуртком І. Чорновола.

Першою виставою ансамблю була мелодрама «Його велика любов», поставлена тричі в Едмонтоні 1949 р. та повторена в Мондері, Редвеї та Калгарі. З приїздом до Канади проф. Л. Туркевича, на сцені йшла п'єса «Ой не ходи, Грицю» та опера «Катерина» (музика М. Аркаса).

За весь час існування ансамблю, при Спільці Української Молоді, працювали в ансамблі чотири режисери, які поставили десятки п'єс: о. Марко Дирда — «Вишнівська ніч», «Ой зійшла зоря над Почаєвом» Гр. Лужницького; Данило Муринка — «Геть з мужчинами», «Розгром» Івана Багряного, «П'яний рейд», «В одвічних розшуках», «Марко Спотикайло», «Тріумф прокурора Дальського»; Ісай Чорновіл — «Наталка Полтавка»,

«Наталка Полтавка». Зліва: М. Жмурко, І. Чорновіл, І. Прокоп, Б. Мельник, В. Винничук.

«Чумаки», «Суєта» «Дай серцю волю», «Невольник», «Мати-наймичка»; Михайло Соханівський — «Його велика любов», «Воскресення», «Кармалюк», «Запорозький скарб», «Брат на брата», «Крути», «Устоятись не було сили», «Інваліди» Гр. Лужницького, «Король стрільців» Івана Керницького, «Чия дитина», «Непокірні», «Отаман пісня», «Таємний фронт», «Дівчата з інституту», «Отаман Хмара», «Готель Сагара», «В чужому однострої»... Дуже можливо, що цей перелік поставлених п'єс не повний. Напр., відомо, що ставили ще такі п'єси: «Назар Стодоля» Т. Шевченка, «Пошились у дурні» — травестія І. Керницького, «Блудний син» — біблійна містерія, але не відомо, хто був режисером.

Крім того, Український драматичний ансамбль майже щороку ставив т.зв. р е в і ї, інсценізації, новорічні сценки, напр., «Маланчин вечір», гумористичні одноактівки з політичного чи просто з місцевого життя в Едмонтоні. Часто в ролі Маланки виступала Тетяна Федорів, у ролі Старого року — Данило Муринка, а в ролі Нового року — Августин Подільський або зрідка Володимир Качмар. І. Прокоп поставив свій монтаж до золотого ювілею Української Православної Церкви в Канаді.

Оформлювали сцену Юліян Буцманюк, Василь Залуцький, Вадим Доброліж. При цій нагоді треба згадати, що В. Доброліж протягом багатьох років виконував сценічне оформлення багатьох неукраїнських концертів та опер у ювілейній аудиторії. Адміністратором ансамблю бував Микола Сус.

У виставах ансамблю брали участь такі особи (подано за абеткою як професійних акторів так і аматорів, навіть тих, що виступали на сцені епізодично): В. Багнюк, М. Багнюк, Л. Байрак, С. Батицька, О. Богоніс, Я. Боднар, І. Болехівський, В. Борецький, Н. Брик, Л. Візнюра, О. Віндик, М. Горбань, В. Гринюк, Д. Габорака, Я. Говда, С. Грох, Р. Дацьків, М. Дитиняк, Л. Дитиняк, С. Духній, Н. Духній, К. Залуцька, В. Качмар, С. Костів, О. Котовський, Я. Кукурба, І. Лагола, В. Левицький, І. Личак, Ю. Логин, С. Лукіянець, В. Луців, О. Луців, О. Крайківська, А. Мазурик, М. Микуляк, Б. Мороз, Д. Муринка, Л. Муринка, З. Мурська, С. Мурська, В. Ніньовський, О. Ніньовський, М. Павлесса, В. Паневчук, Г. Під'ярківська, В. Порицький, А. Подільський, Б. Олійник, Р. Осташевський (виступав також як рецитатор), А. Прийма, І. Прокоп, П. Прокопів, В. Рак, Л. Романків, Р. Росляк, О. Сокіл, Л. Соробей, М. Соханівський, І. Стадник, Л. Стангрет, Є. Сташків, В. Стебельський, С. Стефанів, М. Сус, З. Таланчук, Н. Таланчук, А. Том'як, Г. Федорак, О. Федорак, Т. Федорів, О. Федущак, О. Цинцар, В. Чорновіл, І. Чорновіл, Н. Чорновіл, Р. Чучман, М. Шарабун, Ю. Шарабун, О. Шевчук, Л. Школьна, М. Шмигельський, С. Щерба, В. Юник, О. Юсипчук, Г. Якимечко... Цей список, мабуть, неповний. Скомпоновано його за відомостями з різних джерел, у т.ч. з програмок вистав.

Деякі вистави дуже подобались публіці. П'єсу «Прокурор Дальський» ставили дев'ять разів — тричі в Едмонтоні, по одному разу в Калгарі, Голдені, Редвеї, Редвотері, Вільні, Старі. «Інвалідів» ставили тричі, в т.ч. в Калгарі. Особливо треба вирізнити виставу драматичної поеми «Оргія» Лесі Українки. У ній брали участь М. Соханівський (Меценат), М. Суховерський (прокуратор), С. Грох (префект), Люба Грох (Нериса), О. Єндик (Єфросина). Режисером був М. Соханівський. Декорації виконав

В. Залуцький, музичне оформлення написав композитор С. Яременко.

Як переказують колишні глядачі та учасники вистав, із великим успіхом ішла двічі комедія «Суєта» І. Карпенка-Карого (Тобілевича), що її поставив «незалежний драматичний гурток» під проводом І. Чорновола. Декорації виконав В. Доброліж, «стилеві костюми» для акторів пошила Євдокія Симонова. Виконували ролі Дмитро Пелех (Макар), Лукія Погорецька, О. Сокіл, І. Прокоп, Б. Дячук, М. Соханівський, Надія Чорновіл, Л. Єндик, В. Чорновіл, І. Патан, О. Ніньовський, О. Котовський, Ю. Юсипчук...

Український драматичний ансамбль фактично припинив своє існування в середині сімдесятих років. Наполегливі спроби Л. Дитиняка відновити його у вісімдесятих роках не вдалися, сам ініціатор помер незабаром. Натомість створено Український розповідний театр заходами нових людей, переважно молоді, з метою ставити щось відповідне для молодих глядачів (див. інший підрозділ).

Досі йшла мова про українськомовні вистави. В Едмонтоні ставили також англійськомовні п'єси, напр., інсценізацію повісти «Земля» О. Кобилянської. Адаптацію приготувала Г. Польова з Ванкуверу.

І. Прокоп, М. Жмурко

«Тріумф прокурора Дальського» К. Гупала. Дія третя: Підвал. Зліва направо: Д. Муринка в ролі прокурора Дальського, С. Мурський в ролі Корнева — слідчого НКВД, М. Горбань в ролі Сомка — місцевого провідника української підпільної націоналістичної організації, Ю. Шарабун — в ролі Смолярова, також члена організації, М. Соханівський — в ролі Кацнельсона — першого слідчого НКВД і М. Сус у ролі Гайди. Гайда — батько героїні п'єси, лікарки Поліни Бреславець, провідний член ОУН і зв'язковий із закордону від полк. Є. Коновальця. Подія відбувається в Харкові на Україні.

(З Пропаг'янтної книги УНД, 1966)

Іван Прокоп
Один із найдіяльніших акторів в Едмонтоні.

УКРАЇНСЬКИЙ РОЗПОВІДНИЙ ТЕАТР

Заснований аматорами 1979 року, Український розповідний театр (не думаю, що назва вдала), крім вистав при церквах і клубах по Альберті, брав участь у драматичних змаганнях підчас міжнародного року дитини. Управа Союзу Українок Канади надає йому постійну фінансову підтримку. Завдяки цьому поставлено щонайменше п'ять п'єс, переважно для молодих глядачів: «Казка про лисичку», «Хвости, роги й лапки», «Як пір'я летіло», «Пригоди з відьмами» та «Лис Микита». Особливо гарно виконували свої ролі Борис Мельник та Іван Іщенко. Деякі з них записано на відео-стрічки. Уже кілька разів передавали їх на програмах телебачення, через радіо тощо. Вони дуже добре надаються для двомовного навчання у школах Альберти.

1984 року театр був представником провінції Альберти на драматичному фестивалі в Сейнт-Джонсі, у Ньюфавндленді. Англійськомовна преса не пошкодувала похвал на його адресу. *Saint John's Evening Telegram* відзначив (9 липня т.р.) цей розповідний театр. До 1000-річчя християнства в Україні поставлено в Едмонтоні нову п'єсу *Азор* Анни Звоздецької — на біблійну тему. Треба підкреслити, що всі вистави відбуваються українською мовою. Душею театру стала Юлія Меглей-Блажук, учителька драматичного мистецтва. З інших аматорів-акторів слід згадати Степана Цюну, Христю та Григорія Горнофлюків, Тараса й Павла Єринюків, Галину Прокопчук-Елко (Ілько?), Ганну Багнюк... Співпрацюють із театром Галина Магус, Ірина Домитрак і Леона Фарина-Бриджес.

Після занепаду драматичного ансамблю, що мав також професійних акторів, тепер це єдиний український театр в Едмонтоні. Він заслуговує на всебічну підтримку громади. Фондація альбертської культурної спадщини якраз таку фінансову допомогу й надає цьому театрові для молодих глядачів. А старші також відвідують його вистави.

Манолій Лупул — колишній директор КІУС, дослідник українського життя в Канаді, автор багатьох публікацій.

Клуб українських професіоналів і підприємців. Зліва: С. Прийма, І. Гарах, Ю. Дитиняк, Н. Макух, В. Горбай, Ю. Котович, Е. Онушко, Р. Петришин, Ф. Плішка, Б. Медвідський, Б. Шимко.

КЛЮБ УКРАЇНСЬКИХ ПРОФЕСІОНАЛІСТІВ І ПІДПРИЄМЦІВ

Клуб українських професіоналістів і підприємців засновано 1960 року. Серед засновників треба згадати передусім таких осіб: Іван Дикур, Іван Ісаїв, Дмитро Мельник, Петро Миськів, Петро Саварин, Василь Середа. Тоді вписалося 60 осіб, тепер — більш як 260 членів. Едмонтонський клуб уходить як складова частина до Федерації українсько-канадських клубів, яких нараховують понад 20.

Крім українськомовних членів, клуб охоплює також ренегатів, що вже забули рідну мову. Не зважаючи на такий рясний конгломерат, він діяльно підтримує українсько-англійські двомовні кляси в школах Едмонтону та провінції, як також Канадський інститут українських студій (КІУС), що видає дослідницькі публікації на українські теми.

З найважливішої діяльності клубу слід згадати, що він закупив комплекти *Encyclopedia of Ukraine* для бібліотек провінційних шкіл. Завдяки його заходам, щороку в Альбертському університеті влаштовують Шевченківську лекцію, що її читають визначні українські науковці з усього світу. Першу лекцію прочитав проф. Юрій Шевельов з Колумбійського університету.

Серед президентів (голів) едмонтонського клубу були такі відомі громадські діячі (в хронологічному порядку): суддя Іван Дикур, д-р Дмитро Мельник, адвокат Петро Саварин, бухгалтер-експерт Василь Базюк, міністер провінційного уряду Василь Дячук, посажник міста Лаврентій Дикур, музейний працівник Роман Осташевський, суддя Ярослав Росляк, адвокати Василь Підручний, Ігор Брода, Любомир Маркевич, д-р Орест Талпаш. Тепер очолює клуб Юрій Котович. Його заступник — адвокат Нестор Макух.

Клуб надає також почесне членство, яке свого часу отримали такі заслужені перед громадою особи: Михайло Лучкович, Сидір Горецький, Петро Лазарович, Василь Косташ, Василь Середа, Петро Саварин, Манолій Лупул, Василь Кунда, Лаврентій Дикур та інші. До речі, популярного посажника міста Едмонтону, Л. Дикура, обрано 1988 р. лідером Ліберальної партії Альберти — на конвенції в Калгарі. Це дає йому великі шанси стати прем'єром нашої провінції.

УКРАЇНСЬКЕ МУЗИЧНЕ ТОВАРИСТВО АЛЬБЕРТИ

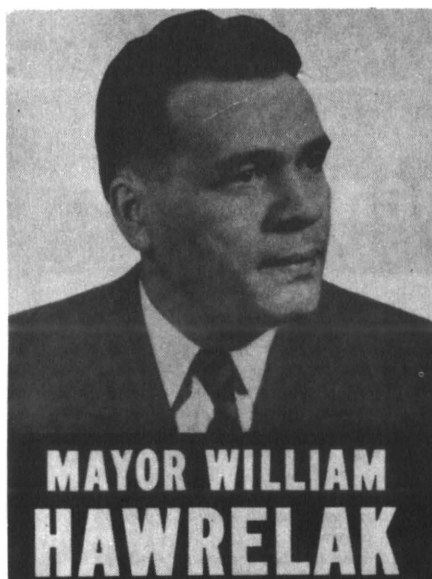
Співпрацюючи з іншими, Українське музичне товариство Альберти, що існує близько 20 років, влаштовує концерти співаків та піаністів з-поза Едмонтону. На сценах міста виступали Люба та Іриней Жуки, Роксоляна Росляк, Юліяна Осінчук та інші. Досі влаштовано кілька-надцять семінарів для диригентів, у яких брали участь не тільки місцеві ентузіясти, а й аматори з Америки, Аргентини та Австралії. Музичним керівником був В. Колесник. Увійшло в традицію, що кожного року заходами товариства відбуваються концерти колядок і щедрівок. До ювілею В. Барвінського видано збірник його нот. Головою товариства була Неоніла Дмитрук, а тепер — Марія Дитиняк.

Правник Петро Саварин, визначний громадський діяч, великий приятель працівників культури. Нагороджений Орденом Канади, Шевченківською золотою медалею. Президент СКВУ, колишній канцлер Альбертського університету, колишній президент Консервативної партії Альберти.

Марія Лобай — колишня вчителька, визначна громадська діячка, нагороджена Орденом Канади.

Виборчий плакат.

В. Гавреляк — колишній посажник міста Едмонтону.

ТРИ УКРАЇНСЬКІ МУЗЕЇ В ЕДМОНТОНІ

У добу багатокультурности засновано в Едмонтоні аж три українські музеї, якщо не рахувати кількох приватних колекцій. Спершу з'явився Українсько-канадський архів-музей, що виник на основі приватної збірки Григорія Йопика, збирача виробів народної творчости, українських книжок, давніх документів, що стосуються переселенців, і т. п.

Завдяки дотації від федерального уряду, куплено будинок на 110-й авеню, оновлено його й почасти перебудовано і, таким чином, офіційно відкрито цей архів-музей 1974 р. Тепер провінційний уряд Альберти щороку дає приблизно п'ять тисяч доларів на його утримання. Різноманітні збірки, зокрема українського одягу, вишивок, писанок та іншого народного мистецтва, річники українських часописів, переселенські документи — усе це так розрослося, що великий будинок із двома залами не може всього вмістити, щоб належно експонувати. Відразу впадає в очі перевантаження. Покищо впорядковано, в окремій кімнаті, книгозбірню, завдяки професійним бібліотекарям — М. Суховерському й В. Гиракові — та їхнім помічницям. Однак архіви спочивають у пакунках — до них майже не можна досягнути дослідників. У зв'язку з цим, ідуть розмови про побудову нового приміщення з модерним устаткуванням, вогнетривалими шафами для збереження експонатів тощо. Донедавна очолював цей музей його засновник Г. Йопик. Тепер головою управи обрано проф. Михайла Калиновського.

Другий музей, зі значною бібліотекою (покищо невпорядкованою), знаходиться в аудиторії при православному Соборі Св. Івана. Зорганізував його Союз Українок Канади. Національні строї, вишивки, писанки та предмети домашнього устаткування виставлено в одній просторій кімнаті, поряд книжок на полицях уздовж стіни. Зберігається тут і документація діяльності СУК, що існує при Союзі Українців Канади.

Зовсім недавно засновано, у модерно устаткованій кімнаті, під Катедрою Св. Йосафата, третій музей, де виставлено зразки українського одягу, вишивки й т.п. предмети народного мистецтва. Опікується цим музеєм Ліга Українських Католицьких Жінок (ЛУКЖ).

Усі ці музеї можна оглядати в певні години, про що оголошують у міському щоденнику англійською мовою. Зацікавлені туристи, в. т.ч. й неукраїнські, користають із таких нагод. Варте уваги те, що в музеї-архіві скомплектовано багато українських видань. Їхня кількість поступається перед українською збіркою в бібліотеці Альбертського університету, однак тут є дуже рідкісні видання, яких немає ніде в Канаді. Це стосується як канадської україніки так і україніки з усього світу, почасти Радянського Союзу.

З музейних експонатів ЛУКЖ.

Популярний скрипаль Михайло Саварин розважає учасників «Маланки» (1988).

КІНЦЕВЕ СЛОВО

У цій книжці, як згадано у вступному слові, поряд особистих спогадів і записів, я намагався накреслити канадське тло, на якому довелося мені працювати протягом близько 30 років чи то як професорові української мови й літератури чи як науковцеві-літераторові. Це тло не хотілося зменшувати, бо його напевне можна поширити. Адже я подав тут лише короткі відомості чи згадав найголовніше, зокрема тих працівників, яких знав особисто та з якими більше чи менше співпрацював на культурній ниві. Неминучі та несвідомі пропуски можна б уставити хібащо в другому виданні (автор буде вдячний за читацькі побажання).

Життя в Канаді склалося так, що останні 30 років минули під гаслом багатокультурності, яку фактично заініціювали тутешні українці, інші етніки підтримали, а канадський уряд офіційно прийняв її як свою основну програму в галузі культури та освіти. 11 серпня 1988 року представник федерального уряду устами свого міністра Багатокультурності Гері Вінера на зустрічі з етніками, що відбулася в Торонтському університеті, урочисто проголосив таке: канадський парламент і сенат одноголосно схвалили закон про багатокультурність Канади. Відомий український журналіст і громадський діяч Василь Верига у своїй статті «Схвалено закон про багатокультурність» так наводить слова міністра:

Я гордий, що можу поділитися з вами доброю новиною, а саме, що канадський законопроект про багатокультурність, відомий як Bill C-93, формально став обов'язковим законом... палата громад і сенат схвалили цей історичної ваги закон одноголосно (*Український голос*, 12 вересня 1988 р., стор. 3).

Таким чином те, про що говорили прем'єр-міністри Діфенбейкер і Пірсон 30-25 років тому, що вже практично існувало в етнічних середовищах (із більшим чи меншим застосуванням), тепер стало з а к о н о м, згідно з яким

культурна спадщина кожної етнічної групи творить нашу всеканадську спадщину. І це власне є основою багатокультурності, якою ми гордимось і даємо як приклад для решти світу. Одночасно маємо право ствердити, що це є перший державний акт багатокультурності в цілому світі (там же, стор. 3).

Bill C-93, який став «обов'язковим законом», треба розглядати як важливий додаток до Канадської Конституції, що виникла на основі Британського Північно-Американського Акту з 1867 року. Закон про багатокультурність Канади стосується всіх етнічних груп чи пак національних меншин, в т.ч. британців і французів (квебекців), яких уважали й далі загально вважають засновниками Канади. Ці дві групи мають визнавати й шанувати інші етнічні групи як рівних собі. Отже, не сміє бути жодної дискримінації чи будь-якого ущемлення. Усі громадяни нашої країни, не зважаючи на їхнє расове чи національне походження, мають рівні права. А федеральний та провінційний уряди повинні пильнувати, щоб існувала повна рівноправність у суспільному, культурному й політичному житті Канади.

Багатокультурність великою мірою загальмувала (хоч і не припинила) асиміляції етників. Як доказ, можна навести відомості стосовно українських мовців, яких була така кількість, згідно з урядовими переписами:

1961	1971	1981
361,496	309,855	292,265

Треба підкреслити, що згадані числа, взяті з книжки *Languages of Canada – Langues du Canada – Мови Канади* (1987) Ярослава Рудницького, означають лише кількість тих, що розмовляли між собою рідною мовою в означений рік (деякі може тільки розуміли її), а не загальну кількість українців. Якщо за 10 років (1961 - 1971) засимілювалося приблизно 51,640 українців, то протягом наступного десятиріччя (1971 - 1981) засимілювано їх лише 17,570 — утричі менше. Це вже краще! Для порівняння наводжу відомості про наших сусідів — поляків:

1961	1971	1981
161,720	134,780	127,960

Можна думати, що поляки асимілюються ще більше: якщо українців до Канади, поза одиницями, не прибувало, то поляки в сімдесятих роках приїжджали сюди на поселення масово, а це збільшило кількість польських мовців у переписі 1981 р. Приблизно така сама пропорція в інших етнічних групах чи меншинах, яких у книжці Яр. Рудницького наведено близько 40.

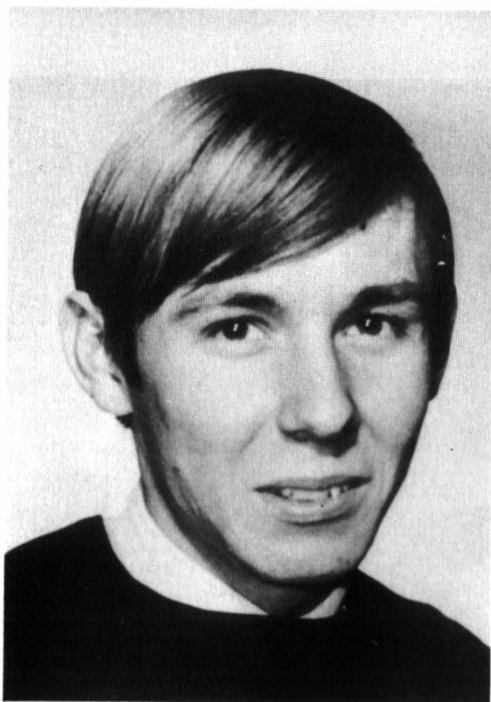
Сповільнення асиміляції — це, безперечно, осяг багатокультурности. Якщо зберігається мова, то краще зберігається й культурна тотожність. Для українців, яких у Канаді близько одного мільйона, це був час усталення національної ідентичности. Майже позникали племінні назви в офіційних документах (хібащо зберігаються в давніх поселенців як спадщина трагедії). Тепер майже на 100 відсотків запанувала наша національна назва **у к р а ї н е ц ь** чи пак *Ukrainian*. До такого усталення причинилися ще й вияви нашої народної культури. Українські великодні писанки здобули світову славу. Найбільша у світі писанка назавжди стала на площі парку в містечку Вегревілі. Танцювальний ансамбль «Шумка» також набув світової слави міжнародними турне. Серед негативних явищ треба назвати **н е с м а ч н і п і р о г і**, що осквернюють українську кулінарію не тільки своєю неукраїнською назвою (замість «вареників»), а й дуже часто несмаковитими неякостями. Дивуюся, як могли люди їсти ганебні пародії на вареники підчас українського фестивалю у Вегревілі 1988 р. А таке безчинство повторюється з року в рік у багатьох місцях, у православних і в католиків. Про інші негативи можна б написати ще окремі розділи, але я намагався більшу увагу звертати на позитиви, на справжні осяги Канадської України.

ФОТОЗНЯТКИ

- Стор. 2. Автор. Зняток.
- Стор. 6. У Монтерей в Каліфорнії 1956 р., коли надійшов перший примірник *The Muse in Prison*.
- Стор. 6. 1958 р. вирішили переїхати до Канадської України і сфотографувалися. Переїзд відбувся 1960 р.
- Стор. 19. Лестер Пірсон, прем'єр-міністр Канади, і правник Петро Саварин (праворуч) серед українців Едмонтону.
- Стор. 19. Василь Духній, меценат *Північного сьєдла*, Яр Славутич і Ярослав Скрипник, громадський діяч.
- Стор. 19. Біля пам'яткової плити в парку Елк-Айленд. Зліва: Є. Штендера, В. Залуцький, Яр Славутич, І. Кейван, Б. Мазепа, Ю. Стефаник.
- Стор. 20. Автор цікавиться дичиною, гордиться зустріччю з чорним і білохвостим.
- Стор. 20. Чорний вирішив не чіпати завойовника прерій, з якого наїдку було б не багато.
- Стор. 26. Моя перша кляса української мови в Альбертському університеті (літній кредитований курс 1960 р.)
- Стор. 27. Президент Альбертського університету приймає чек від української громади для стипендій відмінникам з української мови. Зліва: Яр Славутич, В. Дячук, д-р В. Джонс, В. Базюк, І. Моравчик.
- Стор. 28. Студенти літнього кредитованого курсу української літератури 1965 р.
- Стор. 29. На конференції канадських славістів 1962 р. в Гамільтоні. Зліва: В. Шелест, Яр Славутич, Б. Боцюрків.
- Стор. 30. Мокровусті й суховусті 7 березня 1964 р. відзначили 25-річчя моєї поетичної творчости. П'ють за здоров'я ювіляра, в першому ряду: І. Прокоп, Р. Березовський, Б. Мазепа, сам ювіляр, І. Кейван, Ю. Стефаник, Д. Мур; у другому ряду: ?, Л. Дитиняк, С. Яременко.
- Стор. 31. Проф. І. Кейван, від імени літераторів і мистців, підносить ювілярові подарунок — портрет Т. Шевченка у власному виконанні.
- Стор. 31. Відвідали могилу Іллі Киріяка, автора трилогії *Сини землі*. Зліва: Ст. Базюк, Кейвани, Яр Славутич, Крайківські, Іванці.
- Стор. 40. З відвідин Євгена Маланюка (спереду в центрі). У другому ряду: Яр Славутич, Д. Струк, Б. Мазепа, Д. Мур.
- Стор. 44. Проф. Ю. Шевельов відвідав українську книгарню (1961). З цієї нагоди ми сфотографувалися.
- Стор. 44. На відкритті пам'ятника Лесі Українці у Клівленді 1971 р. Зліва: Наталія Пазуняк, Яр Славутич, акторка Левицька.
- Стор. 45. На конференції славістів у Саскачеванському університеті 1979 р., коли мене обрали головою Українського Шекспірівського Товариства. Перед пам'ятником Лесі Українці зліва — Микола Мушин, Валер'ян Ревуцький, Яр Славутич.
- Стор. 45. Зустріч із Валентином Морозом в Едмонтоні 1980 р.
- Стор. 46. На з'їзді «Слова» 1982 р. в Торонті. Сидять зліва: Яр Славутич, М. Дальний, О. Веретенченко, О. Зозуля. Стоять зліва. Д. Чуб, П. Маляр, М. Ковшун.
- Стор. 49. Після літературного вечора Миколи Понеділка (зліва).
- Стор. 50. Після мого літературного вечора у Вінніпезі (червень, 1959). Другий зліва — В. Жила, шостий — П. Юзик, ззаду в центрі — М. Мандрика, перед ним — п. Качор, крайній справа — Яр. Рудницький.
- Стор. 52. Несподівано приїхали приятелі й відзначили моє 50-річчя (1968). Сидять зліва: А. Мельничук, І. Кейван, К. Телічко, ювіляр, М. Голинський, О. Маярівський. Стоять зліва: І. Воробець-Карпатський, співак Щур, Б. Боцюрків, І. Тимчишин, Б. Мельничук, В. Доброліж, В. Гринчук, Б. Мазепа, М. Хом'як. Після цього автор вирушив у подорож навколо світу, маючи академічну відпустку на цілий рік.

- Стор. 53. Автор надписує автографи на своїх книжках після літературного вечора в Мельборні (Австралія).
- Стор. 54. Слідами Олександра Македонського, на руїнах Персеполю в Ірані (1968).
- Стор. 55. У Персеполі (1968). Фотографував Ібрагім А. (курд).
- Стор. 58. Серед редакторів у Вінніпезі, підчас коректи підручника 1959 р. Зліва: І. Сирник, Яр Славутич, Д. Лобай, Н. Когуська, С. Волинець.
- Стор. 59. У Філядельфії серед одумівців, які виконали мій «Юнацький марш» (Наші будні — розгорнена книга). Диригував П. Гурський (стоїть позаду, з бантиком).
- Стор. 60. На літературному вечорі в СУБ-і (Лондон, Англія).
- Стор. 63. У студії звукозапису («Чилтон» у Філядельфії) діалогів до підручника за зорово-слуховою метою.
- Стор. 67. Учителька Ксеня Турко — ініціатор і керівник серії читанок для двомовних та інших шкіл.
- Стор. 71. На міжнародному назвознавчому конгресі в Італії (1961). Зліва: Яр. Рудницький, Т. Лер-Сплавінський, Яр Славутич.
- Стор. 72. На міжнародному назвознавчому конгресі в Лондоні (1966). Зліва: Яр Славутич, А. Суперанська, п. Біленька з Києва, В. Жила, І. Тарнавецька.
- Стор. 85. 6-ий з'їзд Об'єднання українських письменників «Слово» в Торонті, 11-13 червня 1982 р.
- Стор. 89. Гості з Києва: Д. Павличко, п. Кадомцева, В. Бородин, та Яр Славутич.
- Стор. 91. У Ванкувері, на відзначенні 100-річчя НТШ (1973).
- Стор. 93. На зустрічі з проф. В. Кубійовичем. Сидять зліва: П. Саварин, владица Андрей, В. Кубійович, В. Кунда, Яр Славутич (голова осередку НТШ на Західню Канаду). Стоять зліва — М. Когут, Я. Іванусів, М. Суховерський, М. Фляк, М. Хом'як.
- Стор. 94. На першій конференції канадських слов'ян у Бенфі 1965 р. Сидять зліва — Яр Славутич, А. Михайленко, П. Юзик, ?, В. Кей (Кисілевський), І. Глинка, словак Черешняк. Стоїть крайній зліва — Д. Струк.
- Стор. 95. У Національній Бібліотеці в Оттаві 1985 р., на симпозіумі української поезії, автори надписують автографи на своїх книжках. Сидять зліва: О. Зуєвський, Яр Славутич, С. Кузьменко, Д. Струк. Стоять зліва: І. Макарик, О. Черненко, М. Харчун, М. Голод.
- Стор. 96. Обкладинка журналу *Alberta Report* (October 31, 1983).
- Стор. 98. Уривок із вище згаданого журналу.
- Стор. 101. Уривок зі щоденника *The Edmonton Sun* (May 3, 1983).
- Стор. 103. Пам'ятник жертвам голоду 1932-33 рр., у відкритті якого я брав участь.
- Стор. 105. Свідчення перед міжнародною комісією.
- Стор. 110. На сесії, присвяченій пам'яті Василя Стуса, в Іллінойському університеті в Урбані 1986 р. Зліва: Ю. Шевельов, Яр. Розумний, Яр Славутич.
- Стор. 111. На літературному вечорі Богдана Бори в Едмонтоні.
- Стор. 113. Кияни на зустрічі з едмонтонцями. Зліва: П. Саварин, Яр Славутич, Ф. Погребенник, ?, Зеновія Франко, А. Горняткевич, М. Калиновський.
- Стор. 117. Підчас відзначення 1000-річчя християнства в Україні я прочитав на форумі УВАН у Вінніпезі доповідь «Від землеклонства до християнства: Поезія Богдана-Ігоря Антонича».
- Стор. 119. Morse Manly, Domokos Sándor, René Coulet du Gard, Юрій Пустовойтів.
- Стор. 122. Єлисавета Котмаєр, Ігор Костецький, Віра Славутич.
- Стор. 124. Р. О. Татчин, Тадей Карабович, Масей Сяднєў.
- Стор. 126. Ярс Балан — поет, перекладач і дослідник українського життя в Канаді.
- Стор. 127. Мирна Косташ, авторка *All of Baba's Children* (1977, 1987).
- Стор. 128. З. Кейван — авторка альбому *Greater than Kings* (1977, 1986).
- Стор. 130. Автор зі своєю клясою в школі українознавства у Філядельфії (червень, 1953). Перед ним — син Богдан.
- Стор. 131. Абітурієнти курсів українознавства в Едмонтоні.

- Стор. 137. Данило Струк — один із найперших магістрів з україністики (1964). Зліва: проф. Яр Славутич, наглядач над тезою, і справа — проф. Юліян Лайчук, адміністратор слов'янського відділу.
- Стор. 151-155. З родинного альбому.
- Стор. 160. Українська писанка у Вегревілі.
- Стор. 163. Богдан Кравченко.
- Стор. 169. Пам'ятник Т. Шевченкові у Вінніпезі.
- Стор. 170. Посадник А. Дент проголошує «День української незалежності».
- Стор. 173. Прем'єр-міністр Браєн Малруні.
- Стор. 173. Посадник Едмонтону Лаврентій Дикур.
- Стор. 174. Павло Цимбалюк. Емблема.
- Стор. 176. Композитор Сергій Яременко.
- Стор. 178. Гурток книголюбів.
- Стор. 180. М. Кейван, Т. Федорів, Л. Шулякевич.
- Стор. 181. О. Черненко, Ф. Свиріпа, О. Зуєвський.
- Стор. 182. І. Кейван. Гетьман І. Мазепа (гравюра).
- Стор. 184. Юліян Крайківський. «Аркан».
- Стор. 185. Іван Кейван.
- Стор. 186. Ігор Дмитрук. «Краєвид».
- Стор. 187. Ю. Буцманюк. Портрет М. Ковалюка.
- Стор. 188. Петро Шостак. «Ще й досі грають у гокей».
- Стор. 189. Г. Кошарич. «Хибний крок».
- Стор. 190. Іван Остафійчук. «Де ти, калино, зросла така?»
- Стор. 191. Оксана Славутич. «Замріяна».
- Стор. 191. Ольга Лукомська. Жіночий портрет.
- Стор. 192. Іван Остафійчук, Софія Скрипник.
- Стор. 193. Т. Чупринка (Р. Шухевич), генерал УПА.
- Стор. 193. Ольга Манастирська. Кераміка.
- Стор. 194. Марія Дитиняк.
- Стор. 196. Хор «Дніпро».
- Стор. 197. Мирослав Куць.
- Стор. 198. Ансамбль «Шумка».
- Стор. 199. Євген Звоздецький.
- Стор. 200. Ансамбль «Черемош».
- Стор. 203. «Мережі».
- Стор. 203. «Каштани».
- Стор. 204. Михайло Соханівський.
- Стор. 205. «Наталка Полтавка». (1965).
- Стор. 207. «Мати-наймичка». І. Прокоп і М. Жмурко.
- Стор. 208. «Тріумф прокурора Дальського».
- Стор. 209. Іван Прокоп.
- Стор. 210. Манолій Лупул.
- Стор. 210. Клуб українських професіоналістів.
- Стор. 212. Петро Саварин.
- Стор. 214. Печатка СУОМА.
- Стор. 215. З музею ЛУКЖ.
- Стор. 215. М. Саварин на «Маланці».
- Стор. 213. Марія Лобай. Вільям Гавреляк.
- Стор. 221-222. Меценати цієї книжки.

Никола Мулик, син Петра та Анастасії.(Загинув у нещасливому випадку).

Натан Петро Мулик, єдиний внук Петра та Анастасії Муликів.

МЕЦЕНАТИ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Видавництво «Славута» висловлює щирю подяку родині Муликів за щедру грошову допомогу у виданні цієї книжки про участь українців у культурному житті Альберти.

Народився Петро Мулик 1912 року в с. Передвіри поблизу Краківця Яворівського повіту, в Галичині. Приїхав до Канади 1930 р., з матір'ю Марією (його батько Никола прибув сюди два роки раніше). Спочатку фармували. Незабаром Петро одружився з Анастасією. Якийсь час він теслярував. Переїхавши до Едмонтону, мав різні підприємства, в т. ч. ресторан. Виробляли смачні вареники чи пак «пирогів». Працювали тяжко, жили ощадно.

Перейшовши на пенсію, Мулики продали придбані акри й добре заробили. Хоч Петро ходив до школи всього один рік, він мав розумну голову; знав, як жити у світі. Мулики забезпечили себе і своїх дітей: синам і дочкам купили хати, допомагали грошима. Але вони також думали про інших — щедرو давали гроші на церковні потреби й будівництво церков, а також на різні добродійні цілі. Відвідали вони і Рим, і Єрусалим, побачили світ у поза Канадою.

Розуміючи вагу української мови, не шкодували Мулики сипнути грошей на освітні та культурні потреби українців у Канаді. Честь і слава Петрові та Анастасії за їхню щедру допомогу! Нехай їхні добрі діла переходять до синів і дочок, а також до їхніх багатьох онуків! А для інших родин хай послужать добрим прикладом.

На великому знятку — родина Муликів: сидять спереду зліва — внуки Нікол, Аменда, Емберлі, Вітні Анастасія Мулики. Сидять у другому ряду зліва: Надія Данилюк, Надін Данилюк, господар Петро Мулик, Шері Данилюк. Стоять (третій ряд зліва) Кен Данилюк, Фред Мулик, його донька Джені Лі (на руках), Урсула Мулик, Павлина і Крис Микольсони, господиня Анастасія, Магдалина і Петро Мулики.

Окремо: Натан Петро, внук; Никола, син (помер у нещасливому випадку).

З М І С Т

I. Канадська Україна	7
Самітний крук і молоко олениці	11
Український Едмонтон	13
«Чого йому треба, тому кацапові?»	17
На схід від Едмонтону	21
В Альбертському університеті	25
Хамчук	32
Плагіатор (і дописка)	35
Літературно-мистецький клуб	41
Видавництво «Славута»	47
Підручники	56
Наукова діяльність	68
Грамоти, відзначення, листи	73-84
Едмонтонське вшанування пам'яті жертв голоду	97
“In Russia, no Famine”	101
Свідчення перед міжнародною комісією	104
Англійська мова в українській церкві?	110
Перекладачі моїх творів	117
50 років викладацької праці	128
Заокеанські агенти, університетські недоуми	132
Помста ковбасника	134
Ювілейне інтерв'ю	138
Сміховинки з бувальщини	146
З родинного альбому	151
Life fraught with travail forged his poetic vision	156
Quarterly seeks to preserve Ukrainian culture	158
II. Багатокультурність	160
Українська мова в провінційних школах	165
Український музей просто неба	169
Український прапор над Едмонтоном	171
Українські місцеві назви в Едмонтоні	174
Видавництво «Казка»	175
Композитор Сергій Яременко	176
Книголюби	177
Українські мистці в Альберті	182
Сприяння українським мистцям	192
35-річчя хору «Дніпро»	194
«Шумка» напередодні свого 30-річчя (1959-1989)	197
20-річчя ансамблю «Черемош»	200
20-річчя ансамблю «Мережі»	202
Співаки «Каштани»	203
Вистави п'єс в Едмонтоні	204
Український розповідний театр	209
Клуб українських професіоналістів	211
Український музичний інститут	211
Три українські музеї в Едмонтоні	213
Кінцеве слово	215

ЗАВВАЖЕНІ ПОМИЛКИ

Уже після надрукування книжки завважено такі друкарські помилки:

стор.	рядок	надруковано	має бути
15	6 знизу	молоді	молодій
40	3 знизу	Неділко	Неделко
42	(при світл.)	А. Істоміна (Попея)	А. Істоміна (Акте)
54	4 згори	д-р Л. Туркевич	дир. Л. Туркевич
54	14 знизу	д-р Л. Туркевич	дир. Л. Туркевич
174	21 згори	акторів	авторів
202	1 згори	Марія Крушельницька	Марян Крушельницький
204	19 згори	„Гамлет“ Шекспіра ...	„Гамлет“ Шекспіра ... *
285	2 знизу	(ато)	(а то)
324	18 знизу	Юрієм Шухевичем	Романом Шухевичем
471	12 знизу	у Балдиморі	у Балтиморі
521	6 згори	Клебич	Хлебіч
521	10 згори	Клебич	Хлебіч
521	16 згори	Клебич	Хлебіч
542	5 згори	Боберович	Біберович
597	17-18 згори	матерільні	матеріальні
607	6 згори	перетрактації	пертрактації
611	2 згори	Меджибові	Меджибожі
630	22 згори	Колісніченко	Колесниченко
634	20 згори	буфатор	бутафор
666	2 згори	титутлу	титулу
728	(при світл.)	Орден	Ордер
756	18-19 згори	Кривцівна	Кравцівна
762	7 знизу	манафактура	мануфактура

